

Mreza Žena Kosova

Podržava, zaštiti i promovise prava i interese žena i devojaka

Po kojoj ceni?

Finansiranje za implementaciju
Zakonodavnog okvira protiv
porodičnog nasilja na Kosovu

Mreza Žena Kosova

Podržava, zaštiti i promovise prava i interese žena i devojaka

Po Kojoj Ceni?

Finansiranje za Implementaciju
Zakonodavnog Okvira Protiv
Porodičnog Nasilja na Kosovu

Pripremile Nicole Farnsworth, Ariana Qosaj-Mustafa, Milva Ekonomi, Ada Shima i Dua Dauti-Kadriu za Mrežu Žena Kosova

© Razvojni program Ujedinjenih Nacija, 2012. Sva prava rezervisana.

Autorke: Nicole Farnsworth, Ariana Qosaj-Mustafa, Milva Ekonomi, Ada Shima i Dua Dauti-Kadriu za Mrežu Žena Kosova

Ovo istraživanje je podržano od Inicijative za Žensku Bezbednost i Sigurnost (WSSI) kao deo Razvojnog programa Ujedinjenih Nacija (UNDP), finansirano od strane Ministarstva inostranih poslova Vlade Kraljevine Holandije. Stavovi predstavljeni u ovom izveštaju ne predstavljaju i stavove UNDP-a.

Prevod: Teuta Hyseni

ISBN 978-9951-498-09-8

Dizajnirano i planirano od Mreže Žena Kosova i Night Design.

Štampano u Grafika Rezniki.

Kingdom of the Netherlands

*Empowered lives.
Resilient nations.*

*Za Dianu Kastrati i njenu porodicu,
koji tek godinu dana nakon njenog brutalnog ubistva
treba da se suoče sa pravdom*

Priznanja

Pre svega, Mreža Žena Kosova (MŽK) zahvaljuje 181 predstavnicima Kosovskih institucija, nevladinim organizacijama i donatorima koji su doprineli izradi ovog izveštaja. Bez njih, istraživanje ne bi bilo moguće.

Zahvaljujemo se Razvojnem programu Ujedinjenih Nacija (UNDP) Inicijativi za bezbednost i sigurnost žena (WSSI) za finansiranje ovog istraživanja, na njihovom strpljenju tokom izrade i na korisnim doprinosima UNDP-a tokom celog procesa, posebno od strane Departamenta za politiku, rod, istraživanja i komunikacije (PGRC).

MŽK ceni posvećenost istraživačkog tima i njihove brojne sate provedene čitajući, debatujući, pisajući i proveravajući činjenice: Nicole Farnsworth, Ariana Qosaj-Mustafa, Milva Ekonomi, Ada Shima i Dua Dauti-Kadriu. Dr. Elizabeth Villagómez Morales je obezbedila vredne povratne informacije, kao međunaordni timski ekspert. Izvršna Direktorka MŽK-a, Igballe Rogova je pružila energiju, stručnost i stalnu moralnu podršku. Sara Nicole Baxley je ljubazno uradila korekturu izveštaja, i Elmaze Gashi je isti pažljivo pregledala. Zahvaljujemo se Itziar Muji, Donjeta Murati, Zana Rudi i Blerina Kaçiku na njihovoj pomoći. Fjolla Dukagjini Klisurica, Liridona Doberdolani, Franziska Güther, Shqipe Gjocaj i Amy Hillock koje su dobrovoljno pomogle u procesu transkripcije.

Sadržaj

Priznanja	i
Skraćenice	1
Izvršni pregled	3
Uvod	4
Zalaganje UNDP-a za Ravnopravnost polova i Osnajivanje žena	4
Kako je definisano nasilje u porodici na Kosovu i na koga utiče?	5
Šta je rodno finansiranje i zašto je važno za Kosovo?	7
O ovom istraživanju: Skraćena Metodologija	8
Ograničenja: Kako proceniti troškove na Kosovu?	9
Šta je u ovom izveštaju?	9
Poglavlje 1. Zakonodavni Okvir Kosova	11
Međunarodne Konvencije i Kosovski „Nevidljiv“ Zločin	11
Kosovski Zakon o zaštiti od nasilja u porodici	13
Program protiv nasilja u porodici na Kosovu i Akcioni plan 2011-2014	14
Praćenje i procena sprovođenja zakonodavnog okvira	17
Poglavlje 2. Ko odlučuje o tome gde ide novac? Proces Kosovskog budžeta	19
Prioriteti: Srednjoročni okvir potrošnje	19
Prema procesu participativnog planiranja budžeta: Ciklus Kosovskog budžeta	23
Decentralizacija i Opštinsko učešće u budžetiranju	26
Zaključci: Prepreke u Finansijskim uticajima na usluge porodičnog nasilja	28
Poglavlje 3. Sprečavanje	29
Formalno obrazovanje o Porodičnom nasilju	29
Podizanje svesti	30
Merenje povećanog izveštavanja	33
Zaključci	34
Poglavlje 4. Zaštita, Bezbednost & Krivično gonjenje	36
Policija: Pružanje zaštite i bezbednosti	36
Medicinski egzamineri forenzike: Nabavka dokaza za krivično gonjenje i zaštitu	39
Sudovi: Zaštita Žrtava, krivično gonjenje počinioca, unapređenje bezbednosti	40
Zastupnici žrtava: Zaštita prava	45
Komisija za pravnu pomoć: Zaštita žrtava, olakšavanje gonjenja	47
Usluge Socijalne zaštite: Zaštita žrtava, posebno dece	49
Prihvatilišta/Skloništa: Zaštita žrtava	53
Popravne usluge: Bezbednost za žrtve, Rehabilitacija za počinioce	58
Zaključci: Zaštita žrtava nasilja u porodici, gonjenje počinioca	58
Poglavlje 5. Rehabilitacija i Reintegracija	60
Zdravstvena zaštita ka Rehabilitaciji	60
MONT: Obrazovanje ka Ekonomskom osnaživanju i reintegraciji	64
Ekonomsko osnaživanje ka Reintegraciji	65
Rehabilitacija i Reintegracija: Skloništa i NVO	68
Rehabilitacija i Reintegracija počinioca	69
Zaključci	72
Poglavlje 6. Upućivanje i Koordinacija: Pristup usmeren na žrtvu	73
Poglavlje 7. U Globalu: Troškovi Nasilja u Porodici	77
Preporuke	82
Prilog 1. Poznati troškovi Porodičnog nasilja tokom 2011-2012	90
Prilog 2. Poređenje budžeta PADVAP sa stvarnim izdvajanjima	106
Prilog 3. Prihodi opštinskog budžeta za socijalne usluge po veličini stanovništva	111
Prilog 4. Spisak učesnika istraživanja	112
Prilog 5. Prethodna procena u vezi sa GRB i Nasiljem u porodici	118

Skraćenice

ARP	Agencija za ravnopravnost polova
AU	Administrativno uputstvo
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CLARD	Centar za pravnu pomoć i regionalni razvoj
CoE	Savet Evrope
CRC	Konvencija UN o pravima deteta
CSR	Centar za socijalni rad
CSRC	Centar za zbrinjavanje žena i dece
CZŽD	Centar za zaštitu Žena i dece
DHSW	Uprava za zdravlje i socijalni rad
DLE	Uprava za rad i zapošljavanje
DSW	Odeljenje za socijalni rad
DV	Porodično nasilje
DVIU	Istražna jedinica nasilja u porodici
EC	Evropska Komisija
ECHR	Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda
EU	Evropska unija
EULEX	Evropska Unija za Misiju Vladavine prava na Kosovu
GBV	Rodno zasnovano nasilje
GDP	Bruto domaći proizvod
GEO	Službenik za ravnopravnost polova
GRB	Rodno odgovorno budžetiranje
HHC	Nada i dom za decu
ICITAP	Međunarodni krivični istražni program asistencije obuke (SAD)
KAP	Kosovski program protiv trgovine ljudima
KIPA	Kosovski Institut za Javnu upravu
KJI	Sudski institut Kosova
KtK	Kvinna till Kvinna
KZRK	Krivični Zakonik Republike Kosova
LAC	Komisija za pravnu pomoć
LAO	Kancelarija za pravnu pomoć
LPADV	Zakon o zaštiti od nasilja u porodici
MF	Ministarstvo Finansija
MFMC	Glavni centar porodične medicine
MJU	Ministarstvo Javne uprave
MLU	Ministarstvo Lokalne uprave
MMF	Međunarodni Monetarni Fond
MOKS	Ministarstvo za omladinu, kulturu i sport
MONT	Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju
MoU	Memorandum o Razumevanju
MP	Član parlamenta
MP	Ministarstvo Pravde
MRSS	Ministarstvo za rad i socijalno staranje
MTEF	Srednjoročni okvir troškova
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MZ	Ministarstvo Zdravlja

MŽK	Mreža Žena Kosova
NDI	Nacionalni Demokratski Institut
NGO	Nevladina Organizacija
OEBS	Organizacija za Evropsku Bezbednost i Sigurnost Misija na Kosovu
OPDAT	Kancelarija Inostrane tužilačke pomoći i obuke (SAD)
PADVAP	Program protiv nasilja u porodici na Kosovu i Akcioni plan 2011-2014
PILPG	Javni međunarodni zakon i grupa politike
PO	Red zaštite
PTK	Pošta i Telekomunikacije Kosova
PVPT	Zaštita žrtava, Sprečavanje trgovine ljudima
REC	Regionalni centar za zapošljavanje
RTK	Radio Televizija Kosova
SOK	Statistički zavod Kosova
SSK	Sudski savet Kosova
UNDP	Program Ujedinjenih Nacija za razvoj
UNIFEM	Razvojni fond Ujedinjenih Nacija za žene
UNKT	Kosovski Tim Ujedinjenih Nacija
UNMIK	Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu
UNN	Udruženje Nezavisnih Novinara
USAID	Agencija SAD-a za Međunarodni razvoj
VA	Zastupnik žrtava
VAAD	Divizija za zastupanje i pružanje pomoći žrtvama
VAAO	Kancelarija za zastupanje i pružanje pomoći žrtvama
WSSI	Inicijativa UNDP-a za bezbednost i zaštitu Žena
WWC	Ženski Wellness Centar

Izvršni pregled

Ovaj izveštaj koristi makro-nivo pristup u ispitivanju troškova za sprečavanje nasilja u porodici, zaštiti žrtava, gonjenje počinitelaca i podrška njihovoj rehabilitaciji i reintegraciji, kao po važećim zakonima i politikama na Kosovu. Finansiran od strane UNDP-a, Mreža Žena Kosova (MŽK) se konsultovala sa više od 184 predstavnika kako bi došla do sledećih procena. Loše prakse u prikupljanju podataka i neodređene budžetske linije su ograničile preciznost nekih procena.

Godine 2011, usluge koje se odnose rešavanje porodičnog nasilja koštaju najmanje €3,060,116, uključujući više od €1,923,124 od države i više od €1,136,992 donatora (37.2%). Samo 0.13% Kosovskih troškova u 2011 je usmereno ka ovim državno-finansiranim uslugama. Ukratko, usluge koje se odnose na nasilje u porodici koštaju €1.76 po glavi stanovnika i €1.11 po osobi za godišnji porez. ***Vlada i donatori su izdvojili znatno više sredstava za zaštitu (€2,088,581) od prevencije (€526,264) ili rehabilitacije i reintegracije (€399,585).*** Ove približne vrednosti verovatno uključuju i bruto potcenjena stvarna državna sredstva utrošena u borbi protiv nasilja u porodici.

Pored toga, *trenutni troškovi* usluga koje se odnose na nasilje u porodici u skladu sa pravnim i političkim okvirom su znatno veći. ***U brojnim oblastima institucije nisu dodelile nikakav budžet ili je dodeljen budžet nedovoljan.*** Ovo je zbog nedovoljnog znanja odgovornih institucija koje se odnose na rešavanje porodičnog nasilja, slabi pokazatelji izvođenja i ***nedovoljno koordinisanje budžeta, programa i službenika za rodnu jednakost.*** Dalje, prošireno sekundarno zakonodavstvo i Standardne Operativne Procedure (SOP) se još uvek moraju usvojiti, zahtevajući razmatranje budžeta.

Usred nedostatka, ***nekoliko najboljih praksi*** zaslužuje pomen. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju je budžetiralo psihologe da savetuju studente; policija je jasno izdvojila sredstva za specijalizovane jedinice i usvojila SOP za policiju; Ministarstvo za Rad i Socijalno Staranje, Ministarstvo Pravde i neke opštine su obezbedile delimično finansiranje za skloništa; i nekoliko specijalizovanih sudova su dali prioritet slučajevima nasilja u porodici.

Sada relevantne institucije imaju ***odgovornost*** da pristupe troškovima neophodnim za upoznavanje usluga koje nedostaju ili da poboljšaju ranije nedostatke. Vladini programski stubovi 1) sprečavanja i 2) zaštite, bezbednosti i gonjenja mogu se delimično sprovesti koristeći relevantne postojeće budžete institucija. Međutim, rehabilitacija i reintegracija ostaju pod finansirane jer malo takvih usluga postoji u Srednjoročnom okviru rashoda za 2012-2014 (MTEF) koji je izrađen. Rehabilitacija i reintegracija zahtevaju resurse izvan MTEF-a, ali nema sredstava koji se mogu rasporediti do 2014. Štaviše, uprkos obavezama u MTEF-u za vladavinu zakona, razvoj ljudskog kapitala i socijalnog staranja, fokus vlade je na kapitalnim investicijama (koje obuhvataju više od 60% troškova). Dakle, ograničena sredstva su na raspolaganju za socijalne usluge. To utiče na celokupno stanovništvo, iako žrtve nasilja u porodici (među najugroženijim) su verovatno najviše dotaknuti.

MŽK predlaže strategije za institucije da prevaziđu finansijske izazove u sprovođenju svojih zakonskih odgovornosti koje se odnose na porodično nasilje: 1) ispitivanje postojećih budžetskih linija, identifikovanje načina za ***efikasiju upotrebu državnih izvora***; 2) sigurno donatorsko finansiranje; 3) pronalaženje inovativnih načina za ***povećavanje prihoda***; ili 4) ***ulaganje u sprečavanje*** ka smanjenju ukupnih troškova koji se odnose na porodično nasilje. Ovo, spojeno sa preporukama u sledećim poglavljima zahteva da se informiše Vlada Kosova o planiranju budžeta za 2013 i za sledeći MTEF.

Uvod

Savet Evrope prepoznaje nasilje u porodici kao vodeći uzrok smrti i invaliditeta među ženama starosti 16 do 44 godina u Evropi.¹ Na Kosovu, nasilje u porodici je među preovlađujućim oblicima rodno zasnovanog nasilja.² Institucije, organizacije i nedavno revidirani pravni okviri postoje da bi se sprečilo nasilje u porodici; zaštitile žrtve; krivično gonili počinioci; i rehabilitovale žrtve, počinioci i njihova deca.³ Različite institucije pružaju odgovarajuće usluge: specijalne policijske jedinice, advokate žrtava koji štite prava žrtava, službenike pravne pomoći, sudove, između ostalog i centre za socijalni rad i skloništa. Nedavno usvajanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na Kosovu (LPADV) i Program za borbu protiv nasilja u porodici na Kosovu i Akcioni plan 2011-2014 (PADVAP), su značajni pomaci. Sada je praćenje potrebno da se osigura da se pravni okvir efikasno sprovodi.

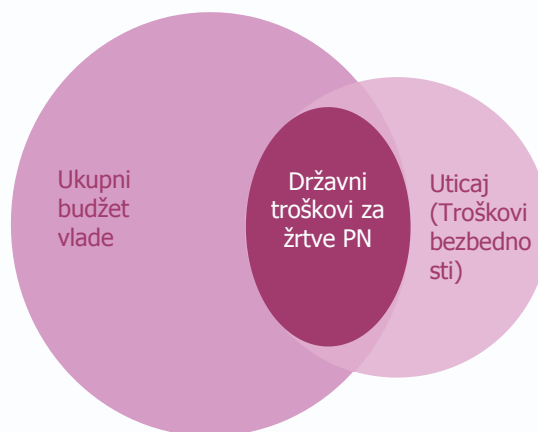
Implementacija zahteva resurse i time i tačnu procenu troškova povezanu sa nasiljem u porodici. Ovo istraživanje nastoji da obezbedi sveobuhvatno razumevanje troškova države da sprovede LPADV, PADVAP i širi relevantni pravni okvir. Nasilje u porodici ima dodatne troškove (vidi grafikon 1). Mogao bi se proceniti ukupni društveni i ekonomski uticaj nasilja u porodici za pojedince, porodice i kompanije (svetloljubičasti polukrug). Međutim, ovo istraživanje se fokusira na troškove prema državi u odnosu na njihove obaveze i zalaganja (tamno ljubičasti krug). Ovo uključuje ispitivanje nedržavnih resursa koji omogućavaju državi da ispuni svoje obaveze (npr. Finansiranje od donatora). Pružajući akterima bolje informacije o troškovima u vezi sa nasiljem u porodici i budžetskom procesu Kosova, studij nastoji da podrži vladu Kosova u sprovođenju postojećeg pravnog okvira.

Ovo poglavlje uokviruje istraživanje u okviru šireg mandata UNDP-a do dalje ravnopravnosti polova i osnaživanja žena; definiše nasilje u porodici; ispituje u kojoj meri je percepcija nasilja u porodici na Kosovu; definiše rodno budžetiranje i njen značaj; sumira metodologiju istraživanja; i ističe ostatak izveštaja.

Zalaganje UNDP-a za Ravnopravnost polova i Osnaživanje žena

Finansirano od strane UNDP-a, ovo istraživanje spada u šire obaveze UNDP-a u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti na Kosovu. UNDP na Kosovu je ubrzao integrisanje rodni dimenzija u svim sektorima i jačanje pružanja njihovih performansi za žene i muškarce. Sve akcije su uokvirene unutar Strategije UNDP-a za ravnopravnost polova i 8 tačaka Agende o Sprečavanju krize i oporavka za osnaživanje žena i ravnopravnosti polova, na osnovu Rezolucije 1325 Saveta Bezbednosti UN-a o Ženama, Miru i Bezbednosti.

Grafikon 1. Merenje troškova nasuprot uticaju

¹ Savet Evrope, Parlamentarna skupština, "Nasilje u porodici nad ženama," Preporuka 1582, 2002.

² Vidi MŽK, Bezbednost počinje od kuće: Istraživanje za informisanje Prve nacionalne Strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici na Kosovu, Priština: Agencija za Ravnopravnost polova (AGE) u Uredu Premijera Kosova, 2008, str. 2.

³ MŽK ne odobrava termin „žrtva“; može da ojača pojam žrtve i zamrači kapacitete i potencijalne mogućnosti za lica koja su pretrpela nasilje, da imaju moć nad njihovim životima i budućnosti. Ovaj izveštaj se koristi ovim terminom, jer se isti koristi u trenutnom pravnom okviru Kosova i od strane brojnih institucija.

Unapređenje rodne bezbednosti i pravosuđa je i dalje glavni prioritet. Naglasak je takođe stavljen na zaštitu društvenih, ekonomskih i kulturnih života žena u kontekstu održivog života. Ciljani programi promovišu odgovornost vlade i institucija za sprovođenje rodno senzitivnih zakona i pružanje mobilizacije resursa, koordinisanje pomoći, budžetiranje i raspodela sredstava su rodno uzvraćeni. Konačno, UNDP na Kosovu ima za cilj da poveća ulogu žena u donošenju odluka.

Kroz program za Inicijativu bezbednosti i sigurnosti žena (WSSI), finansiran od Ministarstva inostranih poslova vlade Holandije, UNDP na Kosovu je podržavao kosovske institucije u cilju jačanja preventivnih i uzvraćenih usluga, posebno u vezi sa nasiljem u porodici i trgovini ljudima. UNDP WSSI radi preko pravde, bezbednosti, socijalne zaštite, zdravstva i obrazovnih sektora kako bi odgovorio potrebama žena i muškaraca, devojčica i dečaka.

Ovaj studij je naručen od UNDP na Kosovu sa ciljem boljeg razumevanja troškova nasilja u porodici na Kosovu. Praćenje u kojoj meri su zakoni i zalaganja u vezi sa nasiljem u porodici podržani od strane budžetskih sredstava, predstavlja ključni korak ka poboljšanju sigurnosti i bezbednosti žena na Kosovu.

Kako je definisano nasilje u porodici na Kosovu i na koga utiče?

Nasilje u porodici se definiše kao „jedna ili više namerna radnja ili propust koji je počinjen od jednog lica protiv druge osobe u rodnom srodstvu, koje ne ograničava korišćenje fizičke sile ili psihološkog pritiska, što dovodi osobu da strahuje za svoje blagostanje i nanošenje materijalne štete.“ Broj krivičnih dela počinjenih u porodičnom odnosu može se smatrati nasiljem u porodici.⁴ Krivični zakonik Republike Kosovo (KZRK) predviđa po službenoj dužnosti (automatsko) gonjenje u navodnim zločinima lakše telesne povrede, teške telesne povrede, kao što su uslovi ropstva, prisilni rad, silovanje i seksualno zlostavljanje koje je sprovedeno u rodnom srodstvu.⁵ Lakše telesne povrede, narušavanje reda, nespozumne seksualne radnje, seksualna eksploatacija i rušenje imovine drugog lica se smatraju krivičnim delima. Novi LPADV pruža širu definiciju nasilja u porodici nego ZKRK. Ipak, ono se sprovodi samo u parničnom postupku kao građanski pravni lek.

Iako nasilje u porodici utiče na muškarce, dokazi ukazuju da ono teži da utiče i na žene nesrazmerno. Rodne uloge i nejednakosti često doprinose nasilju u porodici.⁶ „Rod“ se odnosi na društvene uloge dodeljene ženama i muškarcima u datom prostoru i vremenu. Nisu biološke, nego socijalno konstruisane. Jedan državni službenik jedne opštine rekao je MŽK-u, „Nasilje nije toliko prisutno u našem regionu jer su naše žene veoma poslušne.“ Ovo predlaže da žene „moraju“ biti poslušne ili će se upotrebiti nasilje. Rodne norme takođe mogu značiti da muškarci moraju „biti jaki“ i ne mogu da govore o nasilju koje doživljavaju kod kuće. Ako se nasilje u porodici smatra u kontekstu društvenih rodni uloga, sprečavanje porodičnog nasilja zahteva prebacivanje rodni normi i uloga pripisanih ženama i muškarcima. Ovo se može postići povećanjem svesti da nasilje u porodici nije „normalno“, nego je zločin i socijalno ponašanje koje može da se promeni.

„Mi smo i dalje patrijarhalno društvo. Još uvek ne verujemo ženama i deci. Zbog toga ih pritiskamo.“
- Službenik, Uprava za privredu i finansije

Poslednji predstavnik istraživanja širom Kosova o nasilju u porodici, Bezbednost počinje kod kuće, istražio je rasprostranjenost fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja. Godine 2008, UNDP je finansirao dok je MŽK predvodila istraživanje koje je obuhvatilo

Godine 2008, UNDP je finansirao dok je MŽK predvodila istraživanje koje je obuhvatilo

⁴ Krivični zakon Republike Kosova (KZRK) ne definiše nasilje u porodici da deluje po sebi. Međutim, ako je izvršeno u porodičnim odnosima (definisanim u članu 107, stav 24), ova dela se mogu smatrati za krivično gonjenje. Upućeni zločini su apostrofirani pod poglavljima o krivičnim delima protiv života i tela; slobode i prava lica; seksualnog integriteta; braka i porodice; imovine i međunarodnog prava (vidi članove 137, 153, 154, 160-162, 193, 195-197, 210-213, 252, 253, 257, 258, 260, 261).

⁵ Za više informacija o pravnom okviru, pogledaj Poglavlje 1.

⁶ Za više informacija o uzrocima nasilja u porodici, vidi MŽK, Bezbednost počinje od kuće.

slučajni uzorak od 1,256 građana svih nacionalnosti. Prema ispitanicima koji su sami izveštavali, 43% je iskusilo neki oblik nasilja u porodici tokom svog života (46.4% žena i 39.6% muškaraca).⁷ Osamnaest procenata (11% žena) je pretrpelo fizičko nasilje i 3.5% žena je pretrpelo seksualno nasilje. Psihološko nasilje je uticalo na 30% ispitanika (skoro dvostruko više žena nego muškaraca). Skoro 13.7% ženskih ispitanika je doživelo ekonomsko nasilje: upotreba finansijskih sredstava za održavanje moći nad drugim licem.⁸ Nasilje u porodici se smatra privatnim pitanjem i često je prikriveno,⁹ stoga može biti više zastupljeno nego što je naznačeno od ispitanika. Iako su pojedinci raznih polova, uzrasta, nacionalnosti, ekonomskih statusa i geografskih regiona doživeli nasilje u porodici, demografske grupe najviše izložene nasilju su žene, ruralni građani, kosovski Albanci, manje obrazovani,¹⁰ nezaposleni, siromašni i/ili primaju socijalnu pomoć.¹¹ Stanovnici Kosovo polja i Podujeva su najverovatnije pretrpeli više nasilja od osoba koje žive negde drugde.

Istraživanje je takođe istražilo percepcije porodičnog nasilja.¹² Većina ispitanika se složila sa izjavama kao što su, „nasilje je normalni deo odnosa, i društvo uopšteno prihvata da se nasilje ponekad dešava“ (40%) i „seksualni odnos se nikada ne može smatrati nasiljem ako se dešava između dvoje odraslih koji su u braku“ (60%).¹³ Ispitanici su bili skloni verovanju da je nasilje „normalno“ ili prihvatljivo ako je suprug bio nezaposlen (62.4%) ili je skoro konzumirao alkohol (43%).

Tabela 1. UN Pokazatelji na Kosovu

Pokazatelj (NA = Nije dostupno)	
1. Stopa žena izložena fizičkom nasilju u poslednjih 12 meseci	NA
2. Stopa žena izložena fizičkom nasilju tokom života	11.0%
3. Stopa žena izložena seksualnom nasilju u poslednjih 12 meseci	NA
4. Stopa žena izložena seksualnom nasilju tokom života	3.5%
5. Stopa žena izložena seksualnom/fizičkom nasilju od strane sadašnjeg/bivšeg intimnog partnera u poslednjih 12 meseci	NA
6. Stopa i učestalost žena izložena seksualnom ili fizičkom nasilju od strane sadašnjeg/bivšeg intimnog partnera tokom života	NA
7. Stopa žena izložena psihičkom nasilju u poslednjih 12 meseci od strane intimnog partnera	NA
8. Stopa žena izložena ekonomskom nasilju u poslednjih 12 meseci od strane intimnog partnera	NA
9. Ukupna stopa žena koje su podvrgnute ženskom genitalnom sakaćenju	NA

Ujedinjene Nacije (UN) razvile su istraživanje osnovno na pokazateljima tokom 2009 kako bi izmerili obim nasilja nad ženama na nivou države.¹⁴ Pokazatelji su težili da podignu svest o porodičnom nasilju, da obaveste javnu politiku, uključujući: koordinaciona tela, budžete, akcione planove, zakonodavstvo, protokole, primenu zakona, usluge, obrazovanje, obuka, medijsko učešće, istraživanja, sakupljanje podataka i sudska praksa.¹⁵ Oni omogućavaju nacionalna i međunarodna poređenja. Kao što Tabela 1 pokazuje, ukupna

⁷ MŽK *Bezbednost počinje kod kuće*. To podrazumeva porodično nasilje propaćeno tokom detinjstva ili kao odrasli.

⁸ To može da podrazumeva "ne dozvoljavati osobi da radi za ekonomsku korist; odbijajući da radi i doprinosi porodičnom budžetu; ne pomažući finansijskom izdržavanju porodice; ili odbiti da podeli novac sa partnerom za kupovine u domaćinstvu" (za više informacija pogledajte MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, str. 35).

⁹ Oko 40% ispitanika koji su pretrpeli nasilje u porodici nije nikome reklo ništa o tome; 15% je reklo da ako bi se njima dogodilo nasilje, da ga nikada ne bi prijavili (MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*).

¹⁰ Dvadeset odsto anketiranih žrtava nije završilo osnovnu školu, 17.2% je završilo osnovnu školu, 34.4% je pohađalo srednju školu i 6.6% je otišlo na univerzitet.

¹¹ MŽK je pronašla povezanost između ovih demografskih grupa i osoba koje su pretrpele nasilje u porodici.

¹² Za više informacija pogledajte MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*.

¹³ MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, str. 16-17.

¹⁴ Pogledajte Ekonomski i Socijalni Savet Ujedinjenih Nacija, Izveštaj prijatelja predsedavajućeg o reviziji pokazatelja o nasilju nad ženama, 2009; i Izveštaj četrdesetog zasedanja Statističke Komisije Ujedinjenih Nacija, 2009. Podaci treba da budu prikupljeni koristeći nacionalno istraživanje (paragraf 23-27), što nije urađeno na Kosovu u vezi sa svim ovim pokazateljima.

¹⁵ Pogledajte Ujedinjene Nacije, UN pokazatelji za merenje nasilja nad ženama, Ženeva: 2007.

starost-specifične stope žena koje su izložene fizičkom, seksualnom, psihološkom ili ekonomskom nasilju u poslednjoj godini je nedostupna na Kosovu, jer je poslednji izveštaj predstavljanja obavljen u 2008.¹⁶

Šta je rodno finansiranje i zašto je važno za Kosovo?

Finansiranje je politički proces u kome se različite interesne grupe nadmeću za limitirane resurse. Državni budžeti odražavaju političke, društvene i ekonomske prioritete države u određenom trenutku. Budžet takođe osvetljuje pravu posvećenost vlade nad svojim zakonskim obavezama. Kosovska vlada se zalaže da u svom budžetu podrži četiri glavna prioriteta: održivi ekonomski razvoj, dobro upravljanje kroz jačanje vladavine prava, razvoj ljudskog kapitala i povećanja društvenog blagostanja za sve građane.¹⁷ Sva ova zalaganja se odnose na smanjenje porodičnog nasilja i unapređenje rodne jednakosti, i sve institucije moraju uzeti u obzir ove prioritete prilikom pripreme budžeta.

Rodno-odgovorno budžetiranje (ROB) se može definisati kao „primena rodne perspektive u budžetskom procesu.”¹⁸ Ima za cilj da informiše budžetske procese integrisanjem potreba i interesa žena, muškaraca, devojaka i dečaka. ROB je oruđe koje ispituje kako budžet utiče na žene i muškarce različito po svojim rodnim ulogama. Ovo se poredi kao vladinim zalaganjem za ženska prava i rodnu ravnopravnost u pravcu promovisanja veće državne odgovornosti i informisanja vladinih socijalnih i ekonomskih politika.¹⁹ ROB upućuje budžetske procese, političke procese, administrativne procese, tehničke alate, ljudske i druge resurse, međudepartamentske strukture, vladine strategije ili planove, monitoriše i revidira procese.²⁰ Da bi to obavilo, ROB ispituje vladine prihode i rashode za pojedine programe i projekte, kao i čitav budžetski ciklus i njegove komponente.

Pored zabluda, **ROB nije samo o ženama i službenicima rodne ravnopravnosti** (SRR), iako oni treba da igraju važnu ulogu u budžetskom procesu. Umesto toga, ROB podstiče sve agencije, ministarstva i opštine da razmotre neophodna budžetska izdvajanja za ispunjavanje svojih obaveza prema rodnoj ravnopravnosti prema postojećem zakonodavnom okviru na Kosovu. ROB zahteva sredstva budžetskog upravljanje u finansiranju i izvršenju za podršku vladinih rodnih politika. Ovo uključuje i dizajniranje i sprovođenje politika u različitim sektorima kao i merenje ishoda. Na Kosovu to može da se osigura sa nacionalnog nivoa jer SRR treba da obave svoje dužnosti u saradnji sa službenicima koji nadgledaju budžetski proces.²¹ Nakon toga, Agencija za Ravnopravnost Polova (ARP) treba da proizvede periodične izveštaje o rodnom odgovoru na budžetske prakse. SRR unutar ministarstava i opština mogu pomoći sa praćenjem budžetskih praksi. To podrazumeva monitorisanje da li budžeti na adekvatan način upućuju programske i pravne obaveze koje se odnose na borbu protiv porodičnog nasilja. Njihovi izveštaji mogu obavestiti stvaraoce politika i javnost o tome u kojoj meri je vlada rodno odgovorna i samim tim, poboljšaju osetljivost na ROB u javnim projektima.

¹⁶ Istraživanje nije sakupilo informacije u vezi sa verom, seksualnom orijentacijom i invaliditetom. Ipak, *Bezbednost počinje kod kuće* je pružio dosta kvalitetnih informacija o nasilju nad starijima, decom, homoseksualcima i osobama sa ograničenim mogućnostima.

¹⁷ Republika Kosovo, Ministarstvo za Finansije, *Budžetski circular 2012/01*. Budžetski circular je dokument koji Ministarstvu Finansija predviđa da vodi opštinski i nacionalni budžet organizacija u pripremi godišnjih izveštaja.

¹⁸ Savet Evrope, Rodno finansiranje, Konačni izveštaj grupe stručnjaka o rodnom finansiranju (EG-S-GB), Strasburg: Opšta uprava za ljudska prava, 2005. Vidi takođe UNIFEM, Rodno- odgovorno finansiranje u Jugoistočnoj Evropi: Iskustva UNIFEM-a, Skoplje: UNIFEM, 2010.

¹⁹ Elizabeth Villagómez, *Rodno odgovorno finansiranje; Praktični elementi*, prezentacija, Priština, 2011 i R. Sharp i R. Broomhill, "Finansiranje za jednakost: Australijsko iskustvo," *Feministička ekonomija*, 8(1), Routledge, 2002, str. 25-47.

²⁰ Villagómez, Rodno odgovorno budžetiranje: Praktični elementi.

²¹ Pogledaj Republika Kosovo, Ministarstvo Finansija, *Budžetski Cirkular 2012/01* i Zakon o ravnopravnosti polova na Kosovu, zakon br. 2004/2, 2004.

ROB se može koristiti u izračunavanju troškova porodičnog nasilja u datoj privredi. Postoje najmanje dva pristupa za troškove nasilja u porodici. Prvi, poznat kao „uticaj na troškove“, nastoji da utvrdi ukupnu cenu nasilja u porodici za društvo. Zahteva dubinske intervjue sa *reprezentativnim* primerkom žrtava porodičnog nasilja za pristup uslugama koje su koristili i uticaj nasilja koji su imali na društvo (npr. u propuštenim radnim danima, zdravstveni troškovi). Informacije iz budžeta su sakupljene da izračunaju troškove ovih usluga, iako nisu priznate iz formalnih usluga. Stoga, i skriveni troškovi i troškovi iskorišćenih usluga su izračunati. Drugi pristup, ovde upražnjen, fokusira se na troškove institucija i usluga provajdera za sprečavanje, zaštitu, obnovu i reintegraciju. Ove usluge mogu da uključe holistički pristup koji obezbeđuje dobrobit žrtava i rehabilitaciju nasilnika, kao što je predviđeno u Zakonodavnom okviru Kosova.

Ovo istraživanje uzima pristup makro nivoa, umesto mikro-nivoa jedinice troškova ili pristup analize uticaja, jer je Kosovu hitno potrebno objašnjenje o procesu finansiranja i procene troškova za sprovođenje novog zakonskog okvira u vezi sa porodičnim nasiljem. Ispitivanje prihoda koji podržavaju ove javne troškove je takođe od ključnog značaja. ROB može pomoći u utvrđivanju da li je budžet dovoljan za sprovođenje nedavno usvojenih LPADV, PADVAP i šireg zakonodavnog okvira u vezi sa porodičnim nasiljem. ROB takođe može da pruži predloge za efikasnije korišćenje postojećih resursa.

O ovom istraživanju: Skraćena Metodologija

Ovo istraživanje, sprovedeno u periodu od Januara do Jula 2012, imalo je tri cilja istraživanja: 1) identifikovanje odgovornih lica i institucionalnih mehanizama u vezi sa porodičnim nasiljem u skladu sa postojećim pravnim prkosom, i identifikovanje eventualnih institucionalnih praznina; 2) procena trenutnih mehanizama za finansiranje sa relevantnim institucijama koje su odgovorne za porodično nasilje; i 3) procena stvarnih troškova i budžetskih implikacija za sprečavanje nasilja, zaštita žrtava i krivično gonjenje počilaca nasilja u porodici za svaku od nadležnih institucija u skladu sa postojećim zakonodavnim okvirom.²² MŽK je takođe ispitala troškove povezane sa reintegracijom i rehabilitacijom žrtava nasilja u porodici i počiniocima, kao i za PADVAP.

MŽK je počela pregledom postojećeg zakonodavnog okvira u vezi sa porodičnim nasiljem i mapiranjem zakonskih odgovornosti svake insitucije. MŽK je takođe ispitala vladine finansije, Srednjoročni okvir troškova (SOT) i ROB vežbe u drugim delovima sveta (npr. Jugoistočna Evropa, Španija, Južna Afrika, Sjedinjene Države). MŽK planira da uporedi godišnje radne planove 2012 i budžete svih zakonsko odgovornih institucija, ali je samo Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) obezbedilo oba dokumenta.

MŽK je zatim posetila svaku instituciju kako bi se upoznala sa njihovim programima, budžetskim procedurama, приходima, troškovima, praćenjem i praksama. To je podrazumevalo intervjuisanje programskih i budžetskih službenika u svim institucijama odgovornim za sprovođenje zakonodavnog okvira, kao i donatorskih i nevladinih organizacija (NVO) koje pružaju odgovarajuće finansiranje. Sve u svemu, MŽK je intervjuisala 184 učesnika: uključujući institucije na centralnom nivou, NVO, donatore i opštinske zvaničnike. Između ostalog, istraživači su tražili dva ključna pitanja: 1) koliko je, ako je uopšte, institucija budžetirala za ispunjavanje svojih zakonskih odgovornosti u vezi sa porodičnim nasiljem; i 2) da li je to dovoljno. Svi identifikovani troškovi koji se odnose na porodično nasilje se pojavljuju u glavnom tekstu, zagrada i fusnotama.

Implementacija programa na nacionalnom nivou se može posmatrati samo na opštinskom nivou. Ispitivanje praksi na opštinskom nivou je takođe važno za razumevanje kako tekući napor decentralizacije uticu na pružanje usluga. Stoga je MŽK izabrala tri različite opštine za studije slučaja: Dragaš, Mitrovica i Gnjilane. Pretpostavlja se da je Dragaš imao najmanje finansiranje za borbu protiv nasilja u porodici i najgore usluge za žrtve zbog

²² UNDP definiše ove ciljeve istraživanja.

svojem geografskog položaja, ograničenih lokalnih institucija i nedostatka skloništa. Mitrovica nudi nešto bolje usluge, ali politička situacija može da ograniči pristup mnogim institucijama i da utiče na opštinski budžet. MŽK pretpostavlja da Gnjilane ima najbolje usluge, među-institucionalnu saradnju i među najvećim opštinskim budžetom izdvojenim za borbu protiv porodičnog nasilja. Prema logici varijacije uzorkovanja, proučavajući različite opštine u njihovom kvalitetu usluga i finansiranja, istraživački tim bi mogao posmatrati spektar različitih odgovora na nasilje u porodici na Kosovu. Pored pregleda dokumenata, MŽK je intervjuisala predstavnike relevantnih opštinskih institucija.

Članovi istraživačkog tima su samostalno analizirali podatke i zatim sarađivali u izradi preliminarnih rezultata istraživanja.²³ Zatim su MŽK i UNDP organizovali radne grupe sa relevantnim institucijama u aprilu i junu 2012. Provere učesnika su takođe obavljene. Ovo je poslužilo za potvrđivanje rezultata, smanjenje grešaka i prikupljanje inputa o preporukama. Međutim, s obzirom na veliku količinu prikupljenih detalja i brojnih uključenih aktera, greške su možda napravljene i zbog toga se MŽK izvinjava.

Ograničenja: Kako proceniti troškove na Kosovu?

Procena stvarnih i planiranih troškova porodičnog nasilja je pokazala poseban izazov na Kosovu, jer su sistemi novi ili nepostojeći, prikupljanje podataka siromašno i budžetske linije nejasne. To je uglavnom zbog načina na koji institucije dele svoje budžete u pet kategorija: 1) plate i zarade, 2) proizvodi i usluge, 3) komunalni troškovi, 4) subvencije i transferi i 5) kapitalne investicije. Budžeti ne uključuju stavke za pojedinačne troškove ili aktivnosti. Stoga se tačni troškovi institucija u ovim kategorijama ne mogu utvrditi. Ako je MŽK imao radne planove za svaku instituciju sa slomom budžetske linije, onda se državni troškovi koji se odnose na porodičnonasilje mogu proceniti. Međutim, nekoliko institucija je imalo jasne programske informacije ili su bile voljne da ih razmene. Institucije koje su učinile dostupnim ove informacije, retko su imale budžetskih kvarova za radove planirane u vezi sa nasiljem u porodici.

Imajući u vidu ova velika ograničenja, MŽK je napravila grupe procene troškova porodičnog nasilja, na osnovu intervjua i računica objašnjenih u fusnotama. Još važnije, ovaj izveštaj, identifikuje praznine u uslugama; da li su dovoljna sredstva bila dodeljena; i budžetske linije za koje nadležne institucije moraju da prikažu troškove i budžet. Sada ***je odgovornost nadležnih organa da procene troškove potrebne za uvođenje usluga koje nedostaju ili unapređenje nedostataka.***

Šta je u ovom izveštaju?

Ostatak ovog izveštaja je podeljen u osam poglavlja. Prvo poglavlje predstavlja postojeći Zakonodavni okvir koji se odnosi na porodično nasilje, ispituje praznine u zakonskom okviru i razmatra izazove u koordinisanom institucionalnom odgovoru na nasilje u porodici. Poglavlje 2 istražuje „Ko odlučuje o tome gde ide novac?": Prioriteti Kosovskog finansiranja, budžetski procesi i kako ovi procesi prihoda i troškova utiču na porodično nasilje.

Tri poglavlja koja slede su odeljena u „stubove“, osnovane na PADVAP: Sprečavanje (Poglavlje 3); Zaštita, Bezbednost i Krivično gonjenje (Poglavlje 4); i Rehabilitacija i Reintegracija (Poglavlje 5). Tabela 2 rezimira koje institucije imaju odgovornost pod ovim stubovima, kao prema PADVAP Strateškim ciljevima (SC) i širem pravnom okviru. Poslednji red navodi budžet predviđen za sprovođenje PADVAP za svaki stub. Dodatni troškovi postoje za sprovođenje širih zakonskih odgovornosti. Ova poglavlja diskutuju o prazninama u zakonodavnom okviru, dosadašnjoj performansi institucija, saradnji i dokle su odgovarajuće institucije dovoljno budžetovale za ispunjavanje svojih obaveza. Gde je bilo potrebno, obavljene su procene tekućih budžetskih sredstava i izdataka koji se odnose na nasilje u

²³ MŽK nastoji da poboljša valjanost kroz triangulaciju istraživača, izvoru podataka i metodama.

porodici. Sve valute su prenete u euro.²⁴ Poglavlje 6 razmatra potrebu za sistemom upućivanja i Standardnim Operativnim Procedurama (SOP) ka efikasnijem i efektivnijem pružanju usluga.

Nalazi u vezi sa ukupnim troškovima porodičnog nasilja u državi su sumirani u Poglavlju 7. Nalazi imaju dve korisne ulazne tačke u ciklusu budžeta Kosova. Prvo, nalazi pomažu u proceni uticaja koje je porodično nasilje imalo na budžet, posebno u 2011. Drugo, nalazi mogu da informišu o procesima dizajniranja i planiranja, posebno Kosovski budžet za 2012 i naredni MTEF. Završno poglavlje pruža preporuke za svaku instituciju. Aneksi sadrže dodatne informacije i oruđa koja mogu da pomognu u planiranju budžeta.

Tabela 2. PADVAP Stubovi i Nadležne institucije

Sprečavanje	Zaštita i bezbednost	Rehabilitacija i Reintegracija
SO 1: Do 2014, uspostaviti efikasne i sveobuhvatne mehanizme za sprečavanje porodičnog nasilja	SO 2: Upravljati do 2013, imajući efikasne zaštitne mehanizme od porodičnog nasilja	SO 3: Obezbediti efikasne usluge za rehabilitaciju i integrisanje žrtava i počinioca nasilja u porodici na Kosovu. SO 4: Rehabilitacija i stalna reintegracija žrtava i porodičnog nasilja
MONT	Policija	MONT, Uprava za Obrazovanje u opštinama
Ministarstvo za Omladinu, Kuluturu i sport	Kosovski Institut za Javnu administraciju	Ministarstvo za Ekonomski razvoj
Kancelarija Javnog tužilaštva	Javni tužilac	Ministarstvo pravde, VA
Ministarstvo pravde	Kosovska policijska akademija	Policija
Mediji, NVO, skloništa, donatori, Udruženje novinara Kosova*	NVO, skloništa, donatori, privatni operateri*	NVO, skloništa, donatori, Udruženje novinara Kosova, privatni operateri, Poslovni centri za profesionalne informacije, SOS Village Program za porodično osnaženje*
Ministarstvo za Rad i Socijalnu dobrobit (MRSD), Centri za socijalne radove (CSR)	MRSD, CRS	MRSD, CRS
Opštine	Opštine	Opštine
Komisija za pravnu pomoć	Komiisja za pravnu pomoć	Regionalni centri za zapošljavanje (RECs)
Sudovi	Sudovi	Sudovi
ARP	ARP	ARP
Ministarstvo zdravstva	Ministarstvo zdravstva	Ministarstvo zdravstva
Ministarstvo Ekonomskog razvoja	Ministarstvo Finansija	Centri za mentalno zdravlje
Opštinski departamenti za obrazovanje, škole	Ministarstvo Javne uprave	Ministarstvo Finansija
Ministarstvo Javne uprave	Zastupnici žrtava (VAs)**	
Policija	Popravni centri**	
Univerzitet Filološki fakultet	Ombudsperson**	
Budžet po stubu:	€974,734	€1,116,000

* Ovo nisu institucije, ali snose odgovornosti na osnovu PADVAP.

** Nisu pomenuti u PADVAP, ali MŽK predlaže da imaju ulogu pod odgovarajućim stubom.

²⁴ MŽK je koristila među-bankarsku Evropsku stopu od \$1 jednaku €0.7183 u 2011 i €0.7748 u januaru 2012.

Poglavlje 1.

Zakonodavni Okvir

Kosova

Ovo poglavlje opisuje pravni i politički okvir protiv porodičnog nasilja na Kosovu, uključujući Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (LPADV) i Program protiv porodičnog nasilja i Akcioni Plan (PADVAP). Definišu se protivrečnosti i praznine u zakonskom okviru u kontekstu međunarodnog zakona i standarda ljudskih prava. Poglavlje takođe razmatra mehanizme za praćenje i procenu sprovođenja zakonodavnog okvira.

Međunarodne Konvencije i Kosovski „Nevidljiv“ Zločin

Različite međunarodne konvencije su direktno primenjive pod Ustavom Kosova.¹ Konvencija UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije protiv žena (CEDAW), Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR) i Konvencija UN-a o pravima deteta (CRC) pruža zaštitu za žrtve nasilja u porodici i specifična uputstva za države.² U slučajevima kontradikcije, međunarodne konvencije imaju prioritet nad Kosovskim zakonima i zakonodavstvom.³ U okviru ovog normativnog okvira, porodično nasilje predstavlja krivično delo i diskriminaciju na osnovu pola.⁴ U poređenju sa međunarodnim standardima ljudskih prava, zakonodavni okvir Kosova u vezi sa nasiljem u porodici je i dalje slab.

Nova Konvencija Saveta Evrope o Sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnom nasilju (CoE Konvencija) može služiti kao vodeći standard za Kosovske institucije, koje teže ka integrisanju u Evropsku Uniju (EU). Tu se navodi: „porodično nasilje podrazumeva sve oblike fizičkog, seksualnog, psihološkog ili ekonomskog nasilja koje se dešava unutar porodice ili domaćinstva.“⁵ Kosovski LPADV pruža sličnu definiciju, ali samo u građanskom postupku.

---

¹ *Ustav Republike Kosova* (2008, čl. 22) registruje ljudska prava i osnovne slobode garantovane međunarodnim konvencijama uključujući CEDAW, ECHR i CRC koje se direktno primenjuju.

² Opšta preporuka CEDAW-a 19 uspostavlja principe državne odgovornosti za oblike državnih organa i njenih građana. Dalje, „države mogu takođe biti odgovorne za privatna dela ako ne uspeju da deluju sa dužnom pažnjom da spreče kršenje prava ili da istraže i kažnjavaju krivična dela i da obezbede nadoknadu.“ CRC navodi da je svako nasilje nad decom zabranjeno; zahteva da države donesu „sva odgovarajuća zakonodavstva ... da zaštite dete od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok su pod starateljstvom roditelja, zakonskog staratelja, ili bilo koje druge osobe koja vodi brigu o detetu“ (čl. 19)

³ Vidi Ustav Republike Kosova, čl. 22.

⁴ Odluka Evropskog suda za ljudska prava u *Opuz vs. Turska* (9. jun 2009) govori da je porodično nasilje rodno osnovana diskriminacija, i da Turska država nije uspela da omogući efektivnu i efikasnu zaštitu ženskih žrtava, kršeći svoje obaveze iz Konvencije (Savet Evrope, *Evropska Konvencija za Zaštitu Ljudskih prava i osnovnih sloboda*, 87 UNTS 103, ETS 5, usvojena 4. novembra 1950 sa stupanjem na snagu 3. septembra 1953). Takođe, pogledajte OEBS Misija na Kosovu, *Presuda peticije za zaštitne naloge u slučajevima porodičnog nasilja na Kosovu*, Priština: OEBS, 2012, str.7

⁵ Savet Evrope, Konvencija za Sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i Porodičnim nasiljem, Izveštaj sa obaveštenjima 2011, čl. 3, definicije stava (b).

Iako CCRK zahteva *ex officio* (automatsko) gonjenje u slučajevima zločina počinjenih u porodičnom odnosu,⁶ to naglašava fizičko zlostavljanje i isključuje psihološki ili drugi oblik porodičnog nasilja. CoE Konvencija preporučuje da države kriminalizuju prikradu i psihološko nasilje.

LPADV, primenjiv samo kao građansko pravno sredstvo, navodi da će se gonjenje krivičnih dela u vezi sa nasiljem u porodici dogoditi *ex officio* samo ako zaštitni nalozi budu prekršeni.⁷ CCRK imenuje neka krivična dela u porodičnom odnosu koja se gone *ex officio* samo nakon podnošenja predloga (npr. prinuda, pretnja i protivpravno lišenje slobode).⁸ Ipak, ako oštećena strana odluči da povuče predlog pre odlučivanja suda, onda je postupak prekinut. Na Kosovu, ove odredbe nisu dovoljne jer žrtve, vrlo često pod socijalnim i/ili ekonomskim pritiskom, se povlače i zločini se ne procesiraju. Nasilje u porodici treba da bude kriminalizovano tako da žrtve dobiju adekvatna pravna sredstva i zaštitu, obezbeđujući pravo na život bez nasilja i reparacije za patnju.⁹

Pored toga, slabo sprovođenje obezbeđuje slaba sredstva za žrtve.¹⁰ Sagovornik je prekommentarisao, „LPADV je dobar zakon, ali ga je nemoguće odmah sprovesti jer su tradicije jače od Zakona“¹¹ Nedavna inovativna uloga Evropskog suda za ljudska prava istakla je da nasilje u porodici ne treba da se tretira kao privatno „nevidljivo“ pitanje.¹² Umesto toga, porodično nasilje je od javnog interesa i zahteva državnu akciju. Sud je konstatovao, međunarodni standardi su „namenjeni a garantuju ne teorijska ili iluzorna, ali praktična i efektivna prava“¹³ Pored toga, presuda Evropskog suda 2008 navodi da organi imaju obavezu da „održe i primene u praksi adekvatana zakonodavni okvir koji pruža zaštitu od nasilja od strane privatnih lica“;¹⁴ i država treba aktivno da zaštiti žrtve zbog njihove ugroženosti. MŽK je navela, da zakoni i politike treba da budu „više od reči na papiru“.¹⁵ Pored toga, neuspeh u sprovođenju zakona, gonjenje zločina i sprečavanje zločina ima cenu: državno finansirana „band-aid“ rešenja i rehabilitacioni troškovi.

„Rastojanje od zakona do sprovođenja je veliko.“
- Ispitanik

Štaviše, LPADV ne rešava kulturne i patrijarhalne nejednakosti u skladu sa CoE konvencijom. Mere se trebaju osnovati na rodnom shvatanju nasilja nad ženama, naglašavajući ljudska prava žrtava, bezbednosti i odnose između žrtve, počinioca, dece i njihovog socijalnog okruženja.¹⁶ Mere treba da osnaže žrtve rešavajući njihovu ekonomsku situaciju i specifične potrebe ugroženih lica, uključujući decu žrtve. Obrazovanje, zdravstvena nega i obuka treba da doprinesu njihovom osnaživanju.

Kosovo treba da ispuni svoje obaveze pod međunarodnim i regionalnim standardima ljudskih prava navedenih u Ustavu Kosova, uključujući ECHR i CEDAW, za efikasno i efektivno istraživanje, gonjenje i nadoknadu žrtava porodičnog nasilja. Konvencija CoE kao

⁶ CCRK (Kod br. 04/L-082, 20.april 2012, čl. 120.23) definiše porodični odnos kao odnos između dve osobe koje su verene, u braku ili koje zajedno žive a nisu venčani; dele isto domaćinstvo i u krvnom su odnosu, brak ili adaptacija, uključujući roditelje, bake i deke, decu, unuke, braću i sestre, tetke, ujake, nećake, ili rođake; ili roditelje zajedničkog deteta.

⁷ LPADV, Zakon br. 03/L-182, čl. 26.

⁸ Uredba UNMIK-a 2003/26 o *Kosovskom Privremenom krivičnom zakonu*, 2003, čl. 6 vidi isto čl. 55 i 59.

⁹ Savet Evrope, Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnom nasilju, izveštaj objašnjenja.

¹⁰ Zaključci MŽK-a osnovani na intervjuima i posmatranjima, 2012.

¹¹ Intervju MŽK-a sa GEO, 2.mart 2012.

¹² PADVAP (odluka vlade br. 08/34, 25.avgust 2011, str.8) takođe predviđa da porodično nasilje ne treba da bude privatna stvar. Vidi Evropski sud za ljudska prava, *Slučaj Opuz vs. Turska*. Odluka priznaje da zakoni u Turskoj i drugde treba da se primene. Sud je posmatrao da „ukupna neodgovornost pravosudnog sistema i nekažnjavanje od strane agresora ... ukazuje na to da nije bilo dovoljno zalaganja za preduzimanje akcija za rešavanje porodičnog nasilja.“

¹³ Vidi Evropski Sud za ljudska prava, *Slučaj Opuz vs. Turska*, stav 165.

¹⁴ Vidi Evropski sud za ljudska prava, *Slučaje Bevacqua i S.v. Bugarska*, prijava br. 71127/01, Presuda, Strasburg: 2008. Vidi čl. 2,3, i 8 i stav 65.

¹⁵ Vidi MŽK, Više od „Reči na papiru“?

¹⁶ CoE Konvencija, čl. 18, stav 3.

vodeći standard Kosovskih institucija, pruža sveobuhvatan zakonodavni okvir u sprečavanju nasilja u porodici, zaštiti žrtava i sprečavanje nekažnjivosti počinioca.¹⁷ Neophodni zakonodavni ili podzakonski akti treba da reaguju da zaštite žrtve od nastanka ili ponovnog nasilja. Mehanizmi poput sistema upućivanja treba da uspostave efikasnu i koordinisanu saradnju između državnih agencija: sudstvo, tužilaštvo, policija, lokalne i centralne vlasti i NVO.¹⁸ Pored toga, stručnjaci treba da budu obučeni na multi-agencijsku saradnju kako bi omogućili sveobuhvatne preporuke slučaja i upravljanje.

Kosovski Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

U julu 2010, Skupština Kosova usvojila je LPADV.¹⁹ Isti definiše nasilje u porodici kao namernu radnju ili propuste počinjene od strane jedne osobe nad drugom u srodstvu, ne ograničavajući se na fizičku snagu, psihološki pritisak, zbog čega osoba strahuje zbog svog ekonomskog blagostanja i izaziva materijalnu štetu.²⁰ Zakon ima za cilj da spreči nasilje, zaštiti žrtve, tretira počinioca i ublaži posledice porodičnog nasilja.²¹

LPADV predviđa tri vrste mera zaštita.²² Osobe koje dele zajedničko domaćinstvo, su roditelji deteta, koji su bili ili su u braku-vereni, žive u vanbračnoj jedinici, u krvnom srodstvu, su stranke u sporu ili su u porodičnoj vezi (čak i kada ne žive u zajedničkom domaćinstvu) mogu podneti zahtev za zaštitu poretka. Zaštićena strana, njegov/njen ovlašćeni zastupnik, advokat žrtve ili socijalni radnik može podneti zahtev za zaštitu poretka.²³ Mere mogu uključiti psihosocijalnu terapiju za počinioca (uključujući alkohol i droge), zabraniti počiniocima da se približe žrtvi na određenoj udaljenosti, privremeno starateljstvo nad decom za žrtve, uklanjanje nasilnika iz zajedničkog stana, isplata kirije žrtve ili dečje podrške (alimentacija).²⁴

Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju Misija na Kosovu (OEBS), kritikovala je LPADV zbog svojeg rodno-neutralnog jezika.²⁵ U svom cilju, LPADV jednako vrednuje potrebe žrtava i tretiranje počinioca.²⁶ Ne priznaje da su većina žrtava na Kosovu žene i devojke. Dakle, ignoriše društvene, kulture i/ili ekonomske nejednakosti kojima se većina žrtava suočava, dok podržava počinioca. LPADV treba da uzme u obzir društvene norme koje doprinose nasilju u porodici. Na primer, obavezno savetovanje za počiniocima treba da se bavi rodnim ulogama i nejednakostima (ne samo alkohol i zloupotreba droge kao uzroci nasilja u porodici).

Primena LPADV zavisi od usvajanja Administrativnih uputstava (AU) u roku od šest meseci od njegovog usvajanja.²⁷ Od jula 2012 (dve godine nakon njenog usvajanja) samo

¹⁷ Vidi CoE Konvencija, poglavlje IV o „Zaštiti i podršci, opšte obaveze države“, čl. 18. *Konvencija* Saveta Evrope o *Sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnim nasiljem* CETS Br. 210 otvorena za potpis u 2011. Uslovi za stupanje na snagu su 10 ratifikacija uključujući osam od zemalja članica. Od 7.jula 2012, Konvencija je potpisana od strane 19 zemalja i ratifikovana jednom (pogledaj <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=210&CM=1&DF=&CL=ENG>).

¹⁸ Vidi takođe čl. 20 i 22.

¹⁹ Privremena Administracija Misije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK) je godine 2003 donela *Uredbu o Zaštiti od porodičnog nasilja* (Uredba br. 2003/12). LPADV je osnovana na ovoj Uredbi.

²⁰ Pod LPADV čl.2, st.1.2 namerne radnje ili propusti podrazumevaju: fizičku snagu ili psihološki pritisak; nanošenje ili pretnja za nanošenje fizičkog bola ili psihološke patnje; izazivanje osećaja straha i pretnja dostojanstva; fizički napad; uvrede, i drugi oblici nasilnog zastrašivanja; omalovažavanje druge osobe; ne-sporazumne seksualne radnje i seksualno zlostavljanje; nezakonito ograničavanje slobode kretanja; oštećenje imovine ili pretnja protiv imovine; stvaranje drugoj osobi strah za njegovo ili njeno fizičko, emotivno ili ekonomsko dobrostanje; nasilni ulaz ili uklanjanje iz zajedničkog prebivališta; i kidnapovanje.

²¹ LPADV, čl. 1, "Cilj zakona".

²² LPADV, čl. 22. Za više informacija, molimo pogledajte poglavlje 4.

²³ LPADV, čl. 13, st. 1, 2, 3 i 4.

²⁴ LPADV, čl. 4 - čl. 12.

²⁵ Vidi OEBS Misija na Kosovu, Presuda peticijama za zaštitne naloge slučaja sporodičnog nasilja na Kosovu. Prishtinë/Priština: OEBS, 2012, str. 23.

²⁶ LPADV, čl. 1, "Cilj Zakona".

²⁷ LPADV, čl. 28, st. 1.

Kosovska policija je usvojila Standardne operativne procedure za obavljanje svojih uloga i odgovornosti u okviru LPADV.²⁸ Ministarstvo za rad i socijalno staranje (MRSS) i Ministarstvo zdravlja (MZ) su izradili AU o utvrđivanju lokacije i načina psiho-socijalnog tretmana (XX/2012), koje je pod razmatranjem.²⁹ Pored toga, MZ je izradilo i AU o Zaštitnim merama obaveznog lečenja zavisnosti od alkohola i zloupotrebe psihotropijskih substanci, ka smanjenju nasilja.³⁰ Ipak, dok su ova AU doneta, nije bilo dostupnih tretmana na Kosovu, sprečavajući sudije od naređivanja i sprovođenja LPADV.³¹

Dok budžetske implikacije svakog zakone ona treba da se procene pre njegovog prolaska, MŽK nije mogla da pronađe procenu budžeta za LPADV. U vezi sa PADVAP, LPADV navodi da MRSZ „u saradnji sa“ MZ, Ministarstvom Pravde (MP), Ministarstvom Unutrašnjih poslova (MUP), Ministarstvom Kulture, Omladine i sporta (MKOS) i MONT je „odgovoran“ za stvaranje mehanizama koji „podržavaju i ispunjavaju potrebe osoba protiv kojih se vrši nasilje u porodici, uključujući socijalnu pomoć i zdravstvene usluge, u skladu sa važećim zakonom.“³² Stoga, MRSS u saradnji sa ostalim ministarstvima ima dužnost da osigura dovoljno izdvajanje budžeta za sprovođenje LPADV.

Prema Zakonu o ravnopravnosti polova, ARP je takođe odgovoran za sprovođenje politike analize, savetovanja o vladi ka postizanju rodne ravnopravnosti, izradi izmena i dopuna zakona i unapređenju mera za poboljšanje implementacije principa rodne jednakosti.³³ Ovo uključuje sakupljanje delimičnih finansijskih sredstava za relevantne aktivnosti. Uloga ARP u uticanju na budžetska sredstva nije eksplicitno definisana u Zakonu o ravnopravnosti polova ili LPADV. Međutim, holističko čitanje dužnosti ARP i vođenja u sastavljanju LPADV i PADVAP predlaže ARP da preduzme inicijativu da utiče na sprovođenje LPADV i da obezbedi dovoljan budžet.³⁴ U okviru svog mandata ARP treba da „nagleda“ sprovođenje politika prema ravnopravnosti polova kao što je LPADV, posebno jer je nasilje u porodici kršenje jednakih prava i podrazumeva rodnu diskriminaciju.³⁵ Ovo sugerise da ARP treba da savetuje i podrži ministarstva u sastavljanju AU za sprovođenje LPADV, predlaže kriterijume za vladu i obezbeđuje finansijska sredstva.³⁶

Program protiv nasilja u porodici na Kosovu i Akcioni plan 2011-2014

ARP radna grupa sastavljena od vladinih institucija, NVO i međunarodnih aktera je sastavila PADVAP. Izveštaji MŽK-a, podržani od UNDP WSSI, su obavestili o procesu.³⁷ Donet u Novembru 2011, PADVAP ima za cilj da ublaži nedovoljnu koordinaciju između institucija koje se bave porodičnim nasiljem, nedostacima u referentnom sistemu i manjkom osnovne infrastrukture za podršku žrtava porodičnog nasilja.³⁸ Ona ima tri cilja: 1) da uspostavi efikasne i sveobuhvatne mehanizme za sprečavanje nasilja u porodici do 2013; 2) imati efikasne mehanizme zaštite za žrtve do 2013; i 3) obezbediti efikasne usluge za rehabilitaciju i integrisanje žrtava i počinitelaca širom Kosova.³⁹ Na osnovu ova tri cilja,

²⁸ Ovo je podržano od Američkog Departamenta Pravde Međunarodnog Krivično istražnog programa pomoćne obuke (ICITAP). Za više informacija, pogledajte Poglavlje 4.

²⁹ MŽK intervju sa GEO, MZ, jun 2012. MRSS i MZ su odgovorni (LPADV, čl. 4, st. 3).

³⁰ Korespodencija MŽK-a sa GEO, MZ, jun 2012. UNDP WSSI je podržao izradu sekundarnog zakonodavstva u 2011 (€4,669) sa resorsnim ministrima sastajući se da finaliziraju do maja 2012 (€3,354).

³¹ Korespodencija MŽK-a sa predstavnicima UNDP WSSI; i intervjui sa AGE, MZ i MRSS, 2012.

³² LPADV, čl. 27.

³³ Zakon o Ravnopravnosti polova na Kosovu, Zakon br. 2004/2, 2004, čl. 5.2 (b).

³⁴ Vidi Poglavlje 2 za raspravu o tome kada AGE može da utiče na budžetske odluke tokom budžetskog procesa. Sastavljanje PADVAP troškova AGE otprilike €13,319 u 2011.

³⁵ Zakon o ravnopravnosti polova na Kosovu, čl. 5.2 (d).

³⁶ Zakon o ravnopravnosti polova na Kosovu, čl. 5.2 (j).

³⁷ Vidi MŽK, Bezbednost počinje kod kuće, 2008 (poručeno od AGE) i Više od „Reči na papiru“? Odgovor pružaoca pravde porodičnom nasilju na Kosovu, Priština: UNDP, 2009.

³⁸ Odluka Premijera Kosova br. 03/62, 29. April 2009 i PADVAP, str. 13.

³⁹ All objectives seek efficiency, though the PADVAP's insufficient measurement indicators may make this difficult to assess.

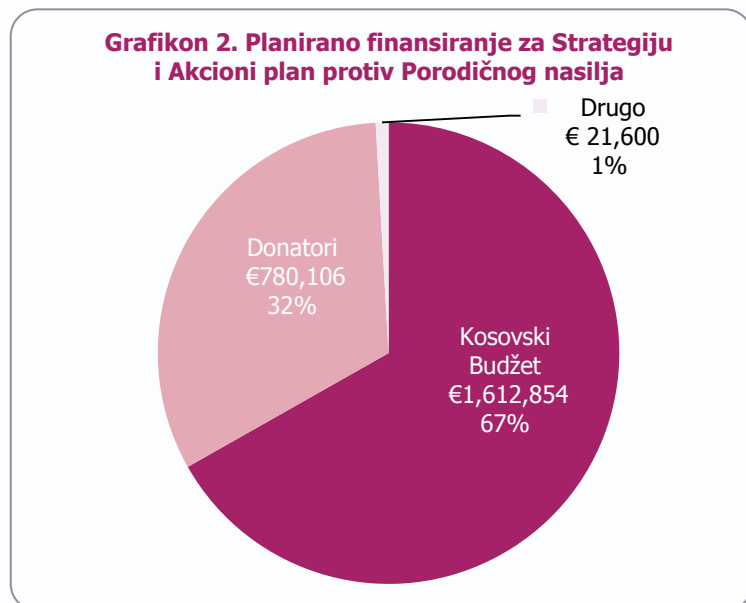
PADVAP se može grubo podeliti u tri „stuba“: Prevencija, Zaštita i Rehabilitacija i Reintegracija. Tužilaštvo se ne pominje eksplicitno u PADVAP, ali MŽK razgovori sa zainteresovanim stranama predlažu da spada pod Zaštitu.

PADVAP navodi aktivnosti koje se trebaju sprovesti između 2011 i 2014. Međutim, njegovo usvajanje u novembru 2011, koje je značilo sprovođenje, nije počelo do 2012. Njegov budžet nije pregledan niti izmenjen da odrazi odloženo donošenje ili izmene PADVAP-a, što se dogodilo još od prvog nacrt. PADVAP registruje budžetski slom za većinu aktivnosti, predviđajući podršku iz Kosovskog budžeta i donatora. Usvajanjem PADVAP, Vlada je odobrila ove troškove. Ukupno planirani troškovi su €2,414,560. Kao što je prikazano na grafikonu 2, Kosovska vlada se obavezala za €1,612,854 (66.8%), 32.3% je predviđeno da se podigne od donatora i manje od 1% od „ostalih“ izvora (npr. „privatnih operatera“). Razlika od €525,734 postoji između izvršenih aktivnosti budžeta (€2,432,894) i ukupno (€2,940,294). Ovo može jednostavno biti greška, ali se to treba ispraviti. Budžet takođe treba biti razmotren.

PADVAP predviđa da brojne aktivnosti obuhvate „nikakve troškove“. Neki troškovi se mogu apsorbovati postojećim budžetima institucija (npr. državni službenici koji pomažu u slučajevima porodičnog nasilja kao deo njihove šire odgovornosti). Međutim, brojne aktivnosti „bez troškova“ uključuju dodatne troškove. Na primer, TV programi za decu o porodičnom nasilju imaju troškove za direktore, stanice i programere; obrazovanje o izveštavanju o porodičnom nasilju ima troškove plate i materijalnih troškova; i osnivanje kooperativnih sporazuma između institucija koje tretiraju porodično nasilje ime troškove. PADVAP ignoriše troškove za obuku socijalnih radnika o porodičnom nasilju, razvoj ekonomskih programa, pružanje besplatnih lekarskih pregleda, pružanje zdravstvenih i socijalnih usluga za žrtve nasilja, posredovanje u zapošljavanju žrtava porodičnog nasilja i povezivanje socijalnih usluga sa programima porodičnog osnaživanja.

Dalje, mnoge aktivnosti nisu dovoljno detaljne za institucije da izračunaju troškove. Specifična uloga svakog ministarstva i detaljnog opisa aktivnosti (npr. kako će se sprovesti, od koga i iz resursa kojeg ministarstva) je ključna za tačno finansiranje. Pošto PADVAP navodi da su višestruke institucije odgovorne za pojedinačne aktivnosti, nejasno je koja institucija je finansijski odgovorna. Istraživanje MŽK-a prikazuje da su samo MZ i MONT obuhvatili u njihovim budžetima 2012 iznose navedene u PADVAP. Ostalih 24 institucija na centralnom nivou, 61 institucija na opštinskom nivou i 10 NVO koje su intervjuisane, nisu sakupile nijedan dodatni budžet **specifično za sprovođenje PADVAP** u 2012.⁴⁰ Ovo je problematično jer PADVAP dodeljuje odgovornosti koje zahtevaju finansiranje pored već odobrenih budžeta institucija.

Intervjui MŽK-a ilustruju da ključne osobe odgovorne za programsko i budžetarno planiranje nemaju nikakvo znanje o PADVAP. Pošto je PADVAP usvojen u novembru 2011,

⁴⁰ This conclusion relates to the PADVAP, not the LPADV. Police and victim advocates (VAs) had accounted for operational costs.

informacija možda nije dostigla opštinske institucije. Ipak, donosioci odluka na centralnom nivou bi imali potrebe za ovim znanjem kako bi osigurali da se PADVAP adekvatno ogleda u njihovim godišnjim radnim planovima i budžetima za 2013. Tema koja se ponavljala među intervjuisanim ispitanicima bila je da je ARP bio odgovoran za sprovođenje PADVAP. Ipak, svaka registrovana institucija ima zakonsku obavezu da sprovede svoje aktivnosti između 2011 i 2014.

PADVAP predviđa osnivanje Nacionalnog koordinatora za koordinisanje i praćenje rada svih institucija, kao i donatorskih sredstava.⁴¹

"Mi nemamo nikakve veze sa nasiljem u porodici."
– Opštinska direkcija za obrazovanje

Uz podršku UNDP, WSSI, ARP je pripremio odgovarajuće uslove referencije: Nacionalni Koordinator treba da vodi nadgledanje sprovođenja LPADV; koordinacioni sekretarijat će podržati Nacionalnog koordinatora administrativno i logistički; i međuministarska radna grupa će uključiti relevantna ministarstva, uključujući Sudski savet Kosova, državnog tužioca Kosova i Kosovsku policiju. NVO koje pružaju usluge žrtvama porodičnog nasilja će takođe uticati u radnim grupama. ARP je oklevao da imenuje Koordinatora na nivou Agencije.⁴² Koordinator je gurnut iz jedne institucije u drugu,⁴³ dok je konačno postavljen u okviru MP sredinom 2012. Državni budžeti za ova radna mesta i organe nisu dodeljeni. UNDP WSSI je izdvojio niz sredstava za radionicu za uspostavljanje Sekretarijata u 2012 i da pruži ekspertizu (saradnik projekta) i tehničku pomoć nakon osnivanja, preko 2013.⁴⁴

Direktna grupa za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, na čelu Nacionalnog koordinatora protiv Trgovine ljudima pod Zamenikom Ministra unutrašnjih poslova, može poslužiti kao model. Takođe može ponuditi naučene lekcije: početni redovni sastanci koji su omogućili koordinisane odgovore za trafikingu. Međutim, u vreme kada je donatorska pomoć bila neredovna i kada je Koordinator Sekretara napustio rad, koordinacija je odbijena.⁴⁵ Institucija koja odomaćuje Sekretarijat i Koordinatora o porodičnom nasilju mora da izdvoji dovoljno sredstava da obezbedi koordinaciju nakon smanjenja donatorskih sredstava.

Predstavnici MP imaju političku volju da ugoste Koordinatora. Međutim, PADVAP prevazilazi pravdu kako bi pružio više holistički pristup za sprečavanje nasilja, zaštitu žrtava i rehabilitaciju žrtava i počinitelja. Institucionalna ekspertiza u sprečavanju, zaštiti i rehabilitaciji je ključna za efikasno sprovođenje PADVAP-a, i to su oblasti u kojima MP ima ograničenu pravnu odgovornost u odnosu na druge institucije.⁴⁶ Pored toga, MP je nedavno potpisao MoU sa kancelarijom Državnog tužioca, prenoseći neke od svojih obaveza za pružanje pomoći žrtavama nasilja u porodici uz pomoć Advokata žrtava do državnog tužioca. U okviru holističkog pristupa za rešavanje porodičnog nasilja, pravda treba biti poslednje sredstvo, neophodno tek *nakon* što institucije nisu uspele da spreče dešavanje zločina. Sa MP na čelu, ostale institucije treba aktivno da se angažuju u pružanju sprovođenja sprečavanja i rehabilitacionih aspekta PADVAP-a gde MP ima manje nadležnosti.

MŽK veruje da Koordinator i Sekretarijat treba da budu smešteni u ARP, kao visoki nivo agencije u kancelariji Premijera. Zbog *izvršnih nadležnosti*, ARP je dobro postavljen da utiče na razna rezorna ministarstva kako bi ispunio svoje dužnosti i pratio sprovođenje LPADV i PADVAP. Takve odgovornosti dopunjuju njihov postojeći mandat za praćenje rodne jednakosti na Kosovu.

ARP je obavezan da „redovno“ izveštava vladi o sprovođenju PADVAP-a.⁴⁷ Niz pokazatelja, izveštajnih procesa i analize podataka standarda za praćenje PADVAP-a se treba razviti. Godine 2012, ARP je imao ostale prioritete koji su preuzeli prednost nad PADVAP.⁴⁸

⁴¹ PADVAP, str. 26.

⁴² KWN/UNDP radna grupa, "Po kojoj ceni?", Priština, jun 2012.

⁴³ Intervjui MŽK-a, 2012.

⁴⁴ UNDP WSSI je finansirao €5,811 i tačnije, €12,164.

⁴⁵ Intervjui MŽK-a sa službenicima 2012. UNDP ne deli ovaj pogled.

⁴⁶ UNDP ne deli ovaj pogled.

⁴⁷ PADVAP, Poglavlje V, čl. 5.2. PADVAP ne specifikuje koliko često treba AGE da izveštava.

⁴⁸ Intervjui MŽK-a, 2012.

Brojni troškovi povezani sa specifičnim aktivnostima PADVAP-a, koordinisanjem, praćenjem i procenom za šta ARP ima zakonske odgovornosti izgledaju izgubljeno u ovom budžetu.⁴⁹ Ograničeni ljudski i finansijski resursi sprječavaju ARP od ispunjavanja svojih dužnosti nadgledanja. Ipak, zabrinutost nekih aktera je da ARP-u nedostaje kapaciteta za preduzimanje takvih obaveza treba rešavati izgradnjom svojih institucionalnih kapaciteta i obezbediti adekvatno finansiranje.

Praćenje i procena sprovođenja zakonodavnog okvira

Sve institucije treba da prate njihovo sprovođenje vladinih programa. Pod Zakonom o rodnoj ravnopravnosti na Kosovu, Skupština Kosova je odgovorna za praćenje sprovođenja vladinih politika i zakona o ravnopravnosti polova.⁵⁰ Skupštinski Odbor za ljudska prava, rodnu jednakost, nestala lica i peticije je stalni odbor. Njegov mandat obuhvata pregled pitanja o rodnoj jednakosti, pregled statusa žena i izdavanje preporuka za unapređenje statusa žena i ženskih prava. Odbor treba takođe da istraži psihičko, emocionalno i psihološko zlostavljanje žena; i dalje žensko učešće u donošenju odluka.⁵¹

Godine 2011, Odbor je obavio duboki pregled sprovođenja LPADV.⁵² Pregled je bio deo redovnog praćenja mandata Skupštine.⁵³ Odbor je pronašao da vlada zaostaje iza sprovođenja LPADV, uključujući sakupljanje dovoljne budžetske podrške za realizovanje aktivnosti. Kao što je MŽK zabeležio, oni su pronašli da su ministarstva zakasnila u sastavljanju i usvajanju AU predviđenih LPADV-om. Kašnjenja u sudu izdala su naloge za zaštitu koja su ostala pitanja u toku rezultirajući nefunkcionalnu pravdu za žrtve.⁵⁴

Skupština ima još jedan odbor koji prati sprovođenje politika za efikasan razvoj zdravlja, rada i socijalnog staranja. Neophodno je sastaviti nacrt strategije o zapošljenju, socijalnoj zaštiti i slanju socijalnih usluga građanima.⁵⁵ I pored brojnih pokušaja, MŽK nije bio u mogućnosti da obezbedi intervju sa ovim odborom i stoga, nije bilo u stanju da sazna nešto više o relevantnim aktivnostima i budžetu.

Odbor javnih naloga je odgovoran za nadgledanje zakonitosti trošenja javnog novca na osnovu izveštaja, periodičnih izjava, revizija i godišnjih izveštaja Kancelarije generalnog revizora. Ovo uključuje zakonitost trošenja koje se odnosi na porodično nasilje.⁵⁶ Intervju MŽK-a sa članom Odbora predlaže da je bio više zainteresovan na budžet kao celinu, pogotovo prihode, nego praćenje da li su vladine strategije, kao one protiv porodičnog nasilja, dovoljno uvedene u budžet.

U zakonodavnom periodu nakon opštih izbora 2010.godine, Ženska parlamentarna grupa poslanica organizovala je debate o ženskim ljudskim pravima i rodnoj jednakosti, zaštićenu Ustavom.⁵⁷ Međutim, kao jedna neformalna grupa, parlamentarna grupa nema zakonski mandat, i njen rad nije upravljen Procedurama Skupštine. Pored toga,

⁴⁹ AGE ima 18 osoblja (Zakon o *Budžetu Republike Kosova za 2012.godinu*, br. 04/L-079, 2011). Njegov ukupan budžet je €185,777 in 2012, uključujući €92,770 za plate, €60,000 za dobra i usluge i €30,000 za transfere i subvencije. Ovo je isto bilo i u 2011. AGE je ispod finansiranja u poređenju sa nekim drugim agencijama. Na primer, njegov budžet je 17% iz Budžeta Kancelarije za zajednice (€1,084,237 sa sedam zaposlenih). Dok se njihovi mandati razlikuju, rodna jednakost svakako utiče na više građana od etničnosti ili statusa zajednica.

⁵⁰ Zakon o Ravnopravnosti polova na Kosovu čl. 4.

⁵¹ Vidi Pravila Procedure Skupštine Republike Kosova, 2005, Prilog 2.

⁵² Intervju MŽK-a sa predstavnikom Odbora za Ljudska prava, Rodnu jednakost, Nestala lica i Peticije, mart 2012.

⁵³ *Ibid.* Košta otprilike €2,000.

⁵⁴ Odbor za Ljudska prava, rodnu jednakost, nestala lica i Peticije, *Izveštaj o Sprovođenju Zakona o zaštiti protiv nasilja u porodici*, Priština: 2012.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Skupština Republike Kosovo, Odbor Javnih naloga, *Pravila postupka*, april 2010.

⁵⁷ *Ustav Republike Kosova*, čl. 7. Ženska parlamentarna grupa je oformirana 2005, kao neformalna grupa žena poslanica iz različitih političkih partija u Skupštini. Od zakonodavstva iz 2010.godine, grupa je funkcionisala kao Ženska parlamentarna grupa Skupštine Republike Kosovo. Obuhvata 40 žena poslanica, koje su predvođene odborom. Glavni cilj grupe je poštovanje ženskih ljudskih prava i pružanje jednakog učešća žena u društvu i u demokratskom procesu izgradnje države. (*Bilten ženske parlamentarne grupe*, br. 1, januar 2012).

Parlamentarna grupa nije registrovana organizacija, stoga ne može da poseduje niti da upravlja svojim fondovima. Ovo ograničava budžet parlamentarne grupe i njihovu ulogu u Skupštini. Pošto je parlamentarna grupa relativno nova i tek treba da preduzme strateška zalaganja da bi uticala na budžet Kosova. Ženska parlamentarna grupa je izradila strategiju za svoje aktivnosti u vezi sa rodnom jednakosti. To podrazumeva praćenje i preispitivanje zakonodavstva iz rodne perspektive. Obuka o stvaranju zakonodavstva je nedostajala i došla je isključivo od donatora. Iako Parlamentarna grupa dobija političku podršku od Predsedništva Skupštine, nema dovoljan budžet za ispunjavanje svoje uloge; ne prima nikakve državne fondove i oslanja se isključivo na dobrovoljni rad svojih članova i podrške donatora za svoje inicijative.⁵⁸ Nedostatak budžetske podrške iz Skupštine onemogućava efikasne i efektivne aktivnosti.

Do sada, donatori i NVO su odigrale važnu ulogu u praćenju i sprovođenju zakonodavnog okvira koji se odnosi na nasilje u porodici. Na primer, MŽK, uz finansijsku pomoć UNDP WSSI, je sprovela praćenje za ovaj izveštaj.⁵⁹ Godine 2012, UNDP je ocenio pružanje usluga u Gnjilanu, Dragašu i Đakovici.⁶⁰ Ove studije mogu da informišu PADVAP – ovo predviđanje vežbe mapiranja. Iako donatori i NVO mogu da proizvedu izveštaje o monitoringu „pod senkom“, Kosovske institucije su zvanično odgovorne za monitoring i moraju budžetirati u tom skladu. Pri tome, vlada može da nauči od prethodnih vežbi monitoringa.

---

⁵⁸ Donatori su obuhvatili UNDP, Nacionalni Demokratski Institut (NDI) i Misiju OEBS-a na Kosovu.

⁵⁹ Ovaj izveštaj košta više od €37,000.

⁶⁰ UNDP dobija €4,650 od Finske vlade kroz Kosovski Tim UN-a (UNKT), Rodno zasnovano nasilje (GBV) Program i €13,000 od UNDP Global Gender Project/Globalni projekat za rodnu jednakost, ukupno €18,000. Kada je Sekretarijat osnovan 2012, UNDP WSSI su planirali da podrže mrežu monitoringa civilnog društva (€34,866), zajednički sistem informativnog upravljanja i godišnji izveštaj monitoringa (€7,326).

Poglavlje 2. Ko odlučuje o tome gde ide novac? Proces Kosovskog budžeta

Za neke, finansiranje/budžetiranje može izgledati zastrašujuće, osoblje može misliti (iako pogrešno) da je finansiranje samo odgovornost budžetskih službenika. Međutim, studiranje budžetskih sredstava može da otkrije ono čemu država daje prioritet. Bez adekvatne finansijske podrške nacionalni programi i akcioni planovi se ne mogu sprovesti. Razumevanje Kosovskog procesa finansiranja je ključno za razumevanje toga ko donosi odluke o tome gde ide novac, politika motivacija za ove odluke, kako uticati na promene u budžetu i kako se državni resursi mogu utrošiti efikasnije i efektivnije.

Ovo poglavlje ispituje probleme koji mogu uticati na odziv polova tekućih budžetskih mehanizama u okviru institucija koje imaju nadležnosti koje se odnose na nasilje u porodici: Kosovski srednjoročni do dugoročni ciljevi budžeta; u kojoj meri su procesi finansiranja participativni; i decentralizacija.

Prioriteti: Srednjoročni okvir potrošnje

Od 2007, Srednjoročni okvir troškova (MTEF) je služio kao glavni planski dokument za politiku vladine ekonomije.¹ MTEF je izrađen u skladu sa vizijom Kosovske vlade o nacionalnom razvoju, što podrazumeva: održivi ekonomski rast; dobro upravljanje i vladavinu zakona; razvoj ljudskog kapitala; i poboljšanje socijalne zaštite. MTEF za godine 2012 do 2014 nije mogao da uključi PADVAP, koji je samo usvojen 2011.godine. Niti Kosovski budžet 2012 nema specifičan iznos za pod-program o „Zaštiti od nasilja u porodici“.

Srednjoročni Okvir Troškova (MTEF) 2012-2014 pruža prognoze glavnih budžetskih komponenti: prihode i rashode. Povećan prihod može da obezbedi sredstva za državne usluge koje se odnose porodično nasilje. MTEF predlaže da budžetski prihodi za 2013-2015 porastu. Porezi, zajmovi Međunarodnog monetarnog fonda (IMF) i sopstveni izvori opština su među predviđenim izvorima prihoda.

Na Kosovu, ekonomisti predviđaju da će bruto domaći proizvod (GDP) po glavi stanovnika porasti za 7% u naredne tri godine.² Ovakav porast je značajan s obzirom na

---

¹ Republika Kosovo, Ministarstvo Finansija, *Srednjoročni okvir troškova 2012-2014* (MTEF). Centralna Jedinica budžeta Departamenta za budžet je odgovorna za "razvoj predloženog Kosovskog konsolidovanog budžeta, pripremajući Srednjoročni okvir troškova, sprovodeći Kosovski Konsolidovani budžet, procena zahteve za izmenu aproprijacija, i ispunjenje svih ostalih dužnosti, dodeljenih Budžetskom odeljenju zakonom" (*Zakon o upravljanju javnih finansija i odgovornosti*, Zakon br. 03/L-048, 2008, čl. 5).

² Bruto domaći proizvod (GDP) po glavi stanovnika meri ekonomski porast zemlje tokom vremena, i to je pokazatelj građanskog životnog standard. Kao takav, ključan je za razvoj privrednih politika i razvojnih planova.

malu privredu Kosova, ali u apsolutnoj vrednosti, predviđen rast ne bi trebao da pređe €136 u GDP po glavi stanovnika u poslednje tri godine. Dakle, biće teško povećati sredstva za poboljšanje socijalnih usluga na Kosovu.

Još jedan izvor prihoda je strana pomoć, i PADVAP eksplicitno pominje donatore. Oni su predviđeni da doprinesu €780,106 ili 32% ukupnog prihoda za PADVAP između 2011 i 2014. Godine 2011, grantovi donatora su predstavljali 1.5% budžeta Kosovske vlade. Međutim, donatori često ne obezbeđuju direktnu bilateralnu pomoć.³ Ukupno ostvareni iznos donatorskih – podržanih programa izvan budžeta Kosova bio je €8,968,000 u 2011. Ovaj doprinos je opao za 58.4% u poređenju sa 2010.god (€15,342,000), što ukazuje na pad inostrane pomoći na Kosovu.⁴ Pomoć nije namenjena za aktivnosti koje se bave nasiljem u porodici.

Istraživanje MŽK-a je pokazalo da su donatori doprineli **sa minimum od €1,136,992**, koji obuhvata približno 37.2% svih identifikovanih troškova vezanih za borbu protiv porodičnog nasilja u 2011. Donatori su potrošili mnogo više, ali neki nisu bili u stanju da izračunaju ili omoguće tačne računice, pogotovo u vezi sa osobljem i operacijama.⁵ Donatori pokrivaju mnoge troškove koji *bi trebalo da* budu finansirani od strane vlade. „ovo je veoma upletena situacija u kojoj donatori zaista plaćaju za pružanje usluga, „rekao je jedan donator MŽK-u.“ Vlada može koristiti informacije o donatorskim finansiranjima za budžet za buduće troškove koji se odnose na porodično nasilje.

Dok je 26 donatora intervjuisano od strane MŽK-a težilo da nema „specifičnu budžetsku liniju“ za porodično nasilje, neki su tražili da doprinese implementaciji zakonodavnog okvira o zaštiti od porodičnog nasilja.⁶ Na primer, Finska Ambasada je podržala sa €800,000 UN Kosovski Tim (UNKT), Program Rodno zasnovanog nasilja (GBV) (2012-2013), čiji je cilj da podrži sprovođenje PADVAP i LPADV, fokusirajući se na tri pilot opštine: Dragaš, Đakovica i Gnjilane.⁷ Grafikon 3 obuhvata identifikovane donatore i međunarodne organizacije koje su podržale aktivnosti vezane direktno ili indirektno na borbu protiv porodičnog nasilja na Kosovu u 2011.⁸ Poznata sredstva omogućena od svakog donatora pojavljuju se u polju ispod imena donatora. Strelice navode sektore ili vrste aktivnosti koje su finansirane. Kao što grafikon ilustruje, bez ugovornih sporazuma sa vladom, ambasade često zavise od međunarodnih organizacija za koordinaciju i implementaciju razvojnih projekata.

Ipak, GDP po glavi stanovnika nemora da meri *kvalitet života* stanovništva, kao što su socijalne inkluzije, jednako učešće u društvu ili život bez nasilja.

³ Intervjui MŽK-a sa donatorima, 2012.

⁴ Republika Kosovo, Ministarstvo za Finansije (MF) *Godišnji Finansijski Izveštaj za 2011*, 2012.

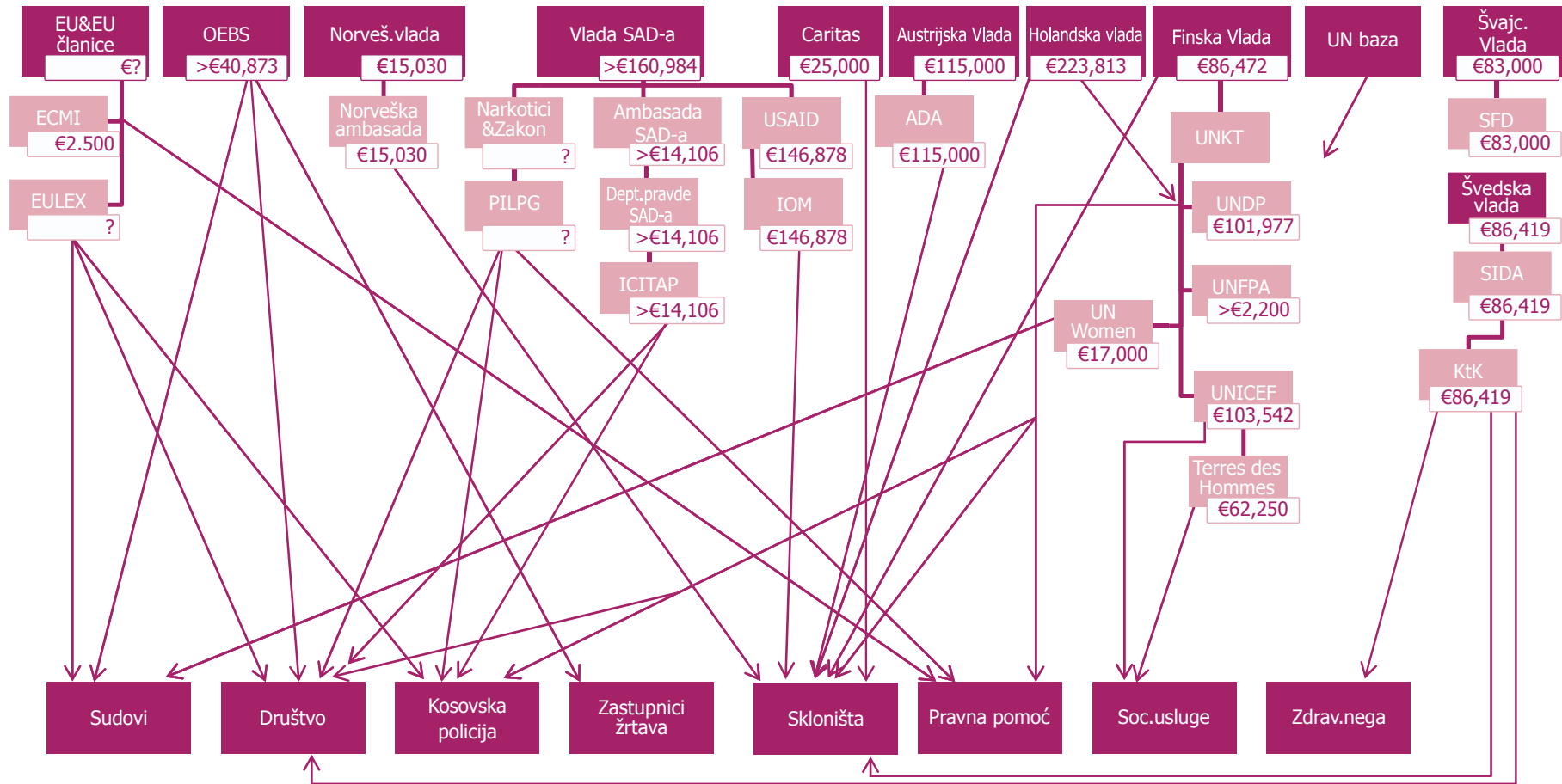
⁵ Intervju MŽK-a sa donatorima, 2012.

⁶ Intervju MŽK-a, 2012. Rodna jednakost i ženska prava koja teže da budu „unakrsne teme“ između intervjuisanih donatora.

⁷ Intervju MŽK-a sa predstavnikom Finske Ambasade, 15.mart 2012. On je rekao da je program takođe nastojao da doprinese sprovođenju Rezolucije 1325 Saveta Bezbednosti UN o Ženama, Miru i Bezbednosti. Program je među prvim UNKT zajedničkim programima.

⁸ Dok OEBS i EULEX nisu „donatori“ po sebi, njihov rad bez sumnje doprinosi sprovođenju postojećeg zakonodavnog okvira bilo direktno preko svojih ograničenih nadležnosti policije i pravosuđa, ili kroz praćenje, mentorisanje i savetovanje Kosovskih institucija. Većina aktivnosti EULEX-a se treba pretpostaviti od strane Vlade Kosova i njenih relevantnih institucija u budućnosti, što će zahtevati finansiranje.

Grafikon 3. Donatori na Kosovu podržavaju napore u borbi protiv porodičnog nasilja 2011

Procena efikasnosti i efektivnosti donatorskih sredstava na Kosovu nije bila fokus ovog istraživanja. Međutim, neki ispitanici su se žalili na neefikasnost u donatorskom trošenju. „Bilo je toliko mnogo ad hoc treninga,“ rekao je jedan ispitanik. Takođe, „imamo toliko priručnika i onda dolaze druge agencije i razvijaju nova uputstva pet godina kasnije“. MŽK je identifikovala više oblasti u kojima se finansiranje donatora preklapa uključujući istraživanje, podizanje svesti i obuku. Donatori ističu svoju nameru da koordinišu programe i budžetiranje sa ostalim donatorima za smanjenje preklapanja.¹ Ipak, donatori izgleda da se suočavaju sa nekoliko prepreka za koordinaciju, uključujući različite rokove projektnih ciklusa, različite partnerske procedure i ograničene ljudske resurse. Nakon otkrivanja da se njihove aktivnosti preklapaju sa donatorskim, neki su oklevali da se podvrgnu birokratskih procedura izmene već odobrenih planova i budžeta. Važna uloga nacionalnog koordinatora o nasilju u porodici može biti negovanje poboljšane koordinacije između donatora.

S obzirom na značajan doprinos donatora, analiziranje njihove planirane buduće podrške je važno za identifikovanje dodatnih izvora koji su neophodni vladi za finansiranje trenutnih donatorskih aktivnosti i usluga. Donatori su oklevali da obezbede procene za finansiranje izvan 2012. Neki nisu znali za buduće budžetske obaveze, dok su drugi pružali godišnje grantove, osnovane na zahtevima podnetim od pojedinačnih NVO. Odgovor koji se ponavljao je bio da buduće finansiranje zavisi od Kosovske političke situacije. „Sve je toliko politizovano, da vi to zaista ne možete da predvidite,“ rekao je jedan ispitanik. Strane vlade izgleda da skaliraju unazad ili obustavljaju pomoć u regionu. „Oni se kreću ka Africi, Aziji i konfliktnim i postkonfliktnim zemljama“, rekao je drugi donator. Ispitanici su mislili da će finansiranje EC potencijalno povećati ili postati glavni izvor budućeg finansiranja.

Ukratko, MTEF predviđa da će Kosovo imati dovoljno prihoda da izvrši svoje sadašnje programe i aktivnosti. Međutim, PADVAP nije u trenutnom MTEF. Pošto Kosovo neće imati novi MTEF sve do 2014, jedinstvena rešenja su neophodna da obezbede dovoljne prihode za sprovođenje PADVAP i rešavanje nedovoljnog finansiranja za institucije koje će doneti svoje pravne mandate u vezi sa nasiljem u porodici. Donatorska pomoć može biti smanjenja u narednim godinama. Stoga, opštinski prihodi, porezi, poboljšanje trgovinskog bilansa Kosova,² efikasnija potrošnja, konfiskovana imovina i naknade za počinioce mogu generisati prihode za borbu protiv porodičnog nasilja.

Druga glavna komponenta budžeta, rashodi, ima pet kategorija: plate i zarade; dobra i usluge; komunalije; subvencije i kapital. Od 2012 do 2014, kapitalni izdaci će ostati važni, obuhvatajući 61% do 69% svih troškova.³ Budući da privatni sektor skromno doprinosi generisanju kapitala, vlada veruje da kapitalne investicije mogu da doprinesu ekonomskom razvoju. Stoga je vlada planirala da izdvoji najviše sredstva od 2012-2015 za infrastrukturu, prateći zdravlje i socijalnu zaštitu (vidi grafikon 4). Infrastrukturna investicija je premašila prihode u poslednje dve godine, povećavajući budžetski deficit.⁴

Između 2013 i 2015, troškovi plata i zarada su očekivani da porastu za 3.3% prosečno. Najveći porast se očekuje u 2013, kada Kosovo treba da sprovede podzakonske akte u javnoj administraciji. Uprkos primedbama iz IMF i EC, vlada je povećala plate

¹ Intervjui MŽK-a 2012. Jedan službenik je komentarisao da nedovoljan budžet nije slučaj na Kosovu; već, koordinisanje budžeta institucije je problem (MŽK/UNDP radna grupa, jun 2012).

² Kosovo dosta zavisi od uvoza, što čini 50% GDP; u međuvremenu oskudni izvoz pokriva samo 20% uvoza (EC, *Kosovo 2011 Izveštaj o napretku*, str.24). To je prvenstveno zato što je proizvodnja na Kosovu mala i nekompetitivna u poređenju sa regionom. Kosovo može da poboljša svoju trgovinsku ravnotežu kroz realnu depresijaciju, postignutu kroz niže relativne cene sa trgovinskim partnerima. Poboljšanje trgovinske ravnoteže može povećati prihode, pružiti fondove, npr. za socijalne usluge, koje se odnose na porodično nasilje.

³ MTEF 2012-2014.

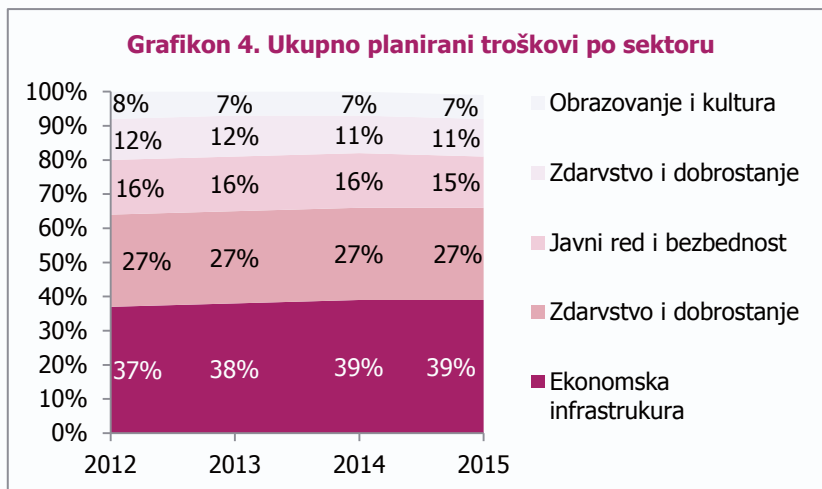
⁴ *Godišnji finansijski izveštaj za 2011*. Deficit je državna potrošnja veća od prihoda i dobija se tokom datog vremenskog perioda. Deficit doprinosi akumulaciji duga (npr. drugim zemljama ili bankama) tokom vremena. Budžetski suficit, ili ekstra prihodi, mogu smanjiti dug. Godine 2011 vlada je uplatila €11,491,000 za dugove, uglavnom da pokrije troškove kapitalnih investicija.

zaposlenima za 30% do 50% u martu 2011.⁵ Zatim, u 2012 vlada je zamrzla zapošljavanje državnih službenika. To ometa primenu PADVAP i šireg pravnog okvira u vezi sa porodičnim nasiljem; brojne institucije nemaju dovoljno osoblja, a ne mogu da dodatno zapošljavaju do 2013.⁶

Troškovi dobara i usluga se očekuju davorastu za 2% (prosečno) godišnje između 2013 i 2015. Manje od 20% budžeta je planirano da se sakupi za subvencije i socijalne transfere (uglavnom za Kosovski program socijalne pomoći). Vlada planira prosečni porast od 3% godišnje u subvencijama i kategoriji transfera, reflektujući na očekivani porast u socijalnoj šemi korisnika i penzionera, posebno prateći indekse socijalnih koristi u 2014.⁷ Ovo neće nužno značiti povećanje standarda života osoba koje primaju beneficije, i nemoguće je predvideti da li će se budžet koji se odnosi na žrtve porodičnog nasilja povećati.

Sa ograničenim resursima na Kosovu, budžet je o političkim izborima. Ispitanici su potvrdili ono što brojevi pokazuju:⁸ na Kosovu postoji ograničena politička posvećenost za finansiranje socijalnih usluga u celini. ***Budžetski službenici su imali tendenciju da se slože da aktivnosti koje se odnose na rešavanje porodičnog nasilja nisu bili prioritetni rashodi u budžetu Kosova.***⁹ Izbor da se potroši više od 60% Kosovskog budžeta na kapitalne troškove znači da će manje sredstava biti na raspolaganju za socijalna programiranja i usluge, uključujući primenu zakonodavnog okvira u vezi sa nasiljem u porodici. Ne izdvajajući dovoljno sredstava, vlada ne uspeva da ispuni svoje obaveze prema PADVAP i LPADV. Pored toga, verovatno ne isporučuje na svim prioritetima navedenim u MTEF-u, kao što su ljudski kapital i socijalna zaštita.

"Ako zdravstvenom sektoru treba više, onda se obrazovanje treba žrtvovati. Treba da se žrtvujemo jedni za druge jer je budžet mali."
– Predstavnik, Uprava za Finansije

Prema procesu participativnog planiranja budžeta: Ciklus Kosovskog budžeta

Državni bužet pripada narodu i mora se nadgledati od strane njih. Građani imaju pravo da pristupe i monitorišu rad i budžete vlade, kao i da učestvuju u procesu budžeta.¹⁰ Budžetske procedure regulišu odluke o državnim i javnim troškovima.¹¹ Prateći prioritete MTEF-a, raspored budžeta Kosova počinje svake godine u martu kada Vlada Kosova i Ministarstvo Finansija (MF) pošalju MTEF svim institucijama. Institucije imaju rok da do maja prenesu MF svoje perspektive o MTEF za tu godinu. Sredinom maja Ministarstvo koristi svoje predloge u izradi prvog budžeta za narednu godinu. MF šalje nacrt budžeta budžetskim organizacijama na svim nacionalnim i opštinskim institucijama. Budžet uključuje donatorske doprinose. Međutim, budžetski cirkular za 2012, ne sadrži informacije o doprinosu donatora PADVAP-u.

⁵ EC, *Kosovo 2011 Izveštaj o napretku*.

⁶ Vidi poglavlja 4 i 5.

⁷ MTEF, pp. 27-28.

⁸ Ministarstvo za Finansije, *Konsolidovani budžet Kosova za 2011*.

⁹ MŽK focus grupa sa budžetskim službenicima, Priština, 5.april 2012.

¹⁰ Skupština Republike Kosova, *Zakon o pristupu javnim dokumentima*, br. 03/L-215, 2010, čl. 1.

¹¹ Kosovo ima jedinstveni račun sistema trezora, koji se kontroliše od strane Departamenta za trezor.

Budžetske organizacije nakon toga razvijaju individualne budžete u skladu sa pet navedenih kategorija rashoda. Planiranje ne bi trebalo da narušava odredbe od strane MF o GDP i inflaciji. Budžetske organizacije treba da troše i budžetiraju za sprovođenje svojih zakonskih obaveza, uključujući pravni okvir koji se odnosi na porodično nasilje. Pošto je PADVAP usvojen u novembru 2011, kada je redovni budžet završen institucije nisu mogle lako da utiču na PADVAP u svojim budžetima za 2012. Čak i toliko, da brojni službenici budžeta nisu znali da je postojanje PADVAP-a u 2012.god, bilo zabrinjavajuće; kako su mogli da budžetiraju za sprovođenje u 2013?

Informisan budžetski službenik (koji planira u bliskoj saradnji sa programskim i službenikom za ravnopravnost polova) može da pripremi tačan i adekvatan predlog budžeta. Iako nijedan eksplicitan zakonski mandat ne osigurava učešće GEO u procesu budžeta, budžetski službenici treba da saraduju sa njima kako bi osigurali da budžet kao vladina politika, doprinosi ravnopravnosti polova.

U junu, budžetske organizacije šalju svoj prvi nacrt budžeta MF-u. One mogu da sakupe inpute o lokalnim prioritetima kroz participativne konsultacije sa građanima i zainteresovanim grupama.¹² Ovde GEO i ženske NVO mogu da ohrabre žene i muškarce da omoguće inpute o budžetu; mogu takođe da procene da li su institucije sakupile dovoljno finansija za rešavanje porodičnog nasilja. Ipak, ranije su ženske NVO i GEO minimalno učestvovala u budžetskim procesima.¹³

Nacrt budžeta je diskutovan u budžetskim raspravama krajem avgusta i početkom septembra kada institucije treba da navedu svoje zahteve za datu godinu. Izjave ne traju više od 15 minuta, tokom kojih treba da obezbede pokazatelje performansi za programe i projekte. Budžetski zahtevi se moraju obrazložiti na osnovu MTEF-a. Ovo je možda teško postići za samo 15 minuta.

Kosovski zakonodavni okvir ne navodi eksplicitno kada ARP treba da interveniše u budžetskom procesu. Međutim budžetska saslušanja moraju biti u idealno vreme za ARP kako bi uticao na budžete nadležnih ministarstava iz rodne perspektive i da osiguraju ministarstvima ispunjenje njihovih zakonskih odgovornosti za rešavanje rodne diskriminacije, uključujući porodično nasilje. ARP treba unapred da pripremi pismene preporuke, što može zahtevati dodatnu unutrašnju stručnost i finansijske resurse. ARP treba takođe da pregovara sa MF kako bi osigurao da se ARP eksplicitno pominje u Budžetskom Cirkularu. Slično tome, tokom budžetskih saslušanja, poslanici, uključujući članove Ženske parlamentarne grupe, mogu takođe uticati na odluke u pogledu budžeta.

Nakon budžetskih saslušanja, vladu priprema i podnosi opšti nacrt budžeta u Skupštini Republike Kosovo za raspravu. Članice Ženske parlamentarne grupe i ostali poslanici imaju mogućnost izdvajanja budžetskih uticaja za razmatranje zakonskih obaveza koje se odnose na porodično nasilje. Nacrt budžeta treba da se pojavi na radnom dnevnom redu Skupštine u oktobru i mora da se odobri pre početka fiskalne godine u januaru.

Neki budžetski službenici oklevaju da podele radne planove i budžete. Pruženi budžeti daju ukupan budžet planiran i utrošen po kategorijama troškova. Budžeti ne obuhvataju

Tabela 3. Kalendar budžetskih odluka na Kosovu

Mesec	Akcija
Mart	MF šalje MTEF institucijama
Maj	Institucije prenose perspektive MF-u
Sred.maja	MF sastavlja budžet i šalje budžetskim organiz.
Jun	Budžetske organiz. Sastavljaju budžete
Avgust- Septembar	Opštinske i nacionalne budžetske org. Organizuju budžetske rasprave sa građanima i zainteresovanim grupama
Oktober	Nakon pregovora, finaliziranje budžeta
Oktober	Skupština raspravlja i glasa o budžetu
Januar	Počinje sprovođenje budžeta

Unesite ovde!

"Problem je što na budžetskim saslušanjima nisu angažovane osobe koje rade za rodna pitanja, nego samo osobe za budžet" - Predstavnik, MF

¹² Ministarstvo lokalne samouprave, Administrativno uputstvo o transparentnosti opština, br. 2006/03.

¹³ Intervjui MŽK-A, 2012. Za informacije o njihovom učešću na opštinskom nivou, pogledajte sledeći odeljak.

detaljne stavke za individualne aktivnosti. Stoga, bilo je teško identifikovati koliko svaka institucija troši u vezi sa svojim odgovornostima porodičnog nasilja. „To je kao traženje igle u plastu sena“, rekao je službenik za budžet MŽK-u.¹⁴

Činjenica da Kosovo ima samo pet budžetskih kategorija doprinosi praznini između programskog finansijskog planiranja i troškova. Finansijski inputi neophodni za određene aktivnosti su retko jasni.¹⁵ ***Dok Kosovo troši po aktivnostima pre nego pet širih kategorija, biće teško pratiti sprovođenje budžeta povezano sa strategijama, uključujući PADVAP.*** Međutim, uvođenje detaljnog budžeta zahteva dodatno osoblje, znanje računovodstva, praćenje i resursa. Stoga uvođenje više budžetskih kategorija izgleda više verovatno u bliskoj budućnosti. Ipak, institucije treba da uzmu u obzir troškove povezane sa sprovođenjem strategije kao PADVAP i moraju uvesti mehanizme za planiranje i praćenje povezanih troškova. Isplativo rešenje može da uključi više jasno određenih troškova, budžetsku liniju i ministarstvo odgovorno za aktivnosti u programima kao što su PADVAP. MONT nudi pozitivan primer, detaljno prikazujući PADVAP troškove.

Tokom godine, individualne budžetske organizacije mogu raspodeliti budžet među kategorijama troškova kako bi uskladili budžet sa nedavno usvojenim zakonom (npr. PADVAP), potrošnja vlade i promene u prihodima. Vlada nije preduzela reviziju budžeta sredinom godine u 2011. Koordinisanje sa finansijama i programskim službenicima može obezbediti budžetske planove i raspodelu zakonskih odgovornosti, ali istraživanja MŽK-a predlažu da je takva saradnja između odeljenja unutar institucija bila neuobičajena.

Nakon prvog kvartala, Skupština usvaja godišnji finansijski izveštaj iz prethodne godine. Pregledi prikazani da je u 2011. godini nekoliko fondova ostalo neutrašeno; najveća razlika bila je u dobrima i uslugama (90% budžeta je utrošeno). Na primer, u MRSZ, 97% ukupnog budžeta je utrošeno, ali samo 87% kategorije „dobra i usluge“ je potrošeno. Zakon o budžetu na Kosovu ne dozvoljava da se neutrošena sredstva prenesu na sledeću godinu, što dovodi do blagovremenog vremenskog ali ne kvalitetnog izvršenja budžeta.

Statistike budžetskih troškova mogu obavestiti budžetsko planiranje i efikasno korišćenje fondova. Ako jedna institucija troši samo 90% svog budžeta, ona treba da istraži zbog čega su sredstva ostala neutrošena. Međutim, čak i ako Kosovski institucije ne potroše ceo dodeljeni iznos, oni teže da dobiju isti iznos sledeće godine.¹⁶ Ovo utiče na Budžetski cirkular, što navodi da pokazatelji treba da prate efikasnost predloženih aktivnosti u pravcu realizovanja prioriteta vlade za dobro upravljanje. Zahtevi budžeta trebaju da se zasnivaju na izvodljivost i analizu isplativosti, ne na povratne godišnje troškove. Na primer, skloništa dobijaju slična budžetska sredstva, bez obzira na ostale prihode, broj usluženih klijenata i /ii kvalitet pruženih usluga. Slično tome, ni kvalitet usluga koje pružaju službenici socijalnih usluga niti broj rešenih predmeta na sudu se ne koristi za procenu efikasnosti i efektivnosti godišnjih budžeta ovih institucija.¹⁷

Budžetski Cirkular zahteva da svaka organizacija predstavlja pokazatelje performansi.¹⁸ Međutim, MŽK je pronašao minimalne dokaze da su budžetske organizacije koristile pokazatelje ili upravljanje osnovano na rezultatima u budžetskom procesu.¹⁹ Praćenje učinka budžeta je bilo oskudno, i budžeti institucija nisu neophodno povezani sa aktivnostima osnovanim na zakonodnom okviru.

¹⁴ MŽK fokus grupa sa budžetskim službenicima, Priština, 5 april 2012.

¹⁵ MŽK fokus grupa sa budžetskim službenicima, 5.april 2012.

¹⁶ MŽK pregled godišnjeg budžeta institucija.

¹⁷ Pronalasci osnovani na intervjuima MŽK-a sa odgovornim institucijama, 2012.

¹⁸ Svaki program mora imati „(i) Najmanje jedan pokazatelj ishoda, (ii) Najmanje dve mere učinka, (iii) Jednu meru efikasnosti za svaki učinak.“

¹⁹ Upravljanje osnovano na rezultatima uključuje upravljanje za rezultate. U planiranju, sprovođenju, praćenju i proceni, zurenje se fokusiran na rezultate koji su traženi. Može se ilustrovati kao: rezultat (finansijski & ljudski) → Aktivnosti → Rezultati → Uticaj.

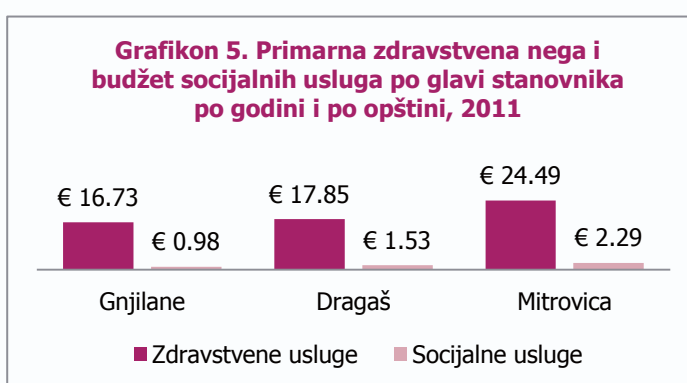
Pokazatelji performansi treba da se prošire kako bi odmerili performanse na osnovu strategija kao što je LPADV.²⁰ LPADV i PADVAP su nove i na taj način relevantne institucije su imale minimalno iskustvo u planiranju budžeta. Proces planiranja budžeta za 2013 će pružiti institucijama mogućnost da pristupe programskoj i budžetskoj performansi u toku i da prilagodi budžete u skladu sa tim. Ovaj izveštaj nastoji da olakša ovaj proces revizije opisujući finansirajuće i pod-finansirajuće aktivnosti u predlažući strategije za efikasno finansiranje. ARP, GEO, Ženska parlamentarna grupa i ženske NVO mogu uticati na budžet, posebno u avgustu i septembru. One mogu pregledati nacрте budžeta kako bi se osigurale da relevantne institucije ispunjavaju svoje pravne mandate u vezi sa porodičnim nasiljem i unapređenjem rodne jednakosti. Da bi se ovo olakšalo, Budžetski cirkular treba da obuhvati obavezne konsultacije sa ARP i GEO tokom budžetskih saslušanja. Ipak, pored advokata rodne jednakosti, **svi budžetski službenici, programski službenici, poslanici i ministri odgovorni su da osiguraju da institucije ispunjavaju svoje zakonske obaveze.**

Decentralizacija i Opštinsko učešće u budžetiranju

Zakon o Finansiranju lokalne samouprave iz 2008, uvodi pravila i osigurava finansijska sredstva za lokalne vlade kako bi isporučili minimalne standardne usluge.²¹ Preko decentralizacije, vlada ohrabruje opštine da upravljaju i povećaju sopstvene prihode. Opštine mogu da prikupe fondove za sprovođenje PADVAP i za finansiraju usluge koje se odnose na nasilje u porodici.

Kosovske opštine imaju dva izvora finansiranja: prihode iz sopstvenih izvora i međuvladine transfere. Opštine primaju transfere (operativne grantove) od centralnog budžeta. Tako, finansiranje usluga poput obrazovanja i zdravstva za žrtve porodičnog nasilja dolaze pre svega iz centralnog nivoa. Opšti grant nastoji da izjednači prihode između opština koristeći formulu raspodele koja obuhvata ukupno stanovništvo (89%), područje (6%), broj manjinskih stanovnika (3%) i opštine u kojima manjine čine jednu etničku većinu (2%).²² Odluke budžetske alokacije se ne izvlače iz rodno klasifikovanih podataka. Međutim, takvi podaci od značaja su za olakšavanje procesa planiranja i osiguravanje da finansiranje rešava specifične potrebe žena i muškaraca, dečaka i devojčica.

Građani koji žive u različitim geografskim oblastima Kosova ne uživaju jednaki pristup sa uslugama. Na primer, dok se u Mitrovici i Gnjilanu nude usluge koje se najviše odnose na rešavanja porodičnog nasilja, opština Dragaš ima samo Kancelariju za pravnu pomoć. Njihova lokacija u planinskoj oblasti daleko od najbližeg grada Prizrena ima ograničeni pristup građanima da pristupe institucijama i uslugama. Kao mala opština, Dragaš ne može da finansira usluge koje su dostupne u drugim većim opštinama. Nasuprot tome, Mitrovica ima značajna finansijska sredstva (vidi grafikon 5),²³ ali politika podriva žrtvama pristup uslugama, posebno

²⁰ MŽK/UNDP radna grupa, 13.juni 2012.

²¹ *Zakon o Lokalnoj Samoupravi* (Zakon br. 03/L-040, 2008) navodi da opštine treba da imaju ovlašćenje da upravljaju svojim budžetima; nadležnost da postavi stope i izuzetke za lokalne poreze, tarife i kazne; i sve opštinske usluge treba da se finansiraju kroz opštinske budžete, uključujući sopstvene prihode (čl. 24).

²² *MTEF*, str. 64.

²³ Od ovih opština, Mitrovica je dobila najviše fondova po glavi stanovnika u 2011: €24.49 po osobi za zdravstvene i €2.29 za socijalne usluge. Pošto većina kosovskih Srba nije učestvovala u popisu, ipak, stanovništvo može biti veće i po glavi stanovnika troškovi manji. Dok su oni rukovodili 84% ovog budžeta, opštinske vlasti su rekly da nisu imali kontrolu nad 16% budžeta utrošenog na Severu.

pravosuđu (vidi Poglavlje 4). Gjilane nudi pozitivan primer: opštinske vlasti čine značajne finansijske doprinose do skloništa.

Opštine su prijavile više kontrole nad sopstvenim izvorima prihoda. Međutim, oni čine samo 14.7% opštinskog budžeta u 2011. Štaviše, MTEF predviđa porast sopstvenih prihoda za samo 3% tokom naredne tri godine. Zavisnost od centralne vlade finansiranja utiče na sposobnost opštinskih zvaničnika da finansiraju lokalne prioritete.

„Naši zahtevi često se ne uzimaju u obzir“ rekao je jedan budžetski službenik. „Na primer, Inspektorat za rad je tražio više zaposlenih, ali ograničenja MF-a ovo ne tolerišu. MF kaže da su ovo „meka ograničenja“ ali u stvarnosti su *veoma jaka* ograničenja.“²⁴ Opštine možda nisu u mogućnosti da zaposle dovoljno osoblja za usluge koje se odnose na porodično nasilje. Stoga, dok decentralizacija treba da obezbedi participativno planiranje budžeta na lokalnom nivou, i planiranje i izvršenje ostaje prilično centralizovano.

Decentralizacija je realizovana u različitim stepenima u zavisnosti od ustanove. Kosovska Policija i pravosudne institucije (npr. sudovi, Vas i Komisija za pravnu pomoć) vrde planiranje budžeta, upravljanje, troškove i nadzor, u vezi sa porodičnim nasiljem, na centralnom nivou. Nasuprot tome, opštinske direkcije zdravstva i socijalne zaštite²⁵ i obrazovanja imaju opštinski budžet i opšte državno davanje/grant. Ovo doprinosi konfuziji, posebno među socijalnim radnicima, o tome kome treba da raportiraju: opštini ili Odeljenju za socijalni rad. Trenutno izveštavaju oboma, i oboje treba da prate performanse. Centri za socijalni rad su takođe izvestili da imaju više odgovornosti a manje resursa; planirani opštinski dodaci na smanjeni grant vlade nisu uspeali da stignu, ugrožavajući njihovu sposobnost da ispune svoje obaveze.²⁶

„Glavni procesi i politike se odlučuju na centralnom nivou. Mi pratimo ove politike, koje daju prioritet kapitalnim investicijama.“
- Službenik za opštinski budžet

U nadzoru budžeta, opštine treba da se konsultuju sa građanima između juna i septembra. Međutim, mali broj opština obaveštava građane na vreme o konsultacijama, kako bi mogli prisustvovati.²⁷ Učešće građana u procesu finansiranja je generalno nisko, posebno među ženama.²⁸ Budžetske odluke su najpre sastavljene od strane opštinskog rukovodstva u skladu sa centralnim nivoima politike.

Svaka opština ima GEO. Na osnovu Zakona o Rodnoj jednakosti oni treba da „pregledaju svaku odluku donetu od strane lokalne samouprave pre odobrenja,“ uključujući opštinski budžet.²⁹ ***GEO izgleda da nemaju veoma aktivnu ulogu u sastavljanju budžeta.*** „Mi ne učestvujemo u procesu bužeta. Svi naši zahtevi (za finansiranje) treba da prođu preko Administrativne uprave ili Gradonačelnika,“ rekao je GEO MŽK-u.

Nedovoljan pristup finansijskim sredstvima je otežao GEO sposobnost da strateški unapredi rodnu jednakost na opštinskom nivou. Ovo uključuje sprečavanje porodičnog nasilja rešavajući rodne nejednakosti. GEO treba da imaju budžet nezavisno od Jedinice za ljudska prava ili kancelarije gradonačelnika.³⁰

Zvaničnici su bili svesni GRB-a kao sredstvo, sa izuzetkom jednog GEO u Gnjilanu.³¹ Opštinski zvaničnici su generalno imali utisak da je organizovanje sastanka povodom Međunarodnog dana žena, 8.mart, bilo dovoljno za „rešavanje rodne ravnopravnosti“. Međutim, organizovanje koktela ili ručka za žene verovatno strateški ne doprinosi unapređenju rodne jednakosti unutar opštine.

²⁴ MŽK intervju sa službenicima iz Departamenta za budžet i finansije, 2012.

²⁵ U Mitrovici, uprava je raspuštena. Umesto toga, Opština ima Upravu za Evropske integracije i socijalnu zaštitu i Upravu Zdravstva.

²⁶ Intervjui MŽK-a sa socijalnim radnicima na opštinskom nivou, 2012.

²⁷ Vidite Kosovski Institut za Istraživanja i razvoj politike (KIPRED), *Javni fondovi prema efikasnom i prevoznom upravljanju opštinskog budžeta*, Priština: KIPRED, 2011, str. 23.

²⁸ *Ibid* i KWN intervjui sa opštinskim službenicima i NVO, 2012.

²⁹ Zakon o Ravnopravnosti polova, čl. 4.16.

³⁰ *Zakon o Ravnopravnosti polova na Kosovu*, čl. 4.15. Takođe, intervju MŽK-a sa GEO, juli 2012.

³¹ Intervju MŽK sa GEO, 2.mart 2012.

Na osnovu procene postojećih budžetskih procesa, UN Women planira da obuči GEO i opštinske aktere da koriste GRB u budžetu za rešavanje porodičnog nasilja u Đakovici, Gnjilanu i Dragašu (€60,000).³² Oni takođe planiraju da obuče NVO u participativnom planiranju, finansiranju i zastupanju za integrisanje odgovora na rodno zasnovano nasilje u opštinsko planiranje i finansiranje.³³

Opštine teže da imaju budžetske linije koje se posebno bave rešavanjem porodičnog nasilja. Nekoliko GEO je preduzelo aktivnosti i neke opštine su finansirale skloništa i/ili individualne socijalne slučajeve. Ova podrška nije institucionalizovana unutar opštinskog pravnog okvira, ali zavisi od volje lokalnih lidera, posebno gradonačelnika.³⁴ Opštine u kojima su postavljena skloništa teže da finansiraju aktivnosti koje se odnose na rešavanje porodičnog nasilja, dok ostale opštine nisu sklone izdvajanju sredstava.³⁵

Zaključci: Prepreke u Finansijskim uticajima na usluge porodičnog nasilja

Uprkos preduzetim naporima u zakonodavnom okviru u vezi sa nasiljem u porodici, Kosovski budžet jasno pokazuje da nasilje u porodici nije prioritet. Nema drastičnih promena koje se mogu obaviti MTEF-u sve dok se novi srednjoročni plan usvoji u 2014. Buduće budžetsko planiranje mora da razmotri kako će aktivnosti trenutno finansirane od strane donatora da se održe, posebno uz podršku donatora koja polako opada. Iako opštine mogu da generišu svoje prihode, njihovih oskudnih 3% predviđenog rasta u prihodima neće obezbediti dovoljna sredstva za sprovođenje PADVAP. Opštine će nastaviti da se oslanjaju prvenstveno na finansiranja centralne vlasti, i time će uticaj lokalnih službenika na opštinske prioritete budžeta ostati verovatno zanemarljiv. Novi prihodi za podršku sprovođenja PADVAP su neizvesni.

PADVAP nema liniju u Kosovskom budžetu, što utiče na finansiranje za njegovo sprovođenje. Stoga je vlada navela da će budžet za sprovođenje istog biti horizontalan: svaka institucija odgovorna da sprovede PADVAP mora to da obavi upravljanjem svog postojećeg budžeta. Aspekti PADVAP se odnose na svoje redovne dužnosti i te dužnosti su već koštale. Međutim, jedno ispitivanje institucionalnih budžeta je elaborisalo u sledećim poglavljima, da su se nedovoljna sredstva sakupila za ispunjavanje njihovog zakonskog mandata. Poglavlje 7 raspravlja o strategijama koje vlada treba da koristi kako bi prevazišla poteškoće u finansiranju sprovođenja PADVAP, kao i šireg zakonodavnog okvira za rešavanje porodičnog nasilja.

ARP, GEO i programski službenici sa zakonskim odgovornostima u vezi sa porodičnim nasiljem, bili su nedovoljno uključeni u proces planiranja budžeta. Budžetski Cirkular treba da zatraži konsultacije sa njima. Pored toga, svi budžetski službenici, programski službenici, poslanici i ministri, odgovorni su da osiguraju da institucije ispunjavaju svoje zakonske obaveze koje se odnose na porodično nasilje. Bolji pokazatelji performanse treba da izmere svoj učinak koji se zasniva na njihove pravne uloge i odgovornosti.

---

³² Ovo je deo Programa UNKT GBV.

³³ Intervju MŽK-a sa predstavnikom UN Women, 23.mart 2012.

³⁴ Skloništa ili pojedinci su pisali zahteve. Ako se odobre, sredstva dolaze iz kategorije troškova subvencije gradonačelnika.

³⁵ Razgovori MŽK-a sa predstavnicima opština, 2012.

Poglavlje 3.

Sprečavanje

Ovo poglavlje i poglavlja koja slede ispituju precizne rashode u 2011 za svaki stup PADVAP-a i šireg pravnog i političkog okvira za borbu protiv porodičnog nasilja. Stup za sprečavanje nastoji da „uspostavi efikasne i sveobuhvatne mehanizme za sprečavanje nasilja u porodici“. Aktivnosti vezane za ovaj cilj uključuju edukaciju stanovništva da prijavi porodično nasilje; informisanje stanovništva gde mogu da prijave porodično nasilje; podizanje javne svesti o porodičnom nasilju i njegovim posledicama kroz zajednice okruglih stolova; i uvođenje psihologa i pedagoga u opštinama.

Formalno obrazovanje o Porodičnom nasilju

MONT treba da učestvuje u izradi Administrativnog uputstva (AU) pod vođstvom MRSS ili može doneti AU za primenu LPADV.¹ Ministarstvo nije planiralo, finansiralo ili započelo izradu bilo kojeg AU u vezi sa porodičnim nasiljem. Kosovski Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju predviđa da MONT i opštine poboljšaju rodni kvalitet i promovišu zdravlje, bezbednost i blagostanje studenata i nastavnika.² Ovo ukazuje na obavezu da se spreči nasilje u porodici. Nastavnici takođe treba da prijave CSR bilo koji sumnjivi slučaj fizičkog, seksualnog ili psihološkog nasilja nad decom.³ Kao preventivna mera, nastavnici takođe mogu (a možda i jesu) da se sastanu sa roditeljima dece koji potencijalno žive u nasilnim porodicama.⁴

U skladu sa PADVAP, MONT treba da uvede psihologe u školama; pruži usluge i profesionalne kvalifikacije za žrtve porodičnog nasilja;⁵ i da obrazuje stanovništvo da prijavi porodično nasilje.⁶ Od 2009, MONT je finansirao €432,000 godišnje za 40 psihologa koji rade u opštinskim odeljenjima za obrazovanje.⁷ Međutim, službenici MONT-a su rekli „da nije bilo dovoljno budžeta“ da se program održi. Pored toga, psiholozi su bili smešteni više u opštinskim upravama za obrazovanje nego u školama, kako je PADVAP predvideo. Škole u seoskim oblastima imaju manjka psihologa. MONT stoga izgleda finansijski ograničen u obavljanju svojih odgovornosti. Pedagozi i psiholozi mogu da sarađuju više u pružanju pomoći deci koji mogu patiti od porodičnog nasilja.⁸ Oboje mogu imati koristi od obuka od strane stručnjaka na referentnom procesu, protokolima za sumnjive slučajeve nasilja i adekvatan pristup pružanja pomoći deci.

Prema PADVAP, škole preko MONT-a, opštinske vlasti i ARP treba da rade kako bi povećali opštu svest populacije o porodičnom nasilju. U 6-om razredu, škole pružaju nastavu građanskog obrazovanja koja informiše učenike o pojmovima vezanim za prava deteta,

¹ LPADV, čl. 27. Navodi da MRSS treba da sarađuje sa ostalim ministarstvima uključujući MONT za stvaranje struktura za zaštitu osoba koje su doživele nasilje u porodici. To podrazumeva socijalnu pomoć i zdravstvene usluge.

² Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, br. 04/L'032, 2011, čl. 3,5 i 7.

³ Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, Br. 02/L-17, 2005, čl. 10.6. Neuspeh u obavljanju će biti u skladu sa Privremenim Krivičnim zakonom Kosova, UNMIK/REG/2003/25, 2003, Art. 156.

⁴ Vreme i budžetske implikacije se ne mogu proceniti budući da vreme provedeno aktivnostima sprečavanja nije zabeleženo.

⁵ MONT pruža obrazovanje za žrtve porodičnog nasilja (vidi poglavlje 5). Ovo može sprečiti nasilje pružajući žrtvama znanje za obezbeđivanje prihoda i ekonomske nezavisnosti.

⁶ PADVAP, strateški ciljevi (SC) i aktivnosti 1.1, 4.1.4 i 1.4.

⁷ Psiholozi verovatno ne provode svo svoje vreme baveći se pitanjima koja se odnose na porodično nasilje.

⁸ Učesnik, MŽK/UNDP radna grupa, 13.jun 2012.

ljudska prava i rad deteta.⁹ Osnovno građansko obrazovanje obuhvata poglavlje o nasilju u porodici, i MONT pruža obuku o pravima dece i nasilju u školama. Dok deca sazrevaju, pruža se više informacija o nasilju u porodici. MONT je integrisao dva modula u 8-om razredu koja se bave rodnim pitanjima, anti-trafikingu i zdravlju, jedan od ovih izbornih modula ima poglavlje o porodičnom nasilju.¹⁰ Pošto su ovi kursevi/nastave integrisani u obrazovni sistem, trenutni budžet, odnosno plata nastavnika, bi tregalo da bude dovoljan.

MONT nudi niz mogućnosti za nastavnike. Međutim, obuka o porodičnom nasilju nije redovno obezbeđena. Nastavnici koji vode ove dve nastave/kurseve 8.razreda su informisani o novom nastavnom planu kada je uveden, ali dalja obuka nije obezbeđena. MONT ne smatra da je pružanje obuke o sprečavanju ili odgovoru na porodično nasilje deo njegovog mandata. Predstavnici su rekli da ako su nastavnici i učenici tražili obrazovanje o porodičnom nasilju, podrška će im biti pružena. Njihovi komentari izgleda da ignorišu činjenicu da PADVAP ne traži nego su im neophodne takve obuke.

Procena efektivnosti i efikasnosti programiranja je važna. Odeljenje za inspeksijske poslove procenjuje kvalitet nastave i nastavni program MONT-a, ali ne postoji inspekcija kvaliteta nastave posebno o porodičnom nasilju. Direktori škola sprovode procene i izveštaje opštinskim odeljenjima prosvetne inspekcije. MONT snosi troškove i budžete za praćenje i procenu. Međutim, pošto praćenje procenjuje ukupnu performansu škole, jedna cifra troškova za praćenje nastave o pitanjima koja se odnose na porodično nasilje se ne može identifikovati.

MONT je nedavno izmenio svoj budžetski proces, i radne planove unutar svakog odeljenja koji se sada slažu sa odgovarajućim budžetom. Shodno tome, službenik za budžet je identifikovao odeljenja koja mogu da preduzmu aktivnosti u vezi sa porodičnim nasiljem: Odeljenje za prosvetnu inspekciju i jedinica za ljudska prava. Odeljenje za Inspekciju ne identifikuje direktno slučajeve porodičnog nasilja. Umesto toga, nastavnici su dužni da upute slučajeve ovoj instituciji. Pošto još nema iznetih slučajeva, Odeljenje još uvek nije utrošilo svoje vreme ili resurse na porodično nasilje; to ne znači da se budžet ne treba dodeliti. Jedinica za ljudska prava nije imala nikakvu posebnu budžetsku liniju za porodično nasilje; i uprave za prosvetu u ispitivanim opštinama nisu prijavile neki slučaj sprovođenja ili finansiranja za aktivnosti sprečavanja.

Podizanje svesti

PADVAP zahteva da višestruke institucije senzibilišu društvo na nasilje u porodici; da uspostave mehanizme za obrazovanje i podizanje svesti među mladima; i povećaju broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja. Obilje povezanih akcija za podizanje svesti je održano i planirano za buduće godine (vidi Tabelu 4).

Ka ciljevima PADVAP-a, Ministarstvo Javne uprave (MJU), Ministarstvo Pravde (MP), vladine institucije,¹¹ NVO, donatori i mediji trebaju organizovati medijske kampanje o nasilju u porodici. Ljudska prava MP-a i Jedinica za ravnopravnost polova vodi takve kampanje. Međutim, kao što je prikazano na Tabeli, donatori i NVO su ulagali mnogo više u ove aktivnosti nego Kosovske institucije.

⁹ U 5.om razredu, učenici uče o porodici, školi, društvenim ulogama, domu/boravku; i uloszi, pravima i obavezama porodice i škola. U 9.om razredu, učenici uče o raznim vrstama porodica, rodnim ulogama, i odnosima u širim porodicama, promenama u modernim porodicama i veštine komuniciranja između roditelja i dece.

¹⁰ Sve informacije u ovom poglavlju dolaze iz intervjua ili korespondencije sa odgovarajućim ustanovama u 2012, osim ako je drugačije navedeno. Kursevi o Građanskom obrazovanju (obavezni) i Životne veštine (izborni).

¹¹ PADVAP ne specifikuje koje institucije, iako se često pominju, „centralne i lokalne institucije“.

Tabela 4. Procenjeni troškovi aktivnosti podizanja svesti koje su vezane za porodično nasilje

Ključ: Nepoznat budžet = €0; veći budžet nego što je naznačeno = >; nepoznat budžet = ?

Akter	Aktivnost	2011	2012
ARP	Obrazovanje stanovništva za izveštavanje o PN (npr. radionice, prospekti)	€13,319	€3,000 ¹³
AIJ	Okrugli stolovi sa zajednicom i relevantnim entitetima	€0	€0
EULEX	Javno istraživanje o PN (npr. bilbordovi i TV emisije)	?	? ¹⁴
ICITAP ¹⁵	Okrugli stolovi, školske prezentacije i arhivski materijal o PN	?	>€6,198
ICITAP	Brošure o podizanju svesti, distribuisane od Kosovske policije	€5,200	?
MŽK (KtK)	Podizanje svesti i zastupanje u vezi sa PN	€11,000	€12,500
MŽK (KtK)	15 dana kampanje (Dokumentarni film Ukrštanje mostova/Crossing Bridges, TV spot, rasprave, pozorište)	€10,720	?
Komisija za pravnu pomoć	Informisanje stanovništva o tome gde mogu da prijave slučajeve PN (brošure)	€0	€0
MKOS	Programiranje PN za decu na radiju i TV	€0	€0
MP	Okrugli stolovi sa zajednicom i relevantnim entitetima	€1,500	€1,500
MP	Doprinos organizovanju medijskih kampanji fokusiranih na PN	€0	€0
MJU	Organizovanje medijskih kampanji fokusiranih na PN	€0	€0
Opština	GEO Gnjilane pripremio brošuru sa informacijama o PN	€160	?
OPDAT	Istraživanje u školama i univerzitetima o pitanjima koja se odnose na žrtve	€0	? ¹⁶
OPDAT	Brošure o pravima žrtava	€0	€565
OPDAT	Informativni materijali o pravima žrtava i psihosocijalnim potrebama	€0	?
OSCE ¹⁷	Javno učešće u sastavljanju rodno jednakih strategija u Prizrenu i Dragašu, sa temama koje se odnose na PN	>€872	€0
OEBS	Radionice za žene Rome i Aškalije sa temom PN	?	?
OEBS i ARP	Radionice o rodnoj jednakosti i ženskim pravima koje se fokusiraju na PN	>€5,365	€0
OEBS	Objavlivanje i lansiranje kataloga sa informacijama za žrtve PN ¹⁸	>€8,360	>€4,200
OEBS	Pozorišna predstava koja beleži međunarodne dane rodne jednakosti	€0	>€3,450
OEBS	Pozorišna predstava i podizanje svesti o PN (Prizren)	€0	>€3,621
OEBS	Podizanje svesti u ruralnim područjima u Opštini Podujevo	€0	>€1,755
OEBS	Kampanje za podizanje svesti o PN i pomoćna linija za anti-trafiking	€0	€19,195
OEBS	Obuka za novinare i nagrada za najbolju priču o PN	€0	?
PILPG ¹⁹	Radionice o javnom obrazovanju o PN za mlade u 10 opština	?	?
PILPG	Policijski pamfleti sa informacijama o pomoći	?	>€300
Policija	Brošura o informisanju stanovništva o PN i gde ga prijaviti	€1,500	€1,500
PVPT (Norveška Ambasada)	Podizanje svesti između potencijalnih žrtava za sprečavanje trgovine ¹²	€5,030	?
Ruka Ruci (KtK)	Kampanja protiv PN (okrugli stolovi i radionice)	€1,100	€1,100

¹³ Predstavnici ARP su procenili da 160 dana i dve radionice godišnje bile su organizovane – namenjene porodičnom nasilju-određenim aktivnostima, koje uključuju €2,400 godišnje za plate i zarade i €3,000 za dobra i usluge.

¹⁴ EULEX nije imao odvojenu budžetsku liniju i nije mogao da proceni troškove.

¹⁵ ICITAP je saradivao sa Ambasodom SAD-a sektor za javnu diplomatiju. ICITAP – je finansirao sastanke sa Akcionim timovima bezbednosti u zajednici" što je poklopilo sa povećanjem medijske pokrivenosti problema nasilja u porodici" (korespodencija, 2012). MŽK je koristila visoki predračun ICITAP-a jer ICITAP nije mogao da proceni procenat vremena osoblja proveden u ovom programu. Oni su planirali da pruže podršku sve do 2014 kada je trebalo da preduzme Departament za javnu bezbednost Ministarstva unutrašnjih poslova; nejasno je da li će budžet biti dodeljen od strane Ministarstva.

¹⁶ Budžet nije dodeljen u junu 2012, i vremenski okvir aktivnosti je nepoznat.

¹⁷ OEBS je istakao: „Struktura troškova navedena na tabeli nije direktno primenjena u Misiji OEBS-a na Kosovu; detaljna struktura troškova koja ističe svaku aktivnost, ne može biti predstavnik efikasnog rada Misije koja ima širi i sveobuhvatan opseg. Pored toga, svaki presek vremena-troškova osoblja bi bio jedva tačan i može dovesti do pretvaranja podataka" (korespodencija, 28 Maj 2012). Ne uzimajući u obzir troškove osoblja ili operativne troškove, ovo su pretpostavke iznosa koje je OEBS utrošio u vezi sa porodičnim nasiljem.

¹⁸ Katalog je koštao otprilike €8,360 tokom 2011; izdavanje istog u Rumuniji i Turskoj će koštati oko €4,200 u 2012; i troškovi lansiranja istog u 2012 se nisu mobilni izračunati.

¹⁹ Ovo je Američko finansiran Međunarodni javni zakon i grupa politike/Public International Law and Policy Group (PILPG).

¹² NVO Zaštita Žrtava Sprečavanje Trafikinga (PVPT) se fokusira na trgovinu/trafiking (vidi Poglavlje 4).

3. Sprečavanje

UNDP ¹³	Obaveštenje javne službe (PSA) sa pomoćnom linijom PN prikazanom u bioskopu	>€5,760	€0
UNDP WSSI	Sa Kosovskom inicijativom Kontrole malokalibarskog oružja (KOSSAC): podizanje svesti o upotrebi vatrenog oružja za vreme proslava i u PN incidentima ¹⁴	€4,310	?
UNDP WSSI	Promotivni materijali protiv PN	€2,141	€0
UNDP WSSI	Proizvodnja dokumentarnog filma o PN i trgovini ljudima ¹⁵	> €8,220	€0
UNDP WSSI	Proizvodnja dokumentarnog filma i kampanje	€9,200	€0
UNDP WSSI	Kampanje 16 dana i globalna nedelja protiv naoružanog nasilja ¹⁶	€7,539	€6,979
UNDP WSSI	Nagrada za najbolje novinarsko delo u RZN (rodno zasnovano nasilje) na Kosovu	€0	€1,162
UNDP WSSI	Okrugli stolovi o izveštavanju o RZN sa novinskim urednicima i AIJ	€0	€ 5,427
UNDP WSSI	Obuka novinara o efikasnom izveštavanju o pitanjima RZN i etici	€0	€ 6,973
UNFPA-RZN ¹⁷	Omladinsko vršnjačka edukacija o PN i RZN	€0	€7,606
UNFPA-RZN	Podizanje svesti verskim liderima u identifikovanju i podršci žrtava PN	€0	€4,564
UNICEF-RZN	Programi PN osnovani na zajednice koji ciljaju mlade; dijalog sa muškarcima	?	€16,275
UN Women	Podizanje svesti mladih o PN ¹⁸	€0	€7,500
Zensko Pravo	Kampanja protiv PN ¹⁹	€0	€10,936

PADVAP takođe predviđa da Udruženje nezavisnih novinara (UNN), vladine institucije, NVO, donatori i mediji organizuju okrugle stolove o porodičnom nasilju u zajednicama. UNN nije izdvojilo sredstva za ovo, i njihovi predstavnici nisu bili svesni da je UNN bilo pomenuto u PADVAP-u. Dok je ARP izdvojio neka sredstva, donatori i međunarodne organizacije su organizovali ili planirali da organizuju većinu sastanaka sa zajednicom. NVO, uključujući skloništa, su takođe imali brojne demonstracije, igre i aktivnosti ispitivanja, posebno tokom godišnje kampanje 16 dana protiv Nasilja nad Ženama.²⁰

MKOS, mediji, NVO, donatori, pozorišta i ARP treba da obuhvate pitanje porodičnog nasilja na radiju i televiziji u programima za decu i mlade.²¹ Međutim, MKOS nije vodilo ili finansiralo nijednu od aktivnosti koje se specifično odnose na porodično nasilje.²² PADVAP takođe predviđa obuku novinara za izveštavanje o porodičnom nasilju.²³ I UNDP i OEBS su planirali takve aktivnosti u 2012 (vidi Tabelu 4).

PADVAP poziva Kosovsku Policiju, MP, Komisiju za pravnu pomoć, ARP, škole (MONT), CSR, opštine, donatore i medije da edukuju i informišu stanovništvo o institucijama u kojima se može prijaviti nasilje u porodici. Prema PADVAP-u, „nijedan trošak“ nije povezan sa ovom aktivnošću, ali troškovi jasno postoje (vidi Tabelu 4). Komisija za Javnu pomoć, najmanje jedna opština i Kosovska policija su sakupile budžet za terenske materijale. Pored toga, OEBS, ICITAP i PILPG su odštampali informativne brošure za policiju, dok je Departament

¹³ Ostali programi UNDP-a mogu doprineti sprečavanju porodičnog nasilja pomerajući rodne norme i rešavajući osnovnih faktora. Ipak, tačan trošak ovih aktivnosti se nije mogao identifikovati jer je nasilje u porodici složeno i pristup UNDP-a višestruk.

¹⁴ Ovo podrazumeva doprinos izradi relevantnog zakonskog okvira (finansiranog od strane Vlade).

¹⁵ Isplata za dokumentarni film je obavljena u tranšama sa završetkom isplate u 2011.

¹⁶ Godišnji budžet UNDP-a za ovu kampanju je integrisan u drugim projektima.

¹⁷ UNFPA i UNICEF planiraju da sarađuju u podizanju svesti u Finskom programu podržanom od UNKT-a. Iznosi u sledeće tri linije su grube procene; ovaj iznos će dvaput biti potrošen od 2012 do 2013.

¹⁸ UN Women je takođe finansirao priručnik Sudskog Instituta Kosova (SIK) sa relevantnim institucionalnim kontakt informacijama. Finansiranje će se utrošiti od 2012 do 2013, i ovo je samo gruba procena troškova u 2012.

¹⁹ *Zensko Pravo* je osnovano od strane Holandske Ambasade. Oni su takođe dobili fondove za podizanje svesti od USAID kroz Mercy Corps, ali se iznos nije mogao odrediti.

²⁰ Kampanja 16 dana je počela na Međunarodni dan protiv nasilja nad ženama (26 novembar) i trajala je do 10 decembra, na Međunarodni Dan ljudskih prava.

²¹ PADVAP.

²² *Zakon o osnaživanju i učešću mladih* (Zakon br. 03/L-145, 2009) ne pominje porodično nasilje. MKOS kaže da imaju nedostatak finansijskih sredstava i ljudskih resursa za sprovođenje svojih pravnih obaveza.

²³ Ovo se pojavljuje pod stubom za rehabilitaciju i reintegraciju (PADVAP), ali takođe doprinosi i sprečavanju.

pravde Američke Ambasade Kancelarija za Inostratni tužilački razvoj, Program za obuku i pomoć /U.S. Embassy Department of Justice Office of Overseas Prosecutorial Development, Assistance and Training Program (OPDAT), objavila brošure o pravima žrtava.

Ne zna se da su neke uticajne analize ispitale efikasnost preventivnih napora do danas.²⁴ Analize su takođe veoma važne za procenjivanje da li su budžeti efikasno potrošeni. Anкета širom Kosova 2013 za merenje stavova i percepcije pet godina posle prvog istraživanja MŽK-a finansiranog od UNDP-a u 2008, je uspela da ponudi tačku poređenja za procenu promena u svesti. Dodatna pitanja su mogla da pomognu u tome koje kampanje za podizanje svesti su bile najefikasnije. Zavod za Statistiku Kosova (ZSK) treba da finansira i sprovodi redovne ankete koje se bave nasiljem u porodici. ZSK može da izvuče o vremenskim poređenjima iz širokog iskustva MŽK-a i istraživačkih dokumenata.

Merenje povećanog izveštavanja

Specifični cilj PADVAP je da poveća broj prijavljenih slučajeva.²⁵ To zahteva „ažuriranje“ trenutnih baza podataka institucija tako da one mogu da prate i procene da li su postigle ovaj cilj. Tačne informacije o pomognutim slučajevima mogu da olakšaju upravljanje predmetima, programsko planiranje i vežbe troškova koje informišu budžete institucija.

Međutim, prikupljanje podataka je i dalje slabo unutar i između institucija.²⁶ Većina institucija ručno unosi podatke, ponekad u rukopisnim beleškama. Elektronski sistem retko olakšava prikupljanje ključnih demografskih podataka ili omogućava ovim podacima da se lako razvrstavaju za analizu. Kao rezultat toga, institucije zahtevaju znatne ljudske resurse (time i značajne troškove) za ručno analiziranje podataka. MŽK je pronašla institucije koje su često bile bez dovoljnih podataka, osoblja i/ili stručnosti da omoguće tražene podatke. Mnoge institucije nisu zabeležile porodično nasilje kao odvojenu kategoriju (zdravstvene institucije, sudovi, tužioc i biro za zapošljavanje).²⁷ Nekoliko institucija je obavezno da izveštavaju o slučajevima porodičnog nasilja u tromesečnim ili godišnjim izveštajima, pa su stoga morale da podstaknu sakupljanje ovih informacija. Tabela 5 prikazuje raspoložive podatke u vezi sa pomognutim slučajevima nasilja u porodici.

Tabela 5. Broj slučajeva porodičnog nasilja pomognutih od svake institucije, 2000-2011

	2000-1	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	AVG	Total
Kosovska policija		1273	1251	1318	1370	1371	1077	1034	1080	944	1046	1176	11,764
Advokati žrtava			314	414	592	703	645	610	654	627	739	589	5,298
Skloništa	138	139	444	523	478	527	550	548	206	526	394 ²⁸	355	3,553
Komisija za pravnu pomoć ²⁹								36	20	76.5	76.5	52	209
Centri za socijalni rad				223	380	438	170	247	92	229	226	251	2,005
Sudski Savet Kosova ³⁰								2795					>2,795

Izvor: Informacije pružene MŽK-u od strane institucija.

Ugrađivanje integrisanog informativnog sistema za upravljanje može da poboljša efikasnost sakupljanja podataka, obradu podataka i informisanje programskih i budžetskih

²⁴ Godine 2012, UNICEF je planirao da obavi osnovni studij o porodičnom nasilju u tri pilot opštine izabrane od UNKT (€37,185). Istraživanje će prvenstveno služiti za procenu promena pod uticajem programa.

²⁵ PADVAP SO 4.1.

²⁶ Zaključci na osnovu intervjua MŽK-a i posmatranja prilikom zahtevanja podataka od institucija za ovo istraživanje.

²⁷ Samo skloništa, AŽ, kancelarije za pravnu pomoć i CSR su odvojeno zabeležili slučajeve porodičnog nasilja.

²⁸ Podrazumeva podatke od oktobra 2011.

²⁹ Brojevi u kurzivu su procene urađene od strane MŽK, osnovane na ukupnom broju slučajeva i prosek od tri godine za koje Komisija nije imala podatke.

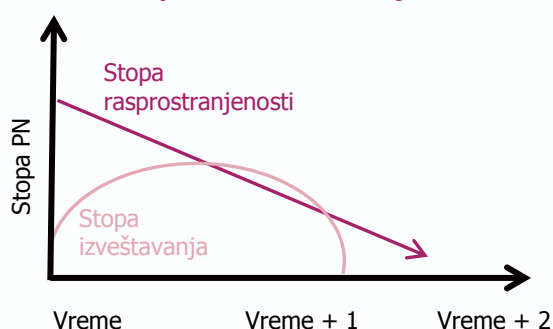
³⁰ MŽK *Više od „Reči na papiru“* str.43. To je podrazumevalo zločin nanošenja lakših telesnih povreda, tako i više slučajeva postoji.

3. Sprečavanje

politika.³¹ Sve institucije treba da unesu podatke u vezi sa uslugama koje pružaju. U ovom sistemu, žrtva se samo jednom identifikuje. Onda druge institucije mogu da koriste isti dosje slučaja, pomažu koordinisanje, prate i monitorišu (vidi Poglavlje 6). Bezbednost zaštićena lozinkom može odobriti odgovarajućim institucijama pristup specifičnim slučajevima klijenata. Poverljivost i dozvola od klijenata za razmenu – deljenje takvih podataka se treba najpre obezbediti. Takav sistem se treba ugraditi u bliskoj saradnji sa svim odgovarajućim institucijama i Nevladinim organizacijama kako bi se osiguralo da zadovoljava njihove potrebe, omogućavajući im da obezbede kvalitetne usluge.

Konačno, da bi se procenilo da li je cilj povećanja izveštavanja postignut ili ne, neophodan je oprez. Institucije mogu da razmotre da podaci koje su oni sakupili ne utiču na *ukupan obim* nasilja u porodici jer nasilje nije uvek prijavljeno. Kao što je prikazano u Grafikonu 6, porast u izveštavanju ne znači nužno da se i rasprostranjenost porodičnog nasilja povećava. Poboļjšani institucionalni kapacitet za pružanje pomoći više slučajeva ili naponi u sprečavanju koji podstiču izveštavanje mogu da dovedu do privremenog povećanja broja izveštaja. Ovo može dati pogrešan utisak da je nasilje u porodici povećano. Uz pružanje kvalitetnih usluga i efikasnim naporima sprečavanja, rasprostranjenost može da opada sa vremenom.

Grafikon 6. Sprečavanje i usluge mogu smanjiti rasprostranjenost, ali ukratko povećati izveštavanje

Zaključci

Budući da su brojne institucije angažovane u naporima za sprečavanje porodičnog nasilja, nemoguće je identifikovati sav novac koji je finansiran ili potrošen. Gruba procena troškova prevencije u 2011 je €526,264, uključujući manje od €448,479 od države i više od €77,785 od donatora.³² Godine 2012, najmanje €596,727 je finansirano za napore sprečavanja. PADVAP predviđa da troškovi za napore sprečavanja budu €85,540 godišnje (€342,160 tokom četiri godine). Procenjeni izdaci u 2011 i 2012 prelaze planirani iznos. Ovo sugeriše da naponi sprečavanja mogu biti **previše finansirani**, posebno ako se uporede sa ostalim stubovima. **Mnoštvo sličnih aktivnosti podizanja svesti ukazuje na preklapanje i neefikasno korišćenje resursa.** Uz nekoliko izuzetaka, aktivnosti različitih aktera za podizanje svesti **nisu bili dovoljno koordinisani**. Saradnja aktera na jednoj kampanji za podizanje svesti na Kosovu i jedna informativna brošura mogu značiti efikasnije korišćenje resursa i veći uticaj. ARP i relevantna resorsna ministarstva mogu bolje pratiti i proceniti inicijative prevencije.³³ Zainteresovane

³¹ UNKT je planirao da ugradi bazu podataka za upravljanje slučajevima porodičnog nasilja u svojim određenim opštinama kao deo programa GBV. Sve institucije bi imale pristup podacima i isti bi se upravljali od strane opštine.

³² Državni troškovi su verovatno visoki jer psiholozi MONT-a verovatno nisu utrošili 100% svog vremena na sprečavanje nasilja u porodici. Nedovoljno evidentiranje znači da se tačan procenat nije mogao izračunati. Nasuprot tome, troškovi donatora su znatno veći, budući da nisu mogli da omoguće više troškova. Značajan nedostatak podataka čini nemogućim procenu utrošenih procenata od strane donatora i Vlade.

³³ LPADV, čl. 27 i 28.

strane mogu da prate uticaj koristeći jedan pokazatelj, koji se može izmeriti korišćenjem redovnih istraživanja domaćinstava širom Kosova kao *Bezbednost počinje kod kuće*.

Dok se njihova efikasnost treba pratiti, dodatni troškovi sprečavanja mogu biti korisni na kratak rok. Ulaganje u obrazovanje i podizanje svesti može sprečiti dodatne troškove države za sprečavanje i rehabilitaciju od porodičnog nasilja (vidi Poglavlje 7). Donatorska neizvesnost u dugoročnom finansiranju i smanjenju budžeta u budžetu MONT-a za psihologe može potkopati sposobnost institucija da spreče nasilje, vodeći do dodatne zaštite i troškova rehabilitacije.³⁴ Stoga *Vlada* treba da obezbedi dovoljno izdvojenih sredstava za buduće preventivne napore.

---

³⁴ Finansiranje za sprečavanje može biti izazovno jer ne postoje budžetski kodovi (MŽK/UNDP radna grupa).

Poglavlje 4. Zaštita, Bezbednost & Krivično gonjenje

Stub Zaštite i Bezbednosti PADVAP ima za cilj da „dobije efikasne mehanizme zaštite za žrtve porodičnog nasilja“ do 2013. Ovo poglavlje ispituje relevantne zakonske i političke okvire, kvalitet usluga i troškove rada policije, forenzike, tužilaštva, advokata žrtava (VA), pravna pomoć, socijalne zaštite i popravne službe.

Policija: Pružanje zaštite i bezbednosti

LPADV utvrđuje mere zaštite za žrtve porodičnog nasilja preko parničnog postupka.¹ To ovlašćuje Kosovsku policiju kao zajedničku početnu tačku kontakta za izdavanje Privremene Mere za Hitnu Zaštitu (TEPO) van redovnih sudskih sati.² Pored sudova, nijedna druga institucija ne može da obavlja ovu dužnost. TEPO važi sve dok sud nastavi radno vreme i Nalog za zaštitu ili Nalog za Hitnu zaštitu je izdat.

LPADV detaljno objašnjava uloge i odgovornosti Kosovske policije: izveštavanje o potencijalnim incidentima porodičnog nasilja; hapšenje počinioca ako postoje razlozi da se veruje da se dogodilo porodično nasilje; pruža posebnu telefonsku liniju za žrtve; informiše žrtvu ili njenog/njegovog predstavnika o pravu da zatraži TEPO, pravne, psihološke ili ostale usluge; olakšavaju kontakt sa pružaocima usluga; i prevoze žrtvu i izdržavaoce na lekarski pregled. Policija treba takođe da identifikuje istražnog službenika, da popuni izveštaj o incidentu i dostavi kopiju izveštaja žrtvi. U slučaju nasilja nad decom, policija treba da kontaktira odgovornog CSR.³ Policija može da pruži zaštitu žrtvama u skladu sa zakonima o zaštiti svedoka. Nakon sudskog naloga, policija uklanja počinioca iz zajedničkih stanova.⁴ Za slučajeve koji uključuju krivično ponašanje, policija priprema postupak za tužioca.⁵ Tabela 6 sumira usluge i upute koji su obezbeđeni od policije u 2006 do 2010.

Godine 2011, Kosovska Policija je ažurirala svoje Standardne Operativne Procedure (SOP), definišući svaki korak koji policija treba da preduzme prilikom pomoći žrtvama porodičnog nasilja.⁶ Sva policija mora biti obučena na SOP i sprovođenje treba da se prati i vrednuje. Ovo ima budžetske implikacije.

---

¹ LPADV čl. 4 - čl. 12. Predviđa tri vrste naloga za zaštitu. Nalog za zaštitu ne treba da bude stariji od 12 meseci, ali se može produžiti na 24 meseci (čl. 18, st.2); Nalog za hitnu zaštitu prestaje da postoji onda kada sud izda nalog za zaštitu (čl. 18, st. 4); i TEPO ne sme da pređe 48 časova, postaje nevažeći nakon što sud izda nalog za zaštitu (čl. 22, st. 2).

² LPADV, čl. 22.

³ *Ibid.* Kada policija sumnja da se nasilje dogodilo, oni moraju da obaveste žrtvu o statusu istrage i lokaciji osumnjičenog počinioca.

⁴ LPADV, čl. 24.

⁵ Policija tvrdi da većinu slučajeva upućuje opštinskom tužiocu (99%) (Intervju MŽK-a sa službenicima, Kosovska Policija DVIU, 18.januar 2012). Međutim, 2011.godine, policija je primila 1,046 izveštaja o porodičnom nasilju, ali je Kancelarija Državnog tužioca tvrdila da je primila samo 629 slučajeva. Ovo sugeriše da ili policija nije uputila sve zabeležene slučajeve ili Kancelarija državnog tužioca nije zabeležila sve slučajeve.

⁶ ICITAP je podržao razvoj SOP-a koristeći Protokol o Porodičnom nasilju u Mineapolisu (korespondencija MŽK-a sa ICITAP, 10.maj 2012).

Policija ima jasne uloge i odgovornosti i jasnu strukturu hijerarhije (vidi grafikon 8). Uprava za Istraživanje Ozbiljnih zločina na centralnom nivou ima Sektor za Istraživanje Porodičnog nasilja. Na regionalnom nivou, Jedinica za Istragu Porodičnog nasilja (DVIU) ima muškog i ženskog istraživača za slučajeve porodičnog nasilja na poziv 24časova.

Tabela 6. Usluge pružene od Kosovske policije, 2006-2010

Usluge	2006	2007	2008	2009	2010	Total	%
Prijavljeno slučajeva	1442	1105	1056	1130	954	5687	100.0
Hapšenja	393	319	316	261	296	1585	27.9
Upućivanje CSR-u	955	591	501	613	406	3066	53.9
Upućivanje VA	1295	867	834	670	701	4367	76.8
Nalog za zaštitu od suda	183	59	54	154	141	591	10.4
Nalog za zaštitu od policije	1	4	95	0	9	109	1.9
Upućivanje u sklonište	81	73	44	52	62	312	5.5

Izvor: Kosovska policija. Beležka: Tabela prikazuje pad broja slučajeva prijavljenih u policiji. Nalozi za zaštitu su dodeljeni samo u 12% slučajeva i samo 5.5% se uputilo u sklonište.

Budžeti su planirani i odobreni od strane Glavnog Policijskog štaba kroz **centralizovan proces. Nekoliko troškova DVIU-a, kao što su plate i zarade, je eksplicitno obuhvaćeno** u njihovom budžetu za 2012. Ostali troškovi, kao što su održavanje vozila i džeparac, se obuhvataju u bužet policijskih stanica.⁷ Policija je zaposlila Nacionalnog koordinatora, regionalnog DVIU i DVIU na nivou stanice (€334,800 godišnje).⁸ Pored toga, policija ima slobodnu telefonsku liniju 24 sata za izveštavanje zločina, koja košta €21,600 za šest osoblja. Troškovi prevoza iznose €51,600 godišnje.⁹ Sveukupno, totalni budžet u odnosu na DVIU je najmanje €408,000 godišnje. Ovo je loša procena koja ne uključuje vreme utrošeno u ostalim policijskim jedinicama, kancelarijske opreme, telefona i opreme, koje se ne može izdvojiti od ostalih policijskih budžetskih linija.¹⁰ Donatori i drugi akteri su pružili dodatno finansiranje za opremu koja je važna za policijski rad.¹¹

Grafikon 7. Administrativna i finansijska hijerarhija Policije

DVIU-ma je nedostajala neophodna infrastruktura za sprovođenje njihovih zakonskih odgovornosti.¹² „Postoje tehnički problemi“, rekao je jedan službenik MŽK-u. „Islednici su se žalili, 'Nema kompjutera. Nema interneta.'“ Jedan kompjuter koriste od pet do osam policajaca. Ovo dovodi do kašnjenja u procesiranju slučajeva. Pored toga, isključenje el.energije prekida intervju. Pošto kompjuterski sistem ne može da sačuva/zadrži intervju sve dok se ne završe, intervjui treba da se ponove. Ovo predstavlja neefikasnu upotrebu ljudskih resursa i čini da se žrtve po nekoliko puta za redom prisećaju bolnih trenutaka. Ulaganje u UPS back up sisteme i električne invertore bi sačuvalo troškove ljudskih resursa i poboljšalo dobrobit žrtava. DVIU-ma takođe trebaju i prostorije za intervjuisanje, kompjuteri, štampači u boji, kamere i vozila. Pored toga, policija je potrošila otprilike polovinu svog

⁷ Zakon o budžetu Republike Kosova za godinu 2012.

⁸ Prosečna mesečna plata iznosi €300, ukupno €3,600 godišnje, ako se pomnoži sa 93 zaposlenih.

⁹ Policijske stanice imaju ukupno 43 vozila i dobijaju €100 mesečno.

¹⁰ Kosovska Policija nije zabeležila ukupni broj slučajeva na koje odgovara, tako da se procenat slučajeva koji se odnose na porodično nasilje ne može izračunati. MoU (Memo o Razumevanju) između policije i Pošte i Telekomunikacija Kosova (PTK) je finansirao telefonske linije; zbog toga, ovaj budžet ne može da se izračuna.

¹¹ Godine 2011, UNDP WSSI je obezbedila 49 digitalnih kamera i kamera za DVIU u iznosu od (€5,660). OEBS je takođe omogućio kamere za DVIU. Godine 2012-2013, UN Women planira da obezbedi dodatnu tehničku opremu za DVIU u UNKT ciljnim opštinama (€20,000).

¹² Stručnjak za ova pitanja u EULEX-u je smatrao da je policija imala dovoljno izvora za obavljanje svojih dužnosti. Međutim, slučajevi ponekad nisu upućeni kako treba, zbog nedovoljnog broja osoba koje se zalagalo ili aktivno angažovalo, uglavnom unutar kancelarije tužilaštva (korespondencija MŽK-a, 3.maj 2012).

budžeta za kapitalne investicije u 2011; bolje planiranje troškova bi omogućilo službenicima neophodnu opremu za njihov mandat.¹³

Štaviše, policija je imala brojne neuračunate troškove. Policijski prevoz socijalni radnici ili VA, koji naprežu vreme službenika, pristup vozilima i karburant. Bez odgovarajuće budžetske linije, policija je takođe izvestila o plaćanju iz svojeg „sopstvenog džepa“ za hranju ili odeću za žrtve. Opština Mitrovica je pronašla jednu ad hoc situaciju: Opština je ugovorila sporazum sa jednom prodavnicom pored policijske stanice da obezbedi hranu i piće za žrtve, što je finansirano iz opštinskog budžeta za subvencije. Budžetska linija za hitnu pomoć treba da se postavi kako bi rešila pitanja sa nacionalnog nivoa.

Obuka za policijske službenike je omogućena kao deo Kosovske Policijske Akademije – osnovna obuka za Javnu bezbednost.¹⁴ Obuka upućuje uloge i odgovornosti policije u odnosu na žrtve. Pored toga, policajci primaju i osam časova obuke o unutrašnjim SOP za prodično nasilje.¹⁵ Godišnje se u Akademiji organizuje do šest obuka o porodičnom nasilju. Ova institucionalizacija obuka može služiti kao pozitivan primer za druge institucije. Jedinica troškova za obuke, pokrivajući materijale i smeštaj, procenjena je na €8. Godišnji troškovi za obuku o porodičnom nasilju iznose manje od €22,160.¹⁶ Ovaj iznos se smatra nedovoljnim, pošto dosta službenika još uvek zahteva održavanje obuka.

Iako su službenici rekli da je policija informisana o SOP i redovno obučena, neki od policajaca DVIU-a nisu prisustvovali obuci koja se odnosi na porodično nasilje od 2002-2003. U to vreme je bila na vlasti/važeća UNMIK-ova uredba. Svi policijski službenici moraju biti upoznati sa novim zakonom i SOP. Na primer, jedan istražioc je upitao ženu žrtvu: „Da li misliš da si ti nešto loše uradila što te je (tvoj muž) udario? Možda nisi htela nešto da očistiš ili opereš kako treba?“¹⁷ Takvo postavljanje pitanja predstavlja nedostatak znanja o zakonskim uredbama, težnju za okrivljavanje žrtve i ovo predstavlja potrebu za daljom obukom.

Dok je veliki broj plan programa institucionalizovan, policija se još uvek oslanja na finansijska sredstva donatora. Godine 2011, ICITAP je obavio dvodnevnu sesiju o porodičnom nasilju, silovanju i seksualnom zlostavljanju za 70 istraživača i inspektora, koja je koštala €359. Pored toga, tri ženske policijske službenice su prisustvovala konferenciji i obuci o prodičnom nasilju u Severnoj Karolini, što je koštalo €8,547. Dodatni razvoj plan programa finansiran od donatora i dodatna obuka, planirani su za 2012.¹⁸

Policija treba da prati učinak policajaca u sprovođenju SOP-a, što uključuje i dodatne neizračunate troškove. EULEX Policija takođe prati otprilike 450 slučajeva porodičnog nasilja godišnje.¹⁹ Samo jedan posmatrač EULEX-a (na centralnom nivou) među otprilike 1,400 međunarodnih policijskih službenika na Kosovu, se bavi slučajevima porodičnog nasilja.²⁰ Posmatrač ima prednost mentorisanja, praćenja i savetovanja šefa DVIU-a.²¹ EULEX nema budžetsku liniju za porodično nasilje, ali finansira ovaj položaj (radni položaj).

¹³ Republika Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kosovska policija, *Godišnji izveštaj 2011*, str. 28-9.

¹⁴ Tokom 20 nedelja obuke, 20 časova je upućeno i izdvojeno za porodično nasilje.

¹⁵ Godine 2012, obučili su 165 kandidata. Međutim, procene troškova za ovu obuku su nedostupne (intervju MŽK-a sa Trenerom, Kosovska policija, 2. Februar 2012).

¹⁶ Godine 2011, 70 policajaca je obučeno, svaki je koštao po €8, ukupno €560. Policija je platila šest trenera €300 mesečno (€21,600 godišnje). Procenat vremena provedenog na obukama o porodičnom nasilju se nije mogao izračunati. (Intervju MŽK-a sa predstavnikom Kosovske Akademije za Javnu bezbednost, 23. Februar 2012).

¹⁷ Intervju MŽK-a sa policijskim istražiteljem, mart 2012.

¹⁸ Godine 2012-2013, UN Women planira da razvije dva plan programa za obuku policije i sudskih aktera u ciljanim opštinama, finansirana od Finske pomoći UNKT programa (€10,000). Obuka će se osnovati na primarnim obukama UN Women (Intervju MŽK-a, 23.mart 2012). Na osnovu analize potreba (€5,036), UNDP WSSI će obučiti 250 službenika u DVIU i Jedinicama policije u zajednici u 2012 (€15,496). Takođe, u 2012, OEBS će pružiti obuke o porodičnom nasilju za socijalne radnike, Kosovsku policiju, VA i ostale zainteresovane učesnike.

¹⁹ EULEX je procenio broj slučajeva godišnje; EULEX je na Kosovu još od 2008. Slučajevi su izabrani za praćenje na osnovu „upotrebe nasilja ili oružja, godišta žrtve, ozbiljnosti povrede ili očiglednog nedostatka učinka od strane Kosovske Policije“ (Korespodencija MŽK-a sa Stručnjakom EULEX-a za pitanja Policije, 3.maj 2012).

²⁰ EULEX web stranica, "Policijska komponenta EULEX Kosovo," na: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/police/>.

²¹ Korespodencija MŽK-a sa Stručnjakom EULEX-a za pitanja policije, 3.maj 2012.

MŽK praćenje predlaže da policija komparativno prikaže bolji učinak u zaštiti žrtava nasilja u porodici. Ovo se može pripisati nekoliko faktora: LPADV i SOP detaljišu svoje uloge i odgovornosti; oni su sakupili specifične ljudske i finansijske izvore za rešavanje porodičnog nasilja; i imaju najkompletovnije sisteme zadržavanja snimaka.²² Na osnovu troškova u 2011, jedinica cene za sve troškove koji se odnose na porodično nasilje je najmanje **€423,126** godišnje, uključujući €408,560 od Vlade Kosova i €14,566 od donatora.

Medicinski egzamineri forenzike: Nabavka dokaza za krivično gonjenje i zaštitu

MP nadgleda Odeljenje medicinske forenzike u Prištini.²³ Sektor Kliničkog Ispitivanja, pre svega odgovoran za žrtve, treba da bude osnovan u Diviziji Medicinske Forenzike.²⁴ Ova Divizija je odgovorna za sprovođenje kliničkog ispitivanja žrtava, svedoka i navodnih počinilaca koji se odnose na žrtve ili osumnjičene počiniocima.²⁵ Divizija izdaje medicinsku dokumentaciju koja se odnosi na žrtvu ili osumnjičenog počinioca. Takođe prikuplja i ispituje dokaze od žrtava, svedoka i/ili navodnih počinioca.

Forenzika treba da ima operativne procedure usaglašene sa Zakonom o sudskoj medicini i Unutrašnjim propisima (SOP) izdatim od strane Odeljenja sudske medicine.²⁶ Međutim, ovo još ne postoji. Forenzička ispitivanja mogu se obaviti uz pismeni zahtev sudskih i istražnih vlasti.²⁷ Ispitivanja mogu da obuhvate određivanje sredstava i stepena telesnih povreda, radne sposobnosti, zdravstvenog stanja, starosti i identiteta. Stručnjaci ispituju žrtve seksualnih delikata i slučaj sumnje na zlostavljanje deteta. U slučajevima seksualnog nasilja, žrtva se podvrgava testovima od strane ginekologa, a zatim se upućuje u savetovalište. Departament takođe može da odredi stepen traume usled upotrebe alkohola, narkotika i sumnjivih nefatalnih povreda.²⁸ Forenzički stručnjaci treba da obezbede profesionalnu poverljivost i da se uzdrže od diskriminatornih praksi.²⁹ Pacijent mora biti obavešten o ispitivanju i obezbediti pisanu saglasnost pre ispitivanja.³⁰ Ako je pacijent ispod 18 godina, forenzika treba da dobije saglasnost od roditelja ili zakonskog zastupnika.

Sudovi mogu narediti sudskim lekarima da obave DNK testove. Pošto je DNK testiranje nedostupno na Kosovu, uzorci krvi se šalju u inostranstvo. Trenutno žrtve ili počinioci plaćaju za testove.³¹ Međutim, ako se testovi odnose na zločine vlada treba da plati.³² Odeljenje za Sudsku medicinu nastavlja da traži pomoć od MP za osnivanje laboratorije DNK-a na Kosovu.

Samo Odeljenje Sudske medicine i hitan bolnički centar imaju zakonski mandat da pruže sudu dokaze. Žrtve koje se leče zbog navodnog porodičnog nasilja prouzrokovanog povredama iz drugih javnih ili privatnih klinika, ne mogu koristiti medicinske izveštaje u

²² Izveštavani slučajevi teže da uključe porodično nasilje protiv Kosovskih albanskih žena iz seoskih područja koje su nezaposlene i samo sa osnovnim obrazovanjem. Procenat prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja u svakom regionu čini se sličnim razmenom regionalnog stanovništva, stoga su Mitrovica, Priština i Gnjilane imali više izveštaja o porodičnom nasilju nego njihov udeo stanovništva.

²³ Law for Department of Medical Forensics, Nr. 03/L-137, 2009.

²⁴ Godine 2012 pripremali su organizativne projekte i opise radnih mesta, kako bi bili funkcionalni u 2013 (MŽK korespondencija sa Departamentom Sudske Medicine, jun 2012).

²⁵ *Zakon za Odeljenje Sudske Medicine*, čl. 6, st. 1.7, 1.8 i 1.9. Ovo je predviđeno od CCRK.

²⁶ *Zakon sudske medicine* (Br. 03/L-187, 2010), čl. 1.1 i čl. 13.

²⁷ Pre toga, kada je Departament bio pod Ministarstvom Zdravlja, primljeni su slučajevi koji su dolazili nezavisno od sudskih zahteva i koji su plaćali na osnovu postavljenog cenovnika. Tehnički, Departament još uvek može primati slučajeve koji se dostavljaju bez sudskog uputa, ali cene još uvek nisu zakonom određene (intervju MŽK-a sa službenicima, jul 2012).

²⁸ *Ibid*, čl. 11.

²⁹ *Ibid*, čl. 1.2.

³⁰ *Ibid*.

³¹ Intervjui MŽK-a sa Službenicima za pravnu pomoć, 2012.

³² Zakon o Sudskoj Medicini, čl. 11.

sudskim slučajevima. Nemaju sve žrtve pristup ovoj instituciji. „Ponekad žene i ne mogu da odu“, rekao je jedan ispitanik.³³

Postoji pet forenzičkih lekara (četiri u Prištini i jedan u Prizrenu) i dve medicinske sestre za sudsku medicinu (€905,117).³⁴ Ekstra radno vreme od sudskih ispitivača i njihovo prisustvo na ročištima mora se finansijski nadoknaditi sa podzakonskim aktima.³⁵ Ipak, takva nadoknada nije obezbeđena; MP-u treba budžet za ovo. Godine 2011, samo jedan od 73 pomognutih slučajeva se odnosio na nasilje u porodici. U proseku, jedan predmet košta €12,399.

Kosovska policija takođe ima Departament za Forenziku sa Regionalnim Jedinicama Forenzike i forenzičkim timom. Regionalna Jedinica za Forenziku istražuje slučajeve ubistava, samoubistava, krađe i nasilja. Opštinski forenzički tim istražuje svetlije slučajeve. Departament koristi SOP, tretirajući slučajeve porodičnog nasilja kao ostale slučajeve. Troškovi koji se odnose na porodično nasilje ne treba da se potroše od ukupnog budžeta.

Sudovi: Zaštita Žrtava, krivično gonjenje počinioca, unapređenje bezbednosti

Nalozi za zaštitu mogu uključiti mere za zaštitu žrtava i unapređenje njihove bezbednosti. Sudovi su glavni i nadležni organ za izdavanje zaštitnih naloga protiv počinioca porodičnog nasilja. Peticije za zaštitne naloge se pre svega rade u opštinskim sudovima i parničkim postupcima.³⁶

Između dozvoljenih mera, naknada žrtava se treba smatrati kao oblik restorativne pravde i/ili kao kaznena mera.³⁷ Države moraju biti odgovorne za zakonodavne i ostale mere nad žrtvama i da zatraže naknadu od počinioca.³⁸ Kada je obezbeđena državna zdravstvena nega, traženje građanske žalbe za naknadu drugih šteta se ne treba ograničiti.³⁹ Na Kosovu, žrtve imaju pravo da zahtevaju odštetu i naknadu za štetu u parničkim postupcima, kao i u državnim zdravstvenim ustanovama.

Međutim, sudovi nisu uvek nudili adekvatnu zaštitu; oni nisu uspeali da omoguće Naloga za hitnu zaštitu u skladu sa rasporedom predviđenim od strane LPADV.⁴⁰ Marta 2012, Sudski savet Kosova se suočio sa opštinskim sudovima u vezi sa odlaganjima. To ohrabruje rigoroznost u sprovođenju LPADV za blagovremene odluke zbog hitnosti takvih slučajeva.⁴¹ Odluka traži od suda da odredi prioritete slučajeva koji uključuju akte porodičnog nasilja, bez obzira na zaostale predmete. Poboljšava se na osnovu Nacionalne Strategije smanjenja zaostalih slučajeva Sudskog Saveta Kosova, koja ne daje prioritet slučajevima porodičnog nasilja.⁴²

Neke sudije još uvek nemaju saznanja o

“I dalje postoje sudije i tužioci koji nisu dovoljno upoznati sa Zakonom o porodičnom nasilju. Da vam iskreno kažem, postoje ljudi koji ne znaju šta je Kosovski program o Porodičnom nasilju.”

- Predstavnik UNDP-a

³³ Intervju MŽK-a sa stručnjakom 9.mart 2012. MŽK istraživanje je pokazalo da ženama koje pretrpe nasilje se često zabranjuje posećivanje lekara (*Istražno istraživanje o obimu rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na žensko reproduktivno zdravlje*, Priština: MŽK, 2008).

³⁴ Korespodencija MŽK-a sa predstavnikom Odeljenja za Sudsku medicinu, jun 2012.

³⁵ Kosovski zakon Sudske medicine, čl. 14.2.

³⁶ LPADV, čl. 3.

³⁷ Generalna Skupština UN-a, „Deklaracija o osnovnim principima Pravde za Žrtve nasilja i zloupotrebe moći“, A/RES/40/34, 29.novembar 1985, st 12; i CoE Konvencija o Sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnom nasilju, 2011, čl. 30.

³⁸ CoE Konvencija, 2011, čl. 30.

³⁹ CoE Konvencija, 2011, čl. 30, st. 2.

⁴⁰ Komitet za Ljudska prava, Rodna jednakost, Nestala lica i peticije, *Izveštaj o Praćenju Sprovođenja Skupštine zakona o zaštiti protiv nasilja u porodici*, 2012. Nalazi potvrđuju prethodno istraživanje MŽK-a (*Više od „Reči na papiru“?*, 2008). Nasuprot tome, EULEX monitoring predlaže da je „većina slučajeva završena unutar vremenskog okvira predviđenog zakonom. Neki nisu, ali je ovo više zbog nehotice i drugih faktora zbog manjka izvora“ (korespodencija sa MŽK).

⁴¹ KJC, Odluka br. 22/2012, 58.-i sastanak odlučivanja, mart 2012.

⁴² Ibid i KJC, Sudski Savet Kosova Nacionalna strategija za smanjenje zaliha, 2010.

LPADV-u, koje negira žrtvama pristup lekovima.⁴³ Na primer, sudovi retko traže sve moguće mere na raspolaganju.⁴⁴ LPADV predviđa da sudovi narede počiniocu da plati alimentaciju za dete i rent žrtvi za vreme trajanja zaštitnog poretka. Pošto je većina žrtava ekonomski zavisna od svojih supružnika ili bliskih članova porodice, imaju ograničene mogućnosti da napuste nasilne domove. Sudske mere su važne za unapređenje ekonomske sigurnosti žrtve i njihove sposobnosti da samostalno žive. Međutim, MŽK nije našla da se nijedna od ovih mera sprovedi na Kosovu.⁴⁵ CRS i VA takođe ne traže alimentaciju i plaćanje kirije tokom peticije za zaštitu poretka. Stoga, nalozi za zaštitu se obično sastoje od lako sprovedljivih mera kao što su sudska zabrana sprečavanja počinilaca da se približe žrtvama kod kuće i na poslu.

Sudovi su naredili podelu domaćinstva između počinioca i žrtve. Međutim, neki su tražili ovu meru bez procene potencijalnog rizika za žrtvu. Jedan ispitanik EULEX-a je prekomentarisao:

Ako se nasilje dogodi, u skladu sa Zakonom, sud će naložiti počinioca da napusti kuću i plati alimentaciju za decu. Ako se to dogodi žene i deca će biti bez sredstava za preživljavanje, pošto počinilac neće platiti. Dok se postupak izvršenja ne pokrene i završi, žrtva neće imati novca. CRS pruža podršku, ali je taj novac nedovoljan za normalan život. Često muževi žrtava porodičnog nasilja imaju nekoliko dece iz prethodnih brakova i uklanjanje počinioca (muža) iz kuće, nije rešenje. U (jednom) slučaju, počinilac je pretukao svoju ženu, kršeći zaštitu poretka. Lokalni sudija ga je odmah priveo, ali je Okružni sud odlučio da ga puste. On se vratio svojoj kući, besan na svoju ženu.⁴⁶

Zaštitni nalozi su važni za osnaživanje žrtava porodičnog nasilja pružajući im ekonomsku nezavisnost i slobodu od nasilja. Sudovi moraju da iskoriste različite mere navedene u LPADV-u.⁴⁷

Nekoliko sudova (npr. u Peći i Prištini) su uputili pitanja odlaganja i nedovljne stručnosti u rešavanju slučajeva porodičnog nasilja imenovajući specijalne sudije. U Peći, dvoje sudija „sa dobrim nivoom iskustva“ omogućili su im da obezbede pravovremene odluke i da obave „detaljnije odluke za snabdevanje kompleksnosti odnosa strana pre nego jednostavno reći na primer, „X ne sme da se približi Y za jedan mesec,“ prijavio je EULEX.⁴⁸ Nominovanje iskusnih sudija koji se isključivo bave ovim slučajevima izgleda dostojno primene u drugim opštinama.

U kriminalnim slučajevima, efikasno gonjenje doprinosi zaštiti i bezbednosti osoba koje su pretrpele nasilje u porodici. CCRK isključivo predviđa *ex officio* (automatsko) gonjenje obavljenog zločina u porodičnom odnosu. LPADV takođe zahteva gonjenje *po dužnosti* za kršenje zaštitnih naloga. Međutim, tužioci nastavljaju da subjektivno biraju slučajeve gonjenja.⁴⁹ „Ako mi kao tužioci mislimo da je kriminalni akt neprihvatljiv, onda mi odlučujemo da uzmemo slučaj u obzir“, rekao je jedan okružni tužilac MŽK-u. On je rekao da su dali prioritet slučajevima visokog rizika i slučajevima u kojima je počinioc imao kriminalni –zločinački dosije.⁵⁰ Neki tužioci su se izvinili za svoj neuspeh u krivičnom gonjenju svih navodnih kriminalnih akata, odnoseći se na nedovoljni broj tužioca i zaostatak predmeta.

„Postoji mnogo nasilja u porodici koji su navedeni. Svaki dan imamo jedan ili dva slučajeve porodičnog nasilja. Mi obrađujemo slučajeve nasilja u porodici sa prioritetom samo ako počinilac ima kriminalni dosje.“ - Tužilac

⁴³ Intervjui MŽK-a sa sudijama, mart-april 2012.

⁴⁴ Vidi MŽK, Više od „Reči na papiru“?, 2008.

⁴⁵ Vidi MŽK, Više od „Reči na papiru“?, 2008.

⁴⁶ Korespodencija MŽK-a sa EULEX, 4.maj 2012.

⁴⁷ MŽK, Više od „Reči na papiru“?, 2008.

⁴⁸ Korespodencija MŽK-a sa EULEX, 4.maj 2012.

⁴⁹ MŽK, Više od „Reči na papiru“? 2008.

⁵⁰ MŽK intervju sa Okružnim tužiocem, 5. Mart 2012.

Među opštinama koje je MŽK ispitivala, Gnjlane je pokazalo najbolje rezultate u davanju prioriteta u gonjenju slučajeva porodičnog nasilja. Opština se još uvek suočava sa brojnim problemima. Na primer, bilo je manje tužioca od sudija, i sudije su ponekad služile kao tužioci.

Uprkos zahtevu da krivično gone sve zločine *ex officio*, sudije i tužioci su prekinuli neke slučajeve kada su se žrtve povukle; oni su takođe nastavili da prate svoju ulogu u sporovima nasilja u porodici kao pomirljivi.⁵¹ Rekao je jedan opštinski tužilac MŽK-u:

"U osetljivom, recidivnom slučaju porodičnog nasilja prošle godine, žrtva se obratila policiji i navela da je spaljena toplom vodom od svog supruga. Kasnije je promenila izjavu, navodeći da ju je on slučajno izgoreo. Ona je tražila razvod. Insistirala je da se saslušanje za razvod odmah zakaže na sudu. Ja sam radio sa sudijom u organizovanju saslušanja ... ali je do tada ona već povukla svoj zahtev za razvod"

– Advokat žrtve

Mi nismo zainteresovani da okončamo brak, ako je žrtva jednom ošamarena. Jednom lošom odlukom, mi možemo da razdvojimo porodicu. Mi treba da obrazložimo zbog čega smo zaustavili nasilnika i da ga učinimo da napusti scenu nasilja u porodici. Ako postoji visoki rizik od nasilja ako on ostane u kući, možemo zatražiti pritvor do 30 dana. Uglavnom tokom ovog perioda mi dokazujemo činjenice pozivajući svedoke. Ponekad žrtve povlače svoje prvobitne izjave i ne žele dalje gonjenje. Dok se parovi mogu pomiriti, sudovi uvek odlučuju o slučaju ... Obično kazna podrazumeva (ne zatvorske) uslove.⁵²

Na osnovu Porodičnog zakona Kosova, sudije i tužioci često rade da prekinu slučajeve sa pravnim sporazumima između supružnika.⁵³ Ipak, **Porodični zakon izričito navodi da bilo koje loše postupanje ili nasilje nad supružnicima i decom treba da bude isključujući faktor za pomirenje.**⁵⁴ Kao što je EULEX primetio, pomirenje „može da ima

"Žena je pretučena i skoro ubijena, dok je sudija pokušava ubediti da se ponovo ujedini sa svojim mužem. Sudija je rekao, 'Po zakonu mi moramo da pokušamo da pomirimo porodicu' - Stručnjak"

ozbiljne negativne efekte, kao što je slanje žrtve nazad u sredinu u kojoj ona može biti u opasnosti. To dalje smanjuje sve napore žrtve da prijavi nasilje."⁵⁵ Kancelarija Državnog tužioca treba da zahteva efikasno i blagovremeno procesuiranje svih slučajeva. Ublažavanje posledica dela porodičnog nasilja analiziranjem štete nanete žrtvi, krši međunarodne standarde ljudskih prava.⁵⁶

Sudovi takođe ne uspevaju da pružaju zaštitu kada nasilje lakših telesnih povreda nastaje u porodičnim odnosima.⁵⁷ EULEX izveštava:

Sudovi imaju tendenciju da nametnu veoma blage kazne, često gledaju da otežaju okolnost krivičnog dela da je učinjeno u porodičnim odnosima. Saslušanja su često odlagana i postoji pasivno upravljanje predmetima koje ide protiv osetljivih i hitnih priroda ovih slučajeva. Pored toga, problemi su uočeni na način da se sprovedi dokazni postupak, veoma površno. Ovo na kraju negativno utiče na odlučivanje o ovom slučaju, što je posebno zabrinjavajuće u slučaju nasilja u porodici.⁵⁸

⁵¹ MŽK, Više od „Reči na papiru“? i EULEX praćenje (Korespodencija MŽK-a, 4.maj 2012). U vezi sa sudijama, vidite, OEBS Misija na Kosovu, Presude peticije za zaštitne naloge u slučajevima nasilja u porodici na Kosovu, str. 20-2.

⁵² MŽK intervju sa tužiocem, 2012.

⁵³ *Porodični zakon na Kosovu*, br. 2004/32, 2006, čl. 77. Intervjui MŽK-a sa opštinskim sudom i trenerom KJI, 2012.

⁵⁴ Porodični zakon na Kosovu, čl. 59, st. 4.

⁵⁵ EULEX korespodencija sa MŽK, 4.maj 2012.

⁵⁶ Konvencija CoE zahteva da država „obezbedi efikasno istraživanje i gonjenje prekršaja“ (Poglavlje VI). Vidi Poglavlje 1, zbog čega je to relevantno za Kosovo.

⁵⁷ Vidi MŽK, Više od „Reči na papiru“? 2008.

⁵⁸ Korespodencija MŽK-a sa EULEX, 4.maj 2012.

Sudije EULEX-a su takođe primetili da se lokalni sudovi suočavaju sa značajnim brojem predmeta i nemaju dovoljno sredstava, uključujući i odgovarajuće objekte koji obebeđuju zaštitu strankama kada je to potrebno. Ovo je posebno tačno u okrugu Mitrovice; dva suda tamo ne funkcionišu. Stoga su opštinski i okružni sud Vučitrna i Mitrovice u istom objektu. Sudije dele kancelarije i obavljaju svoje sudske dužnosti samo određenim danima u nedelji. To smanjuje broj slučajeva koji se može suditi, umanjujući i usporavajući odgovor okruga na slučaj porodičnog nasilja. Teška situacija je naterala EULEX da upotrebi svoju izvršnu odgovornost, preuzimajući pet slučajeva nasilja u porodici.⁵⁹

Osobama koje žive u Dragašu takođe nedostaje pristup sudu zbog geografskog položaja opštine, što je daleko od tužioca i sudija. Nijedna institucija nema jasan mandat da pokrije troškove prevoza žrtava do najbliže opštine Prizren na sudska saslušanja. Prizrenu takođe nedostaju dovoljni izvori i objekti.⁶⁰

Pružanje adekvatne obuke za tužioce i sudije o nasilju o porodici, kao što je predviđeno PADVAP-om, takođe uključuje troškove.⁶¹ KJI/SIK pruža ad hoc obuke za tužioce, sudije i VA, ali nisu obavezni i uglavnom se organizuju dva put godišnje.⁶² KJI je utrošio €180 na obuku koja se odnosi na porodično nasilje.⁶³ CLARD je organizovao dva treninga za 28 sudija i još dva međunarodna standarda protiv nasilja u porodici (€2,500). Pored toga, UN Women su obučile 35 KJI trenera za ravnopravnost polova i ženska ljudska prava po međunarodnom zakonu, uključujući porodično nasilje. Time je 18 treninga isporučeno u pet Kosovskih regiona (€17,000).⁶⁴

Godine 2012-2013 UN Women planira da podrži KJI u razvoju unapređenih obuka za sudije o porodičnom nasilju, imovinskim pravima i međunarodnim instrumentima ženskih ljudskih prava.⁶⁵ UN Women-je podržala plan program koji se planira uključiti u redovni plan program KJI-a za sudije, i da sudije obuče ostale sudije i tužioce širom Kosova (€13,000). Godine 2012, UNDP WSSI je takođe planirao da obuči 30 sudija, 30 tužioca i 40 VA-Advokata žrtava o LPADV (€9,685). Pored toga, PILPG smatra pružanje inputa u programima obuke za sudije i tužioce specijalizujući se na porodično nasilje.⁶⁶ U budućnosti sudije i tužiocima mogu takođe imati koristi od obuke posebno u postupcima koji obuhvataju nasilje nad decom.⁶⁷ KJI treba da institucionalizuje obaveznu obuku i da zatraži smanjenje oslanjanja na donatorska sredstva.

Državni Tužilac Kosova je izdvojio €4,500 za sve obuke. Međutim, u nekim područjima tužiocima nisu dobili ni jednu obuku o porodičnom nasilju i teže da smatraju da je to privatna stvar.⁶⁸ Kvalitet obuke možda treba da se pregleda. Neki treneri mogu da potvrde pre nego da se suoče sa postojećim tendencijama da okrive žrtvu. Jedan trener je rekao MŽK-a:

"Zgrada je zaglavljena u Severnoj Mitrovici. Mi imamo kancelariju sa samo 12m2 u kojoj je zaposleno 6 radnika. Samo su dva tužioca: šef tužilaštva i ja. Ovaj logistički izazov nas sprečava od suočavanja sa slučajevima. Kada treba da intervjuišemo strane, svi ostali zaposleni treba da napuste kancelariju. [Mi takođe imamo] slučajeve od pre 2008 koji su zaključeni u kancelariji u Severnoj Mitrovici."

- Tužilac

⁵⁹ Korespodencija MŽK-a sa EULEX, 4.maj 2012.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ PADVAP, SO 2.1.

⁶² MŽK intervju sa predstavnikom KJI/SIK, 7.februar 2012.

⁶³ Korespodencija MŽK-a sa predstavnicima KJI, 3.april i 5.jun 2012. KJI je obučio 20 sudija, nijednog tužioca i šest ostalih (uključujući VA/AŽ).

⁶⁴ Obuka je trajala osam dana, četiri tokom 2010, i četiri tokom 2011.godine (intervju MŽK-a sa UN Women, 16. Maj 2012). To podrazumeva troškove za izdavanje kataloga, diskutovanih u Prilogu 3.

⁶⁵ Intervju MŽK-a sa UN Women, 23.mart 2012.

⁶⁶ Intervju MŽK-a sa PILPG, 12.mart 2012.

⁶⁷ Intervju MŽK-a sa UNICEF, 8.mart 2012.

⁶⁸ MŽK intervju sa tužiocima, 2012.

Ako muž pije svaki dan i tuče svoju ženu, očigledno je da konzumiranje alkohola izaziva nasilje. Ali kada žena želi da ode i poseti svoju porodicu i muškarac odbija jer je umoran od rada ceo dan, onda žena nastavlja da insistira sve dok je muškarac ne udari... U tom slučaju, treba da se okrivi i žena, jer je ona izazvala nasilje. Ja ne krivim žrtvu, ali žrtva ponekad izaziva.

Prekomerni pritisak se može smatrati psihičkim nasiljem, ali to ne daje mužu za pravo da počini nasilje. Nedovoljna obuka može biti jedan faktor koji doprinosi lošem izvršenju rada javnih tužioca i sudija, posmatrano od strane MŽK-a.

Praćenje odgovora na slučajeve nasilja u porodici pada u odgovornost Sudskog Saveta Kosova (KJC), odgovornost za praćenje ukupnih sudskih performansi; osigurati sudsku nezavisnost i nepristranost; i održavanje standarda rodne ravnopravnosti.⁶⁹ Bilo je nejasno da li je KJC imao dovoljno sredstava za praćenje, iako je kvalitet praćenja izgledao nedovoljan na osnovu navedenih kršenja zakonskih odgovornosti sudija.

Što se tiče prikupljanja podataka, KJC slučajevi u registrima u skladu sa krivičnim i građanskim zakonima. Nasilje u porodici nije navedeno kao posebno krivično delo, ali KJC beleži dela lakših telesnih povreda koje se dešavaju u okviru porodičnog odnosa. Ostali zločini koji se dešavaju unutar porodičnog odnosa se ne evidentiraju kao takvi. Pojedinačni sudovi zapisuju podatke o počiniocima (ne žrtvama) u štampanim formatima.⁷⁰ Bez centralizovane, digitalne baze podataka, zaposleni će morati da računaju broj slučajeva nasilja u porodici koji se tretira u parničkom postupku u svakom registru. Takve informacije nikada nisu bile registrovane ili zabeležene u izveštajima KJC/SSK-a.

KJC upravlja budžetom svih sudova. Prosečna cena po predmetu je otprilike €181, i troškovi suda koji se odnose na porodično nasilje iznose otprilike **€104,618** godišnje.⁷¹ Ova procena ne uzima u obzir ako slučajevi porodičnog nasilja oduzimaju manje ili više vremena od ostalih slučajeva, tražeći više ili manje izvora. Budžet izgleda nedovoljan obzirom da sudovi nemaju adekvatan prostor, ljudske resurse, stručnost i opremu za obavljanje svojih zakonskih obaveza.

Kao KJC, Kancelarija Državnog Tužioca centralno upravlja budžetom za troškove koji se odnose na krivično gonjenje. Prosečni troškovi po slučaju iznose €74 i otprilike **€38,012** je potrošeno za slučajeve porodičnog nasilja u 2011.⁷² Opet, slučajevi porodičnog nasilja bi mogli tražiti manje ili više sredstava od ostalih slučajeva. Efikasno gonjenje zahteva dodatne resurse od policije, CSR, Kancelarije za pravnu pomoć, i VA koji mogu učestvovati u sudskim postupcima. Kao sudovi, tužilaštvu nedostaju dovoljna sredstva za ispunjavanje svog pravnog mandata. Suštinski izazov je nedovoljan broj tužioca, i stoga dodetljivanje posebnim tužiocima da se isključivo bave slučajevima porodičnog nasilja je smatrano neizvršivim.⁷³ Tužiocima su takođe imali ograničen kancelarijski prostor i tehničku opremu.

Dodatne institucije izdvajaju sredstva koja se odnose na pravdu i zaštitu. Ombudsman prati slučajeve nasilja u porodici u sudovima i štiti prava žrtava. To uključuje i izdvajanje naloga za zaštitu i *ex officio* gonjenje. Ombudsman je uglavnom pratio predmete u kojima

⁶⁹ Zakon o Sudskom savetu Kosova, čl. 1 i 3.

⁷⁰ MŽK intervju sa sudijama, 2012.

⁷¹ Ukupan budžet KJC-a u 2011, €17 miliona, pokriva sve troškove suda. Sud za prekršaje sa budžetom od €2 miliona, se ne bavi slučajevima nasilja u porodici. Ovo se tretira kao opštinski i okružni sudovi koji imaju kombinovani budžet od €15 miliona. Godine 2011, oni su rešili 82,802 slučajeva (neki slučajevi se ponavljaju i u sledećoj godini sa dodatnim troškovima); €15 miliona podeljeno sa 82,802 slučajeva jednako €181 po slučaju. Godine 2011, KJC je zaboravio da zabeleži slučajeve porodičnog nasilja, stoga €181 je pomnoženo sa 578 slučajeva porodičnog nasilja u 2010 (intervju MŽK-a sa Finansijskim službenikom KJC, 2012). KJI je pokrio dodatne troškove obuke.

⁷² Ukupan budžet je bio €3,893,926 godine 2011. Tužiocima su rešili 52,757 slučajeva te godine, uključujući 515 slučajeva porodičnog nasilja. Statistički zavod Tužilačkih usluga sakuplja i beleži informacije.

⁷³ Intervju MŽK-a sa Kancelarijom predstavnika Državnog tužioca, 3.april 2012. Kosovo je imalo približno 95 tužioca, i planira da poveća na 114 do kraja juna 2012.

sudovi premašuju predviđeni okvir za pružanje zaštitnih naloga.⁷⁴ Budžet Institucije Ombudsmana dolazi direktno iz budžeta Kosova. Nema zaposlenih oji rade konkretno na slučajevima nasilja u porodici; nedovoljno osoblje znači da oni ne mogu da se specijalizuju. „Mi smo trenutno ograničeni i ne možemo da povećamo broj,“ rekao je jedan ispitanik. „Jedan zaposleni je ovde imao posla za jednog ili tri radnika.“⁷⁵

OEBS takođe prati sistem Kosovskih sudova za saglasnost i sa međunarodnim standardima za ljudska prava. Na osnovu svog monitoringa, OEBS je izdao *Izveštaj o reagovanju: Nalozi za hitne slučajeve zaštite porodičnog nasilja* 29.juna 2011 i još jedan izveštaj o *Presudi zahteva za zaštitu naloga u slučajevima nasilja u porodici na Kosovu* 6.marta 2012. Troškovi praćenja se mogu ne proceniti.

Komponenta pravosuđa EULEX je takođe imala mandat za „praćenje, mentorisanje i savetovanje“ i da „unapredi i ojača Kosovsko pravosuđe kako bi ga učinila potpuno multietničkim, nepristrasnim, bez političkog uticaja i sposoban da održava fer suđenja u skladu sa međunarodnim standardima i najboljim Evropskim praksama.“⁷⁶ Sve skupa, EULEX je pratio najmanje 114 slučajeva koji se odnose na nasilje u porodici, mada je tačan broj bilo teško proceniti. Budžet EULEX-a za praćenje slučajeva porodičnog nasilja je bio nedostupan.

U zaključku, blagovremene sudske odluke o merama zaštite u građanskim predmeti ai *ex officio* krivičnim gonjenima zločina su ključne za zaštitu žrtava od budućih nasilja. Ipak, prava žrtava se još uvek povređuju i od strane tužioca i sudija. Manjak sredstava, odnosno nedovoljni broj sudija, tužioca i sudnica, uticao je na zaostajanje predmeta. Neadekvatna obuka, koja je takođe imala finansijske implikacije, potencijalno je doprinela do slabog učinka tužioca i sudija. Bolje elektronsko upravljanje podacima je takođe bilo potrebno; ovo bi moglo olakšati troškove vežbi i omogućiti bolje planiranje budžeta.

Zastupnici žrtava: Zaštita prava

Od 2002, Kosovo je imalo Jedinicu za zastupanje žrtava i pružanje pomoći koje je sastavljeno od Advokata žrtava (VA), u početku pod UNMIK-om.⁷⁷ Godine 2003, VA su inkorporisani u Krivičnom Zakonu Kosova kao nadležni predstavnici oštećene strane.⁷⁸ Godine 2005, VA su preneti pod upravom MP i reimenovani su u Zastupanje Žrtava i Odsek za pružanje pomoći (VAAD). Njihova uloga je da zaštite i predstave prava žrtava nasilja, uključujući žrtve porodičnog nasilja, pre i tokom suđenja. Oni su takođe i ovlašćeni predstavnici žrtava u njihovim prvim kontaktima sa institucijama, kao što su CSR i policija, i mogu zatražiti nalog za zaštitu poretka.⁷⁹

U septembru 2011, MP je potpisalo Memorandum o Razumevanju prenoseći sve odgovornosti VA Državnom Tužiocu i osnivanje Kancelarije za zastupanje Žrtava i pružanje pomoći (VAAO).⁸⁰ VAAO treba da podrži mandat VA pod Zakonom o Krivičnom postupku. Prenos će podržati ispunjenje mandata Državnog tužioca prema novom Kosovskom zakonu o Državnom tužiocu, koji će biti na snazi januara 2013.⁸¹ Ovaj zakon zahteva od Državnog

⁷⁴ Intervju MŽK-a sa predstavnicima Instituta Ombudspersona, 31.januar 2012.

⁷⁵ Ibid. Oni ne mogu da omoguće broj slučajeva pomognutih u 2011, stoga MŽK ne može da proceni njihov budžet za slučajeve nasilja u porodici.

⁷⁶ Komponenta EULEX Pravde ima otprilike 420 zaposlenih, uključujući otprilike 70 koji rade u sistemu zatvora, više od 50 sudija i oko 30 tužioca (EULEX webstranica, „EULEX komponenta pravosuđa Kosova,“ na: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/justice/>, pristupljen 22.jula 2012).

⁷⁷ MŽK, Više od „Reči na papiru“?, 2008.

⁷⁸ Privremeni Krivični Zakon Kosova, čl. 81, st. 4.

⁷⁹ Prema LPADV, č. 24 st.3.3. policija informiše žrtve o svojim zakonskim pravima, uključujući usluge pružene od vladinih agencija kao što su VA. Ispitanik je preporučio naglašavanje uloge VA i odgovornosti u podzakonskim aktima. Preporučeni SOP za porodično nasilje bi mogli da regulišu njihove uloge, odgovornosti i koordinisanje.

⁸⁰ MoU i MŽK korespondencija, 24.februar 2012. Drugi MoU je preneo jedino sklonište vlade, Unutrašnji prostor bezbednosti za žrtve visoko rizičnog trafikinga, MRSS.

⁸¹ *Zakon Kosova o Državnom tužiocu*, br.03/L-225, 2010, čl. 7, st. 1.5. Takođe pod čl. 8 Državni tužilac treba da obezbedi zaštitu aktivnosti u saradnji sa ostalim državama i institucijama kako javnim i privatnim organizacijama za obrazovanje društva o zakonu i sprečavanju zločina.

Tužioca da osigura da su zakonska prava žrtava, svedoka, osumnjičenih i optuženih osoba zaštićena tokom faze gonjenja. Međutim, novi MoU se samo odnosi na uloge i odgovornosti koje se odnose na žrtve trafikinga. Ovo sprečava VA od zaštite i predstavljanja žrtava drugih zločina, uključujući porodično nasilje i treba se zameniti od strane MP i Državnog tužioca u skladu sa ulogama i odgovornostima VA predviđenim Zakonom o krivičnom postupku. Povećana uloga Državnog tužioca u zaštiti zakonskih prava žrtava i ostalih stranaka krivičnih gonjenja se takođe treba navesti u PADVAP.⁸²

MP nastavlja da finansira plate VA i ostale administrativne troškove.⁸³ Juna 2012, Državni tužioc treba da preuzme odgovornost, i ovo se treba navesti kao dodatna budžetska linija u Budžetu Kosova.⁸⁴ Konfuzija koja je zaokupila ovaj proces i službenike, izrazila je frustracije koje je „memorandum sastavio na nepismen način. Niti mandat, niti budžet nisu jasno specifikovani.“⁸⁵ Godine 2011, budžet za sve VA aktivnosti, uključujući porodično nasilje i trafiking su otprilike bili **€143,103**, prosečno €161 po slučaju.⁵¹

Trenutno je svega 20 VA.⁵² Nisu baš sve opštine pokriveno; institucija nije verovala da je VAAO imao veći broj osoblja, stoga su se VA požalili na veliki radni teret poslova. VA su takođe izsvestili rizike od tužioca; „Ja sam napadnut od počinioca, koji je svoju ženu seksualno zlostavio, nakon što je pušten iz zatvora, sedam godina kasnije.“ VA se suočavaju sa rizičnim situacijama, u kojima moraju zaštititi ne samo žrtvu, nego i sebe same. Ipak, niti fizički rizik niti dodatni radni sati „na poziv“ nisu obuhvaćeni kako treba u njihovoj isplati (€304 mesečno). Ovo narušava Zakon o radu Kosova, koji navodi da se prekovremeni rad mora platiti.⁵³ Pored toga, VA su, kao policija, izvestili da koriste svoj novac kako bi pomogli žrtvama jer nije postojala budžetska linija.

“Bilo je slučajeva kada sam žrtvi ponudio/la hranu i kafu iz mog budžeta. Bilo je slučajeva kada sam žrtvi ponudio/la i kancelariju da provede neko vreme.” - VA

VA imaju mobilne telefone i vozila za blagovremeno olakšavanje prevoza žrtava do lokacija za pružanje pomoći. Međutim, ograničeni budžet znači da stariji automobili ostaju u upotrebi.⁵⁴ Tokom ovog istraživanja, vozilo za region Mitrovice je popravljeno. Ovo sprečava VA od prisustvovanja na sudskim postupcima i izaziva kašnjenja. VA se mogu koristiti i javnim prevozom ili njihovim ličnim vozilima, ali se ti troškovi ne nadoknađuju. Prevoz je takođe problem i u Dragašu, pa VA teže da komuniciraju putem telefona, što često utiče i na kvalitet pruženih usluga.⁵⁵

Saradnja između institucija je potencijalno doprinela efikasnoj upotrebi izvora i poboljšala kvalitet usluga, stoga je koordinacija zavisila od opštine. Na primer, u Mitrovici, Va i DVIU su locirani u policijskoj stanici, što olakšava komuniciranje i razmenu sredstava. U Gnjilanu, VA su locirani u skloništu, slično doprinoseći saradnji. U suprotnom, Dragaš se

⁸² Na osnovu *Zakona Kosova o Državnom tužiocu*, Državni Tužilac treba da obezbedi zaštitu zakonskih prava žrtava, između ostalih stranaka. (čl. 7, st. 1.5).

⁸³ Intervju MŽK-A SA VA, 16. Januar 2012.

⁸⁴ Intervju MŽK-a sa predstavnikom Kancelarije Državnog tužioca, 3.april 2012.

⁸⁵ Intervju MŽK-a sa predstavnicima VA, 16.januar 2012.

⁵¹ Ovo obuhvata sve VA troškove, ali ne uključuje grantove omogućene za skloništa. VA nisu pomogli samo žrtvama nasilja u porodici, ali obuhvataju brojne slučajeve VA.

⁵² Postoji 14 regionalnih VA kancelarija i helpline kancelarija. Osoblje podrazumeva rukovodioca za sastavljanje i sprovođenje politika u vezi sa zaštitom žrtava; koordinatora koji posmatra rad VA; operativnog službenika koji takođe upravlja budžetom; izvršnog asistenta rukovodioca; i 20 VA, uključujući troje koji vode helpline-pomoćnu liniju. Rukovodilac beleži broj pomognutih slučajeva.

⁵³ *Kosovski zakon o radu*, No. 3/L-212, čl. 23 i 56.

⁵⁴ VAAO imaju sedam vozila i tražena dva vozila, ali MP Departament za Budžet i Finansije je odbio zahtev. Trenutna vozila su kupljena 2003. Prateći pravila računovodstva, ona su amortizovana i ne mogu se koristiti van 2010.

⁵⁵ Svi VA su opremljeni mobilni m telefonima, i primaju dopunu od €10 mesečno. Dodatni hitni telefon se rotira između VA „na pozivu“ u svakom regionu, sa dodatnih €10 mesečno.

suočava sa izazovima saradnje sa VA koji su locirani daleko od Prizrena. Razmena prostora kancelarija može da olakša i poboljša odgovor tokom čuvanja državnih izvora.

Sve u svemu, izgleda da je budžet neadekvatan za VA da obavi svoje zakonske odgovornosti, VA su rekli da im je nedostajalo osoblje, kancelarijski prostor, štampači, izvori za ispunjavanje hitnih potreba žrtava, vozila, nafta i troškovi održavanja.⁵⁶ Nesigurnost zbog pretnji od počinioca, male plate i neplaćeni prekovremeni rad su doprineli na preokret osoblja. Kao rezultat toga, dodatni ljudski i finansijski resursi su neophodni za obuku novog osoblja.

VA dobijaju obuku na radnom mestu za tri meseca i rade pod nadzorom kolega tokom šest meseci. VA poseduju univerzitetsku diplomu iz oblasti prava, i neki su prisustvovali obuci o porodičnom nasilju. Čak i tako, VA-ma često nedostaje znanje o/ili prevazilaženju njihovih uloga i odgovornosti.⁵⁷ EULEX je izvestio da VA „nisu uvek na odgovarajućem profesionalnom nivou ili u stanju da pravilno zastupaju prava žrtava.“⁵⁸

Pošto se VA prenose na Državnog tužioca, nijedna obuka nije organizovana o porodičnom nasilju. VA su pozdravili dodatnu obuku o njihovim relevantnim ulogama i odgovornostima. Godine 2012, OEBS će obučiti sve Zastupnike Žrtava o njihovim ulogama u skladu sa međunarodnim standardima za ljudska prava. OPDAT je takođe planirao da omogući „stručnost i obuku za VA u skladu sa zakonskim i psihološkim merama za zaštitu žrtava rodno zasnovanog nasilja.“ Iako rok i iznos sredstava još uvek treba da se utvrdi.⁵⁹

Komisija za pravnu pomoć: Zaštita žrtava, olakšavanje gonjenja

U februaru 2012, Skupština Kosova je usvojila novi Zakon o Slobodnoj pravnoj pomoći, koji se široko osniva na prethodnu odredbu UNMIK-a.⁶⁰ Savet za pravnu pomoć postavlja pravila i postupke za pružanje pomoći.⁶¹ Takođe i nadgleda rad Agencije za slobodnu pravnu pomoć.⁶² Deset Kancelarija za pravnu pomoć (LAO) pružaju slobodnu i osiguravaju fer zakonsko predstavljanje ranjivih grupa.⁶³ Komisija ima 21 osoblje koje sastavlja i raspodeljuje brošure o porodičnom nasilju i navodi pomoć za žrtve. Komisija upošljava pravnike iz Advokatske Komore Kosova i plaća im određenu tarifu za svaki slučaj/predmet.⁶⁴ Ako predmeti zahtevaju predstavljanje u sudovima, pravna pomoć pokriva i sudske tarife. Žrtve nasilja se kvalifikuju za lakše procedure primene pravne pomoći.⁶⁵ Da bi se dokazao njihov status kao žrtve, dovoljna je pismena izjava VA (advokata žrtve). LAO izgleda da daju prioritet slučajevima porodičnog nasilja.⁶⁶

⁵⁶ Intervju MŽK-a sa Šefom obuke za VA, Kancelarija Državnog tužioca, 3.april 2012.

⁵⁷ Intervjui MŽK-a sa različitim službenicima, 2012.

⁵⁸ Korespodencija MŽK-a sa EULEX-om, 4.maj 2012.

⁵⁹ Korespodencija MŽK-a sa Programskim Menadžerom za zastupanje Žrtava/svedoka, 14.mart 2012.

⁶⁰ *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći*, Zakon br. 04/L-017, 2012. UNMIK, *Uredba o pravnoj pomoći*, 2006/36, 2006. Predstavnici Komisije za pravnu pomoć su bili zabrinuti da su se „radne grupe sastajale od ljudi koji nisu znali ništa o pravnoj pomoći. Brojne institucije koje su veoma važne za rad pravne pomoći nisu bile ni pozvane. Policija, VA, pravnici, tužioci, CSR i civilno društvo bili su potpuno isključeni iz ovog procesa“ (Intervju MŽK-a, 13.januar 2012). Ovo je moglo imati uticaj na kvalitet novog zakona kao i na vlasništvo zainteresovanih strana u njegovom sprovođenju. Predstavnici komisije nisu pomenuli nikakva pitanja sa novim Zakonom.

⁶¹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Poglavlje IV.

⁶² Ibid, Poglavlje V.

⁶³ Ibid, čl. 22.

⁶⁴ Ne dobijaju svi predmeti pravnu pomoć od ugovorenih advokata; pravnici koji su zaposleni u Komisiji dobijaju neke od slučajeva/predmeta.

⁶⁵ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Poglavlje VII.

⁶⁶ Intervjui MŽK-a sa predstavnicima LAP, 2012. Komisija ima bazu podataka o žrtvama porodičnog nasilja koje su primile pravnu pomoć. Od 2008 do 2011 oni su pomogli 209 slučajeva, uključujući 180 žena i 29 muškaraca; i 177 Koovskih albanaca, dva srbina-srпкиnja devet bošnjaka, četiri turaka, šest aškalija, jedan goranac/kinja i deset roma/romkinja. LAO u Prizrenu pruža više pravne pomoći od ostalih kancelarija, pružajući pomoć 142 slučajeva nasilja u porodici.

Komisija nije obezbedila obuku o porodičnom nasilju, i nekolicini osoblja nedostaje stručnost u toj oblasti.⁶⁷ Godine 2012, UNDP je planirao da organizuje seminare za LPADV i PADVAP u LAO i Advokatsku Komoru Kosova u UNKT ciljne opštine (2,790). Komisija treba da institucionalizuje obuku za buduće službenike i advokate.

Pravna pomoć je finansirana od strane godišnjeg sakupljenog budžeta Skupštine Kosova. Neodovoljno informacija o broju ugovorenih pravnika, vrsti pružene pravne usluge i koliko puta su predmeti koristili sudske sobe, značilo je da Komisija nije mogla tačno da proceni troškove koji se odnose na slučajeve porodičnog nasilja. Obazirajući se na ova pitanja, prosečni iznos od **€6,126** je utrošen na slučajeve porodičnog nasilja u 2011.godini.⁶⁸

Pored toga, Komisija finansira samo pet LAO; ostalih pet je finansirano od strane UNDP-a.⁶⁹ Godine 2011, približno **€534** je krenulo prema slučajevima koji se odnose na porodično nasilje.⁷⁰ Godine 2012-2013, UNDP je planirala €50,000 kao finansijska i tehnička podrška za LAO u Đakovici i Dragašu „za pružanje slobodnih pravnih usluga za preživjele od PN.“⁷¹ Podrška je obuhvatala plate za ženske i muške pravnike u svakoj kancelariji. UNDP će takođe podržati predzakonske intervencije pod prismotrom LAO (€71,610). Pravnici i Advokatska Komora Kosova će pružiti pravnu informaciju opštinama u ciljanim opštinama.

Trenutni budžet Komisije je nedovoljan. Predstavnici Komisije su komentarisali:

Povećani broj kancelarija je povećao i broj osoba koji traže pravnu pomoć i predstavljanje u sudovima. Međutim, (državni) budžet treba da ostane isti. ... Postoje slučajevi koji ispunjavaju sve kriterijume kvalifikovanosti za dobijanje pravne pomoći, ali zbog budžetskih uskraćivanja, mi smo u obavezi da ih odbijemo. Ali kao to možemo? To bi bilo kršenje ljudskih prava. ... Mi smo zatražili dodatna budžetska sredstva, ali je nažalost Vlada odbila.

Nedovoljni broj LAO u nekoliko lokacija je problematičan jer jako malo osoba na Kosovu, posebno ranjive grupe, mogu sebi da pruže da angažuju svoje advokate. Bolje sakupljanje podataka i praktilike troškova mogu olakšati i omogućiti bolje finansiranje, pružajući Komisiji da koristi evidenciju u lobiranju za finansiranje.

Nekoliko NVO-a i preduzeća su takođe pružili pravnu pomoć. Na primer, Medica Kosova u Đakovici je pružila besplatnu pravnu pomoć za žene koje su pretrpele nasilje u porodici. Pružanje pomoći za jedan slučaj košta otprilike €500-1,500, i Medica je potrošila otprilike €25,000 godišnje.⁷² Godine 2011-2012 PILPG je ugovorio privatnu pravnu firmu Sejdiu i Qerkini za pružanje pravne pomoći i preuzimanje strateških sporova u saradnji sa CLARD za nekoliko slučajeva porodičnog nasilja.⁷³ Između 2010 i 2012, CLARD je takođe pomogao 223 slučajeva nasilja u porodici, koji koštaju otprilike €8,000. Druge NVO kao što je Norma (€16,000),⁷⁴ Ruka Ruci i skloništa su takođe pružile pravnu pomoć, iako precizni troškovi nisu dostupni. Kako će se pravna pomoć pružena od strane NVO održati, nije

⁶⁷ Intervjui MŽK-a sa različitim službenicima, 2012.

⁶⁸ Ovo je izračunato kao iznos od 1) €142,370 ukupnih operativnih troškova u 2011 minus €60,000 utrošeno za ugovaranje zastupnika (u poglavlju 6); 2) €60,000 za ugovorene pravnike (dobra i usluge); 3) €122,955 za sve pravne i administrativne usluge (zarade i plate); i 4) €22,520 za dobra i usluge. Ovo je izdvojeno sa 3,007 ukupno pomognutih slučajeva, nakon toga pomnoženo sa 64 slučajeva nasilja u porodici.

⁶⁹ LAO finansirane od strane Komisije su u Prištini, Prizrenu, Peći, Mitrovici i Gnjilanu. LAO finansirane od strane donatora su u Prištini, Đakovici, Gračanicima, Uroševcu i Dragašu.

⁷⁰ UNDP je pružio približno €231,660 za pet LAOs i dve centra za posredovanje. Ovo podeljeno sa 1,735 pomognutih slučajeva i nakon toga pomnoženo sa četiri slucaeva porodičnog nasilja je jednako sa utrošenim iznosom.

⁷¹ Korespodencija MŽK-a sa UNDP, 4.april i 9.juli 2012. Ovo je bio deo Programa UNKT GBV.

⁷² To podrazumeva svo osoblje, sut, prevoz i troškove hrane. Brojni slučajevi su obuhvatili najmanje osam sudskih nastupanja. Medica je uspešno zatražila niže tarife troškova za socijalne usluge, pomažući 33 slučajeva u 2011.

⁷³ Intervju MŽK-a sa predstavnikom PILPG, Priština, 12.mart 2012.

⁷⁴ Norma je pomogla 20 slučajeva porodičnog nasilja u 2011, od ukupno 125 slučajeva. Njihov ukupan godišnji budžet je bio oko €100,000 i očekuje se da se poveća za €150,000 u 2012.

poznato. Sve ukupno, pravna pomoć za slučajeve nasilja u porodici košta više od **€58,452** u 2011. Ovo je neadekvatno za osiguravanje pravde i zaštite za žrtve porodičnog nasilja kao ranjivu kategoriju.

UNDP je takođe finansirao centre za posredovanje u Đakovici i Uroševcu za rešavanje kašnjenja u sudskim slučajevima.⁷⁵ Dok sami centri nemaju pravni mandat ili ne dobijaju finansijska sredstva od vlade, službenici za posredovanje se mogu plaćati po predmetu na osnovu predmeta.⁷⁶ NVO takođe pružaju usluge posredovanja. Partners Kosova je na primer, posredova tri slučaja porodičnog nasilja u 2011, trošeći otprilike €2,791.⁷⁷

Usluge Socijalne zaštite: Zaštita žrtava, posebno dece

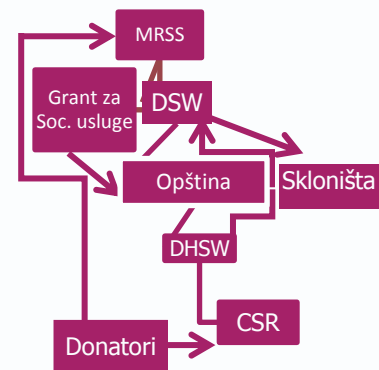
Organizaciona struktura sistema socijalne zaštite je nekako složena. MRSS koordiniše socijalnu zaštitu, i njihov Departament Socijalne zaštite (DSZ) pruža uputstvo na političkom nivou.⁷⁸ DSZ ima centralnu kancelariju, regionalne uprave i CSR u brojnim opštinama.⁷⁹ Kao što je prikazano u grafikonu 8, opštinska Uprava za Zdravlje i Socijalni rad (DHSW) upravlja finansijama CSR-a, dok CSR direktno izveštava DSW.⁸⁰ Ovo zbunjuje CSR i njihove odgovornosti izveštavanja se mogu klarifikovati unutar pravnog okvira.

MRSS je odgovorno za nabavku sredstava i profesionalnih standarda za porodicu i socijalne usluge, uključujući usluge pružene od opštine i privatnih ponuđača. Ministarstvo predviđa broj profesionalnog osoblja da se zaposli, određujući kako i ko treba da pruži usluge.⁸¹ Zakon o Socijalnim i porodičnim uslugama je predvideo da se ove funkcije trebaju regulisati kroz protokole do 2005. Međutim, protokoli se tek trebaju odobriti i sprovesti. Ovo ima uticaje na skloništa kao pružaocem usluga, kao i na radnike koji pružaju socijalnu pomoć žrtvama nasilja u porodici. MRSS treba hitno da certifikuje i dobije dozvole za sve socijalne radnike. MRSS takođe nije finansirao politike osnivanja za LPADV ili obučio socijalne radnike u njihovoj oblasti.⁸²

Zakon o Socijalnim i porodičnim uslugama osniva odgovornosti zaštite za MRSS. Osobe i porodice u nevolji su definisane da obuhvate žrtve porodičnog nasilja.⁸³ Oni imaju pravo na socijalnu zaštitu pruženu od CSR, uključujući socijalnu pomoć, savetovanje i materijalnu pomoć, predmet finansiranja.⁸⁴ DSZ je odgovoran za prenos vladinih grantova za socijalnu pomoć (vidi Poglavlje 5).

CSR ima prvenstvenu odgovornost da zaštiti decu, uključujući one koji su pretrpeli nasilje.⁸⁵ Oni treba da se fokusiraju na najbolje interese deteta.⁸⁶ Socijalni radnici treba da

Grafikon 8. Izveštavanje i finansiranje

⁷⁵ USAID sistemi za osnaživanje sporazuma i odluka (SEAD) su takođe finansirali dva centra za posredovanje u Gnjilanu i Peći, ali se nisu bavili slučajevima porodičnog nasilja (MŽK korespodencija sa predstavnikom, 29.juli 2012).

⁷⁶ *Kosovski zakon o posredovanju* (br. 03/L-057): posrednici su plaćeni od strane stranaka u procedurama posredovanja. Tarife posrednika su odobrene u podzakonskim aktima od MP.

⁷⁷ Korespodencija MŽK-a sa Partners Kosova, 20 juli 2012.

⁷⁸ Pod Zakonom o porodici i socijalnim uslugama DSZ daje predloge, sugestije i savete Ministarstvu i Vladi o razvoju politika u vezi sa socijalnim i porodičnim uslugama (čl. 3, stav 3.2).

⁷⁹ Oni su osnovani u opštinama Gračanica, Klokot i Ranilug.

⁸⁰ *Kosovski zakon o lokalnoj samoupravi*, br. 03/L-040, čl. 17 i odeljak 10; i *Kosovski zakon o Zdravlju* Br. 2004/04. U Mitrovici, CSR su pod Upravom EU Integrisanja i Socijalne zaštite/staranja.

⁸¹ Zakon o Socijalnim i porodičnim uslugama, čl. 2.5.

⁸² LPADV, čl. 7 i čl. 28. Za više informacija, vidi Poglavlje 1.

⁸³ Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

⁸⁴ *Ibid.*, čl. 1.4 i 2.10.

⁸⁵ LPADV, čl. 13, st. 2.5.

upravlja slučajeve i da koordiniše psihološku podršku, hranu, sklonište, obrazovanje, finansijsku podršku, zdravstvenu negu i pravnu pomoć. Što se tiče LPADV, socijalni radnici mogu zatražiti nalog za zaštitu ili hitan nalog zaštite kada su deca žrtve nasilja u porodici.⁸⁷ Međutim, nije postojalo beleški o zahtevima socijalnih radnika za zaštitne naloge.⁸⁸

CSR treba da zaštiti prava dece u slučaju razvoda supružnika. Pre nego što par zatraži razvod, sud zahteva tri meseca period pomirenja koji će se obaviti pod prismotrom CSR.⁸⁹ U praksi, ovaj zakonski zahtev često posreduje sa pomoćnom isporukom i zaštitom u slučajevima nasilja u porodici. Zakon o porodici navodi da socijalni radnik treba da uzme u obzir životne uslove dece „i da preduzme sve neophodne mere kako bi osigurao obrazovanje, bezbednost i finansijsko održavanje, čineći napore za postizanje sporazuma između supružnika kako bi zaštitili interese dece.”⁹⁰ Kao sudije i tužioci, socijalni radnici smatraju da je pomirenje parova mnogo važnije od zaštite i odbrane prava žrtava.⁹¹ CSR često smatra finansijski položaj muškaraca mnogo važnijim za dobrobit deteta nego odsustvo nasilja.⁹²

"Mi uvek imamo probleme sa decom. Oni nemaju mehanizme za njihovu zaštitu, i nalaze se u ping-pong poziciji. Oni se šetaju od jednog roditelja do drugog. Parovi takođe koriste decu kao sredstvo da vrše pritisak jedan na drugog." - Okružni tužilac

Evidencija predlaže da CSR često ne uspe u zaštiti najboljih interesa deteta. Godine 2011, Kosovari su bili šokirani kada je bivši muž žrtve porodičnog nasilja upucao žrtvu u Prištini.⁹³ Od razvoda njenog nasilnog muža, on joj je stalno pretio. Data 26 aprila 2011, ona je zatražila zaštitni nalog u opštinskom sudu u Prištini. Navela je u svom zahtevu da je bila uplašena za svoj život.⁹⁴ Sud nije uspeo da joj izda hitan zaštitni nalog u roku od predviđenih 24 sata.⁹⁵ Kada je ona ubijena 24 dana kasnije, sud još nije bio odgovorio na njen zahtev. Njen bivši muž ostaje glavni osumnjičeni koji je još uvek u potrazi od strane Kosovske policije. Pored toga, dete žrtve ostaje pod negu uže porodice navodnog ubice. Ocu žrtve nije bilo dozvoljeno da vidi svoju unuku i tražio je starateljstvo nad detetom.⁹⁶ CSR nije uspeo da deluje kao pravni staratelj deteta i nastavlja da krši pravo žrtvinog oca na privremeno starateljstvo. U drugom slučaju, ispitanik koji radi u bliskoj saradnji sa CSR, je rekao MŽK:

Dve vrlo mlade devojke su trgovane od strane njihovog oca (i) silovane od prijatelja svog oca. ... Tužilaštvo i policija su bili spremni da otvore slučaj, da započnu istraživanje i uhapsu ove zločince (ali) CSR je blokirao proces. Oni nisu hteli da ukunu roditeljsko starateljstvo od oca jer žive u gradu gde se svi poznaju međusobno, i otac devojaka ima dobru porodičnu reputaciju. ... Mi smo bili obavezni da potpišemo zvanični papir i da ga predamo tužilaštvu za započinjanje istrage. Sud je osudio momke na dve ili tri godine zatvora, ne za silovanje, nego za seksualne odnose sa maloletnicama.⁹⁷

⁸⁶ Konvencija o Pravima dece se primenjuje pod Ustavom Republike Kosova (čl. 22). Takođe Porodični zakon Kosova (čl. 82) predviđa da CSR uzme u obzir po principu najbolje interese deteta i da nakon toga pokuša da pomiri parove od razvoda.

⁸⁷ LPADV, čl. 13, st. 1.4.

⁸⁸ Korespondencija putem emaila MŽK-a sa DSW, april 2012.

⁸⁹ Porodični zakon na Kosovu, čl. 83.

⁹⁰ Porodični zakon na Kosovu, čl. 82.

⁹¹ Ibid. Takođe OEBS Presuda Peticije za zaštitne naloge o slučajevima porodičnog nasilja na Kosovu.

⁹² MŽK, Više od „Reči na papiru“?, str. 61 i Bezbednost počinje kod kuće, str. 86.

⁹³ MŽK je organizovao protest tražeći pravdu za porodice žrtava. 20.maja 2011, 638 potpisa je sakupljeno, i MŽK je poslala pismo KJC-u 1.juna 2012.

⁹⁴ Misija OEBS-a na Kosovu, Izveštaj reakcije: Hitni zaštitni nalozi u slučajevima porodičnog nasilja.

⁹⁵ LPADV, čl. 16(1).

⁹⁶ Kosova Sot, dnevni list, „Nedobijanje odgovora o Opštinskog suda u Prištini doveo do okrutnog ubistva Diane: roditelji ubijene Diana Kastrati, apeluju na Ustavni Sud Kosova,“ 17.april 2012.

⁹⁷ Intervju MŽK-a, Mart 2012.

Održavanje imidža porodice čoveka je preuzelo primat nad zaštitom dece. U tim slučajevima, Centri za Socijalni rad (CSR) nisu uspjeli da sprovedu detaljnu analizu uslova života i razvoja mogućnosti za decu u ovim nasilnim domovima, po njihovim odgovornostima.

Dokazi ukazuju na to da upravljanje slučajevima CSR-a bilo u suštini slabo.⁹⁸ Na primer, neki menadžeri slučaja ne otvaraju otvoreno spise, jer bi ovo podrazumevalo dodatni administrativni rad.⁹⁹ EULEX je izvestio da „socijalni radnici koji prema zakonu učestvuju u sudskim postupcima nisu aktivni; oni veoma retko dostavljaju mišljenja sudije, i često se ne pojavljuju pred sudijom, čak i kada su uredno pozvani. To je razlog za odlaganje sednice.”¹⁰⁰ Policija je izvestila probleme sa CSR koji ne rade tokom noći ili isključuju svoje službene telefone kada su na pozivu.¹⁰¹ Slab učinak otežava koordinaciju u zaštiti dece.

Nedovoljni sistemi upravljanja podacima ometaju upravljanje slučajeva. Trenutna baza podataka ima manjak informacija (npr. prvi put ili ponovljeno nasilje, životni uslovi žrtve, socijalni status ili prihod domaćinstva). DSW treba da integriše sistem sakupljanja podataka i da planira osnivanje istog.¹⁰² Sistem bi dozvolio svim CSR da direktno unesu podatke, što bi napredilo saradnju i poboljšalo upravljanje slučajevima. Finansijske implikacije se tek trebaju proceniti.

Bolje prakse upravljanja predmetima/slučajevima u opštinama gde je NVO *Terre des Hommes* osnovala koordinacione grupe za pružanje pomoći slučajevima koji uključuju decu. Finansiran od UNICEF-a i EU, *Terre des Hommes* je radio na osnaživanju CSR jedinice za zaštite dece (CPU) sa specijalizovanim socijalnim radnicima i Operativnim grupama u saradnji sa mehanizmima za slučajeve zaštite dece.¹⁰³ Operativne grupe obuhvataju predstavnike iz lokalnih vlasti, CSR, policiju, obrazovni sistem, probne usluge, skloništa i agencije protiv trgovine ljudima. Postoji osam funkcionalnih CPU, i operativne grupe postoje u šest opština.¹⁰⁴ CPU vodi operativne grupe da se sastaju mesečno (i koordinišu sa porodičnim članovima) i diskutuju i donose odluke za decu u nevolji za socijalnom zaštitom. Na osnovu odluka donetih od strane Operativne grupe, odgovorni socijalni radnici stvaraju akcioni plan za svako dete. Oni mogu zvanično zatražiti socijalnu pomoć za sprovođenje plana od *Terre des Hommes*.

Operativne grupe su pomogle 388 dece tokom 2011.god, uključujući 96 slučajeva porodičnog nasilja, što je otprilike koštalo **€63,250** (u proseku €648 po slučaju). Program je pristupio otprilike samo polovini slučajeva na Kosovu. Brojne opštine nemaju Operativne grupe, i neke imaju više slučajeva da reše nego što su u mogućnosti to da obave. Pored toga, program se završava 2012, i tek treba da obezbedi državna sredstva. *Terre des Hommes* zastupa za institucionalizaciju Operativnih grupa unutar zakonodavnog okvira. Ovo ostaje „pravi izazov“ prema UNICEF-u:

Sa pitanjima porodičnog nasilja i trgovine ljudima, bili bi isti ljudi na istim Operativnim zadacima. ... Idealno rečeno vi biste imali specijalizovane socijalne radnike koji se bave različitim kategorijama za decu. Ali to nije neizvesno. Kako ćemo to obaviti, ostaje da se diskutuje. Ja ne mislim da ostale agencije diskutuju o ovom pitanju iz holističke i multi-sektoralne perspektive. Imaju svoje poštovane mandate: „mi želimo

⁹⁸ Intervjui MŽK-a sa različitim službenicima, 2012.

⁹⁹ Intervju MŽK-a sa službenikom DSW, 2012.

¹⁰⁰ Korespondencija MŽK-a sa EULEX-om, 4.maj 2012.

¹⁰¹ Intervju MŽK-a sa Kosovskom policijom DVIU, 18.januar 2012.

¹⁰² Intervju MŽK-a sa DSW, 26.januar 2012.

¹⁰³ UNICEF je podržao sprečavanje i zaštitu dece od svih vrsta nasilja, eksploatacije, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i sprečavanje maloletničke delinkvencije (€38,020 u 2011 i €73,560 u 2012). Takođe podržava ciljeve, reintegraciju i razvoj usluga (korespondencija MŽK-a sa UNICEF-om, 13.juna 2012)

¹⁰⁴ Intervju MŽK-a sa predstavnikom *Terre des Hommes*, 19.mart 2012. Operativne grupe su u Prištini, Peći, Đakovici, Uroševcu, Kosovo polju, i Mitrovici. Tri CPU funkcionišu u Prištini, jedan u Uroševcu, Peći, Mitrovici, Đakovici i Kosovo Polju.

da postavimo ove operativne grupe za žene", ili „ove operativne grupe za porodično nasilje.“ Onda ćemo imati operativne grupe o radu dece i operativne grupe o zaštiti dece. Isti stručnjaci rade u operativnoj grupi za porodično nasilje, koji se takođe bave i odraslim žrtvama.¹⁰⁵

Neophodne su rasprave između aktera i kroz fokalna pitanja, posebno u dizajniranju SOP-a (vidi Poglavlje 6). Dok su odvojeni planovi za nabavku usluga potrebni za različite kategorije, SOP mora da odobri da ista osoba može da putuje kroz brojne programe politike, ka efikasnosti i smanjenju rizika ponovnog nasilnog ponašanja nad ljudima.¹⁰⁶ UNICEF je takođe razjasnio potrebu za razvoj, jačanje i specijalizovanje zakonodavstva o zaštiti deteta; za razvoj odvojenih protokola za zaštitu odraslih i dece koji su pretrpeli porodično nasilje; i za dalje obučavanje i podršku CPU-a, uključujući jačanje uloge školskih psihologa, kao i održavanje redovnih sastanaka sa roditeljima, školskim direktorima i pedagozima.

Institut za Socijalnu politiku unutar MRSS je odgovoran za obuku socijalnih radnika, na osnovu njihovih zahteva. Godine 2012, MRSS planira da osnuje Savet za socijalne i porodične usluge, nezavisnu instituciju odgovornu za obuku i licenciranje socijalnih radnika i pružaoca usluga, kao što su NVO skloništa. Savet će imati nezavisni budžet od Ministarstva. Do danas, Institut nije pružio ni jednu obuku o porodičnom nasilju. MRSS treba da napravi troškove i budžet za obuku.

Međunarodne organizacije su pružile takve obuke za socijalne radnike. Godine 2006, Godine 2006, Misija OEBS-a na Kosovu je sastavila *Priručnik za odgovor na incidente nasilja u porodici* koji se oslanjaju na procedure koje se trebaju pratiti od strane MRSS, DSZ i CSR u slučajevima nasilja u porodici. Obuka je omogućena samo u prvim mesecima nakon publikovanja priručnika provided. Godine 2011, MRSS nije omobučio obuku socijalnim radnicima o priručniku.¹⁰⁷ Međunarodne organizacije su planirale da omoguće obuku tokom 2012-2013.¹⁰⁸ MRSS treba da sakupi sredstva za institucionalizaciju održivog treninga za socijalne radnike. Oni treba da budu obučeni da obezbede osetljiv pristup prema žrtvama porodičnog nasilja i da bolje zaštite najbolje interese deteta, ne samo ekonomski nego i u smislu njihove dobrobiti u životu oslobođenom od nasilja.

U smislu finansiranja, nedavni izveštaj je predložio da su administrativni troškovi koji se odnose na socijalne usluge za žrtve porodičnog nasilja, otprilike €35.47 po slučaju.¹⁰⁹ MŽK procenjuje da procena slučajeva nasilja u porodici košta oko €600 godišnje,¹¹⁰ i CSR je potrošio više od **€135,720** godišnje na slučajeve nasilja u porodici.¹¹¹

¹⁰⁵ Intervju MŽK-a sa UNICEF-om, 8.mart 2012. Godine 2011-2012, UNICEF je obavio procenu sistema Zaštite dece koji je rezultirao u Prioritetnom Akcionom planu za jačanje sistema. Kao rezultat, Kancelarija Premijera, osnovala je multi – sektoralni Svete za Zaštitu Dece i Pravde za decu. Savet će se fokusirati na definisanje prioriteta i neophodnih mera za poboljšanje trenutne dečje zaštite i pravosudnih usluga.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Intervju MŽK-a sa socijalnim radnicima, 2012.

¹⁰⁸ OEBS obučava socijalne radnike, NVO predstavike i skloništa u svakom regionu o njihovoj ulozi u pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici. Na osnovu procene potreba, UNICEF takođe planira da omogući unapređenu obuku za pružaoca socijalnih usluga u CSR u UNKT – ciljanim opštinama (€46,500 u 2012-2013) (MŽK intervju sa UNICEF-om, 8.mart 2012).

¹⁰⁹ Vidi S. Kutishi, i L. Joshua, *Ekonomska procena socijalnih usluga na Kosovu: Jedinica troškova za socijalne usluge*, Priština: DFID 2011. Kada se pomnoži broj izveštenih slučajeva porodičnog nasilja DSW koji su pomognuti u 2011 (226), to je ukupno €8,016 godišnje: manje od prosečnih troškova MŽK-a za plate osoblja i zarade.

¹¹⁰ Izračunato kao troškovi osoblja podeljeno sa brojem slučajeva (226). Ovo može biti precenjenost jer CSR mogu a da ne zabeleže sve slučajeve; ipak, troškovi *Terre des Homes* po slučaju su slični.

¹¹¹ U centralnoj kancelariji DSW-a jedna osoba je doprinela 100% svog vremena porodičnom nasilju, druga 50% i treća 20%, ukupno 1.7 članova osoblja. U CSR, 36 osoba radi prvenstveno na ovim slučajevima. Prosečno, osoblje stvara €3600 godišnje. Ako se ovo pomnoži sa 1.7 plu 36 osoba jednako je sa troškovima plata i zarada za rešavanje nasilja u porodici. Ovo ne uključuje ostale troškove kao što su operativni troškovi (MŽK intervju sa predstavnicima DSW, 26.januar 2012).

MRSS, zajedno sa MF, odlučuju o godišnjoj raspodeli sredstava CSR-u. Opštine pokrivaju administrativne troškove CSR-a, dok opšti grantovi sa centralnog nivoa finansiraju programske troškove. Finansiranje opštinske uprave teži da se ograniči ministarskim odobrenjem, i opštinski departamenti za finansije se bore da zastupaju i dobiju dodatna sredstva iz Vlade.¹¹² Stoga CSR se bori sa ograničenim finansijskim sredstvima da podrži klijente, uključujući i žrtve nasilja u porodici.¹¹³

Centri za socijalni rad su izvestili o nedostatku adekvatnih izvora za hitne potrebe žrtava (npr. hranu, odeću), komuniciranje, kompjutere, štampače, fotokopije. CSR takođe nedostaje dovoljno osoblje za obavljanje svih zakonskih odgovornosti. „Na primer u Peći, za dve godine oni su imali tro socijalna radnika, manjenega pet predviđenih,“, rekao je jedan ispitanik MŽK-u. „Ova tri socijalna radnika su se bavila sa 285 slučajeva mesečno. Oni nemaju vremena da obave porodične posete.“¹¹⁴ Nedovoljni ljudski izvori su uticali na sposobnost CSR-a da osigura zaštitu dece, umanjujući mogućnosti za CSR da spreči nasilje kroz savetovanje porodica. Sakupljanje dovoljnih ljudskih resursa treba da se smatra kao ulaganje u sprečavanju porodičnog nasilja i budućih troškova države.

„Na Kosovu postoji ograničena odgovornost i zalaganje u finansiranju socijalnih usluga staranja, posebno u smislu sprečavanja i zaštite dece od različitih oblika nasilja, odbijanja i zlostavljanja, uključujući porodično nasilje.“ - UNICEF

Prihvatišta/Skloništa: Zaštita žrtava

Ustručavanje sudija u primeni mera za uklanjanje počinioca iz zajedničkih domova često tera žrtve da napuste svoje domove ili dozvoljava počiniocima da uklone žrtve zbog „neposlušnosti.“¹¹⁵ Skloništa pružaju ključnu privremenu zaštitu. Dok vlada ima odgovornost da zaštiti žrtve, svi osim jedno skloništa su pod upravom NVO-a.¹¹⁶ MRSS putem DSW-a sastavlja odredbe, uputstva i standarde za pružaoce socijalnih usluga, uključujući skloništa. Međutim, MRSS treba još da osnuje procedure licenciranja, uključujući postupke za praćenje troškova NVO kao što je predviđeno Zakonom o socijalnim i porodičnim uslugama.¹¹⁷ DSW službenici su rekli da MRSS sastavlja ove postupke i takođe teži da licencira osoblje NVO-a.¹¹⁸

Kosovo ima deset skloništa koja pomažu žrtvama nasilja u porodici u sedam opština.¹¹⁹ Godine, 2007, većina skloništa je osnovala i kasnije registrovala koaliciju za zastupanje za dovoljnim finansiranjem i koordinisanje njihovog rada. Dok su skloništa prvenstveno pomagala ženama, većina je smeštavala i decu do 12 godina za dečake i 18 godina za devojčice.¹²⁰ Nakon upućivanja CWS-a, Nada i Dom za Decu (HHC) i SOS Kinderdorf samo okučuju decu, godišta od tri do 18, uključujući žrtve nasilja u porodici, koji ne mogu da borave u drugim skloništimu zbog godišta ili nedostatka prostora.¹²¹

¹¹² Za više diskusija, vidi Poglavlje 2.

¹¹³ Korespondencija MŽK-a sa UNICEF-om, 16.april 2012.

¹¹⁴ Intervju MŽK-a, Mart 2012.

¹¹⁵ Vidi MŽK, Više od „Reči na papiru“?

¹¹⁶ Prostorija unutrašnje bezbednosti je samo za žrtve visokog rizika trafikinga, koje sada obavlja MRSS.

¹¹⁷ *Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama*, čl. 8.3 . Skupština Ksoova trenutno revidira ovaj Zakon (intervju MŽK-a sa članovima Komiteta skupštine za ljudska prava, rodnu jednakost, nestale osobe i peticije, 23.marta 2012).

¹¹⁸ Intervju MŽK-a sa predstavnikom DSW, 26.januar 2012.

¹¹⁹ MŽK je obuhvatila PVPT, sklonište za žrtve trafikinga, jer su osobe koje su preživele trgovinu ljudima veoma često doživele i nasilje u porodici. LPADV takođe definiše reč „porodično“ kako bi obuhvatio zajedno stanovanje, i žrtve trafikinga i potencijalne žrtve trafikinga su takođe ovde obuhvaćene.

¹²⁰ Korespondencija MŽK-a sa skloništimu. Skloništa mogu biti fleksibilna sa godišnjim limitom za dečake u zavisnosti od njihovog nivoa razvoja.

¹²¹ Intervju MŽK-a sa predstavnikom HHC-a, 24.januar 2012. HHC ne prihvata decu spoznatu kao visoki rizik zbog otvorene prirode skloništa. HHC ima više kapaciteta od ostalih skloništa, i prima 75% finansiranja od MRSS (€21,000). Informacija o SOS finansiranju je nedostupna.

Usluge skloništa podrazumevaju siguran smeštaj, odeću, hranu, osnovnu zdravstvenu negu, psihološko saveotvanje, porodično savetovanje, pravnu pomoć, obrazovanje, stručno osposobljavanje i osnovne usluge reintegracije (vidi Poglavlje 5). Iako skloništa imaju bezbednosne sisteme, predstavnici su izrazili zabrinutost o nivou bezbednosti.¹²² Skloništa mogu da osnaže usluge za decu, pogotovo pristup obrazovanju.¹²³

Godine 2009-2010 IOM je pružio obuku za upravljanje slučajeva za osoblje koje radi u skloništima, koji se fokusiralo na trgovinu ljudima ali je profitiralo od opšteg znanja osoblja. Skloništa sada mogu koristiti slične dokumente za upravljanje slučajeva za trgovinu i nasilje u porodici. Skloništa mogu da koriste ove kao obrasce upravljanja slučajeva, koje MRSS može zatražiti od pružaoca dozvola za usluge u budućnosti.

Skloništa održavaju dosijee slučajeva klijenata. Oni sakupljaju razvrstane informacije o rodu žrtava, etničnosti, godištu, geografskoj lokaciji i veri. Slučajevi su odvojeno zabeleženi u različitim skloništima, i baze podataka nisu podeljene. Pošto neki od klijenata dostižu maksimalni broj osoba u jednom skloništu (tipično šest meseci), oni su pomereni u drugo sklonište u kojem su smešteni kao novi slučajevi za to sklonište. Stoga, ukupni broj „slučajeva“ kojima su pomogla skloništa nije jednak sa brojem osoba kojima je pomognuto.

Tabela 7. Slučajevi NP kojima su pomogla skloništa, 2000-2011¹²⁴

Sklonište	Jkupno
Centar za Zaštitu žena i dece (Priština & Mitrovica)	838
Ženski Wellness Centar (Pejë/Peć)	821
Sigurna kuća (Đakovica)	725
Cenar za smeštaj žena i dece u Prizrenu	393
Nada i domovi za decu (Priština)	1,173
Liria (Gnjilane)	838
Ukupno	4,788

Imajući to u vidu, Tabela 7 obuhvata klijente kojima su pomogla skloništa između perioda 2000-2011. Bilo je inicijativa da se uvedu podeljeni sistem prikupljanja podataka za skloništa, ali su skloništa nastavila da koriste svoj, nekoordinisan sistem unošenja podataka.¹²⁵ Neko osoblje iz skloništa je reklo da su pronašli mnogo obimne sisteme sakupljanja podataka „previše trošenje vremena“ ili „mnogo komplikovano“, uprkos obuci koju su dobili na upotrebu. Nedovoljan broj ljudskih resursa i kapaciteta je opstruirao adekvatno održavanje podataka.

Većina skloništa je dobila delimična sredstva od MRSS kroz DSW od 2006 (€15,000 do €21,000 po skloništu, ukupno €128,000 godišnje). MRSS ne finansira nova neformalna skloništa za osnovne potrebe. MRSS ne podržava plate osoblja skloništa, ključne za funkcionisanje skloništa. Pored toga, MP kroz budžet VA je omogućio skloništima u Mitrovici i Prištini i Gnjilanu sa €4,500 svaki za troškove druge od plata i zarada, ukupno €13,500 u 2011.

Opštine pružaju finansijsku i drugu podršku skloništima,¹²⁶ prvenstveno osnovanu na odluku (i volju) gradonačelnika. U Gnjilanu, opština je omogućila sklonište sa javnom izgradnjom za sledećih 99 godina i plaća troškove skloništa kao što su troškovi struje i vode (€10,000 godišnje). Sklonište u Prištini koristi opštinsko zemljište besplatno. U Đakovici i Prizrenu, opštine su obezbedile lokalna skloništa sa €5,000 i €4,900, odnosno za usluge u 2011. Sa podrškom IOM-a, sklonište u Prizrenu je potpisalo ugovor za upotrebu opštinske javne imovine za nedefinisani period počevši od 2011, i Ambasada Kraljevine Holandije je finansirala renoviranje zgrade. Opština Mitrovica je obezbedila €3,000 u 2011, za usluge i

¹²² Intervju MŽK-a sa predstavnicima skloništa, 25.juli 2012. Procena rizika predvođena od policije bi omogućila skloništima bolji plan za bezbednost klijenata.

¹²³ Korespondencija MŽK-a sa UNICEF-om 16.april 2012. Vidi Poglavlje 5 za više informacija.

¹²⁴ Skloništa se otvaraju u različitim godinama. Brojevi obuhvataju sve smeštene članove porodice, uključujući decu. Tabela ne uključuje PYPT, SOS Kinderberg ili novo sklonište kojem predvode srpske žene Kosova.

¹²⁵ Finansiran od UNFPA, MŽK je saradivala sa skloništima u razvoju profesionalnog softvera za upravljanje slučajeva.

¹²⁶ Bilo je teško pristupiti ceni zemljišta, zgradama i opremi zato što opština nije jasno upravljala podacima. Ovi doprinosi su pod razmatrani u ovde predviđenim brojevima.

planirala je da obezbedi novu zgradu za sklonište tokom 2012. Godine 2011, Opština Peć je obezbedila zemljište i €75,000 za Ženski Wellness Centar da izgradi novo sklonište. Očigledno da, **samo opštine u kojima su skloništa locirana finansiraju skloništa**, stoga građani iz brojnih opština koriste usluge skloništa. Za pokrivanje brojnih troškova, skloništa se oslanjaju na donatorsku podršku. (vidi Tabelu 8).

Tabela 8. Izvori Finansiranja za Skloništa na Kosovu, 2011-2012

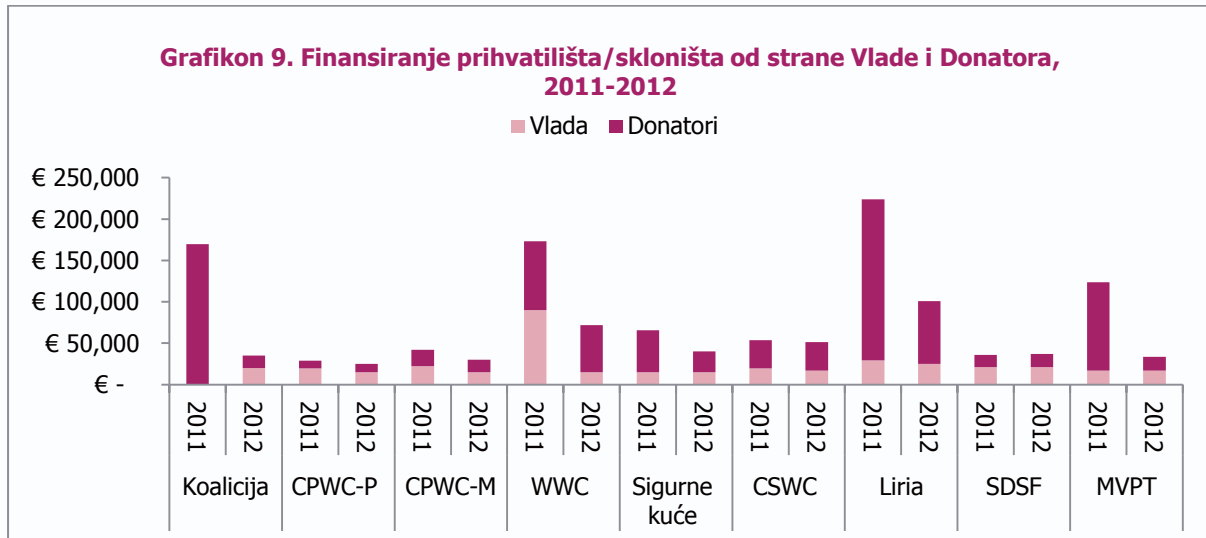
Sklonište	God	MRSS	MP	Opština	UNDP WSSI	KtK	Caritas	Ambasada SAD-a	Norveška Ambasada	ADA	CFD	IOM ¹	Holandska Ambasada	inska ambasada	Ukupno
Koalicija Prihvatišta	2011	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	€59,884	€110,000	-	€169,884
	2012	-	€20,000 ²	-	-	-	-	-	-	-	-	€14,971	-	-	€34,971
CPWC (Priština)	2011	€15,000	€4,500	Prihvatište	€20,000	-	-	-	-	-	-	€9,478	-	-	€28,978
	2012	€15,000	-	Prihvatište	€10,002	-	-	-	-	-	-	-	-	-	€25,000
CPWC (Mitrovica)	2011	€15,000	€4,500	€3,000	-	-	-	-	€10,000	-	-	€9,475	-	-	€41,975
	2012	€15,000	-	Prihvatište	-	-	-	-	€15,000	-	-	-	-	-	€30,000
Ženski Wellness Centar (Peć)	2011	€15,000	-	€75,000	-	-	-	-	-	-	€83,000	-	-	-	€173,000
	2012	€15,000	-	-	-	-	-	-	-	-	€57,000	-	-	-	€72,000
Sigurna kuća (Đakovica)	2011	€15,000	-	€5,000	-	-	€25,000	-	-	-	-	€11,583	€14,000	-	€65,583
	2012	€15,000	-	-	-	-	€25,000	-	-	-	-	-	-	-	€40,000
Centar za smeštaj žena i dece (Prizren)	2011	€15,000	-	€4,800	-	-	-	-	-	-	-	€34,034	-	-	€53,834
	2012	€15,000	-	€2,000+ Prihvatište	-	-	-	€17,665	-	-	-	€16,542	-	-	€51,207
Liria (Gnjilane)	2011	€15,000	€4,500	€10,000	-	€34,899	-	-	-	€115,000	-	€44,588	-	-	€223,987
	2012	€15,000	-	€10,000+ Prihvatište	-	€13,500	-	-	-	€46,000	-	€16,509	-	-	€101,009
HHC (Priština)	2011	€21,000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	€14,943	-	-	€35,943
	2012	€21,000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	€16,119	-	-	€37,119
PVPT (Priština)	2011	€17,000	-	-	-	-	-	-	€5,030	-	-	€15,292	-	€86,472	€123,794
	2012	€17,000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	€16,495	-	-	€33,495

¹ Putem USAID –podržanog Programa Kosova za Anti – trafiking (KAP), IOM je finansirao skloništa. Finansiranje cilja žrtve trafikinga i potencijalne žrtve trafikinga, uključujući osobe koje su preživjele nasilje u porodici. Skloništa se oslanjaju na IOM kako bi se osudržali od sveopštih operacija. Godine 2011, USAID/IOM su podržali tri NVO koje su radile sa skloništima u Prištini, Mitrovici, Prizrenu i Gnjilanu (€129,938). Godine 2012, oni su podržali četiri skloništa u Prizrenu, Gnjilanu i Prištini (€131,329). IOM podrška skloništima ističe 31.maja 2012. IOM je studirao održivost skloništa u 2009 (MŽK intervju sa USAID i IOM, mart 2012). Godine 2011-2012, finansirano od Kraljevske Ambasade Holandije (Holandske Ambasade), IOM je tražio da se povećaju kapaciteti Koalicije za zastupanje, praćenje, usluge nabavke, koordinisanje i rehabilitaciju (€74,855). To obuhvata strateško planiranje, koordinisanje, izgradnju kapaciteta, studijski put za Albaniju i sastajanje sa službenicima.

² Ovo će se distribuisati pojedinačnim skloništima (ne Koaliciji), ali je bilo nejasno kojim skloništima.

Sve u svemu, vlada i donatori su finansirali osam skloništa ukupno **€916,978** u 2011; **74% dolazi od donatora**. Kao što je ilustrovano u Grafikonu 9, razlike u finansiranju postoje među skloništim a i tokom vremena. Finansiranje skloništa je postavljeno da umanjuje više od polovine u 2012, padajući na **€424,801**, sa **62% koja dolaze od donatora**. Značajan pad finansiranja se može prepisati delom jednodnekratkih infrastrukturnih investicija u 2011 (npra. Izgradnja novog skloništa u Peći), ali koje su prethodno rezultirale iz neprekinutih ili smanjenih donatorskih programa.¹ Ovo ističe ključnu tačku da je **finansiranje od donatora na Kosovu neodrživo**,² i vlada mora hitno da napravi troškove i budžet za troškove neophodne za ispunjavanje svojih pravnih odgovornosti za zaštitu žrtava nasilja u porodici.

Koalicioni članovi skloništa nastavljaju da zastupaju za finansiranje od vlade za sve osnovne operativne troškove.³ Oni su izračunali da košta **€30 za 24 sata** za žrtvu da dobije sve potrebne usluge, dok bi finansiranje osam skloništa zahtevalo €1,200,000 godišnje.⁴ Ministarstva su rekla Koaliciji da nema slobodnih fondova. Članovi Koalicije su se sastali sa DHSW da vide da li opštinski finansijski planovi mogu da obuhvate grantove za operativne troškove skloništa. Godine 2012, UNDP WSSI je planirao da lobira za MF kako bi stvorio sistem za održivo finansiranje skloništa (€3,874).

Pored nedovoljnog finansiranja, velika praznina zaštitnim mehanizmima je ta da **usluge skloništa ne postoje za muškarce koji su pretrpeli porodično nasilje**. U proseku, 240 slučajeva nasilja protiv muškaraca/dečaka, je svake godine prijavljeno u policiji,⁵ i samo nekoliko usluga postoji za njih. Kosovski Centar za Rehabilitaciju Žrtava Torture (KRCT), NVO koja pruža psihoterapiju za muškarce, navodi da se od muškaraca kulturno očekuje da se „nose sa time“:

¹ Izgradnja u KAP-u u novembru 2011, EU kancelarija na Kosovu je započela novi dvo-godišnji projekat za proširenje institucionalnih odgovora za trgovinu (€803,500). Skloništa će dobiti obuku o nabavci usluga i reintegraciji, ali ne direktna finansiranja. Precizan iznos koji se odnosi na porodično nasilje se ne može odrediti (korespondencija MŽK-a sa Task menadžerom, 11.maj 2012).

² Vidi Poglavlje 2.

³ Oni su naveli LPADV, čl. 27: pod vođstvom MRSS, ministarstva su odgovorna da „podrže i podignu pomoćne strukture i potrebnu infrastrukturu“ da bi zaštitili osobe protiv kojih je izvršeno nasilje u porodici.

⁴ Intervju MŽK-a sa predstavnikom skloništa, 17.januar 2012. Godine 2010 oni su izračunali prosečni broj slučajeva smeštaja u skloništa mesečno, nedeljno i dnevno i sve usluge dobijene na osnovu najnižih tržišnih radnih cena (korespondencija MŽK-a sa predstavnikom skloništa, 25.jul 2012). Ova izračunavanja ne uključuju SOS Kinderberg ili sklonište Srpskih žena Kosova, trenutno nefinansiranih, koje vode dobrovoljci u NVO kancelarijama.

⁵ Istraživanje MŽK-a nalazi da 39.6% muškaraca je preživelo nasilje u porodici (*Bezbednost počinje kod kuće*).

Zakonodavstvo za porodično nasilje predviđa usluge i za muškarce. KRCT je obezbedio usluge i terapiju za muškarce koji su bili žrtve torture i nasilja u porodici. Ipak, za stvaranje usluga za muškarce mi pre svega treba da podignemo svest i mehanizme putem kojih i muškarci mogu zatražiti pomoć. Teško je za muškarce jer oni strepe da će biti stigmatizovani. Govoreći otvoreno unuštava njihov ego (i oni se plaše) da će se smatrati promašajima. Rad sa zajednicom bi pomogao raspadanje ovih stereotipa.⁶

Socijalne rodne norme, u kojima se od muškaraca očekuje da budu snažni, sprečava muškarce da govore o nasilju koje su pretrpeli. Praćenje i procena usluga skloništa, uključujući i efikasno i efektivno trošenje javnih sredstava, su ključni da se omogući kvalitetno pružanje usluga. Dok skloništa dobijaju javna finansijska sredstva, koja su izvedena delom od poreskih plaćenika, MRSS treba redovno da prati programski i finansijski učinak skloništa. MRSS zahteva od skloništa da dostave sve račune o troškovima klijenata porodičnog nasilja, uključujući i troškove pokriveno od strane donatora.⁷ Međutim, redovne kontrole nisu obavljene; to delimično zavisi od finaliziranja procedura licenciranja za skloništa. MRSS će morati da sakupi dovoljno sredstava za adekvatno praćenje i procenu (npr. osoblje, obuke, vozila, komunikacije).

Nekoliko donatora je komentiralo da nekolicini skloništa nedostaje kapacitet za efikasno i efektivno upravljanje fondovima. Na primer, jedno sklonište je navodno potrošilo prekomerna sredstva za vozila i troškove osoblja. Ostali su izgledali kao da nemaju dovoljno znanja u efikasnom planiranju i izvršenju budžeta. Većina skloništa može da poboljša svoje finansijske veštine knjigovodstva, pripremajući bolje godišnje finansijske izveštaje koji jasno podvlače sve izvore finansijske podrške od donatora i vlade.

Popravne usluge:Bezbednost za žrtve, Rehabilitacija za počinioca

Zatvaranje počinioca može da poboljša privremenu bezbednost žrtava, mada je od vitalnog značaja da popravne i probne usluge rehabilituju počinioca ka sprečavanju budućeg nasilja.⁸ Predviđene i finansirane od MP, Korektivne usluge imaju mandat da organizuju, sprovode i nadziru izvršenje sankcija sa zatvorom.⁹ Zatvorski službenici su obučeni na Akademiji za javnu bezbednost.

Popravne usluge su izračunale da obezbeđivanje zatvorenika sa predviđenim uslugama košta **€28 svakih 24 časova**.¹⁰ Zatvaranje jednog zatvorenika košta €10,220 godišnje. Počinioci uglavnom teže da budu zatvoreni za tri meseca ili kraće za zločine lakih telesnih povreda,¹¹ i broj zatvorenika koji služi zbog zločina koji se odnose na nasilje u porodici ili njihove tačne kazne nisu poznate. Stoga, minimalna procena za troškove zatvaranja počinioca nasilja u porodici iznosi **€131,040 godišnje**.¹²

Zaključci: Zaštita žrtava nasilja u porodici, gonjenje počinioca

U globalu, država (€1,240,658) i donatori (€847,923) troše najmanje **€2,088,581** na zaštitu i gonjenje tokom 2011. Ove procene ne uključuju brojne dodatne neidentifikovane troškove. Godine 2012, trošenje na aktivnosti zaštite se očekuje da se smanji za otprilike na

⁶ MŽK intervju sa predstavnicima KRCT, 20.mart 2012.

⁷ Ibid.

⁸ Za informacije o probnim uslugama, vidi Poglavlje 5.

⁹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, br 03/L-191, čl. 203, st. 1.1.

¹⁰ Ovo obuvata hranu, smeštaj, profesionalnu obuku i plate svojih radnika (intervju MŽK-a sa predstavnikom Popravnih usluga, 6.februar 2012). Službenici Korektivnih usluga su zatražili bolje plate i zarade za noćne smene, kao i isplatu hazarda (RTK, 1.avgust 2012).

¹¹ Korišćenje jedinih dostupnih podataka, godine 2008 sudovi su zatvorili 52 počinioca za zločine protiv života i tela. (MŽK, *Više od „Reči na papiru“?*, str. 41-43). Ostali zločini mogu uključiti duže presude.

¹² Ovo je izračunato kao €28 dnevno, 90 dana, kada se pomnoži sa 52 poznata uhapšena počinioca u 2008.god.

€1,760,929, uključujući €1,160,768 od države i €600,161 od donatora.¹³ Godine 2013, institucije planiraju da povećaju izdvajanje budžeta za pravnu pomoć i VA, doprinoseći povećanju troškova zaštite (€1,619,508 ukupno).

Nekoliko aktivnosti vezanih za zaštitu predviđenih da se dogode u PADVAP-u između 2011 i 2014, još nisu preduzete i/ili nisu adekvatno finansirane za: studije o pokrivenosti usluga za žrtve nasilja u porodici; razvoj socijalnog stanovanja;¹⁴ uspostavljanje mehanizma saradnje između opština sa žrtvama skloništa; potrebna oprema; dovoljan prostor za rukovanje predmetima; kooperativni sporazumi između institucija uključenih u tretiranju slučajeva nasilja u porodici; i SOP za tretiranje žrtava.

Pored toga, ovo poglavlje je detaljno prikazalo značajna uskraćivanja ljudskih i finansijskih resursa koji ometaju institucije u izvršenju svojih uloga i odgovornosti. Svaka institucija ima zakonsku obavezu da identifikuje kako će izdvojiti dovoljno sredstava za zaštitu žrtava i krivično goniti počinioce. Ovo uključuje obezbeđivanje prihoda ili upravljanje postojećim budžetima za efikasnije pokrivanje trenutnih donatorskih usluga. Rano „ulaganje“ u zaštitu može sprečiti buduće troškove vezane za dodatnu zaštitu, gonjenje i mere rehabilitacije.

---

¹³ Neka finansiranja za Program UNKT GBV se ne mogu podeliti između 2012 i 2013.godine. Stoga su obavljene grube procene koje se mogu ne slagati tačno sa aktivnostima.

¹⁴ MF i opštine su potpisale MoU koji izdvaja javno zemljište za izgradnju kolektivnih kuća. Komitet koji obuhvata ministarstvo i opštinske predstavnike odabira korisnike na osnovu unapred definisanih kriterijuma (MŽK korespondencija sa službenicima, juli 2012). „Socijalni slučajevi“ su prioritizovani, ali je nejasno da li ovo uključuje žrtve porodičnog nasilja. Na primer, Uredba za „davanje stanova u Opštini Priština da se koriste za zakupninu za slučajeve socijalne pomoći“ (2010) ne pominje izričito žrtve nasilja u porodici.

Poglavlje 5.

Rehabilitacija i

Reintegracija

Rehabilitacija od nasilja u porodici i reintegriranje u društvo uključuje dugoročne, multi-dimenzionalne pristupe ka društvenom, fizičkom, ekonomskom i političkom osnaživanju. Stub Rehabilitacija i Reintegracija PADVAP-a ima za cilj da „obezbedi efikasne usluge za rehabilitaciju i integriranje žrtava i počinioca nasilja u porodici“; i za „rehabilitaciju i stalnu reintegraciju žrtava nasilja u porodici“. PADVAP identifikuje akcije za poboljšanje kvaliteta usluga za nasilje u porodici. Ovo poglavlje istražuje pravni i politički okvir, institucionalni odgovor i sakupljanje budžeta za razne aspekte rehabilitacije i reintegracije, uključujući zdravstvenu negu, obrazovanje, ekonomsko osnaživanje i podršku zajednice. U vezi sa LPADV i PADVAP, takođe diskutuje o programima ka rehabilitaciji i reintegraciji počinioca.

Zdravstvena zaštita ka Rehabilitaciji

Fizička i psihološka zdravstvena nega su važni za rehabilitaciju žrtava nasilja u porodici. Žrtve mogu zatražiti tretiranje mesecima, čak godinama, nakon što se početni incident nasilja dogodio.¹ Ovo može izazvati značajne, teško praćene troškove kroz vreme.

Ministarstvo Zdravstva (MZ) pruža osnovnu, sekundarnu i tercijalnu zdravstvenu negu. Primarne zdravstvene institucije obuhvataju porodične zdravstvene centre, klinike, hitne centre, apoteke i rehabilitacione centre. 36 opština na Kosovu imaju Glavne Porodične Medicinske Centre (MFMC) koji pružaju primarnu zdravstvenu negu.² Opštinski centri imaju opšteg lekara, porodičnog lekara i ginekologa.³ Sekundarne institucije zdravstvene nege obuhvataju usluge obrazovanja, centre zaštite i centre za specijalno integriranje. Oni pružaju dijagnostičku, terapeutsku i rehabilitacionu negu. Kosovo ima sedam bolnica sa urgentnim centrima. Na tercijarnom nivou je Klinički Univerzitetski Centar.⁴

Kvalitet zdravstvenih usluga treba da ima za cilj da smanji odsustvovanje s posla zbog bolesti ili povrede i da smanji smrtnost odojčadi i majki.⁵ Porodično nasilje može negativno

"Kada ona prijavi slučaj, žrtva treba da se suoči sa policijom, skloništem, advokatom žrtve, Centrom za Soc.Rad, tužiocem, sudom ... Šta se dešava na kraju? Ona se vraća kući. Zašto? Ne može da se integriše u društvo. Ona nema profesionalno obrazovanje, ne može da nađe posao i nema gde da živi." – Kosovski policajac

¹ MŽK, Istražno ispitivanje o obimu rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na žensko reproduktivno zdravlje.

² Oni pružaju zdravstvenu negu za pacijente koji pate od bolesti, poremećaja i povreda koje ozbiljno mogu uticati ili ugroziti njihov život (čl. 22.2). Specijalni podzakonski akt treba se sastaviti za pružanje pomoći i pružanje rehabilitacione nege za specifične bolesti i povrede. Još uvek nije usvojen.

³ Ministrijski podzakonski akti definišu organizacione standarde i funkcionisanje medicinskih centara. Centri Porodične medicine (FMC) takođe pružaju primarnu zdravstvenu negu. MFMC u opštinama u kojima nedostaje lak pristup bolnicama nemaju porodilišta i centra za staranje žena (*Zakon o zdravlju*, čl. 29.3).

⁴ *Zakon o zdravlju*, čl. 74.

⁵ *Ibid*, čl. 25.

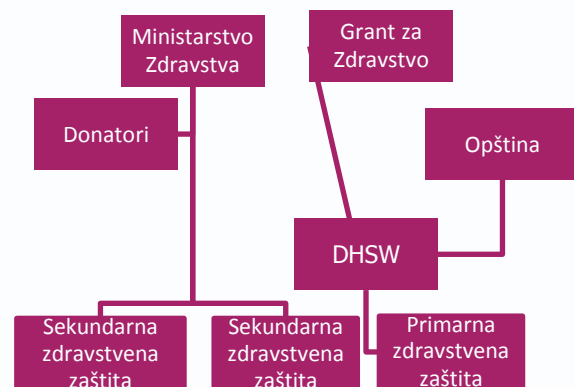
uticati na zdravlje majki i odojčadi.⁶ Stoga, identifikovanje znakova ranog nasilja u porodici i intervenisanje u sprečavanju budućeg nasilja može smanjiti dugoročne troškove zdravstvene nege. Korišćenje kvalitetne zdravstvene nege za smanjenje dana propuštenih na poslu (npr. kao rezultat nasilja u porodici) takođe ima ekonomske implikacije. Žrtve nasilja u porodici zahtevaju specijalni pristup u tretiranju što uzima u obzir njihovu veoma čestu ranjivu poziciju i potrebu za privatnošću. MZ treba da sastavi podzakonske akte za upotpunjavanje ovih odgovornosti.

MZ je sastavio protokol za pružanje pomoći žrtvama, ali je finaliziranje istog odloženo zbog nedovoljnih finansijskih i ljudskih resursa.⁷ Stoga, godine 2012, sastavljen je protokol sa finansijskom i tehničkom podrškom od UNFPA, u saradnji sa MŽK. Godine 2012, MZ je sakupilo €3,000 za sastavljanje medicinskih protokola za tretiranje žrtava porodičnog nasilja i €10,000 za obuku 150,000 medicinskog osoblja za lečenje žrtava. UNFPA kroz MŽK podržava dizajn i obuku programa do 2013.⁸ MZ treba da sakupi dodatna sredstva za institucionalizovanje obuka za sve zdravstvene radnike. Kao potencijalne prve tačke kontakta za žrtve porodičnog nasilja, soba hitnog osoblja, ginekolozi i opšti praktikanti moraju proći kroz obuku na odgovarajućem psihosomatskom pristupu za tretiranje žrtava i mehanizama upućivanja. MZ treba da obezbedi budžet za praćenje i procenu ovih mehanizama.

Kroz zdravstveni sistem MZ treba da pokrije troškove lečenja, prevoza i upravljanja podacima. Kao što je prikazano u grafikonu 10, opštinske uprave Zdravstvene i socijalne nege (DHSW) finansiraju primarnu zdravstvenu negu, primajući prihode od MZ, opštinskog budžeta i vladinih grantova za zdravlje izdvojeni iz Budžeta Kosova. Sekundarna i Tercijarna zdravstvena nega prima finansijska sredstva direktno od MZ. Donatori potencijalno doprinose ovom budžetu perko bilateralne pomoći, ali vlada pomera te prihode unutar budžeta Kosova, tako da je tačan doprinos donatora u zdravstvenu negu neizračunljiv.

Izvan psihičke zdravstvene nege, MZ je odgovorno za pružanje psihološkog lečenja kao sekundarna usluga zdravstvene nege.⁹ Zakon još uvek ne definiše mentalno zdravlje. Ipak, postoji šest centara za mentalno zdravlje na Kosovu, koji su pod upravom Departamenta za Zdravstvene usluge u MZ.¹⁰ Oni dijagnostifikuju i tretiraju pacijente sa mentalnim poremećajima, i takođe pružaju psihološko savetovanje kome god je potrebno.¹¹ Oni pružaju lečenje pacijenata i kod kuće i u centrima. Centri takođe imaju socijalne radnike koji prate slučajeve, angažujući porodice pacijenata. Departament za zdravstvene usluge nema neki MoU ili SOP za tretiranje/lečenje slučajeva porodičnog nasilja. Predstavnici centra za mentalno zdravlje postoje gotovo u svim slučajevima koje tretiraju, ali ne registruju slučajeve kao takve. Niti je MZ zatražilo bilo koji izveštaj o rasprostranjenosti porodičnog nasilja među pacijentima. Glavni izazov departamenta je ograničeni broj osoblja: „Mi imamo samo dva doktora za 1000 pacijenata“, rekao je jedan predstavnik MŽK-u. Predstavnici skloništa se takođe bore u identifikovanju

Grafikon 10. Kosovski zdravstveni sistem: Struktura i izvori finansiranja

⁶ MŽK Istraživačko ispitivanje o nivou rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na Žensko reproduktivno Zdravlje.

⁷ Intervju MŽK-a sa predstavnicima MZ, 25.januar 2012.

⁸ To obuhvata €5,933 za osoblje i €3,195 za operativne troškove za UNFPA, €4,183 za osoblje MŽK-a i €3,803 za indirektno troškove MŽK-a.

⁹ Zakon o zdravlju.

¹⁰ Komunikacija MŽK-a sa predstavnicima Centra za Mentalno zdravlje, 27.juli 2012.

¹¹ *Ibid.* Nijedan zakon ne detaljiše u specifičnosti ove usluge.

dobro obučениh, iskusnih psihologa koji bi radili sa njihovim klijentima.¹² Van javnog zdravstvenog sistema, razne NVO, uključujući skloništa, pružaju psihološko savetovanje, procenjene na €30 po sesiji.¹³

Predstavnici institucija zdravstvene nege rekli su da se suočavaju sa brojnim izazovima, uključujući manjak sistema za upućivanje, „ogroman“ manjak medicinskih sestara, nedovoljan prostor, slaba infrastruktura i neadekvatna oprema.¹⁴ Pored toga, osoblje ne zadržava uvek poverljivim sve lične podatke o pacijentu. MZ se ne čini aktivnim u praćenju kvaliteta pruženih usluga. „Oni ne ispunjavaju ovu obavezu,“ rekao je jedan ispitanik MŽK-u, „ili ih ispunjavaju iz svojih kancelarija u Ministarstvu. Civilni službenici nikada ne posećuju terene kako bi proverili usluge“. Razni faktori su doprineli neadekvatnom praćenju, uključujući nedovoljno karburanata, vozila i upravljačkih veština. Privatne klinike dobijaju još manji nadzor. Ovo omogućava kršenje prava od strane javnih i privatnih radnika u zdravstvenoj nezi.¹⁵ **MZ treba da preduzme aktivniju ulogu u svojoj ulozi da prati kvalitet pružene zdravstvene nege**, što može zahtevati dodatne izvorre.

"Mi smo zatražili mnogo puta da povećamo broj, ali je to nemoguće za budžet Kosova."
– Predstavnik Urgentnog centra

Nedovoljno praćenje takođe otežava prakse sakupljanja kvalitetnih podataka.¹⁶ Iako institucije zdravstvene nege beleže slučajeve u registrima, ovo ne obuhvata informacije o potencijalnim ili definitivnim incidentima nasilja u porodici. Doktori mogu kontaktirati policiju ako sumnjaju da je porodično nasilje doprinelo povredama pacijenta, ali uputi nisu logirani.¹⁷ Pored toga, dokumentacija unutar celog zdravstvenog sistema je slaba, rekao je jedan ispitanik:

Nema odgovornosti. Niko se ne zalaže da klasifikuje podatke i uputi ih Centar Porodične Medicine. Pre rata, u Jugoslaviji, institucije su bile obavezne po zakonu da to izveste. Ako nisu izveštavali Institutu za Javno zdravstvo, morali su da plaćaju kaznu. Sada imamo zakon, koji ne funkcioniše. Po zakonu, oni su obavezni da izveštavaju, ali pošto niko unutar institucije (ne potencira), oni jednostavno to ni ne obavljaju.¹⁸

Još jedan ispitanik je nastavio:

Oni ulažu dosta novca u razvoj informativnog sistema, ali nemaju više novca da to održe, i sistem je prekinut pre nekoliko godina. Tako da ne izveštavaju o naporu rada ili koriste klasifikacije WHO za bolesti. Situacija je veoma dramatična.

Doktori i medicinske sestre takođe nemaju jasne opise radnih mesta koji ih obavezuju da sakupe i izveštavaju podatke.

MZ urgentno treba da sakupi dovoljno budžetskih sredstava za poboljšanje informativnog sistema; obuku zdravstvenih radnika na sakupljanju najboljih podataka i praksama poverljivosti; razjašnjenju profesionalnih mandata zdravstvenih radnika u obuhvatanju sakupljanja podataka i redovnog izveštavanja; i aktivno praćenje odgovarajućeg sprovođenja praksi sakupljanja podataka.

¹² MŽK/UNDP Radna grupa, „Po kojoj ceni?“.

¹³ Korespodencija MŽK-a sa tri NVO, jun-juli 2012.

¹⁴ Intervju i praćenja MŽK-a, 2012.

¹⁵ Intervjui MŽK-a sa ženama NVO i skloništima, 2012.

¹⁶ Podaci o zdravstvenim pokazateljima trebaju se izvestiti MZ, koji upravlja Sistemom Zdravstvenog informisanja (regulisanim Zakonom o zdravlju, Zakon o pravima i obavezama građanin na zdravstvenu negu i AU 18/2006 za bazu podataka u Sistemu Zdravstvenog informisanja i Institucije Regulisanja untrašnjeg rada.

¹⁷ Intervju MŽK-a sa Centrom Urgentne Medicine, i Kliničkim Univerzitetskim Centrom na Kosovu, 15.januar 2012.

¹⁸ Intervju MŽK-a, mart 2012.

Dok je važno za celokupan sistem zdravstvene nege, može takođe omogućiti radnicima da identifikuju povratno nasilje i da se obrate žrtvama za pružanje pomoći putem sprečavanja daljeg nasilja (i potencijalnih budućih zdravstvenih troškova). Sakupljanje podataka takođe pomaže beleženju broja tretiranih slučajeva nasilja u porodici, koji mogu pomoći u planiranju budžeta.

PADVAP predviđa besplatne lekove i lečenje za žrtve porodičnog nasilja koje su smeštene u skloništima.¹⁹ Zakon o zdravlju dalje navodi da zdravstvena nega treba da pruži pristup svim građanima i da se obavezno osnovno zdravstveno osiguranje treba omogućiti.²⁰ Usvajanje ovoga donosi substancijalne izvore, predviđene da se uvedu u Budžet Kosova, opštinske budžete, zaposlene i isplate građana.²¹ Pošto Kosovo još uvek nema zakon o zdravstvenom osiguranju, vrsta pružene nege, kome i koliko dugo, je još uvek nespecificovana. Promene se mogu dogoditi tek onda kada se usvoji novi Zakon o zdravlju.

Zbog delimično slabih praksi u sakupljanju podataka, **precizni troškovi zdravstvene nege za žrtve porodično nasilja se ne mogu izračunati** zbog bolesti, povreda i u zavisnosti od tretiranja. Zdravstveni problemi koji se ponavljaju se moraju lečiti neko duže vreme, čineći teškim beleženje troškova.²³ Izvan troškova zdravstvenih institucija, žrtve imaju substancijalne dodatne troškove koje ne obavljaju ovde.

U praksi, primarna zdravstvena nega može koštati između četiri eura za jednostavnu proveru i €500 za celo lečenje.²⁴ Individualni pružaoci javne zdravstvene nege određuju troškove zdravstvene nege za žrtve porodičnog nasilja. U Mitrovici, Direktor skloništa takođe radi kao zamenik šefa MFMC-a. Stoga, usluge zdravstvene nege se pružaju u skloništima ili bolnicama za jako malo troškova ili bez troškova. U Gnjilanu, sklonište je potpisalo Memorandume o razumevanju sa DHSW, regionalnom bolnicom i porodičnom klinikom, pružajući klijentima besplatno prioriteto lečenje. Nasuprot tome, u Đakovici, predstavnici skloništa izvestili su o plaćanju svih zdravstvenih usluga. Iako imaju sporazum za osnovnu zdravstvenu negu, bolnice odbijaju da pruže besplatne usluge, jer žrtve porodičnog nasilja nisu na listi kategorija za pružanje besplatnih usluga. Dalje, predstavnici skloništa su rekli da se mnoge važne usluge ne pružaju u javnim klinikama (npr. ultrazvuk, zubarstvo). Treba da plate pregled u privatnim klinikama za ove usluge, koje jedno sklonište koštaju €4,800 godišnje. Skloništa su takođe prijavila i plaćanje lekarskih pregleda-lečenja.²⁵

Kada žrtve porodičnog nasilja zahtevaju sekundarnu negu, i oni i skloništa se bore da plate. „Sekundarne usluge zdravstvene nege koštaju,“, rekao je jedan predstavnik MFMC.

Tabela 9. Ilustrativni troškovi javnog zdravstva²²

Lečenje	Trošak
Opšta kontrola	€4
Laboratorijske analize	Besplatno
Pregled želuca	Besplatno
Ortopedski pregled	€4
Hitna-Urgentna poseta	Besplatno
Tretman za pobačaj	Besplatno
Porodaj	Besplatno
PAP test	Besplatno
Vaginalni testovi	Besplatno
Mamografija	€6-€7
Tretiranje seksualnog nasilja	Besplatno
Tretiranje-lečenje visokog pritiska	Besplatno
Medicina za pacijente	besplatno
Rendgen	€20

¹⁹ PDAPV, st. 61, S.O. 1, 3.3.

²⁰ Zakon o zdravlju, čl. 7.1 i 7.2.

²¹ Zakon o zdravlju, čl. 7.2.

²² Korespodencija MŽK-a sa službenicima MZ, jul 2012. Oni su razvili novu listu jer su trenutne cene veoma niske. Osobe koje primaju državnu socijalnu pomoć primaju sve usluge besplatno.

²³ MŽK, *Istraživačko ispitivanje o nivou rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i Njegov uticaj na žensko reproduktivno zdravlje*. Predstavnici skloništa procenjuju da klijenti dobijaju četiri do pet medicinskih usluga prosečno po skloništu u kome borave (Korespodencija MŽK-a, 2012).

²⁴ Intervju MŽK-a sa radnicima za zdravstvenu negu, mart 2012. Pored svakodnevnih usluga, MZ je izdvojila €14,500 specifično za aktivnosti koje se odnose na nasilje u porodici u 2012. MZ obučava zaposlene u skloništima o pružanju prve pomoći, razumevanje kliničkih slučajeva i zaštiti od STD i HIV-a, prema PADVAP (€1,000) (Korespodencija MŽK-a sa predstavnikom MZ Departamenta za budžet i finansije, 17 April 2012).

²⁵ Intervju MŽK-a sa predstavnikom skloništa, 1.februar 2012.

„Nama treba MoU između Ministarstva i skloništa da se ove usluge pružaju besplatno, kao i osnovne zdravstvene usluge.“²⁶

Zabrinjavajuće, PADVAP navodi da „nema troškova“ povezanih sa ovim zdravstvenim uslugama. Neke aktivnosti „bez troškova“ su inkorporisane u postojećim institucionalnim aktivnostima. Međutim, opisivanje ovih usluga kao „bez troškova“ ignoriše troškove koji se odnose na osoblje, praćenje, lečenje i lekove za žrtve, što MŽK smatra pod –finansirajućim. PADVAP treba da

„Institucije moraju imati pozitivniji pristup u zaštiti žrtava porodičnog nasilja. Treba postojati MoU potpisan od Ministarstva Zdravlja za pružanje besplatnih usluga za žrtve porodičnog nasilja ... Moramo ove usluge obuhvatiti zakonom.“

- Predstavnik MFMC

prepozna proširene troškove zdravstvene nege povezane sa rehabilitovanjem žrtava porodičnog nasilja. PADVAP takođe treba da se izmeni, pružajući sudovima da izdaju mere na osnovu kojih će počinioci biti odgovorni za finansiranje zdravstvenih troškova žrtve. Žrtve takođe treba da budu u stanju da zatraže naknadu u civilnim slučajevima.

MONT: Obrazovanje ka Ekonomskom osnaživanju i reintegraciji

Pošto je veza između obrazovanja i mogućnosti zapošljavanja jasna, pružanje kvalitetnog obrazovanja je ključno za osnaživanje žrtava u procesu reintegracije. Ovo je priznato i od strane PADVAP-a, prema kome MONT treba da pruži obuke, usluge i profesionalne kvalifikacije za žrtve nasilja u porodici u pravcu /ka rehabilitaciji i reintegraciji. Finansijski povraćaj novca u vladi Kosova za finansiranje obrazovanja može biti ogroman; obrazovanjem osoba koje su pretrpele nasilje u porodici, MONT ulaže u njihovo ekonomsko osnaživanje tako da oni postanu finansijski samostalni. Omogućavajući im da se integrišu u društvo, to može sprečiti zavisnost od državne pomoći.

Opštine finansiraju osnovne i srednje škole kroz opštinske uprave za obrazovanje. Vlada pruža Grantove za obrazovanje direktno u opštinu. PADVAP navodi da opštinske uprave za obrazovanje treba da učestvuju u sastavljanju politika na lokalnom nivou kako bi sprečili, zaštitili i pružili usluge žrtvama porodičnog nasilja i počiniocima. Čini se da MONT nema sa strane postavljene neke izvore za upravljanje AU o tome kako je „dodatna“ nastava pružena žrtvama nasilja u porodici u skloništima ili nakon napuštanja skloništa. Trenutno, žrtve koje primaju socijalnu pomoć mogu da prate neformalno obrazovanje besplatno.²⁷ Odrasle žrtve uglavnom prate dodatnu nastavu besplatno, ali plaćaju za krajne ispite neophodne za dobijanje sertifikata pri završetku.²⁸

Za decu koja su pretrpela nasilje u porodici i decu žrtava porodičnog nasilja, skloništa kažu da pružanje pristupa obrazovanju može biti izazovno. Dok skloništa i škole sarađuju, oni nemaju osnovane protokole za upućivanje.²⁹ Bez nekong AU na nacionalnom nivou, obrazovanje za žrtve nasilja u porodici dosta zavisit od volje opštinskih vlasti i školskih direktora. U nekim slučajevima, skloništa su krivotvorila (falsifikovala) pozitivne odnose sa školskim direktorima kako bi omogućili pristup. Međutim, direktori nisu uvek odobravali zahtev skloništa. Na primer u Gnjilanu, škola nije prihvatila dvoje dece zbog spoznaja visokog rizika koji se može preneti drugoj deci.³⁰ Neka deca koja žive u skloništima ne mogu da pohađaju školu jer se plaše da nasilni počinioci mogu da uđu u školu, i škole su često nerado slale nastavnike u skloništa.³¹ Zabraniti deci pohađanje škole je kršenje njihovog prava na obrazovanje.³² MONT u bliskoj konsultaciji sa relevantnim učesnicima treba da

²⁶ Intervju MŽK-a sa predstavnikom MFMC, 21.mart 2012.

²⁷ Intervju MŽK-a sa Kontakt osobom za rodna pitanja, MONT, 12.januar 2012.

²⁸ Ibid.

²⁹ Intervju MŽK-a sa HHC, 24.januar 2012.

³⁰ Intervju MŽK-a sa predstavnikom osnovne škole, 28. Februar 2012.

³¹ Korespodencija MŽK-a sa UNICEF i skloništima, 2012.

³² Kosovski Ustav, čl. 47.

identifikuju postupke putem kojih će sva deca imati pristupa obrazovanju, uvodeći pitanja bezbednosti.

U nekoliko slučajeva, MONT je pružio ograničenu finansijsku podršku ili pomoć za obrazovanje dece žrtve porodičnog nasilja. U jednom primeru, devojčica ili dečak, u srednjoj školi nisu mogu da ostanu u skloništu zbog svojeg godišta.³³ Jedinica za ljudska prava MONT-a sa Univerzitetom u Prištini i Opštinom Priština treba da obezbede smeštaj u studentskim domovima, hranu i obrazovanje za njih. Nakon registrovanja univerziteta, dečak dobija jednogodišnju stipendiju od Opštine Priština za smeštaj i hranu. Uopšteno, niti MONT niti državni univerziteti imaju obaveze da podrže žrtve nasilja u porodici ili njihovu decu. Ponovo, pomoć je na osnovi slučaj po slučaj, u zavisnosti od dobre volje institucionalnih predstavnika.³⁴

MONT treba da sastavi AU za podršku i sprovođenje LPADV kao i PADVAP, pružajući opštinama bolji odgovor kada se deca odnose na obrazovni sistem. AU treba da uputi saradnju sa skloništim i CSR na osnovu njihovih pravnih obaveza za zaštitu prava dece. AU treba da obuhvati obrazovne subvencije za decu žrtvi kada CSR veruju da deca mogu biti pod rizikom ako se vrate svojim nasilnim domovima. Neophodna je pažnja na bezbednost i sigurnost dece, posebno ako oni pohađaju javne škole u kojima počinioci mogu pokušati da ih kontaktiraju. AU treba da se sastavi na nacionalnom kontekstu SOP-a za decu i porodično nasilje, poštujući i imajući u vidu saradnju sa ostalim ministarstvima kao deo sveobuhvatnog, multi-sektoralnog pristupa rehabilitaciji i reintegraciji dece.

Na osnovu ovog AU, MONT treba da uvede bolje procedure sakupljanja podataka u vezi sa specijalnim merama preduzetim od škola za obrazovanje žrtava nasilja u porodici i određenim troškovima. Trenutno, ad hoc priroda obrazovnih usluga za žrtve porodičnog nasilja je učinila nemogućim beleženje troškova. Beleženje usluga može pružiti MONT-u bolje troškove i budžet za dodatne troškove koji se odnose na pružanje pristupa obrazovanju za sve žrtve porodičnog nasilja, kao prema PADVAP, LPADV-u, i obavezama na pravo na obrazovanje. Ovo može obuhvatiti troškove za obuku nastavnika za zapošljavanje senzitivnih pristupa pri obrazovanju žrtava nasilja u porodici. MONT takođe treba da uzme u obzir subvencije ili odricanje tipičnog iznosa od €60 za naknadu za stručnu nastavu za žrtve nasilja u porodici.³⁵

Ekonomsko osnaživanje ka Reintegraciji

Ekonomska samostalnost je ključna za reintegraciju. „Vi uzimate žrtvu nasilja u porodici van njenog doma i dovodite je u sklonište“, komentirao je jedan ispitanik. „Ali sklonište ne zadržava žrtvu ceo njen život, ili joj pruža sredstva za njen opstanak, zapošljava ili je čini nezavisnom-samostalnom.“³⁶ Bez mogućnosti da se same podrže, žrtve nasilja u porodici su primorane da ostanu u skloništim ili da se vrate domovima u kojima se dogodilo nasilje. Pored toga, ekonomsko osnaživanje može biti izazovno; slabo obrazovanje i nedovoljno radno iskustvo znači da se žrtve nasilja u porodici često vrlo teško zapošljavaju. Štaviše, dok institucije i donatori pružaju izvore za sprečavanje i zaštitu, retko finansiraju ekonomsko osnaživanje *žrtava nasilja u porodici*.³⁷

Individualne opštine su omogućile neku direktnu pomoć za žrtve porodičnog nasilja kroz kategoriju subvencije budžeta gradonačelnika.³⁸ Primaoci su izabrani proizvoljno kao „socijalni slučajevi“; bez kriterijuma specifikovanih o kvalifikovanju. Osobe koje primaju pomoć su često boravile u skloništim i nakon maksimalno predviđenog vremena za boravak

³³ Intervju MŽK-a sa predstavnicima MONT-a, 12.januar 2012.

³⁴ Intervju MŽK-a sa HHC, 24.januar 2012.

³⁵ Predstavnik MONT-a, MŽK/UNDP radna grupa, „Po kojoj ceni?“.

³⁶ Intervju MŽK-a sa predstavnikom MP, 12.januar 2012.

³⁷ Intervjui MŽK-a sa donatorima i MŽK organizacijama članicama, 2012. UNDP je planirao takve programe za 2012.

³⁸ Intervjui MŽK-a sa opštinskim vlastima i skloništim, 2012.

od šest meseci. Pojedinci se prijavljuju gradonačelniku koji odlučuje o pružanju fondova. Pomoć može uključiti direktan prenos novca, smeštaj i/ili izuzimanje od opštinskih komunalija. Pošto kancelarija gradonačelnika nije zabeležila da li je ova pomoć pomogla žrtvama nasilja u porodici, troškovi se nisu mogli proceniti.

Državna socijalna pomoć može pružiti skromni prihod za osobe koje su pretrpele nasilje u porodici. Kosovski program za socijalnu pomoć pruža €40 mesečno za samohrane roditelje koji imaju najmanje jedno dete ispod petnaest godina starosti; roditelji primaju dodatnih €5 za dete mesečno.³⁹ CSR identifikuju kvalifikovanje primaoca i MRSS DSW Odsek za Socijalnu pomoć sakuplja Grant vlade za socijalne usluge direktno za pojedinačne primaoce. Međutim, socijalna pomoć ne omogućava porodicama da se izdignu preko linije siromaštva od €46.50 mesečno, i porodice koje primaju državnu socijalnu pomoć više žive u siromaštvu od onih koji nisu.⁴⁰ Jednom kada siromašne porodice uđu u šemu socijalne pomoći, oni smanjuju svoj nivo siromaštva, ali ne izlaze iz njega.

Unutar ovog konteksta, demografske grupe koje su najviše izložene nasilju u porodici obuhvataju žene iz ruralnih područja koje su manje obrazovane, nezaposlene i one koji se oslanjaju na socijalnu pomoć.⁴¹ Osobe koje žive u domaćinstvima žena više je verovatno da žive u siromaštvu nego one koje žive u muškim domaćinstvima.⁴² Žrtve nasilja u porodici su stoga među jednom trećinom kosovskog stanovništva koji žive u siromaštvu. CSR ne beleže broj žrtava nasilja u porodici koji primaju socijalnu pomoć, tako da se precizni troškovi ove pomoći ne mogu odrediti. Ne primaju sve žrtve nasilja u porodici socijalnu pomoć, niti sve osobe koje primaju socijalnu pomoć koje su pretrpele nasilje i izveštavaju isto CSR-u. Imajući ovo na umu, godine 2011 DSW je verovatno utrošio najmanje **€183,467** na socijalnoj pomoći za osobe koje su pretrpele nasilje u porodici.⁴³

Vlada Kosova se založila da „poboljša socijalnu dobrobit za svoje građane“, uključujući time državnu socijalnu pomoć.⁴⁴ Međutim, socijalni transferi i stime i socijalna pomoć se verovatno povećavaju u narednim godinama.⁴⁵ Stoga, socijalna pomoć ne može da omogući osobama koje su pretrpele nasilje u porodici da se lako integrišu u društvo. Najefikasniji način za izbegavanje siromaštva jeste zapošljenje.

Regionalni centri za zapošljavanje (REC) su odgovorni za pružanje „besplatni usluga i pravnih saveta“ za žrtve nasilja u porodici.⁴⁶ Pored pružanja pomoći nezaposlenima da nađu posao, centri za zapošljavanje takođe treba da procene standard života nezaposlenih osoba, pruže obuku i identifikuju stažiranje. Pod nadzorom MRSS, Departament za rad i zaposlenost (DLE), koordiniše i prati budžet i ljudske resurse ovih centara. MRSS finansira centre direktno sa svog centralnog budžeta, iako je Skupština Kosova nedavno usvojila zakon koji reguliše poslovanje centrima.⁴⁷

Finansiranje ide od MRSS do DLE do sedam REC i do 23 kancelarija za zapošljavanje. Donatori su takođe doprineli finansiranju DLE i REC programima. Troškovi za pružanje pomoći žrtvama nasilja u porodici za pružanje pomoći, međutim, se ne mogu proceniti jer niti DLE niti REC baza podataka ne obuhvata žrtve porodičnog nasilja u specifičnu kategoriju koja traži posao ili prima pomoć. Dalje, skoro polovina kosovske radne snage je nezaposlena,⁴⁸ i REC ima hiljade slučajeva u svojoj bazi podataka, kojima treba da pomogne

³⁹ Kosovski zakon o šemi socijalne pomoći, br. 2003/15, 2003, čl. 2.

⁴⁰ Svetska banka *Potrošnja siromaštva na Kosovu u 2009*, maj 2011. Godine 2009, skoro 34% stanovništva je živelo ispod (apsolutno)linije siromaštva i 12% iznad ekstremne linije siromaštva.

⁴¹ Vidi poglavje 1 i MŽK, Bezbednost počinje kod kuće.

⁴² SOK, *Anketa o potrošnji domaćinstva 2009* (HBS), Priština: SOK, 2010.

⁴³ Ovo je procenjeno podelom svih socijalnih transfera (€28,305,000) sa ukupnim brojem domaćinstava koji primaju socijalnu pomoć (34,867) pomnoženu sa brojem slučajeva porodičnog nasilja pomognutih od CSR-a (226).

⁴⁴ MTEF 2012-2014.

⁴⁵ MTEF 2012-2014. Vidi poglavlje 2.

⁴⁶ PADVAP.

⁴⁷ Zakon o Registraciji i Evidenciji nezaposlenih koji traže posao, br. 04/L-083, 2012.

⁴⁸ SOK, *Anketa o radnoj snazi 2009*, Priština: SOK, 2010.

u pružanju zapošljenja. Bilo je nemoguće za 201 zaposlenih da pomogne svim registrovanim osobama koje traže posao. Niti je REC dokumentovao usluge koje su pružili pojedincima.

U nekoliko slučajeva REC je pomogao ugroženim žrtvama u njihovom obrazovnom profilu koje im predstavlja smetnju za zapošljenje.⁴⁹ Kada je REC mogao da identifikuje zapošljenje za njih, oni su težili da budu nisko kvalifikovani, nisko plaćeni poslovi. Takvi položaji ne mogu omogućiti dovoljno izvora za ekonomsku samostalnost.⁵⁰ Diskriminisanje i uznemiravanje dodatno utiče na status zapošljenja žena žrtava, rekao je direktor REC-a:

"Mi možemo uposliti brojne žene koje traže posao kao čistačice ili za pranje odeće u privatnim preduzećima . kada jedna intelektualna žena započne sa njenim poslom, ona se ponovo nalazi (sebe) u nasilnoj atmosferi. One idu od porodičnog maltretiranja do maltretiranja od strane privatnika."

- Predstavnik REC-a

Diskriminisanje protiv žena je generalno prošireno, pogotovo nad ženama žrtvama. Mi smo zaposlili samo tri žrtve koje su imale osnovno obrazovanje. Mi dajemo prioritet ovim slučajevima, ali ne možemo da rešimo njihove probleme. Mlađe, lepše žene se suočavaju seksualnim uznemirenjem. ... (Takođe), poverljivost se mora poštovati. Mi ne možemo reći poslodavcima, „Molimo vas zaposlite ovu ženu jer je ona zlostavljena od strane svog supruga.“ Ako oni saznaju da je žena imala porodičnih problema, oni je neće zaposliti.⁵¹

Ovaj REC u Mitrovici pruža pozitivni primer o tome kako centri za zapošljavanje mogu pomoći žrtvama nasilja u porodici. Zahvaljujući dobroj volji njihovog osoblja, oni su održali listu žena žrtava nasilja u porodici kojima pružaju prioritarnu pomoć.

Službenici u drugim REC-ma rekli su da se osobe koje su pretrpele nasilje u porodici nikada nisu obratili njihovim centrima.⁵² Nijedan od intervjuisanih REC nije dobio klijente nakon upućivanja iz skloništa ili ostalih institucija. Centri za zapošljavanje i CSR izgleda da ne saraduju u pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici kao ranjive kategorije, i pored činjenice da su obe i DLE i DSW pod MRSS.

MRSS treba da vodi, nadgleda i saraduje sa institucijama za zapošljavanje, opštinama i ostalim institucijama koje su uključene u sprovođenje politika za zapošljavanje.⁵³ Kao deo sistema za upućivanje, skloništa i CSR mogu da upute klijente u centre za zapošljavanje za pružanje pomoći u obezbeđivanju zapošljenja ka reintegriranju. Ove institucije treba da koordinišu na opštinskom nivou, vođene od nacionalnog AU koji vode upravljanje slučajeva. MRSS takođe treba da rasporedi svoje resurse za obuku osoblja REC-a za senzitivni pristup prilikom pružanja pomoći žrtvama i osiguravanje poverljivosti; koordinisanje sa ostalim institucijama (zahteva ljudske resurse); i unapređeno upravljanje podacima za beleženje od koga su ove usluge omogućene. CSR i REC mogu koordinisati za podizanje žrtava nasilja u porodici, između ostalih ranjivih grupa, van siromaštva i zavisnosti od državne socijalne pomoći.

Pored državne pomoći, programi finansirani od strane donatora, pružaju opšte obuke stručnosti i usluge pronalaženja radnog mesta. Međutim, podaci o programskim korisnicima teže da ne uključe da li su preživeli nasilje u porodici.⁵⁴ Donatori su takođe uplatitli plate za žrtve zaposlene od privatnih kompanija. Međutim, „postoji rizik sa ovim slučajevima“, rekao je jedan predstavnik/ca skloništa. „Uglavnom nako što se završe donacije, oni dobiju otkaz

⁴⁹ Intervjui MŽK-a sa predstavnicima REC-a, 2012.

⁵⁰ Vidi Kosovski centar za rodne studije (KGSC), Istorija je i njena priča: Priča žene u civilnom društvu Kosova 1980-2004, Priština: KCRS, 2008, st. 270-1; i Rebecca Surtees za UNIFEM, Žene na delu: Ekonomska situacija i mogućnosti za žene na Kosovu, Priština, septembar 2000.

⁵¹ Intervju MŽK-a sa direktorom REC, 14. mart 2012.

⁵² Intervjui MŽK, 2012.

⁵³ Uredba br. 02/2011 o Administrativnim odgovornostima Ureda Premijera i Ministara, Odeljak VI.

⁵⁴ Intervjui MŽK-a sa donatorima, 2012. Razgovor sa svim donatorima takvih programa bio je izvan obima ovog istraživanja.

na poslu.⁵⁵ Poreske olakšice za preduzeća koja zapošljavaju osobe koje su pretrpele nasilje (imajući na umu pitanje poverljivosti) predložene su kao potencijalno najodgovarajuće rešenje.⁵⁶ Godine 2012-2013, UNDP planira da sastavi mapu ekonomskih mogućnosti za žrtve nasilja u porodici u tri opštine (€4,650) i da nakon toga razvije inicijative ekonomskog reintegrisanja (€50,000).⁵⁷

Rehabilitacija i Reintegracija: Skloništa i NVO

PADVAP predviđa da MRSS, kroz skloništa pruži usluge rehabilitacije i psihološke usluge žrtvama porodičnog nasilja. Pored finansiranja za usluge zaštite skloništa (vidi poglavlje 4), izvori se moraju sakupiti za rehabilitaciju i reintegraciju. Pred 2011, programi reintegracije žrtava nasilja u porodici bili su skoro ne-postojeći.⁵⁸ Skloništa su pokušala da koordinišu reintegrisanje žrtava nasilja u porodici ali su im nedostajala sredstva.

Godine 2011, USAID je putem IOM-a podržao skloništa u razvoju programa reintegrisanja za žrtve trafikinga.⁵⁹ Dok je podrška imala za cilj žrtve trafikinga, potencijalne žrtve trafikinga uključujući i žrtve porodičnog nasilja su takođe imale koristi. Sva skloništa su primila obuku iz razvojnih poslovnih planova u 2010 (€2,100), i dva skloništa su primila grantove za aktivnosti stvaranja prihoda (ukupno €23,166).

U Đakovici, sklonište je koristilo sklonište za proširenje postojećeg programa za stvaranje prihoda u kojima su žene proizvodile proizvode za negu lepote. Opština je pružila prostor za prodaju ovih proizvoda dok je IOM finansirao izgranju. Međutim, sredstva idu skloništu i neophodno ne osnažuju žrtve nasilja u porodici. U Gnjilanu, skloništa pružaju male grantove ženama preživelim od nasilja u porodici, koje one koriste za osnivanje mikropreduzeća, kao što su prodavnice fotokopije. Nivo položaja u tako nisko plaćenim poslovima će doprineti održivom ekonomskom osnaženju koje je pod pitanjem.⁶⁰

IOM takođe potpisuje sporazume sa i obučava deset ženskih opština NVO koje pokrivaju 15 opština u pružanju pomoći u reintegrisanju žrtava trafikinga i potencijalnih žrtava trafikinga, uključujući i žrtve nasilja u porodici.⁶¹ Kada jedna osoba teži da se integriše u zajednicu, lokalna NVO će poslati paket pomoći u konsultaciji sa relevantnim CSR i IOM. Svaki klijent prima €774 kao jednovremenski grant za do šest meseci pomoći. Planovi obuhvataju pomoć planiranu za pojedinačne potrebe, kao što su domovi, izgradnja kuće, privremena kirija, hrana, higijena, zdravstvena nega ili psihološko lečenje. Fondovi imaju za cilj da popune praznine tamo gde državna pomoć nije dostupna.

Nakon šest meseci, lokalne CSR treba da osiguraju da klijenti imaju odgovarajuće rešenje za preživljavanje. Godine 2011, 11 klijenata je primilo pomoć integrisanja (€7,901), i sedam je imalo koristi u 2012 (€5,424).⁶²

Ženske NVO odgovorne za upravljanje ovih fondova takođe identifikuju strukture podrške i izvora zajednice (npr. stručne obuke, grupe podrške, postavljanje poslova). Za koordinisanje reintegrisanja klijenata, NVO sju primile €31 mesečno za kancelarijsku opremu, naftu i ostale troškove (ukupno €316 u 2011). NVO rukovodioci slučaja primarju €46 mesečno (ukupno €474 u 2011). Ovo je veoma simbolično uzimajući u obzir dodatno vreme provedeno tokom poseta, sastanaka i koordinisanja, kaže IOM. U avgustu 2012,

⁵⁵ Intervju MŽK-a sa predstavnikom skloništa, 17.januar 2012

⁵⁶ MŽK/UNDP Radna grupa, "Po kojoj ceni," 13.jun 2012.

⁵⁷ Korespondencija MŽK-a sa UNDP-om, 4.april 2012. Ovo je finansirano od Finske vlade kroz Program UNKT GBV.

⁵⁸ Vidi MŽK, Bezbednost počinje kod kuće, str. 86.

⁵⁹ Intervju MŽK-a sa USAID i IOM, mart 2012. Ovo je bio deo programa podržanog od USAID Kosovski Anti-trafiking program (KAP). Godine 2009, IOM je istražio mikropreduzeća, mogućnosti zapošljenja i samozapošljenja u različitim ekonomskim centrima za žene koje borave u skloništima i osoblje skloništa.

⁶⁰ Pogledajte Surtees za UNIFEM, Žene na delu i KCRS, Istorija je i njena priča.

⁶¹ CSO obuhvataju Zdravo razmišljanje u Prizrenu, Devojke danas u Suvoj reci, Norma u Prištini, SZO u Kosovo polju, Violeta u Podujevu, Forteza u Kamenici, CPWC u Mitrovici i Alma u Peći.

⁶² Bilo je nejasno koliko je korisnika pretrpelo nasilje u porodici, stoga trgovina ljudima može da se smatra kao vrstom nasilja u porodici, kao što je ranije diskutovano.

završen je program USAID/IOM. Dok su NVO i CSR poboljšale koordinisanje i usluge upućivanja, program je teško održati bez finansiranja troškova za reintegriranje klijenata.

Naučene lekcije iz ovog programa mogu biti korisne u razvoju održivog, državno finansiranog programa za rehabilitaciju i reintegraciju za žrtve porodičnog nasilja. Opštine i DHSW mogu kontaktirati NVO da pruže specijalne socijalne i porodične usluge, uključujući savetovanje i opštu podršku ka reintegraciji.⁶³ Nekoliko NVO uključujući skloništa već pružaju savete žrtvama nasilja u porodici. Na primer, Medica Kosova pruža pojedinačno i grupno savetovanje (€12,260); Open Door (€9,600) i Ruka Ruci (€7,000) pružaju psiho-socijalnu podršku, finansiranu od KtK-a; i *Žensko pravo* pruža savete ženama (€10,000), finansirano od USAID/Mercy Corps.⁶⁴ Održivost ovih aktivnosti, ipak, zavisi od finansiranja donatora. Godine 2012-2013, donatori planiraju da podrže programe reintegracije.⁶⁵ Međutim, dugoročna rešenja zahtevaju vladine akcije u ispunjenju zalaganja obavljenih od PADVAP-a.

U sažetku, ***ne postoji nijedan sveobuhvatni sistem za rehabilitaciju i reintegraciju postojećih žrtava nasilja u porodici na Kosovu.*** Samo procenjenih €357,465 je potrošeno na određene aktivnosti tokom, 48% od kojih je došlo od donatora. U toliko, državni i donatorski fondovi su se disproportionalno koncentrisali na zaštitu.⁶⁶ Država, posebno MRSS, treba da izračuna troškove i budžet tačnije i adekvatnije za osnivanje održivog, više dinamičnog i preko sektorskog programa za rehabilitaciju i reintegraciju.

"Kada govorimo o ženama kao žrtvama, način na koji ljudi gledaju na žene se ne menja. Mnogi donatori se fokusiraju na zaštitu i žene kao žrtve, ali su žene takođe i akteri promena. One često znaju da pronađu brojne načine za pronalaženje rešenja, ali nemaju ekonomske mogućnosti. Postoji potreba da se više fokusiramo na žene kao aktere i na rehabilitaciju. [To znači] pokretanje posebnih programa za ekonomsko osnaživanje žena i zapošljavanje"

- Predstavnica KtK-a

Rehabilitacija i Reintegracija počinioca

Rehabilitacija i reintegracija počinioca takođe zahteva više-sektorski pristup, koji može uključiti pojedinačno ili porodično savetovanje, stručnu obuku i pružanje pomoći u zapošljenju. Zakonodavni okvir Kosova predviđa angažovanost brojnih institucija u rehabilitaciji i reintegraciji počinioca.⁶⁷

LPADV predviđa da MZ pruži mandatno medicinsko lečenje od alkohola i zloupotrebe droge, ali je takvo lečenje još uvek nedostupno.⁶⁸ MZ sastavlja AU za održavanje osoba za koje je obavezno lečenje i psihosocijalna podrška izdata kao zaštitni nalog.⁶⁹ Nacrt AU još uvek nije finalizovan ili usvojen. Godine 2012, MZ je napravio nacrt drugog AU (€1,500) koji predviđa obavezno lečenje počinioca u medicinskim porodičnim centrima, bolničko lečenje i psihijatrijski tretman. MZ treba tek da pristupi budžetskim implikacijama za sprovođenje istog. Dalje, fokus LPADV-a na savetovanje za drogu i alkohol ignoriše šire socijalne i kulturne prakse koje mogu „dozvoliti“ porodično nasilje.⁷⁰ Obavezno pojedinačno i porodično savetovanje se treba pružiti kako bi uputile socijalne rodne prakse koje mogu doprineti nasilju.

U pravcu rehabilitacije i reintegracije, Popravne usluge pružaju razne mogućnosti počiniocima. Tri popravna centra pružaju stručnu obuku, i neki zatvorenici pohađaju stručnu

⁶³ Zakon o lokalnoj samoupravi, čl. 6.3 i Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, čl. 6.7.

⁶⁴ Korespondencija MŽK-a sa predstavnikom Mercy Corps, 22.mart 2012.

⁶⁵ Godine 2012, UNDP WSSI planira da uključi aktere u strategiji za sveobuhvatne rehabilitacione usluge (€3,874) i da pruže €10,021 skloništa za poboljšanje njihovih kapaciteta za dugoročne usluge reintegracije. OPDAT takođe planira da razvije program reintegracije post-skloništa, dok su budžet i vremenski okvir još uvek ne odlučeni (Korespondencija MŽK-a, maj 2012).

⁶⁶ Vidi poglavlja 4 i 7.

⁶⁷ LPADV, čl. 4, 9 i 28.

⁶⁸ LPADV, čl. 4 i 9. Intervju MŽK-a sa predstavnikom MZ, 25.januar 2012.

⁶⁹ Intervju MŽK-a sa predstavnikom MZ, 25.januar 2012.

⁷⁰ Vidi poglavlje 1 i MŽK, Bezbednost počinje kod kuće, str. 16.

obuku u obližnjim centrima za obuku. Nakon ispita, oni dobijaju certifikate od MRSS.⁷¹ Akademija za Javnu bezbednost takođe pruža zatvorenicima stručnu obuku i psihološke usluge.

Popravne prostorije se mogu zahtevati da pruže sudsko-orijentisano psihološko tretiranje zatvorenika. Međutim, predstavnici Popravnih centara su rekli da nisu imali dovoljno psihologa da pruže odgovarajuće savetovanje. Opštine su se oslanjale na usluge savetovanja pruženih u Prištini, i počinioci su prevezeni do tog mesta od strane policije.⁷² Međutim, ispitanici su se požalili da su zdravstvene institucije ponekad počiniocima davali samo injekcije, pre nego pružali odgovarajuće lečenje kao savetovanje. To podvlači važnost u razjašnjenju sudskih mera naloga i praćenje učinka zdravstvenih radnika.⁷³

Probne/Uslovne usluge takođe nadgledaju i podržavaju osuđene prestupnike koji su zavisni od alkohola i droge i koji moraju da prođu kroz obavezni rehabilitacioni tretman van Popravne službe.⁷⁴ Probne službe-usluge izvršavaju sudske presude za alternativne sankcije, nadgledajući kazne za maloletnike i prateći osobe koje su puštene na uslovnu slobodu. Njihovih pet regionalnih kancelarija ima za cilj da integriše maloletne i odrasle počinioce u zajednicu kroz praćenje i nadgledanje.⁷⁵ Probne usluge saraduju sa CSR pošto njihovi slučajevi često zahtevaju socijalne usluge. Oni takođe rade sa REC u olakšavanju stručnih obuka ili posredovanju zaposlenja. Međutim, nedovoljna institucionalna svest o tome da postoje uslovni centri, je stvorila probleme. Institucije često odbijaju da pruže usluge slučajevima koji se odnose na uslovne centre jer ne postoji MoU koji ističe njihove obaveze.⁷⁶ Godine 2012, Probne usluge su izradile peet MoU sa različitim institucijama za rešavanje ovih pitanja. Predstavnici su se nadali da će ovo poboljšati saradnju.

*"Mi smo zatražili da centri za Mentalno zdravlje pruže psihološko lečenje maloletnih, ali oni nisu prihvatili. "To nije deo našeg mandata" rekli su oni."
- Predstavnik probnih/uslovnih usluga*

Probni centri su takođe osnovali bazu podataka u 2012, ali nisu bili u mogućnosti da pruže informacije u vezi sa brojem slučajeva porodičnih nasilja kojima su pomogli. Službenici su pomogli nekoliko slučajeva i pratili maloletnike koji žive u zlostavljenim porodičnim okruženjima. Dok službenici nisu primili nikakvu obuku o nasilju u porodici, oni su приметili da je takvim slučajevima „neophodan poseban tretman.“⁷⁷

*"Ja sam preuzeo inicijativu da posetim porodice nasilja u porodici neko vreme nakon što se dogodilo nasilje i nako što je slučaj zaključen. Ova praksa ima pozitivan uticaj i sprečila je ponavljanje nasilja u porodici."
- Policijski službenik*

Budžet probnih usluga dolazi direktno iz MP. Usluge su procenjene na €2 dnevno.⁷⁸ Međutim, pružene usluge i vremensko trajanje zavisi od slučaja. MŽK je otprilike procenila da je **najmanje €42,120** godišnje utrošeno na probne usluge koje se odnose na slučajeve nasilja u porodici.⁷⁹ NVO koje obuhvataju

⁷¹ Intervju MŽK-a sa predstavnikom Popravnog centra, 6.februar 2012.

⁷² Kosovska policija je uplatila troškove prevoza, iako nema uredbe koja upravlja ovim finansiranjem (intervju MŽK-a, 2012).

⁷³ Vidi poglavlja 1 i 4.

⁷⁴ Zakon o Izvršenju krivičnih sankcija, čl. 217, st. 5.3.

⁷⁵ Pet regionalnih uprava je pod upravom generalne uprave za probne usluge u Prištini. Probne usluge imaju 66 zaposlenih, uključujući 33 žene i 33 muškaraca (korespodencija MŽK-a, jul 2012)

⁷⁶ Intervju MŽK-a sa Popravnim centrom i predstavnicima probnog centra, februar i maj 2012.

⁷⁷ Intervju MŽK-a sa predstavnikom Probnog Centra, 4.maj 2012.

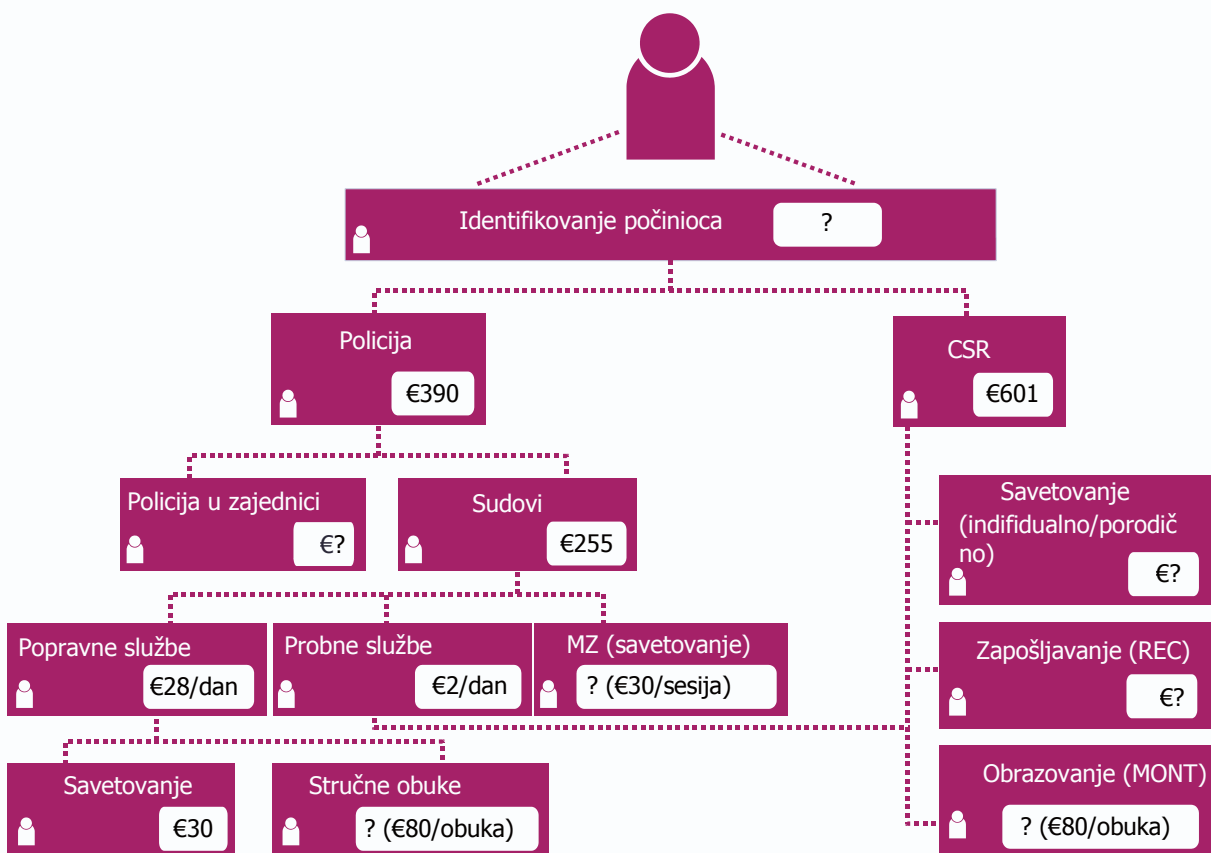
⁷⁸ *Ibid.* Računicu je obavio EULEX.

⁷⁹ Ovo je procenjeno na osnovu podataka KJC-a a 2008: ako sve osobe u zatvoru (52) i sa uslovnim kaznama (182) dobiju probne usluge u proseku od tri meseci. Ovo ne uključuje osobe koje žive u porodičnim sredinama u kojima postoji nasilje ili žive osobe koje primaju pomoć već više od tri meseci. Stoga MŽK smatra da ovo kao minimalno grupa procena.

skloništa i KRCT takođe pružaju savetovanje za počinioce. Međutim, trošak ovih usluga se ne može proceniti.⁸⁰

Grafikon 11 ilustrira poznate troškove koji se odnose na pružanje usluga navodnim počiniocima nasilja u porodici. Nakon identifikovanja i možda čak i policijske istrage, opušteni se može privesti u sud. Ako postoji nedovoljno dokaza za suđenje ili vremena između navodnog nasilja i sudskog postupka, policija može nadgledati domaćinstvo u kome se možda dogodilo nasilje. Kućne posete mogu sprečiti ponavljanje nasilja. CSR slično mogu sprečiti nasilje uz redovno nadgledanje i porodično savetovanje, smatrajući to najboljim interesom za dete. Tokom poseta, CSR mogu informisati počinioce i potencijalne počinioce o mogućnostima za njihovo dalje obrazovanje, stručne obuke ili pomoć u zapošljenu putem REC. Najzad, sudovi mogu isključiti da počinioci treba da provedu vreme sa Popravnim uslugama-službama, probnim uslugama i/ili dobiju savetovanje od MZ, od kojih svako iziskuje troškove.

Grafikon 11. Pristup rasporedu: Troškovi usluga za navodnog počinioca

Generalno, **usluge prema rehabilitaciji i reintegraciji počinioca su nedovoljne za sprovođenje postojećeg zakonskog okvira.** Vlada Kosova treba da osigura da su predviđene usluge za počinioce osnovane i funkcionalne. Ovo može sprečiti dalje nasilje i zaštitu žrtava, povećavajući troškove državi. Neki ispitanici su takođe zastupali za inovativnim pristupima, kao što je postavljanje počinioca u skloništa. „Šta

„Nama treba novi pristup za tretiranje počinioca. Trebaju nam skloništa za izmučene a ne žrtve. Mi treba da pošaljemo osobe kolje stvaraju problem u skloništa, da ih izlečimo i nakon toga vratimo kući. Manje košta i lakše je tretirati jednu osobu od pet (npr. žene i njihova deca).“
- Ispitanik

⁸⁰ Beleške o sesijama savetovanja su održane, ali podaci se nisu mogli sortirati na osnovu ovog kriterijuma. Niti se ovaj procenat utrošenog vremena osoblja za savetovanje može razmrsiti iz njihovih ukupnih zarada.

ćemo sa promenom ponašanja dečaka?“ Rekao je jedan ispitanik, „Prisustvovanje sesijama savetovanja se verovatno smatra nedovoljnim. Ako neko zna (sazna), onda je on gubitnik i ne može da kontroliše svoju porodicu.“ Rodne uloge u kojima se od muškaraca očekuje da budu teški i da kontrolipu svoje porodice, mogu sprečiti muškarce od traženja pomoći ili prisustvovanja savetovanjima.

Za usluge rehabilitacije i reintegracije u radu, neophodni su i napori u premeštanju rodni uloga. “[Pomoć] će ostati površna sve dok se ne pomeri svo društvo,” zaključio je ispitanik.

Zaključci

Ovo poglavlje je prikazalo da relevantne institucije tek treba da izdvoje adekvatne resurse i uvedu dovoljno podzakonskih akata za potpuno sprovođenje zakona.⁸¹ Kosovo nema adekvatne programe za rehabilitaciju i reintegraciju žrtava i počinioca nasilja u porodici. ***Vlada zvanično ne nudi žrtvama nasilja u porodici bilo kakvu podršku, kao posebna kategorija u smislu obrazovanja, zapošljavanje ili finansijske pomoći. Praktično ne postoji razmatranje dugoročnog savetovanja ili ekonomske dobrobiti za žrtve kao deo sveobuhvatnog paketa reintegracije. Stručno savetovanje za počinioce tek treba da se uspostavi.*** Država i njene relevantne institucije moraju preduzeti brojne gorenavedene korake i ponoviti ih u preporukama kako bi ispunile svoje zakonske obaveze za rehabilitaciju i reintegraciju žrtava nasilja u porodici i počinioca.

---

⁸¹ Pored LPADV, *Zakon o Rodnoj jednakosti na Kosovu* rešava civilna, politička i ekonomska prava koja moraju stvoriti uslove za rodnu jednakost; to podrazumeva politike koje podržavaju poboljšanje statusa žena, ulogu i njihovu nadležnost u porodici i društvu (čl. 1.2).

Poglavlje 6.

Upućivanje i

Koordinacija: Pristup

usmeren na žrtvu

U pravcu efektivnog i efikasnog pružanja usluga, ovo poglavlje predlaže da se instalira sistem upućivanja i Standardne Operativne Procedure (SOPs) sa pristupom usmerenim na žrtvu.

Kao što su prethodna poglavlja ilustrovala, upućivanje i koordinacija između institucija nadležnih za zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju žrtava ostaje ad hoc. Na primer, policijski transport Advokata žrtava, socijalnih radnika i tužioca do sudskih sednica i sastanaka sa klijentima. Ovo obuhvata troškove prevoza i zauzima vreme policajaca, tako da oni nisu na raspolaganju za druge policijske dužnosti. Neadekvatno održavanje-evidencije znači da se troškovi podele resursa institucija ne mogu izračunati. Međutim, ispitanici su rekli da je ovo negativno uticalo na budžet i odziv institucija. Nejasna podela uloga i odgovornosti i odsustvo sistema upućivanja multi - agencija doprinesi neefikasnom korišćenju resursa.

Iako zakoni definišu odgovornosti institucija, procedure treba da sistematizuju put žrtava sa jasnim koracima za državne institucije. SOP Nacionalnog nivoa treba jasno da definišu odgovornosti svake institucije u skladu sa zakonima i politikama. U opštinama gde sistemi upućivanja već postoje, treba da se prilagode aktuelni MoR.

U izradi SOP-a, pregled puta žrtve je od ključnog značaja za razumevanje sistema upućivanja i usluga koje se koriste. Putni pristup nadgledanja i evaluacije usluga uključuje praćenje puta kojeg žrtva može pratiti.¹ Ovo može pomoći u identifikovanju praznina u postojećim politikama, sprečavanju budućih nasilja i identifikovanju troškova povezanih sa svakom uslugom. Pristup „usmeren na žrtvu“ za pružanje usluga, ilustrovan na Grafikonu 12, pažnju fokusira na potrebe žrtve i pravne odgovornosti svake institucije. Strelice ukazuju na žrtve, navodeći da institucije treba aktivno da ispune svoje zakonske obaveze, radije nego čekati žrtvu da zatraži pomoć.

Svaki sistem upućivanja mora prvo da identifikuje početnu tačku kontakta: gde žrtve mogu naći pomoć. Policija, prijatelji, porodica, susedi, nastavnici, lekari, medicinske sestre, ginekolozi, socijalni radnici, VA, javni službenici ili NVO mogu identifikovati nasilje u porodici. Trenutno, žrtve imaju tendenciju da se najpre obrate policiji i skloništim.² Čak i tako, sve institucije traže obuku o prepoznavanju znakova nasilja u porodici, u interakciji sa osobama koje su pretrpele nasilje u porodici i donošenje preporuka.

---

¹ Elizabeth Villagómez, "Obuka o troškovima Nasilja nad ženama: Pristup rodnog finansiranja" prezentacija, 2011.

² Intervju MŽK-a, februar 2012. Ovo je takođe prikazano činjenicom da policija dobija više prijava o porodičnom nasilju od ostalih institucija (vidi Tabelu 5).

Grafikon 12. Pristup usmeren na žrtvu za pružanje pomoći žrtvama Nasilja u porodici

Zakon o Krivičnom Postupku Kosova obavezuje javne entitete da prijave krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti.³ Ako socijalni radnici i zdravstveni radnici sumnjaju na zlostavljanje dece, naročito seksualno zlostavljanje, oni bi trebalo odmah da prijave slučajeve.⁴ Iako su lekari, socijalni radnici i Advokati žrtava oslobođeni kao svedoci u krivičnom postupku, oni su obavezni da prijave ove zločine.⁵ Neuspeh u prijavljivanju takvih zločina treba da snosi disciplinske postupke ili uklanjanje dozvole.⁶

U ovom trenutku, nekoliko zvaničnika i javnih službenika znaju gde ili kako da prijave slučajeve nasilja u porodici.⁷ Na primer, nastavnici mogu da budu među prvima da identifikuju nasilje nad decom, ali MONT ne izgleda da ima bilo koja AU, procedure ili politike za upućivanje. Jedan nastavnik je rekao MŽK-u, "Kada identifikujemo slučajeve nasilja u porodici, mi ih ne upućujemo bilo kojoj instituciji. Umesto toga, trudimo se da ih rešimo sami. Mi razgovaramo sa roditeljima i direktorom škole, ali to je sve što možemo da uradimo."⁸ MONT bi mogla da obaveže nastavnike da prijave i upute sumnjive slučajeve nasilja nad decom ili roditeljima, policiji i CSR. MONT treba da donese procedure o izveštavanju i da institucionalizuje obuku o njima.⁹

MZ razvija protokol i nastavni plan obuke za zdravstvene radnike da se odnosi slučajeve nasilja u porodici. U početku finansiran od UNFPA,¹⁰ MZ još uvek nema plan da institucionalizuje obuku o novom protokolu; ovo će zahtevati dodatne resurse.

³ Privremeni Zakon o Krivičnom Postupku Kosova, čl. 197.

⁴ Privremeni Zakon o Krivičnom Postupku Kosova, čl. 198, st. 2.

⁵ Privremeni Zakon o Krivičnom Postupku Kosova, čl. 160.

⁶ Socijalni radnici još uvek nemaju praktične dozvole, ali kada ih dobiju, iste trebaju biti istinite za njih.

⁷ Intervjui MŽK-a sa različitim institucijama, 2012.

⁸ Intervju MŽK-a sa predstavnikom osnovne škole, 28.februar 2012.

⁹ LPADV navodi da vlada (što uključuje i MONT) sastavlja AU za sprovođenje Zakona.

¹⁰ Molimo pogledajte Poglavlje 5, "Zdravstvena nega ka Rehabilitaciji."

Kosovski institut za javnu administraciju (KIJA) je odgovoran za obuku javnih službenika o nasilju u porodici, ali nije organizovao nikakvu obuku, jer nije bilo traženo.¹¹ MŽK-ovo ispitivanje javnog službenika o nasilju u porodici dovela do zahteva za obuku u 2012 (€464).¹² KIJA treba da razmotri troškove obuke dodatnih javnih službenika. Poboljšanje njihovog znanja o nasilju u porodici, sistema upućivanja i odgovornosti mogu olakšati adekvatni budžet za usluge pružene iz svake institucije.

SOS telefoni mogu biti važni mehanizmi za upućivanje. U 2011, VAAD (sada VAAO) je uspostavila besplatnu liniju za pomoć za nasilje u porodici i trgovine ljudima (€15,492). Pomoćne linije mogu takođe biti važni mehanizmi za upućivanje,¹³ podržan od strane OEBS-a (€26,276).¹⁴ Policija ima svoju 24-časovnu liniju za pomoć. Ruka Ruci saraduje sa dve ženske organizacije Kosovskih Srba u dobijanju još jedne linije za pomoć (€10,300, koji finansira KtK).¹⁵ Sigurna kuća Đakovica takođe ima liniju za pomoć, podržanu od strane Caritas (€1,600).¹⁶ Većina skloništa ima SOS telefone, mada nisu svi besplatni. Umesto brojnih SOS telefona, jedna državno rukovodena linija upućivanja može da bude efikasnija. Ako žrtve vole više da pozivaju ne - državnu liniju za pomoć, nekoliko nevladinih organizacija mogu imati SOS telefone osoblja sa psiholozima sa relevantnim iskustvom.

Kao deo postupaka upućivanja, gorepomenute institucije i organizacije treba da upute sumnjive slučajeve nasilja u porodici odgovarajućim organima, odnosno policiji, CSR i/ili VA. Zatim, Grafikon 13 predlaže postupak upućivanja prilagođen od SOP-a za Žrtve Trgovine Ljudima (relevantni akteri su u podebljanoj boji mastila). Ako je žrtva dete ili odrasla osoba koja želi da prijavi nasilje, onda se žrtva odvodi u policijsku stanicu. Da biste izbegli nekoliko potencijalno traumatičnih intervjuja, CSR (za zaštitu prava deteta)¹⁷ i VA (za zastupanje interesa odraslih žrtava) treba da budu prisutni tokom policijskog intervjuja.¹⁸ Policijska izjava treba da bude dobijena sa ovih strana, i sve strane treba da potpišu Obrazac za Zaštitu i Pomoć, kroz koji žrtva ulazi u program državne pomoći. Svaka institucija će dobiti primerak, koji bi mogao da se koristi za upravljanje predmetima. Ako odrasla žrtva ne želi da razgovara sa policijom, CSR (kada su deca dotičena) i/ili VA može da potpiše Obrazac za Zaštitu i Pomoć. Ako oni veruju da je izvršen zločin, oni mogu da upute slučaj policiji za gonjenje po službenoj dužnosti. Žrtva zatim treba da dobije fizičku i psihičku zdravstvenu negu, kao i forenzički pregled, kada je relevantno. U hitnim situacijama i/ili u najboljem interesu žrtve, forenzički pregled i lečenje mogu da prethode izjavi. Na osnovu želja odraslih žrtava ili evaluacije CSR-a (za decu), žrtva može biti odvedena u jedno sklonište.

Kada je žrtva psihički i fizički u stanju da razgovara o svojoj budućnosti, CSR (za decu), VA (za odrasle) i sklonište (gde je relevantno) razgovara sa klijentom o svom Planu rehabilitacije i reintegracije. Menadžer slučaja onda saraduje sa drugim institucijama kako bi pomogao klijentu za sprovođenje Plana. U zavisnosti od potreba klijenata ovo može obuhvatiti obrazovanje, obuku i pomoć u zapošljavanju od REC-a; subvencionisano opštinsko kućiste; socijalnu pomoć; zdravstvo; psihološko savetovanje; porodično savetovanje; pravnu pomoć; i/ili podršku reintegracije od NVO-a. Menadžer slučaja preduzima redovne posete praćenja dok je plan kompletan, pomaže klijentu da revidira plan ako je potrebno.

¹¹ Korespodencija MŽK-a sa predstavnicima KIPA, 20.mart 2012.

¹² *Ibid.* Jedinica troškova obuke je €11.60 po osobi dnevno, kada se pomnoži sa dva dana za 20 osoba (time dotičući nekoliko javnih službenika). Ovo ne uključuje troškove trenera, što je redovna dužnost javnih službenika.

¹³ Plate četiri operatera ukupno €4,958 i ukupno telefonski troškovi €252 u 2011. Između oktobra 2011 i aprila 2012, pomoćna linija je primila 369 poziva, uključujući 34 koji se odnose na porodično nasilje. Operateri su 16 slučajeva prijavili policiji i pružili ostalima informacije o zakonima, skloništima, zaštitnim nalogima i uslugama pravnih saveta (MŽK intervju sa predstavnikom VAAO, 11.maj 2012.)

¹⁴ Oprema finansirana od OEBS-a obuka operatera i podizanje svesti putem TV spotova, postera i brošura. Tokom 2012, OEBS je budžetirao €19,195 za promovisanje pomoćne linije na radiju i TV.

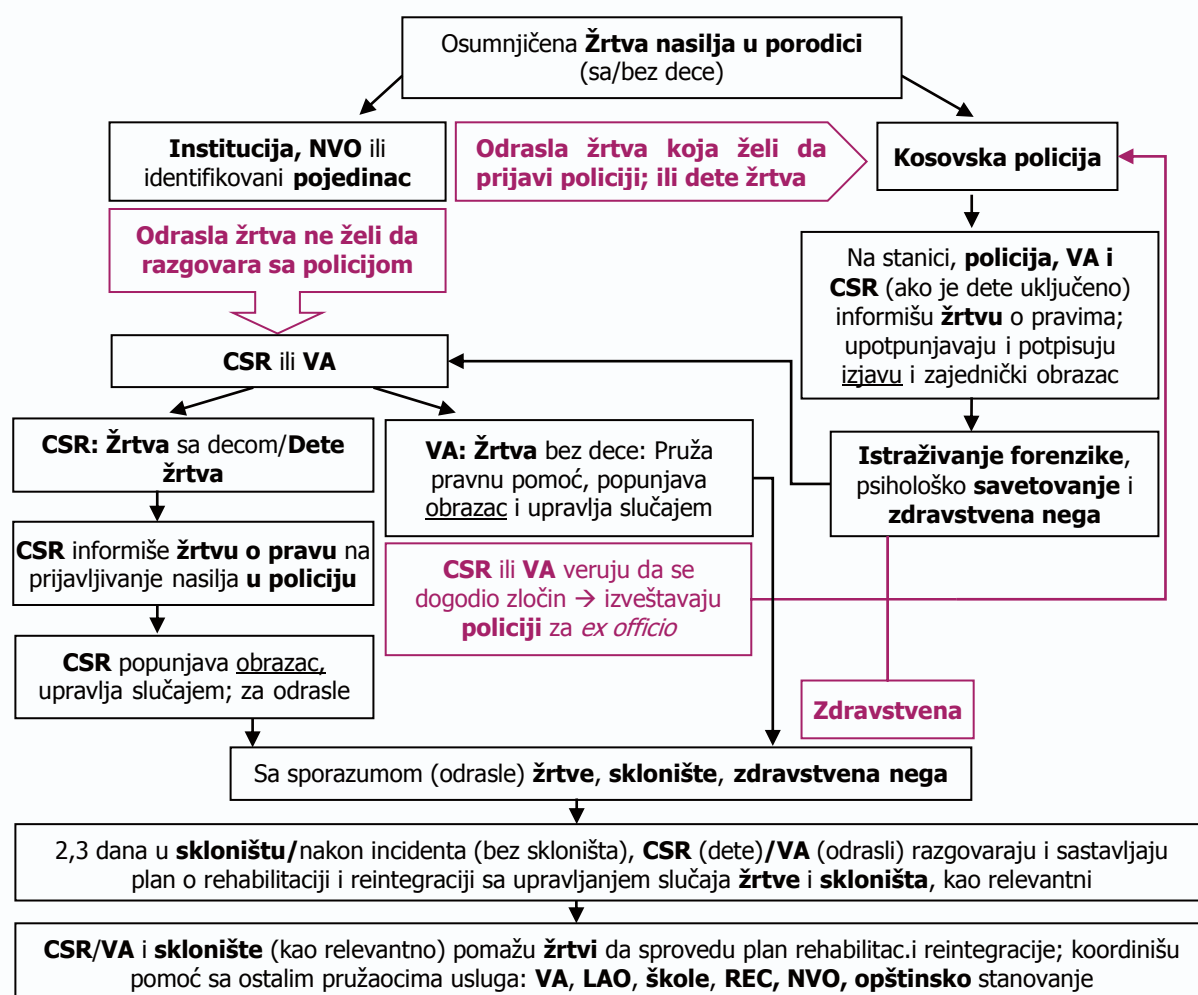
¹⁵ Plate za operatere sa polu radnim vremenom €7,300 i €3,000 je potrošeno na obuku.

¹⁶ Operateri su zaposleni skloništa koji se javljaju na pomoćne telefonske linije. Predstavnici su procenili svoj trošak godišnje za telefonsku liniju, stoga je buhvaćen u njihovom ukupnom budžetu (vidi poglavlje 4).

¹⁷ LPADV zahteva prisustvo CSR u zaštiti prava dece. CSR mogu zahtevati zaštitni nalog.

¹⁸ CCRK predviđa da VA treba da zaštiti prava žrtava porodičnog nasilja (Arčlt. 81 i 82).

Grafikon 13. Predloženi postupci upućivanja za žrtve nasilja u porodici

Na osnovu svojih uloga i odgovornosti, VAAO treba da bude u prvom planu u izradi SOP-a u bliskoj koordinaciji sa svim relevantnim zainteresovanim stranama.¹⁹ ARP bi trebalo da olakša i pogura napred proces.²⁰ Sistem upućivanja treba da se povinuje *Konvenciji Saveta Evrope o Sprečavanju i Borbi protiv Nasilja nad Ženama i Nasilja u Porodici*, navodeći finansijska sredstva koje svaka institucija mora izdvojiti po svom mandatu.

UNDP WSSI (€3,874), OEBS i OPDAT su izrazili interesovanje za podršku razvoju SOP u 2012.²¹ Kao deo zajedničkog UNKT GBV Programa, u 2012-2013 UN Women planira jačanje mehanizama koordinacije u Gnjilanu i Đakovici i uspostavljanje mehanizma u Dragašu. Ovo uključuje podršku godišnjeg opštinskog planiranja i budžetiranje da se uključi budžetska linija za nasilje u porodici (€15,000 više od dve godine).²² Da li će se grupe koordinacije baviti politikom ili upravljanjem slučajeva zavisice od opštinskih potreba. Naučene lekcije mogu da obezbede model za druge opštine. Svi donatori treba da koordinišu svoje inicijative uz istovremeni razvoj sistema upućivanja i SOP-a širom Kosova, osiguravajući poravnanje opštinskog i nacionalnog sistema upućivanja.

¹⁹ Zakon o Krivičnom postupku čini VA ovlašćenim predstavnicima žrtve (čl. 82).

²⁰ Ovo bi bilo u skladu sa njihovim odgovornostima pod *Zakonom o rodnoj jednakosti na Kosovu*, čl. 5.2.

²¹ Korespondencija MŽK-a i intervjui, 2012. Budžet OPDAT-a još uvek nije odobren, od juna 2012.

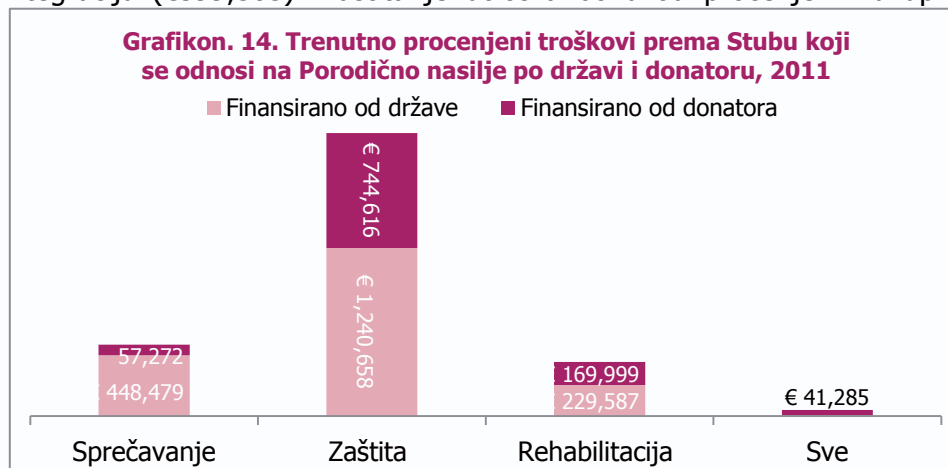
²² Intervju MŽK-a sa predstavnicom UN Women, 23.mart 2012. UN Women će takođe finansirati studijsku posetu opštinskim akterima kako bi naučiti najbolje prakse u Albaniji (€4,000 od Regionalnog fonda UN Women).

Poglavlje 7. U Globalu: Troškovi Nasilja u Porodici

Obaziranje na gorepomenute nedostatke takvih procena i slika iz poznatih rashoda i budžetskih rashoda opisanim gore, MŽK je pokušao da proceni ukupnu cenu sprečavanja porodičnog nasilja, zaštitu žrtava, gonjenje počilaca i podršku njihove rehabilitacije i reintegracije. U 2011, usluge vezane za rešavanje **porodičnog nasilja koštale su najmanje €3,060,116**, uključujući više od €1,923,124 od države i više od €1,136,992 od donatora (37%). Na osnovu ovih početnih procena, najmanje 0,13 % od ukupnih rashoda na Kosovu u 2011 otišlo je u pravcu usluga finansiranih od strane države za rešavanje nasilja u porodici. Generalno, usluge vezane za porodično nasilje koštaju €1.76 po glavi stanovnika, i €1.11 po osobi poreza godišnje.¹ Kao tačke poređenja radi, 2011.god, vlada je potrošila €51 po glavi stanovnika za zdravstvo, €20 po glavi stanovnika za obrazovanje i €8 po stanovniku za izgradnju Morina-Merdare.²

U vezi sa PADVAP, Grafikon 14 pokazuje rashode za svaki od tri stuba. Vlada i donatori su izdvojili znatno više sredstava za zaštitu (€2,088,581) nego prevencije (€526,264) ili rehabilitaciju i reintegraciju (€399,585). Zaštita je utrošila 68% od procenjenih ukupnih

troškova. To je delom i zbog činjenice da su neke aktivnosti vezane za zaštitu uključene u budžetima institucija pre donošenja LPADV ili PADVAP (npr. policija, tužilaštvo,

sudovi, CSR i VA). Nasuprot tome, prevencija je tek nedavno počela da se institucionalizuje (npr. u okviru MONT), i postoje malo rehabilitacije i reintegracije.

Naime, tri stuba su međusobno povezana, utiču jedni na druge i buduće troškove. Efektivna prevencija može da smanji potražnju za zaštitom, tužilaštvom, rehabilitacijom i reintegracijom usluga (vidi grafikon 15).³ Druga istraživanja o uticaju ukupnog nasilja u

¹ Procene urađene podelom troškova porodičnog nasilja, veličinom stanovništva i korišćenjem podata popisa (1,733,872).

² MTEF 2012-2014.

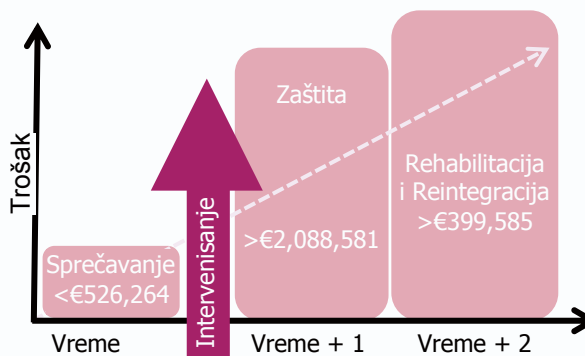
³ Elizabeth Villagómez, *Osnovni elementi rodnog finansiranja za usluge troškova sa pažnjom na žene i devojke koje su subjekti nasilja*, 2012; i za Almenara Estudios Económicos y Sociales, *Ekonomski i socijalni troškovi nasilja*

porodici pokazuju da nasilje negativno utiče na državne budžete, često smanjuje sposobnost žrtve da produktivno doprinosi porodici, privredi i javnom životu.⁴ Ona crpi resurse za socijalne usluge, pravosudni sistem, zdravstvo i poslodavace. Nasilje u porodici je veliki uticaj na ekonomski i ljudski razvoj, uključujući smanjenje produktivnosti, izgubljenih zarada, smanjene privredne potrošnje, povećanja morbiditeta odojčadi, male porođajne težine bebe i smanjen obrazovni nivo za decu podignute u nasilnim okruženjima, utičući na njihov budući doprinos radne snage.⁵ Istraživanje MŽK-a potvrđuje da su javna sredstva utrošena za sprečavanje nasilja u porodici minimalna u odnosu na šire ekonomske

troškove nasilja koji će se stvoriti ako nisu sprečeni. Kao što grafikon 16 pokazuje, ulaganje u efektivnim preventivnim naporima, košta manje od €526,264 u 2011, može da spasi državu i donatora više od €2,533,852 u troškove zaštite, rehabilitacije i reintegracije.⁶

Što se tiče konkretnih usluga koje se nude žrtvama nasilja u porodici, skloništa izgleda da su potrošila najviše sredstava (vidi grafikon 16). Izgledalo je da savetovanje traži drugu najveću količinu resursa, uglavnom zbog previše procenjenih troškova od MONT za savetovanje od strane psihologa u opštinama (nije utrošeno svo njihovo vreme za savetovanje slučajeva nasilja u porodici). Policija, socijalne službe i VA takođe su zahtevali značajne resurse. Nasuprot tome, pomoć zdravstva i zapošljavanja izgledalo je kao da nije ozbiljno finansirano. Ovo je delom zbog loše prakse vođenja evidencije, koja je sprečila MŽK od identifikovanja koliko je potrošeno pomažući žrtvama nasilja u porodici.

Grafikon 15. Uticaj na sprečavanje ranog intervenisanja na troškove nasilja u porodici

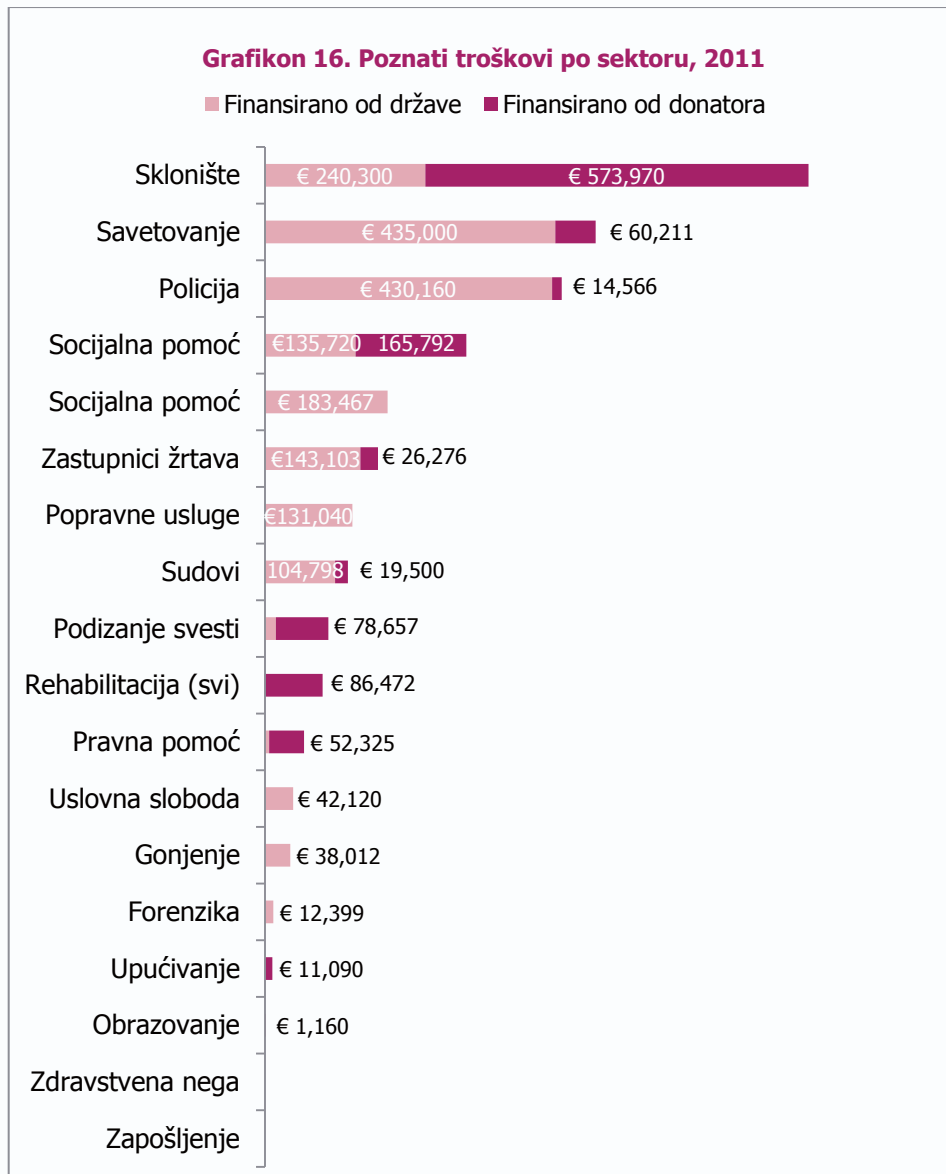
Ako je nasilje izvršeno ili se nastavlja vršiti, troškovi rastu s vremenom. Strelica "intervenisanje" prikazuje kako sprečavanje i/ili rano intervenisanje može sprečiti buduće troškove koji se odnose na zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju.

u porodici protiv žena u Andaluziji, za UN Ekonomska Evropska Komisija, Konferencija o Evropskim statističarima, radni list 8, Ženeva: 2010.

⁴ Savet Evrope, *Borba protiv nasilja nad ženama, Studij o merama i akcijama preduzetim u zemljama članicama Saveta Evrope*, Strasburg: Savet Evrope, Generalna uprava za ljudska prava, 2006.

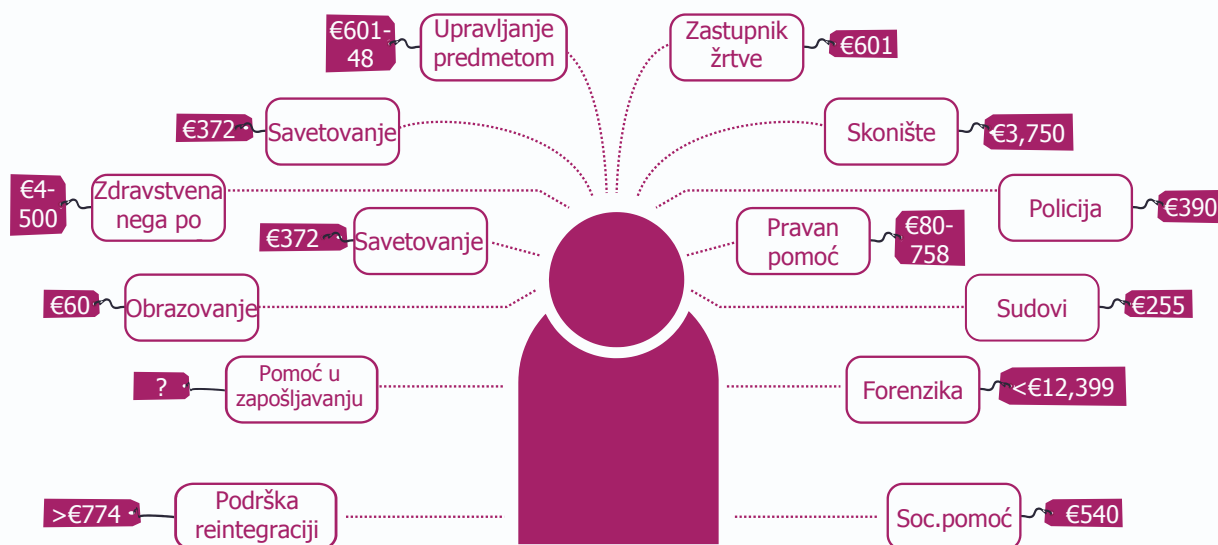
⁵ Vidi Elisabeth Shrader, *Ekonomski razvoj i rodno nasilje*, Svetska banka, 2000.

⁶ Za detalje u vezi sa računicama, posavetujte se sa prethodnim poglavljima i Prilogom 1.

Drugi način za gledanje na troškove nasilja u porodici jeste postavljanje cene na svaku uslugu koju žrtva može da primi (vidi grafikon 17). Naravno da se troškovi /cene razlikuju u zavisnosti od počinjenog zločina, pretrpljene povrede i dostupnih usluga žrtve (npr. alternativni smeštaj, podrška porodice, obrazovni nivo, status zapošljenja). Različita potreba pojedinačnih žrtava tokom vremena zajedno sa slabim evidentiranjem od strane institucija znači da se tačan „prosečni“ trošak pomoći žrtve ne može izračunati.

Grafikon 17. konCene porodičnog nasilja zajedno sa rasporedom žrtve

Sveukupno, **pretpostavke MŽK-a uglavnom uključuju značajne podprocene trenutnih vladinim fondova potrošenih za rešavanje nasilja u porodici.**

Nedostupnosg podataka znači da MŽK može samo da zagrebe površinu određenih troškova. Dalje, dok ovi grafikoni prikazuju prosečne troškove u 2011, **trenutni trošak usluga koji se treba omogućiti u skladu sa pravnim okvirom je substancijalno veći.** U brojnim područjima, institucije nisu sakupile bilo koji budžet ili sakupljen budžet nije bio dovoljan (vidi prilog 1 i 2). Na primer, policija, VA i CSE su prijavile da treba da pokriju troškove „iz svog džepa“; nekima su nedostajala vozila, karburant, kompjuteri i sredstva za komuniciranje, među ostalim važnim troškovima za obavljanje svojih uloga i odgovornosti. Brojni entiteti nisu finansirali troškove koji se odnose na nasilje u porodici, stoga očigledno nisu jasni troškovi za ove aktivnosti. Institucije kojima je nedostajalo znanje o njihovim pravnim odgovornostima koje se odnose na nasilje u porodici nisu imale troškove za preuzimanje njihovig odgovornosti. Većina institucija nije bila svesna finansijskih sredstava potrebnih za obavljanje svojih pravnih obaveza i u nekim slučajevima im je nedostajalo znanje o tome kako izdvojiti troškove i budžet (vidi poglavlje 2).

"Porodično nasilje nije prioritet u opštini Dragaš, jer tamo nema porodičnog nasilja. Zbog toga mi ne finansiramo ništa slično ili specijalno iz ove oblasti."
- Direktor Departamenta za Finansije

U vezi sa budućim finansiranjem rešavanja porodičnog nasilja, prva dva stuba 1) sprečavanje i 2) zaštita, bezbednost i gonjenje mogu se delimično sprovesti koristeći postojeće budžete relevantnih institucija. Iako je često nedovoljno, institucije su dodelile budžete u MTEF 2012-2014 za policiju, sudove, tužilaštvo, VA, CSR i ostale aktere; njihove uloge i odgovornosti koje prethode usvajanju PADVAP. Međutim, stub za rehabilitaciju i reintegraciju ostaje dosta pod-finansirajući jer nekoliko od ovih usluga je postojalo kada je MTEF sastavljen. Dodatni izvori izvan ovih predviđenih u postojećem MTEF-u su traženi, ali se ne mogu dodeliti do 2014.

Pored zalaganja vladavine zakona, ljudski kapital i socijalno staranje u MTEF-u, prateći novac, registruje fokus vlade na ulaganje u infrastrukturu (vidi Poglavlje 2). Kao rezultat, veoma ograničeno finansiranje je dostupno za brojne socijalne usluge. Ovo utiče na celo stanovništvo, ne samo na žrtve nasilja u porodici. Međutim, žrtve nasilja u porodici, između najranjivijih građana Kosova, su najviše pogođeni neproporcionalnim trošenjem na infrastrukturu. Ako se vlada obavezala na socijalnu negu, pored njenih ostalih uloga i odgovornosti pomenutih u postojećem zakonskom okviru, budžet onda treba da se pregleda u pravcu šireg ulaganja u socijalnu infrastrukturu. Bolje finansiranje za socijalne usluge uopšteno će simultano značiti bolje usluge za žrtve porodičnog nasilja.

Kako mogu institucije prevazići ozbiljne finansijske izazove u sprovođenju njihovih zakonskih odgovornosti koje se odnose na porodično nasilje? MŽK predlaže četiri strategije: **1) Ispitivanje postojećih budžetskih linija, identifikovanje načina za efikasnije korišćenje državnih resursa; 2) sugurna donatorska sredstva; 3) pronalaženje novih načina za jačanje prihoda; ili 4) ulaganje u sprečavanje ka smanjivanju ukupnih rashoda koji se odnose na nasilje u porodici.**

Prvo, prema efikasnosti, država može da poveća učinak budžeta boljom koordinacijom programa sa finansijama. Koordinisanje mora da se dogodi na više nivoa: između državnih programa i jedinica troškova; između budžetskih službenika i rodnih zastupnika;⁷ između institucija prema uštedi resursa; i tokom procesa planiranja budžeta i kvartalnog izveštavanja. Institucije takođe trebaju koordinisati slučajeve porodičnog nasilja koje prijavljuju kako bi budžetski službenici efikasno planirali relevantne usluge.⁸

Vlada takođe može da unapredi efikasnost kroz bolje praćenje i procenu svojih trošenja. Trenutno su institucije dosta slabe kada je reč o praćenju i proceni efikasnosti i efektivnosti svojih programa i budžeta. Donatori treba da saraduju sa institucijama, pružajući stručnost za razvoj metodologija, sredstava i kapaciteta za poboljšano praćenje i procenu. Niz pokazatelja performansi treba da se razvije kako bi podržao proces sprovođenja budžeta, iz rodne perspektive. Pokazatelji performansi treba da se koriste kao sredstvo zastupanja u planiranju i praćenju GRB uopšteno, i u posebnosti PADVAP. Prema cilju MTEF-a za dobro upravljanje u skladu sa Budžetskim Cirkularom, naučene lekcije kroz praćenje i procenu se trebaju upotrebiti u informisanju budućih godišnjih budžeta.

Drugi način za unapređenje efikasnosti je smanjiti preklapanje, posebno u finansiranju donatora. U nedavnom primeru, tri donatora koja su podržala timove istraživanja sa istim opštinskim akterima unutar nekoliko nedelja vremena. Svi timovi su postavljali slična pitanja u vezi sa institucionalnim učinkom pravnih odgovornosti koje se odnose na nasilje u porodici i za procese finansiranja. Resursi se slivaju i pitanja se dele tako da samo jedna ekipa istraživanja sakuplja informacije. Ovo bi sačuvalo resurse za sakupljanje podataka kao i za predstavnike vremenskin institucija.⁹ Udvostručavanje vladinih usluga, kao što su postojanje višestrukih linija, se takođe treba smanjiti. Pre nego finansiranje sličnih budžetskih linija (npr. podizanje svesti, obuka i istraživanje), država treba da ohrabri donatore da saraduju u omogućavanju finansiranja za pod-finansijske programe kao što je rehabilitacija. Vlada mora imati na umu da se donatorska podrška Kosovu smanjuje i strani fondovi nisu održivo rešenje za vladu u ispunjavanju svojih odgovornosti koje se odnose na rešavanje nasilja u porodici.

"Ponekad osećam da postoji veliko nadmetanje među donatorima."
- Ispitanik

Treći način omogućavanja izvora za rešavanje nasilja u porodici je povećati prihode. Privatni sektor ne može više doprineti zbog svoje male veličine i slabe moći ulaganja. Međutim, država može povećati prihode vršeći pritisak na sudove da izvrše svoje obaveze u vezi sa sakupljanjem tarifa i kroz oduzimanje sredstava počiniocima. **Sudske takse za počinioce nasilja u porodici i oduzeta imovina kriminalaca može se direktno dodeliti za podršku uslugama koje se odnose na rehabilitaciju i reintegraciju.**¹⁰

Četvrto, sprečavanje mogućih troškova znatno manjih od zaštite, rehabilitacije i reintegracije. **Ulaganje u efikasno sprečavanje može sačuvati značajne državne buduće resurse u sprečavanju dešavanja nasilja na prvom mestu.** Pored podizanja svesti i obrazovanja, to znači osigurati da CSR i policija su dobro opremljeni i imaju neophodnu stručnost da aktivno spreče dešavanje nasilja u porodici na opštinskom nivou. Rano intervenisanje može biti mnogo povoljnije za državu nego bavljenje dugoročnim rezultatima nasilja u porodici.

⁷ U tu svrhu, AGE može postaviti kao oruđe za GRB.

⁸ MŽK/UNDP radna grupa, "Po kojoj ceni?", jun 2012.

⁹ Posmatranja MŽK-a tokom obavljanja intervjua sa institucijama.

¹⁰ MŽK/UNDP radna grupa, "Po kojoj ceni?", jun 2012.

Preporuke

Sledeće preporuke odgovaraju već prikazanim podacima i zaključcima.

Sve institucije

- Znatno prioritizuju i traže adekvatna finansiranja od MF za sprovođenje LPADV i PADVAP. Budžetski planovi moraju uzeti u obzir procedure upućivanja i obavezne obuke.
- Saradnja u sastavljanju i usvajanju sekundarnog zakonodavstva, uključujući inter-institucionalne SOP- sva institucija treba da navede svoje uloge i odgovornosti u SOP, koje se trebaju potpisati od strane svih institucija i uputiti na njihov godišnji radni plan i budžete. Sistem upućivanja treba jasno da navede dodeljivanje budžeta da svaka institucija treba da obavi kako bi ispunila svoj mandat. Bolje koordinisanje može unaprediti efikasnost i poboljšati kvalitet usluga.
- Obezbediti GEO, programsko osoblje i budžetske službenike koji koordinišu u pripremi godišnjih budžeta i koji su adekvatno obučeni za efikasan doprinos. Ažuriranje njihovog radnog opisa, jasno navodeći njihove odgovornosti za koordinisanje tokom budžetskog procesa.
- Razvoj detaljnog radnog plana za aktivnosti koje rešavaju porodično nasilje u liniji sa svih pet kategorija troškova. Razvoj i osnaživanje jedinica troškova u svakom odeljenju budžeta. Ovo odeljenje treba planirati i izvestiti troškove budžeta prema LPADV i PADVAP unapred složenim kategorijama.
- Razvoj pokazatelja performansi za praćenje strateškog sprovođenja budžeta.
- Korišćenje informacija u planiranju i praćenju sprovođenja PADVAP.
- Ispitivanje postojećih budžetskih linija za efikasniju upotrebu državnih izvora.
- Upotreba rodno razvrstanih podataka tokom budžetskog planiranja za identifikovanje područja u kojima budžetska izdvajanja treba da razmotre posebne potrebe žena i muškaraca, dečaka i devojčica.
- Revidiranje opisa radnih mesta osoblja odgovornih za sprovođenje zakonodavnog okvira koji se odnosi na porodično nasilje, pružajući jasne uloge i odgovornosti.

Zakonodavci Kosova, uključujući Žensku parlamentarnu grupu

- Pokretanje izrade izmena u CCRK, definisanje porodičnog nasilja kao krivično delo vođeno preporukama CoE *Konvencije za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i porodičnim nasiljem*. Zahteva od država da obezbede dužnu pažnju i preuzmu neophodne zakonske mere kako bi „obezbedili efikasno istraživanje i gonjenje krivičnih dela“.
- Omogućiti efikasno i efektivno istraživanje, gonjenje i nadoknadu žrtvama nasilja u porodici, ispunjavajući kosovske obaveze pod međunarodnim i regionalnim ljudskim standardima prava navedenim u Ustavu Kosova, uključujući ECHR i CEDAW.
- Izmena LPADV za jasno definisanje uloga i odgovornosti za sve aktere uključene u sprečavanju, zaštiti, gonjenju i rehabilitaciji. Smatra uključivanje mogućih obaveznih mera savetovanja za počiniocima koji se odnose na rodne uloge i nejednakosti (ne samo na alkohol i zloupotrebu droge); i isplata zdravstvenih troškova žrtava.
- Poboljšanje budžetskih dodeljivanja i praćenje sprovođenja LPADV.
- Osigurati da PADVAP prepoznaje sve troškove koji se odnose na pružanje usluga žrtvama nasilja u porodici i jasno identifikovanje odgovornih institucija.

Agencija za ravnopravnost polova

- Utiče na sprovođenje LPADV i obezbeđuje dodeljivanje znatnog budžeta. Savetuje i podržava ministarstva u sastavljanju AU za sprovođenje LPADV.
- Uvodi mehanizme za praćenje i redovno izveštavanje o sprovođenju PADVAP-a. Zahteva dovoljne ljudske i finansijska sredstva za obavljanje svih relevantnih odgovornosti praćenja i sprovođenja.
- Zahteva da MF obuhvati obavezne savete sa ARP (na nacionalnom nivou) i GEO (sa ministrima i opštinama) u *Budžetskom cirkularu* kao deo redovnog budžetskog procesa.
- Osigurava putem obuka, praćenja i nadgledanja da GEO na svim nivoima nadgledanja bilo relevantni budžeti institucija adekvatno rešavaju programske i zakonske obaveze koje se odnose na nasilje u porodici.
- Pomažu koordinisanje i povećaj preklapanja između aktera, posebno donatora sa institucijama, ka sprovođenju postojećeg zakonskog i političkog okvira.

Ministarstvo Finansija

- Obuhvata mandatorne konsultacije sa ARP i GEO o ministarskim i opštinskim budžetima unutar Budžetskog cirkulara kao deo godišnjeg procesa saslušanja.
- Na dugi rok, određuje kategorije troškova za vođenje beleženja troškova ka specifičnim programskim ciljevima, uključujući rešavanje nasilja u porodici.
- Osigurava da aktivnosti predviđene u LPADV i PADVAP imaju sve neophodne budžetske linije obuhvaćene u godišnjem budžetu Kosova.

Ministarstvo Pravde

- Izmena, zajedno sa **Kancelarijom Državnog tužioca**, nedavno potpisanom MoU u skladu sa ulogama i odgovornostima VA kao što je predviđeno pod CCRK i LPADV. MoU treba da uputi odgovornosti VA u odnosu na žrtve nasilja, ne samo na žrtve trafikinga.
- Osnivanje SOP za Departament Forenzičke medicine za žrtve nasilja u porodici.
- Posredstvom novog Nacionalnog Koordinatora za Porodično nasilje, pomaže koordinisanje i smanjuje preklapanja između aktera, uključujući donatore, ka sprovođenju postojećih zakonskih i političkih okvira. Redovno koordiniše sa svim relevantnim institucijama.
- Putem Nacionalnog koordinatora, razvija detaljni radni plan, uključujući specifične aktivnosti i izvore finansiranja, za nadgledanje sprovođenja LPADV i PADVAP.

Sudski Savet Kosova

- Poboljšanje prihoda: Vršiti pritisak na sudove za sakupljanje taksi. Takse počinioca i oduzeta imovina mogu se dodeliti za podršku usluga rehabilitacije i reintegracije.
- Dodeliti dovoljno ljudskih finansijskih resursa za redovno praćenje rada sudova, obezbeđivanje hitnih odgovora na zahteve za zaštitne naloge i sudske presude u zločinima počinjenim u porodičnim odnosima u skladu sa CCRK.

Kancelarija za zastupanje žrtava i pružanje pomoći

- Pokreće izradu sistema za upućivanje kako bi pomogli i zaštitili žrtve nasilja u porodici, prema zakonski predviđenim ulogama institucija i odgovornostima. Sistem treba da se započne na nacionalnom nivou kao SOP koji jasno definiše uloge i odgovornosti svake institucije u skladu sa Kosovskim zakonima i politikama. U opštinama u kojima sistem upućivanja već postoji, MoU treba da se usvoji u skladu sa novim SOP.

Kosovska policija

- Nastavljaju da pružaju redovne obuke za policijske istražioce o porodičnom nasilju. Ažuriranje trenutnih priručnika sa nabavkom predviđenom pod novim LPADV (čl. 22.). DVIU treba da prođu kroz obuku prioriteta.

- Osigurati da službenici tretiraju nasilje u porodici kao javno pre nego privatno pitanje, u odnosu na pravni okvir, što podrazumeva *ex officio* gonjenje počinjenog zločina unutar porodičnog odnosa. Redovno prati izvođenja službenika i preuzima disciplinske akcije kada službenici nisu u stanju da obave svoje dužnosti.

Ministarstvo za rad i socijalno staranje, Departament za socijalno staranje

- Sakuplja znatna finansijska i ljudska sredstva za CSR za obavljanje adekvatnog upravljanja slučajeva, uključujući adekvatnu zaštitu dece kao i porodično savetovanje kao ključno državno ulaganje u sprečavanje nasilja u porodici.
- Obučava i licencira socijalne radnike u upravljanju profesionalnih slučajeva kao po primenljivom zakonskom okviru, uključujući osetljivost nasilja u porodici pod Porodičnim zakonom.
- Završava podzakonske akte neophodne za licenciranje skloništa i njihovog osoblja. Prati njihov učinak i procenjuje troškove osnovane na posluženim klijentima i pruženim uslugama, sakupljajući dodatna sredstva ako je potrebno, uključujući osoblje skloništa.
- Obezbeđuje CSR-u i skloništim da upute klijente do centara za zapošljavanje za pomoć u obezbeđivanju zaposlenja. Oni bi trebalo da koordiniraju da ukinu žrtve nasilja u porodici, između ostalih ugroženih grupa, od siromaštva i zavisnosti od socijalne pomoći države.

Departament za rad i zaposlenost, centri za zapošljavanje

- Pruža obuku tako da službenici mogu da pruže efikasnu pomoć žrtvama nasilja u porodici.
- Uvodi bolje mehanizme beleženja za pružanje pomoći u praćenju što pruža klijentima bolji pristup troškovima pomoći pruženim u odgovarajućim kategorijama.

Ministarstvo zdravlja

- Finalizuje i usvaja AU za sprovođenje LPADV o tretiranju osoba u nevolji za psihosocijalnim lečenjem, uključujući decu žrtava.
- Završava i usvaja protokol za tretiranje žrtava nasilja u porodici, osiguravajući da obuhvata jasne procedure upućivanja, mehanizme za zaštitu od dobrobiti i zahteva od pružaoca zdravstvenih usluga da su gonjeni *ex officio*.
- Sakuplja fondove za institucionalizovanje obuka za sve pružaoce zdravstvenih usluga o postojećim zakonima i politikama, navodeći znakove nasilja (npr. tokom opšteg ili porođajnih pregleda) i osetljiv pristup u tretiranju žrtava.
- Razvija i pruža dovoljne ljudske i budžetske izvore za sprovođenje zdravstvenih protokola kada žrtva pristupa zdravstvenim uslugama kao primarni kontakti.
- Hitno uvodi i prati postupke za elektronske beleženje svih dobijenih tretmana, uključujući instance osumnjičenih ili poznatih porodičnih nasilja.
- Redovno prati kvalitet pruženih javnih i privatnih zdravstvenih usluga.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju

- Uspostavlja procedure u saradnji sa ostalim akterima tako da sva deca i žene žrtve imaju bezbedan pristup obrazovanju u pravcu njihovog ekonomskog osnaživanja.
- Razvija odgovarjuće strukture unutar škola i protokole upućivanja za identifikovanje dečjih žrtava i povećanje prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici.
- Pruža dovoljne ljudske i finansijske izvore za obuku psihologa za škole da spreče nasilje i omoguće podršku deci žrtava nasilja u porodici.
- Obučava nastavnike o porodičnom nasilju kao deo programa građanskog obrazovanja. Organizuje obuku za trenere, modul za nastavnike za podršku jedni drugima u pravcu efikasne upotrebe ograničenih resursa.

Donatori

- Bolje koordinisanje pomoći koja se odnosi na rešavanje nasilja u porodici za smanjenje preklapanja i unapređenja efikasnosti.
- Razmatranje koordinisanja za sakupljanje značajnijih izvora za rehabilitaciju i reintegraciju.
- Aktivno ohrabruju institucije u institucionalizaciji i sakupljanju dovoljnih izvora za usluge koje su trenutno pružene od donatora, kao relevantne.

Citirani radovi

- _____. "Obuka o troškovima nasilja nad ženama: Rodno finansijski pristup." prezentacija, 2011.
- _____. *Anketa o radnoj snazi 2009*. Prishtinë/Priština: SOK, 2010.
- _____. Bezbednost počinje kod kuće: Istraživanje za informisanje Prve Nacionalne strategije i akcionog plana protiv nasilja u porodici na Kosovu. Prishtinë/Priština: Agencija za rodnu jednakost u Kancelariji Premijera na Kosovu, 2008
- _____. Borba protiv nasilja u porodici, Istraživanje o merama i akcijama preduzetim u Savetu Evrope zemalja članica, Strasbourg: Savet Evrope Generalna uprava za ljudska prava, 2006.
- _____. Budžetski cirkular 2012/01.
- _____. *EULEX Kosovo Komponenta policije*. Na: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/police/>.
- _____. *Izveštaj četrdesetog zasedanja Komisije UN-a za Statistiku*: 2009. Na <http://unstats.un.org/unsd/statcom/doc09/Report-English.pdf>.
- _____. Izveštaj reakcije: Hitni zaštitni nalozi u slučajevima porodičnog nasilja. Prishtinë/Priština: OEBS, 2011.
- _____. *Katalog za savetovanje i pružanje pomoći žrtvama nasilja u porodici*. Prishtinë/Priština: OEBS, 2012. Na: <http://www.osce.org/kosovo/88708>.
- _____. Konsolidovani budžet Kosova za 2011.
- _____. *Konvencija za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i porodičnom nasilju, izveštaj informisanja*. 2011. Na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/Exp_memo_Conv_VAW_en.pdf.
- _____. Kosovski program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan 2011-2014. 2011.
- _____. Kosovski Zakon o šemi socijalne pomoći. br. 2003/15. 2003.
- _____. Parlamentarna skupština. *Nasilje u porodici protiv Žena*. Preporuke 1582. 2002.
- _____. *Porodični Zakon na Kosovu*. Nr. 2004/32. 2006. Na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2004_32_en.pdf.
- _____. *Poslovník Skupštine Republike Kosova*. 2005. Na: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Rr_K_RK_29_04_2010_shqip.pdf.
- _____. *Privremeni Krivični Zakon Kosova*. 2003. Na: http://www.unmikonline.org/regulations/2003/RE2003_25_criminal_code.pdf.
- _____. *Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova*. 2003. na: <http://www.unmikonline.org/regulations/2003/RE2003-26.pdf>.
- _____. *Procena za osnivanje mehanizama upućivanja za žrtve trgovine ljudima na Kosovu*. Prishtinë/Priština: OEBS, 2007. na: <http://www.osce.org/kosovo/28468>.
- _____. *REKOS 2011: Popis stanovništva i domaćinstava na Kosovu Preliminarni rezultati*. Prishtinë/Priština: SOK, 2011. Na: <http://esk.rks-gov.net/rekos2011/repository/docs/REKOS%20LEAFLET%20ALB%20FINAL.pdf>.
- _____. *Rodno budžetiranje, Konačni izveštaj grupe stručnjaka o rodnom finansiranju (EG-S-GB)*. Strasbourg: Generalna uprava za ljudska prava, 2005. Na: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GB\(2004\)RAPFIN_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GB(2004)RAPFIN_en.pdf).
- _____. Rodno budžetska analiza i uticaj fiskalnih politika na nivou siromaštva seoskih žena u Đakovici. Prishtinë/Priština: She-Era, 2007.
- _____. Rodno osnovano finansiranje: Praktični elementi. Prezentacija. 2011.

- _____. Rodno zasnovano finansiranje u Jugoistočnoj Evropi: UNIFEM iskustva. Skoplje: UNIFEM, 2010.
- _____. *Slučaj Opuz v. Turkey*. Prijava br. 33401/02. Presuda. Strasbourg: 2009. Na: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju29/CASE%20OF%20OPUZ%20v\[1\].%20TURKEY.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju29/CASE%20OF%20OPUZ%20v[1].%20TURKEY.pdf).
- _____. *Srednjoročni okvir troškova 2012-2014*. Na: <http://www.gapmonitor.org/data/Image/KASH1214.pdf>.
- _____. Sudski Savet Kosova Nacionalna strategija za smanjenje zaliha, 11.novembar 2010.
- _____. *Uredba o pravnoj pomoći*. 2006/36. 2006. Na: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2006regs/RE2006_36.pdf.
- _____. *Uredba o zaštiti od nasilja u porodici*. br. 2003/12. Prishtinë/Priština: 2003. Na: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2003regs/RE2003_12.pdf.
- _____. Više od „Reči na papiru“?: Odgovor pružaocima pravde na porodično nasilje na Kosovu. Prishtinë/Priština: UNDP, 2008.
- _____. za Almenara Estudios Económicos y Sociales. *The Economic and Social Costs of Porodično nasilje protiv žena u Andaluziji*. Za UN Ekonomsku Komisiju za Evropu. Konferencija o Evropskim statističarima. UNECE radna sesija o rodnim statistikama. Radni list 8. Ženeva: 2010.
- _____. *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći*. Zakon br. 04/L – 017. 2012. Na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20on%20free%20legal%20aidM.pdf>.
- _____. *Zakon o budžetu Republike Kosovo za godinu 2012*. Zakon r. 04/L-079. 2011. Na: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Budget%202012.pdf>.
- _____. *Zakon o državnom tužiocu*. Zakon br. 03/L-225. 2010. na:
- _____. *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*. br 03/L-191. na <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-191-alb.pdf>.
- _____. *Zakon o javnom upravljanju finansija i odgovornosti*. Zakon br. 03/L-048. 2008. Na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2008_03-L048_en.pdf.
- _____. *Zakon o lokalnoj samoupravi*. Zakon br. 03/L-040. 2008. Na: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L040_en.pdf.
- _____. *Zakon o lokalnoj upravi finansija*. Zakon r. 03/L-049. 2008. na: http://mpt-mn.org/uploads/Zakon_on_local_government_finance.pdf.
- _____. *Zakon o osnaživanju i učestvovanju mladih*. Zakon br. 03/L-145. 2009. Na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2009-145-eng.pdf>.
- _____. *Zakon o Pre-univerzitetkom obrazovanju u Repulici Kosovo*. Zakon br. 04/L-032. 2011. Na: http://www.masht-gov.net/advCms/documents/1_Ligji_per_arsimin_Parauniversitar.pdf.
- _____. *Zakon o pristupu javnim dokumentima*. Zakon br. 03/L-215. 2010. Na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-215-eng.pdf>.
- _____. *Zakon o radu*. Zakon br. 03/L-212. 2010. na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-212-eng.pdf>.
- _____. *Zakon o ravnopravnosti polova na Kosovu*. Zakon br. 2004/2. 2004. Na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2004_2_en.pdf.
- _____. *Zakon o registraciji i evidenciji nezaposlenih i osoba koje traže posao*. Zakon br. 04/L-083. 2012. na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/Zakon%20for%20registration%20and%20records%20of%20unemployed%20and%20job%20seekers.pdf>.
- _____. *Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama*. Zakon br. 02/L-17. 2005. Na: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_en.pdf.

- _____. *Zakon o sudskoj medicini*. br. 03/L-187. 2010. na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-187-eng.pdf>.
- _____. *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*. Zakon br.03/L-182. 2010. Na: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-182-eng.pdf>.
- _____. *Zakon o Zdravlju*. Zakon br. 2004/4. 2004. na: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2004_4_en.pdf.
- _____. *Zakon za Odeljenje Sudske medicine*. Zakon br. 03/L-137. 2009.
- Agencija za ravnopravnost polova. *Kosovski program protiv nasilja u porodici i akcioni plan 2011-2014*. Prishtinë/Priština: 2011. Na: <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Programi%20i%20Kosovës%20Kundër%20Dhunës%20në%20Familje%20dhe%20Plani%20i%20veprimit.pdf>.
- Corrin, Chris. *Gender Audit of Reconstruction Programs in South East Europe*. New York, Fairfax: Urgent Action Fund i Ženska komisija za izbeglice i decu, 2000.
- EULEX. *EULEX Kosovo Komponenta pravde*. Na: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/justice/>.
- Evropska Komisija. *Kosovo 2011 Izveštaj o napretku*. Brisel: 2011. Na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf.
- Evropski sud za ljudska prava. *Slučaj Bevacqua i S. v. Bulgaria*. Prijava br. 71127/01. Presuda. Strasbourg: 2008. Na: <http://www1.umn.edu/humanrts/research/bulgaria/BEVACQUA.pdf>.
- Generalna skupština Ujedinjenih Nacija. "Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe moći" A/RES/40/34. 29 Novembar 1985. Na: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>.
- <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-225-eng.pdf>.
- Komiteet za Eliminisanje diskriminacija protiv žena. *Konvencija za eliminisanje svih oblika diskriminacije nad ženama*. Anat: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>.
- Kosova Sot*. "Manjak odgovornosti od strane Opštinskog suda u Prištini doveo do okrutnog ubistva Diane: roditelji ubijene Diana Kastrati, apel na Ustavni sud Kosova.
- Kosovski Centar za Rodne studije (KGSC). *Istorija je i njena priča: Priča žene u civilnom društvu na Kosovu 1980-2004*. Prishtinë/Priština: KGSC, 2008.
- Kosovski institut za političko istraživanje i razvoj (KIPRED). *Javna finansijska sredstva ka efikasnom upravljanju opštinskim budžetom*. Prishtinë/Priština: KIPRED, 2011.
- Kutishi, S. i Joshua, L. *Ekonomska procena socijalnih usluga na Kosovu: Jedinica troškova za socijalne usluge*. Prishtinë/Priština: DFID, 2011.
- Ministarstvo lokalne uprave. *Administrativno uputstvo o transparentnosti opština*. br. 2006/03.
- Mreža Žena Kosova. *Istraživanje o nivou rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na žensko reproduktivno zdravlje*. Prishtinë/Priština: MŽK, 2008.
- OEBS Misija na Kosovu. *Presuda peticijama za zaštitne naloge slučaja sporodičnog nasilja na Kosovu*. Prishtinë/Priština: OEBS, 2012. na: <http://www.osce.org/kosovo/88713>.
- Republika Kosova, Ministarstvo Finansija. *Godišnji finansijski izveštaj za 2011*. 2012. Na: <http://mf.rks-gov.net/sq-al/ministriaefinancave/raportedhepublikime/raportetdhepasqyratfinanciare.aspx>.
- Republika Kosova, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kosovska policija. *Godišnji izveštaj 2011*. na: http://www.kosovopolice.com/repository/docs/RAPORIT_I_PK-SE.pdf.
- Riinvest. *Izveštaj o istraživanju i Međunarodna konferencija o posleratnoj izgradnji Kosovske strategije i politika*. Prishtinë/Priština: Riinvest, februar 2001.
- Savet Evrope. *Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda*. Rim: 1950.
- Sharp, R. i Broomhill R. "Budgeting for Equality: The Australian Experience." *Feminist Economics*. 8 (1). Routledge: 2002.

- She-Era. *Rodno – budžetska analiza i uticaj fiskalnih politika na nivo siromaštva žena u poljoprivredi*. Prishtinë/Priština: Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog razvoja, UNIFEM i She-Era, 2006.
- Shrader, Elisabeth. *Ekonomski razvoj i Rodno nasilje*. Svetska banka, 2000.
- Skupština Republike Kosovo o Sprovođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Prishtinë/Priština: 2012.
- Skupština Republike Kosovo, Komitet javnih izveštaja. *Poslovník*. 2010.
- Skupština Republike Kosovo. *Ustav Republike Kosovo*. 2008. Na: <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf>.
- Statistički Zavod Kosova (SOK). *Anketa o potrošnji domaćinstva 2009*. Prishtinë/Priština: SOK, 2010.
- Sudski Savet Kosova. *Odluka br. 22/2012*. 58-i sastanak odlučivanja. Mart 2012.
- Surtees, Rebecca za UNIFEM. *Žene na delu: Ekonomska situacija i mogućnosti za žene na Kosovu*. Prishtinë/Priština: UNIFEM, septembar 2000.
- Svetska banka i Statistički zavod Kosova. *Potrošnja siromaštva na Kosovu u 2009*. Prishtinë/Priština: 2009. Na: http://siteresources.worldbank.org/INTKOSOVO/Resources/Kosovo_Poverty_for_web_eng.pdf.
- Ujedinjene Nacije Ekonomski i Socijalni savet. *Izveštaj prijatelja predsedavajućeg o pregledu pokazatelja o nasilju nad ženama: 2009*. Na: <http://unstats.un.org/unsd/statcom/doc09/2009-13-GenderStats-E.pdf>.
- Ujedinjene Nacije Misija na Kosovu (UNMIK). *Porodični Zakon Kosova*. Zakon br. 2004/32. 2006. At: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2004_32_en.pdf.
- Ujedinjene Nacije. *Pokazatelji merenja nasilja nad ženama*. Ženeva: 2007. na: http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/IndicatorsVAW/IndicatorsVAW_EGM_report.pdf.
- UNIFEM. *Ulaganje u rodnu jednakost: Završavanje nasilja nad ženama i devojkama*. Na: http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/genderequality_vaw_leaflet_en_web.pdf.
- Villagómez, Elizabeth. *Osnovni elementi rodnog finansiranja za usluge troškova sa pažnjom na žene i devojke koje su predmet nasilja*, 2012.
- Vlada Kosova, Ministarski Savet. *Odredba 02/2011 o Administrativnim odgovornostima Kancelarije Premijera i Ministara* 2011.
- Ženska parlamentarna grupa Skupštine Republike Kosovo. *Bilten Ženske parlamentarne grupe*. Br. 1. januar 2012.

Prilog 1. Poznati troškovi Porodičnog nasilja tokom 2011-2012

Donja tabela prikazuje poznate troškove porodičnog nasilja u 2011 i 2012 za svaku instituciju. MŽK je dobila sve informacije od te institucije osim ako je drugačije navedeno. Fusnote sadrže objašnjenja o korišćenim računicama ili ograničenjima. Prva kolona identifikuje primarni stub PADVAP gde spada aktivnost; „sve“ se odnosi na aktivnost ili troškove koji doprinose brojnim stubovima. Druga kolona navodi odgovornost ili aktivnost koju bi trebalo da preduzme akter, ili koju je preduzeo. Ukoliko su fondovi potrošeni kroz pod grant, od druge institucije ili kao deo određenog programa, to je navedeno na početku aktivnosti, prethodeći dvotačku (:). Treća kolona navodi zakon ili politiku koja *doprinosi* sprovođenju aktivnosti. Institucije imaju zakonsku odgovornost za ispunjavanje tog zakona ili politike, dok donatori i NVO teže da doprinesu njihovom sprovođenju. Četvrta i peta kolona sadrže iznos potrošen u 2011 ili finansiran za 2012. Znak pitanja (?) ukazuje na to da je informacija u vezi sa finansiranjem bila nedostupna ili neizračunata, i nula (0) prikazuje da nijedan fond nije dodeljen. Svetlo roze ćelije prikazuju ukupno potrošeno (ili planirano da se potroši u 2012) od svakog aktera. Za javne institucije, poslednja kolona navodi da li je dodeljeni budžet dovoljan za ispunjavanje zakonskih uloga i odgovornosti institucije. Pogled na ovu kolonu i na brojne nule prikazuje da su brojne aktivnosti još uvek znatno ispod finansiranja. Napori su potrebni u ime institucija da navedu cene i budžet za ove odgovornosti. Ova tabela, koja obuhvata određene iznose finansirane od donatora i NVO, može pomoći institucijama u troškovima i finansiranju za buduće troškove koji se odnose na rešavanje porodičnog nasilja.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Austrijska Agencija za Razvoj (AAR)			€115,000	€46,000	
Zaštita	Liria: Podržava osoblje skloništa i aktivnosti (istraživanje, podizanje svesti, lobiranje)	PADVAP SO 3.1	€115,000	€46,000	
Agencija za ravnopravnost polova (ARP)			€15,719	€5,400	
Svi	Koordinipe sa ostalim institucijama sastavljanje zakonodavstva; prati LPADV sprovođenje; organizuje aktivnosti sprečavanja (plate i zarade)	PADVAP SO 2.2; Zakon 2004/2, Art. 5.2 (b,d,j)	€2,400	€2,400	Ne: Nedovoljan broj osoblja za odgovornosti nadgledanja
Sprečavanje	Obrazuje stanovništvo da prijavi PN; organizuje okrugle stolove (dobra i usluge)	PADVAP SO 1.4, 1.2	€13,319	€3,000	Ne: Nedovoljno izvora
Skupština Kosova, Odbor za ljudska prava, Rodna jednakost, nestala lica i peticije			€0	€0	
Svi	Obavljaju duboki pregled sprovođenja LPADV-a	Skupština vodi postupke, Prilog	?	€0	
Udruženje nezavisnih novinara (UNN)			€0	€0	
Sprečavanje	Organizovanje okruglih stolova sa zajednicom i relevantno učešće entiteta	PADVAP SO 1.2	€0	€0	Ne: Nesvesni da imaju odgovornost PADVAP
Caritas			€25,000	€25,000	
Zaštita	Finansiranje Sigurne kuće Đakovica, vođenje troškova, pomoćna linija	PADVAP SO 3	€25,000	€25,000	
CFD			€83,000	€57,000	
Zaštita	Finansira vođenje troškova WWC, zaštita žrtava i podizanje svesti	PADAVP SO 3	€83,000	€57,000	

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Centar za pravni i regionalni razvoj (CLARD)			€10,500	€8,000	
Zaštita	Pružna pravnu pomoć u slučajevima PN	PADVAP SO 4.1	€8,000	€8,000	
Zaštita	Od ECMI, do KJI: obuka o međunarodnim standardima protiv PN, diskriminirajućeg zakona i vlasništva nad imovinom	PADVAP SO 3.1	€2,500	€0	
Evropska Unija Misija vladavine prava na Kosovu (EULEX)			?	?	
Zaštita	Javno dopiranje	PADVAP SO 1.2	?	?	
Zaštita	Obuka EULEX sudija	PADVAP SO 1.2	?	?	
Zaštita	Obuka policijskih službenika EULEX-a	PADVAP SO 1.2	?	?	
Zaštita	Praćenje DVIU rukovodstva i sprovođenja SOP	PADVAP SO 2.1	?	?	
Zaštita	Praćenje sudskih postupaka o slučajevima PN	PADVAP SO 2.1	?	?	
Zaštita	Vladavina sudskih postupaka koji se odnose na PN	PADVAP SO 2.1	?	?	
Zaštita	Operativni troškovi	PADVAP SO 2.2	?	?	
Zaštita	Kancelarija za ljudska i rodna prava: Mentorisanje osoblja EULEX-a o PN	PADVAP SO 3.1	?	?	
Svi	Troškovi ljudskih izvora	PADVAP SO 2.1	?	?	
Vlada Finske			€86,472	€800,000¹	
Rehabilitacija	PVPT: Rehabilitacioni program za korisnike skloništa (medicinske usluge, terapije, stručne obuke, podizanje svesti, pravno savetovanje)	PADVAP SO 4.1	€86,472	?	
Vlada Kraljevine Holandije			€223,813²	€257,402³	
Zaštita	IOM/Koalicija skloništa: osnaživanje koalicije i direktna podrška skloništima	PADVAP SO 3.1	€59,884	€14,971	
Zaštita	Koalicija skloništa: operativni troškovi skloništa	PADVAP SO 3.1	€88,000	€22,000	
Sprečavanje	<i>Zensko Pravo</i> : Kampanja protiv PN	PADVAP SO 1.2	?	€10,936	
Program za Međunarodnu Krivičnu obuku istraživanja (ICITAP)⁴			€14,106	€6,198	
Zaštita	Organizovanje seminara za lokalne lidere o tome kako se baviti PN, oblicima PN, itd.	PADVAP SO 2.1	?	€0	
Zaštita	Ljudski resursi: Osoblje koje će raditi na PN	PADVAP SO 3.3	?	?	
Sprečavanje	Policija: Štampanje brošura za podizanje svesti distribuisanih od strane Policije Kosova	PADVAP SO 1.4; LPADV	€5,200	€0	

¹ Ukupni grant za UNKT GBV program bio je €800,000, i otprilike je podeljen na dve godine (2012-2013). Fondovi se ne mogu potpuno potrošiti za preko dve godine, ali specifična podela po aktivnostima nije uvek dostupna. Iznos u ovim kolonama-čelijama nije obuhvaćen u ukupnom iznosu kao pojedinačni iznosi potrošeni od UN agencija za Program UNKT GBV koji se već reflektuje na svaki od njihovih budžeta u nastavku.

² Ovo obuhvata €75,929 u 2011 i €184,495 u 2012 koje ide preko UNDP WSSI, predstavljeno u nastavku i stoga nije obuhvaćeno u ukupnom iznosu na kraju priloga.

³ Ovo obuhvata €25,000 omogućeno UNDP, koje je obuhvaćeno ispod i zbog toga nije obuhvaćeno ukupnom iznosu na kraju.

⁴ Nijedno osoblje ili operativni troškovi se ne mogu tačno izračunati, tako da su svi ukupni iznosi manji od trenutnih troškova.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	Policija: Organizovanje dvodnevne sesije o PN: silovanje i seksualno zlostavljanje za 70 policijskih istražioca, inspektora (materijali)	PADVAP SO 2.1	€359	€0	
Zaštita	Policija: obuka tri ženske službenice policije o PN u Severnoj Karolini	PADVAP 2.1	€8,547	€0	
Sprečavanje	Organizovanje okruglih stolova, prezentacija u školama i osnivanje arhivskog materijala o PN	PADVAP SO 1.2	€0	€6,198	
Zaštita	Policija: Ažuriranje i dostavljanje PN SOP koristeći Protokol o PN Minneapolisa	PADVAP SO 1.4	?	€0	
Kosovski Institut za Javnu upravu (KIPA)			€0	€464	
Sprečavanje	Obuka javnih službenika o zakonima PN i politikama	PADVAP 1.2; AUI br. 2003/25	€0	€464	Nema potrebe za obukom dodatnih javnih službenika
Sudski Saveet Kosova (KJC) i Sudovi			€104,618	€104,618	
Sprečavanje	Održavanje i upravljanje sistemom sakupljanja podataka	PADVAP SO 1.4	?	?	Ne postoji elektronska baza podataka
Zaštita	Svi troškovi suda utrošeni na slučajeve PN	PADVAP SO 2.1; LPADV, čl. 16(1); CCRK; zakon 03/L-225; i zakon o KJC	€104,618	€104,618	Ne: nedovoljno nadgledanje; nekoliko osoblja suda, sudske prostorije
Kosovski Institut Pavosuđa (KJI)			€180	?	
Zaštita	Obuka svih sudija, tužioca i VA o odgovornostima pod LPADV	PADVAP SO 2.1	€180	?	Nisu svi obučeni; uglavnom finansirani od donatora; sudije plaćaju svoj prevoz
Kosovska Akademija za Javnu bezbednost			€22,160	€22,160	
Zaštita	Obuka službenika DVIU (i ostalih službenika)	LPADV; PADVAP SO 2.1	€22,160 ⁵	€22,160	Ne: više službenika zahteva obuku, posebno o novim zakonima, politikama
Kosovski Centar za Rehabilitaciju Žrtava torture (KRCT)			€64	?	
Rehabilitacija	Svetovanje žrtava, počinioca, i porodica koje se odnose na PN	Zakon 02/L-17; PADVAP 3.3	€64 ⁶	?	
Kvinna till Kvinna (KtK, iz Švedske Međunarodne Agencije za razvoj)			€86,419	€ 46,200	
Sprečavanje	MŽK: podizanje svesti i zastupanje	PADVAP SO 1.3	€11,000	€12,500	

⁵ Obučeno je sedamdeset policijskih službenika, koštalo je €8 za svakog, ukupno €560. Policija je platila šest trenera €300 mesečno (€21,600 godišnje). Precizan procenat vremena provedenog na obukama o porodičnom nasilju se ne može izračunati. Stoga ukupno potrošeno o porodičnom nasilju specifično je manje od toga.

⁶ Ovo je najmanja moguća procena, izračunata kao jedna savetodavna sesija za dva pomognuta klijenta.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Sprečavanje	MŽK: Kampanja za 15 Dana (dokumentarni film Crossing Bridges, TV spot, rasprave, pozorište)	PADVAP 1.2	€10,720	€0	
Zaštita	Liria sklonište: Psihosocijalno savetovanje, pravno savetovanje, zastupanje, podizanje svesti	PADVAP SO 1.2, 4.1	€34,899	€13,500	
Rehabilitacija	Open Door NVO: Psihosocijalno, pravno i zdravstveno savetovanje; podizanje svesti	PADVAP SO 1.4, 4.1	€9,600	€0	
Sprečavanje	Ruka Ruci NVO: Kampanja protiv PN (okrugli stolovi i radionice)	PADVAP SO 1.2	€1,100	€1,100	
Svi	Ruka Ruci NVO: Osoblje i operativni troškovi	PADVAP SO 2.1	€1,800	€1,800	
Rehabilitacija	Ruka Ruci NVO: Psihosocijalna podrška i pravno savetovanje	PADVAP SO 4.1	€7,000	€7,000	
Zaštita	Ruka Ruci NVO: Pomoćna linija: osoblje	PADVAP SO 2.1, 2.2	€7,300	€7,300	
Zaštita	Ruka Ruci NVO: Pomoćna linija: obuka operatera	PADVAP SO 2.1, 2.2	€3,000	€3,000	
Komisija za pružanje pravne pomoći⁷			€6,126	€6,126	
Sprečavanje	Informisanje stanovništva o tome gde mogu da prijave PN (brošure)	PADVAP SO 1.4	€0	€0	Ne: Naizgled se ne sprovodi, ali je finansirano od donatora
Zaštita	Operativni troškovi (npr., telefon, prevoz, kirija, kanc.oprema) (dobra i usluge)	PADVAP SO 2.1	€1,753	€1,753	Ne: Nedovoljne kancelarije (finansirano od donatora)
Zaštita	Ugovoreni advokati (dobra i usluge) ⁸	PADVAP SO 2.1	€1,277	€1,277	Ne: Nedovoljno za ugovaranje dovoljnog br.advokata
Zaštita	Pružanje pravnih i administrativnih usluga (plate i zarade)	PADVAP SO 2.1	€2,617	€2,617	Ne: Nedovoljno osoblje (finansirano od donatora)
Zaštita	Komunalne usluge		€479	€479	Da
Medica Kosova⁹			€56,586	€ 56,586	
Zaštita	Zakonski predstavlja slučajeve PN (33 klijenata)		€25,000	€25,000	
Rehabilitacija	Pružanje hrane za žene koje primaju savetovanje		€12,690	€12,690	
Rehabilitacija	Prevoz do centra za žensko dobijanje saveta		€5,476	€5,476	
Rehabilitacija	Grupno i pojedinačno savetovanje za PN		€12,260	€12,260	
Rehabilitacija	Obrazovna sesija za žrtve PN		€1,160	€1,160	
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT)			€432,000	€432,000	

⁷ Svi troškovi su izračunati kao budžetski iznos podeljen ukupnim brojem slučajeva pomognutim u 2011 (3,007), pomnoženo sa 64 pomognutih slučajeva nasilja u porodici. Budžet za 2012 je procenjen na osnovu broja slučajeva porodičnog nasilja u 2011.

⁸ Ne zahtevaju svi slučajevi nasilja u porodici angažovanje advokata. Stoga je ovo procenjeno

⁹ Troškovi u 2012 procenjeni na osnovu broja pomognutih slučajeva u 2011.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Sprečavanje	Upoznavanje psihologa sa školama i opštinskim upravama za obrazovanje ¹⁰	PADVAP SO 1.1	€432,000	€432,000	Još uvek nema psihologa po školama
Sprečavanje	Obrazovanje stanovništva za izveštavanje o PN	PADVAP SO 1.4	?	?	Da: Nema budžetske linije, ali doprinosi plan program
Zaštita	Osnivanje procedura za upućivanje	PADVAP SO 1.4	€0	€0	Ne: ne postoje procedure
Sprečavanje	Upoznavanje programa sa temama o PN i porodičnim odnosima u depart. za psihologiju	PADVAP SO 1.4	€0	€0	
Sprečavanje	Obuka nastavnika o novom plan programu i identifikovanje znakova nasilja	PADVAP SO 1.4	€0	€0	Ne: Obuka o prepoznavanju nasilja i neophodnog upućivanja
Zaštita	Izveštavanje slučajeva PN (zarade i plate nastavnika i škola)	PADVAP SO 1.4	?	?	Nejasno da li nastavnici izveštavaju ili iznos utrošenog vremena
Zaštita	Praćenje nastavnika i preuzimanje disciplinskih postupaka za nastavnike koji ne uspeju da izveštavaju	Kodeks Etike za nastavnike, 2005	€0	€0	Ne: Nedovoljno praćenje ovog pitanja
Rehabilitacija	Osigurati da deca imaju pristup sigurnom obrazovanju, uključujući i žrtve PN	PADVAP SO 4.1.3	?	?	Iznos utrošen za bezbednost, pružanje nejasnog pristupa
Rehabilitacija	Pružaju slobodan pristup nastavama za odrasle	PADVAP SO 4.1.4	?	?	Ne: Nemaju sve žrtve pristupa
Ministarstvo za Rad i socijalno staranje (MRSS)			€447,187	€447,187	
Svi	Obuka i licenciranje socijalnih radnika	PADVAP SO 3.1; LPADV	€0	€0	Ne: Socijalni radnici još uvek nisu licencirani
Zaštita	Izrada podzakonskih akata	LPADV, Art. 27	?	?	Potrošen novac nejasan
Zaštita	Stvaranje baze podataka za PN za sve institucije	PADVAP SO 1.4; LPADV	€0	€0	Nisu preduzeti nikakvi koraci
Zaštita	Osnivanje procedura za licenciranje za NVO	LPADV, Art. 27; Zakon 02/L-17	?	?	No: Not yet completed
Rehabilitacija	Izdavanje sertifikata za zatvorenike koji primaju obuke	PADVAP SO 2.1	?	?	Nejasni troškovi
Rehabilitacija	DLE/REC: Pruža besplatne usluge i pravno savetovanje u vezi sa zapošljavanjem	PADVAP SO 4.1; zakon 04/L-083	€0	€0	Nema podataka o pruženom savetovanju
Rehabilitacija	DLE/REC: Stručne obuke za žrtve PN prema za pronalaženje poslova	PADVAP SO 4.1.4	€0	€0	Nema podataka o pruženoj obuci
Zaštita	DSW/CPWC Mitrovicë/ Mitrovica: Pokriva 50% svih tekućih troškova (smeštaj, hrana, higijena)	LPADV; zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	Nema pokrivenih troškova osoblja i nedovoljnih fondova za sve usluge

¹⁰ To obuhvata plate i zarade za sve psihologe. Međutim, ne troše svo svoje vreme na pružanje pomoći deci koji su pretrpeli nasilje u porodici ili u sprečavanju nasilja u porodici. Stoga je ovo procenjeno.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	DSW/CPWC Prishtinë/Priština: pokriva 50% tekućih troškova	LPADV; Zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	No: nedovoljno
Zaštita	DSW/Sklonište Prizren: Cover 50% of running costs	LPADV; Zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	Ne: nedovoljno
Zaštita	DSW/CSW: Svi troškovi osoblja socijalnih usluga za samo PN (peticija za PO, pomirenje, socijalnu pomoć, zaštitu prava dece)	Zakon 02/L-17; Porodični Zakon, čl. 82, 83; LPADV, čl. 13	€135,720	€135,720	Ne: nedovoljno osoblja, upravljanje slučajima, koordinisanje, praćenje
Rehabilitacija	DSW/CSW: Pružanje socijalne pomoći žrtvama PN (vladin grant)	Zakon br. 02/L-17; LPADV, Art. 27	€183,467 ¹¹	€183,467	Ne: Nedovoljno pružiti žrtvama da izbegnu siromaštvo
Svi	DSW/CSW: Materijali (dobra i usluge)	PADVAP SO 3.1	?	?	Ne: Nedovoljna komunikacija, kompjuteri, štampači, fondovi za hitne potrebe žrtava
Zaštita	DSW/HHC: Pokriva 70% tekućih troškova	LPADV; Zakon 02/L-17	€21,000	€21,000	Ne: Nedovoljno
Zaštita	DSW/Liria: Pokriva 50% of tekućih troškova	LPADV; Zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	Ne: Nedovoljno
Zaštita	DSW/PVPT: Pokriva 50% tekućih troškova	LPADV; Zakon 02/L-17	€17,000	€17,000	Ne: Nedovoljno
Zaštita	DSW/Sigurna kuća Gjakovë/Đakovica: Pokriva 50% tekućih troškova	LPADV; Zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	Ne: Nedovoljno
Zaštita	DSW/WWC: Pokriva 50% tekućih troškova	PADVAP SO 3.2; LPADV; Zakon 02/L-17	€15,000	€15,000	Ne: Nedovoljno
Ministarstvo zdravstva (MZ)			€ 4,000	€ 18,500	
Zaštita	Odnosi se na žrtve (plate i zarade)	Zakon 02/L-76; Privremeni Krivični zakon Kosova čl. 160	?	?	Da: Osoblje je na mestu; potreba za obukom i procedurama
Rehabilitacija	Pružanje usluga zdravstvene nege žrtvama	PADVAP SO 3.3; LPADV; zakoni 02/L-50; 02/L-76; 2004/4, čl. 7.1, 7.2	?	?	Ne: Nedovoljno med.sestara, doktora, opreme, prostora
Rehabilitacija	Obuka osoblja skloništa u zaštiti od STD i HIV	PADVAP SO 3.1; Zakon 02/L-76	€1,000	€1,000	Da
Rehabilitacija	Obuka osoblja skloništa o prvoj pomoći i kliničkom pristupu	PADVAP SO 3.1; Zakon 02/L-76	?	?	Nejasno da li postoji budžet
Rehabilitacija	Praćenje i procena izvođenja radnika zdravstvene nege po zakonskim odgovornostima i AU (plate i zarade)	PADVAP SO 3.2; LPADV; Zakon 02/L-76; Zakon 02/L-50	?	?	Ne: Nedovoljno praćenje

¹¹ Ovo je izračunato kao ukupni iznos socijalnih transfera na Kosovu, podeljeni ukupnim brojem domaćinstava koji su primili socijalnu pomoć i pomnoženo sa brojem slučajeva nasilja u porodici pomognuti od CSW. Nisu svi slučajevi nasilja u porodici kojima je pružena pomoć od CSW-a primili socijalnu pomoć. Niti su sve osobe koje su primile socijalnu pomoć koje su takođe preživele nasilje u porodici informisale CSW da se nasilje dogodilo u njihovim porodicama. Međutim, ovo je bila najbolja moguća procena koja se mogla obaviti sa dostupnim podacima.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Rehabilitacija	Razvoj podzakonskih akata za psihosocijalnu rehabilitaciju i reintegrisanje počinioca	PADVAP SO 3.1; LPADV, Art. 28	€3,000	€3,000	Da
Rehabilitacija	Pružanje prihosocijalnog lečenja za počinioce	PADVAP SO 3.1; LPADV	€0	€0	Ne: Nedovoljno pružanje usluga, slab kvalitet lečenja
Rehabilitacija	Nacrt podzakonskih akata o korišćenju droge i alkohola od strane počinioca	PADVAP SO 3.1; LPADV, čl. 9, 27, 28	€0	€1,500	Još uvek nije završeno
Rehabilitacija	Nacrt medicinskih protokola za pomoć žrtvama PN i obuci medicinskog osoblja o protokolima	PADVAP SO.3.1	€0	€13,000	Ne: potreba za institucionalnim obukama
Ministarstvo pravde (MP)			€343,662	€349,751	
Zaštita	Forenzika: Pružanje materijalnih izveštaja za informisanje o sudskom postupku	Zakon 03/L-137	€12,399 ¹²	€12,399	Nejasno: nekoliko slučajeva za upućivanje
Zaštita	Forenzika: obavljanje testova (DNK) za informisanje sudskih postupaka	Zakon 03/L-137	€0	€0	Ne: plaćeno od žrtava i počinioca
Sprečavanje	Organizovanje okruglih stolova sa učešćem u zajednici i relevantnim entitetima	PADVAP SO 1.2	€1,500	€1,500	Nejasno: Neke opštine su pokrile
Zaštita	Doprinos organizovanju medijskih kampanja fokusiranih na PN	PADVAP SO 1.2	?	?	Koordinisanje sa ostalim institucijama za ove nejasnoće
Zaštita	Popravne usluge: Obuka popravnih službenika	PADVAP SO 2.1	€0	€0	Nema obuka o PN
Zaštita	Popravne usluge: Pružaju sve usluge zatvorenima (stručna, zdravstvena obuka, savetovanje)	Zakon 03/L-191, čl. 203	€131,040 ¹³	€131,040	Ne: Nedovoljno osoblje psiholozi
Rehabilitacija	Probne usluge: Podrška osuđenim pristupnicima zavisnicima droge i alkohola	Zakon 03/L-191, čl. 217	€42,120 ¹⁴	€42,120	Nejasno
Zaštita	VAAD: ¹⁵ Prevoz, materijali, telefon (dobra i usluge)	PADVAP SO 2.1; CCRK	€61,033	€49,796	Ne: Jedan zastareo auto u svakom regionu
Zaštita	VAAD: Pomoćna linija (plate i zarade)	PADVAP SO 2; CCRK	€4,958	€14,873	Da
Zaštita	VAAD: Hini troškovi za žrtve (hrana, piće, odeća)	PADVAP SO 3.3	€0	€0	Nema budžetske linije plaćene od VA

¹² Ovo je izračunato kao ukupni budžet za plate i zarade(€905,117) podeljeno ukupnim brojem pomognutih slučajeva (73), pomnoženo jednim pomoćnim slučajem nasilja u porodici. Ova procena može biti veća budući da je forenzika izvršila dodatne usluge.

¹³ Ovo je procenjeno na €28 dnevno, pomnoženo sa zajedničkom kaznom od 90 dana, pomnoženo sa 52 počinioca za koje se zna da su uhapšeni za zločin lakše povrede počinjen u porodičnom odnosu godine 2008 (poglavlje 4) . ovo je najniža moguća procena jer osobe koje počinju druge zločine unutar porodičnih odnosa nisu ovde obuhvaćeni. Nema daljih dostupnih podataka na šta osnovati procenu.

¹⁴ Ovo je osnovano prema podacima iz 2008: ako je 52 zatvorena počinioca i 182 uslovnih zatvorenika za isti zločin dobije tri meseci uslovne kazne, troškovi su €2 po danu. Nema daljih dostupnih podataka na šta osnovati procenu.

¹⁵ Između 2012 i 2013, svi prateću VAAD (sada VAAO) troškovi se trebaju finansirati putem Kancelarije državnog tužioca (vidi Poglavlje 4).

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	VAAD: Pomoćna linija (troškovi komunikacije)	PADVAP; CCRK	€252	€1,164	Nejasno
Zaštita	VAAD: Zaštita prava žrtava, pravni saveeti, uputi, peticija za zaštitne naloge, intervjuisanje žrtve, koordinisanje sa institucijama (plate i zarade)	Zakon o krivičnom postupku, Art. 78, 81, 82	€76,860	€76,860	Ne: Nedovoljno osoblja za celo Kosovo; ne plaća se prekovremeno radno vreme ili slični rizični poslovi
Zaštita	VAAD: Pokretanje SOP-a	PADVAP SO 2.1; CCRK, čl. 78, 81, 82	€0	€0	Ne: Nije pokrenuto
Zaštita	Skloništa: Grantovi za direktne usluge (ne plate i zarade)	PADVAP SO 3.3	- ¹⁶	€20,000	Ne: Samo neka od skloništa primaju fondove
Zaštita	VAAD/Liria: Pokriva sve troškove osim plata i zarada	PADVAP SO 3.3	€4,500	?	
Zaštita	VAAD/CPWC Mitrovicë/ Mitrovica: Pokriva sve troškove osim plata i zarada	PADVAP SO 3.3	€4,500	?	
Zaštita	VAAD/CPWC Prishtinë/ Priština: Pokriva sve troškove osim plata i zarada	PADVAP SO 3.3	€4,500	?	
Ministarstvo Javne Uprave (MPA)			€0	€0	
Sprečavanje	Organizuje medijske kampanje koje se fokusiraju na PN	PADVAP SO 1.2	€0	€0	Nema izdvojenog budžeta
Municipalities			€97,960	€12,000	
Zaštita	Opština Gjakovë/ Đakovica/Sigurna kuća: Direktna podrška za skloništa	Zakon 03/L-040; Zakon 02/L-17	€5,000	€0	Nejasno
Zaštita	Municipality of Gjilan/Gnjilane/ Liria: Support skloništa utilities	Zakon 03/L-040; Zakon 02/L-17	€10,000	€10,000	Nejasno
Sprečavanje	Opština Gjilan/Gnjilane/ GEO: Priprema brošure sa informacijama o PN	PADVAP SO 1.4	€160	€0	Nejasno
Zaštita	Opština Pejë/Peć/ WWC: Direktna podrška izgradnji novog skloništa	Zakon 03/L-040; Zakon 02/L-17	€75,000	€0	Da
Zaštita	Opština Mitrovicë/Mitrovica/ CPWC: Direktna podrška za sredstva skloništa	Zakon 03/L-040; Zakon 02/L-17	€3,000	€0	Nejasno
Zaštita	Opština Prizren/Sklonište: Direktna podrška za skloništa	Zakon 03/L-040; Zakon 02/L-17	€4,800	€2,000	Nejasno
Ministarstvo kulture, omladine i sporta (MCYS)			€0	€0	
Sprečavanje	Obuhvata pitanja o PN u programima za decu na radiju i TV	PADVAP SO 1.3	€0	€0	No: Nisu svesni da imaju odgovornosti nad PADVAP
Norma			€16,000	€16,000	
Zaštita	Pravna pomoć za žrtve PN	PADVAP SO 2.1	€16,000	€16,000	
Norveška Ambasada			€15,030	€15,000	
Protection	CPWC Mitrovicë/Mitrovica: Troškovi osoblja, skloništa kancelarija i usluga	PADVAP SO 3.3	€10,000	€15,000	

¹⁶ Za 2011, ovo je već izdvojeno za skloništa koja su praćenja u sledeće tri linije.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Sprečavanje	PVPT: Podizanje svesti, pogotovo među potencijalnim žrtvama za sprječavanje trgovine ljudima	PADVAP SO 1.2	€5,030	€0	
Institut Ombudspersona			?	?	
Zaštita	Prati slučajeve i odgovara na žalbe	Zakon 2004/2	?	?	Nejasno
One-to-One			€3,419	€3,419	
Rehabilitacija	Savetuje decu koja su preživela ON	PADVAP SO 3.3	€3,419	€3,419	
Office of Overseas Prosecutorial Development Assistance and Training (OPDAT)			€0	€565	
Sprečavanje	Dopiranje do zajednice za podizanje svesti o pitanjima žrtava u školama i univerzitetima	PADVAP SO 1.3	€0	?	
Sprečavanje	Brošure o pravima žrtava PN	PADVAP SO 2.1	€0	€565	
Zaštita	Pokretanje razvoja i usvajanja SOP među agencijama	PADVAP SO 2.1	€0	?	
Zaštita	Pružanje stručnosti i obuke za VA i pružaoce usluga za žrtve	PADVAP SO 2.1	€0	?	
Zaštita	Stvaranje podrške za sklonište za PN žrtve na nezasluženom području	PADVAP SO 2.1	€0	?	
Zaštita	Priprema više-jezičkih informacija o pravima i psihološkim potrebama žrtava PN	PADVAP SO 1.4	€0	?	
Rehabilitacija	Razvoj post-skloništa, program reintegracije za žrtve GBV; sprečavanje viktimizacije	PADVAP SO 4.1	€0	?	
Organizacija za Ekonomsku Bezbednost i Sigurnost Misija na Kosovu (OSCE)¹⁷			€40,873	€41,883	
Svi	Plate i zarade osoblja koje radi na pitanjima koja se odnose na PN (praćenje sudova, podizanje svesti, razvoj kapaciteta, itd.)		?	?	
Svi	Procenat operativnih troškova (npr. telefona, prevoza, kirije, kanc.opreme) korišćene za aktivnosti koje se odnose na rešavanje PN	PADVAP SO 2.2	?	?	
Svi	Dalje učešće u sastavljanju rodno jednakih strategija (sa temama koje se odnose na PN) u Prizrenu i Dragašu	PADVAP SO 1.2	€872	€0	
Sprečavanje	Organizovanje radionica za žene roma i aškalija sa PN kao temom	PADVAP SO 1.2	?	€0	
Sprečavanje	Organizovanje pet regionalnih radionica o rodnoj jednakosti i ženskim pravima, fokusirajući se na PN	PADVAP SO 1.2	€5,365	?	

¹⁷ Svi finansirani troškovi OEBS-a koji su ovde predstavljeni uključuju samo troškove svojih aktivnosti; ne obuhvataju i proširene ljudske troškove i ostale operativne troškove utrošene u 2011 ili finansirane u 2012. stoga je OEBS potrošio znatno više na aktivnosti koje se odnose na porodično nasilje nego što je ovde predstavljeno.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Sprečavanje	Beleženje međunarodnih dana rodne jednakosti	PADVAP SO 1.2	?	€3,450	
Sprečavanje	Organizovanje promotivne borbe protiv PN i ženskog osnaživanja u Prizrenu	PADVAP SO 1.2	€0	€3,621	
Sprečavanje	Promovisanje podizanja svesti o PN između žena u ruralnom području u Podujevu	PADVAP SO 1.2	€0	€1,755	
Sprečavanje	Obuka novinara u izveštavanju PN slučajeva	PADVAP SO 3.1	€0	?	
Sprečavanje	Nagrađivanje novinara sa najboljom pričom o PN	PADVAP SO 3.1	€0	?	
Sprečavanje	VAAD: Obuka za funkcionisanje Pomoćne linije	PADVAP SO 1.4; 2.1	?	?	
Sprečavanje	VAAD: oprema za Pomoćnu liniju	PADVAP SO 1.4; 2.1	€26,276	?	
Sprečavanje	VAAD: Podizanje svesti o PN i Anti-trafiking Pomoćna linija	PADVAP SO 1.4; 2.1	?	€19,195	
Sprečavanje	Proizvodnja i izdavanje <i>Izveštaja o reakciji: Hitni zaštitni nalzi u slučajevima porodičnog nasilja</i>	PADVAP SO 2.1	?	€0	
Sprečavanje	Sastavljanje i publikovanje saveta i kataloga za pružanje pomoći za žrtve PN	PADVAP SO 2.1	€8,360	?	
Sprečavanje	Izdavanje na romskom i turskom jeziku i izdavanje kataloga za savet i pomoć PN žrtvama	PADVAP SO 2.1	€0	€4,200	
Sprečavanje	Izdavanje kataloga sa savetima i pomoći PN žrtvama	PADVAP SO 2.1	€0	?	
Sprečavanje	Obuka CSW, NVO uključujući skloništa, VA, policiju, medije i sudije o PN	PADVAP SO 2.2	?	€8,462	
Sprečavanje	Nacrt izveštaj o Kosovskim odgovorima na PN	PADVAP SO 2.1	?	€1,200	
Partners Kosova			€2,791	€930	
Zaštita	Pružanje usluge posredovanja u slučajevima PN		€2,791	€930	
Međunarodni javni Zakon Politička grupa (PILPG)¹⁸			€0	€300	
Sprečavanje	Organizovanje radionica u 10 opština o PN za mlade	PADVAP SO 1.2	?	?	
Zaštita	Policija: Priprema pamfleta sa informacijama o mestima u kojima osobe mogu da prime pomoć	PADVAP SO 1.2	?	€300	
Police			€409,500	€409,500	
Sprečavanje	Distribuisanje materijala za informisanje stanovništva o oblicima PN i institucijama za izveštavanje	PADVAP SO 1.4; LPADV	€1,500 ¹⁹	€1,500	Da: Sa RTK i podrškom donatora

¹⁸ PILPG troškovi ne uključuju ljudske resurse i ostale operativne troškove. Kako se PILPG bavio sa raznim pitanjima pored nasilja u porodici, precizan procenat troškova se ne može izračunati

¹⁹ Iznos utrošen posebno na porodično nasilje je manji od ovoga jer ostale teme/pitanja nisu pokrivena u policijskom biltenu.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	Pomoćna linija (plate i zarade)	PADVAP SO 2.2; LPADV	€21,600 ²⁰	€21,600	Da
Zaštita	Pomoćna linija (troškovi komunikacije)	PADVAP SO 2.2; LPADV	?	?	Da: MoU sa PTK
Zaštita	DVIU: Istraživanje incidenata, pitanje TEPO, svedočenje, praćenje sprovođenja PO, praćenje učinka službenika (plate i zarade)	LPADV	€334,800 ²¹	€334,800	Ne: Nedovoljno praćenje; neki službenici ne mogu da preuzmu odgovornosti
Zaštita	DVIU: Troškovi prevoza	LPADV	€51,600 ²²	€51,600	Ne: Nedovoljno vozila, goriva i održavanja
Zaštita	DVIU: Nabavka kancelarijskog materijala i opreme	LPADV	?	?	Ne: Nedovoljno kompjutera, štampača u boji, kamera, USB
Zaštita	DVIU: Hitna oprema (hrana, odeća za žrtve)	PADVAP SO 2.1	€0	€0	Ne postoje budžetske linije, policija plaća iz svog džepa
Kancelarija Državnog Tužioca			€38,012	€38,012	
Zaštita	Svi troškovi koji se odnose na tužilaštvo potrošeni na PN	PADVAP SO 2.1; LPADV; Zakon 03/L-225	€38,012	€38,012	Ne: Nedovoljno tužioca, obuka c PN, baza podataka
SOS Kinderdorf			?	?	
Zaštita	Skloništa i briga o deci		?	?	
Terre des Hommes			€ 62,250	€ 59,575	
Zaštita	Usluge pružene za žrtve PN preko CSW		€6,200	€6,200	
Zaštita	Aktivnosti zaštite dece za žrtve PN		€13,750	€12,075	
Zaštita	Upravljanje slučajevima za decu koja su pretrpela PN (osoblje)		€25,750	€22,800	
Zaštita	Operativni troškovi (npr. telefon, prevoz, kirija, kanc.oprema) za pružanje pomoći žrtvama PN		€11,400	€9,750	
Zaštita	Ostali troškovi za pružanje pomoći žrtvama PN		€5,150	€8,750	
Program za razvoj UN-a (UNDP)			€101,977	€397,109	
Zaštita	Podrška osnivanju pet kancelarija za pružanje pravne pomoći i dva centra za posredovanje	PADVAP SO 2	€534 ²³	€534	

²⁰ Iznos utrošen posebno na porodično nasilje nije manji od ovoga jer je policija odgovarala i na ostale pozive. Broj poziva koji se odnosi na porodično nasilje nije logiran/naveden.

²¹ Potrošen iznos je bio veći od ovoga jer je vreme drugog policijskog službenika koji se možda prvobitno javio na poziv nasilja u porodici ili zatražio sprečavanje nasilja u porodici, nije ovde obuhvaćeno.

²² Iznos potrošen posebno na porodično nasilje je manji od ovoga jer se ovde obuhvataju troškovi prevoza za sve policijske jedinice.

²³ Ovo je procenjeno na osnovu ukupnog budžeta UNDP-a za ovu aktivnost (€231,660) podeljeno ukupnim brojem slučajeva pružanja pravne pomoći (1,735) u 2011, pomnožen sa četiri pomognuta slučajeva porodičnog nasilja. Budući da podaci u 2012 nisu još bili dostupni, procenjeni troškovi za 2012 su isti, iako dodatni troškovi nasilja u porodici se mogu pomoći u 2012. ovo je gruba procena jer slučajevi nasilja u porodici mogu zahtevati manje ili više vremena od ostalih slučajeva.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Sprečavanje	PSA o PN prikazan u bioskopu	PADVAP SO 1.2	€5,760	€0	
Sprečavanje	Podizanje svesti o upotrebi vatrenog oružja tokom slavljenja i PN incidenata	PADVAP SO 1.2	€4,310	?	
Svi	Priprema troškova za razvoj programa GBV	PADVAP SO 3.2	€15,444	€0	
Sprečavanje	WSSI: Promotivni materijali protiv PN	PADVAP SO 1.2	€2,141	?	
Sprečavanje	WSSI: Dokumentarni film o PN i THB	PADVAP SO 1.2	€17,420 ²⁴	€0	
Sprečavanje	WSSI: 16 Dana aktivizma; kampanja o "Globalna nedelja protiv oružanog nasilja"	PADVAP SO 1.2	€7,539	€6,979	
Zaštita	WSSI: Podrška pripremi/ usvajanju nacрта sekundarnog zakonodavstva za LPADV	LPADV	€4,669	€5,040	
Zaštita	WSSI/Policija: Podrška DVIU i Istraživanju dečjeg zlostavljanja (digitalne kamere i diktafoni)	PADVAP SO 2.2	€5,660	€0	
Zaštita	WSSI/CPWC: Direktna podrška skloništima u Prištini	PADVAP SO 3.2	€20,000	€10,002	
Svi	WSSI/MŽK: Obavljanje studije o državnim troškovima na PN	PADVAP SO 2.1	€18,500	€18,500	
Sprečavanje	WSSI: Organizovanje okruglih stolova o GBV raportiranje sa 8 novinskih urednika i AIJ	PADVAP SO 1.2	€0	€5,427	
Sprečavanje	WSSI: Obuka novinara o efikasnom raportiranju o pitanjima GBV i etici	PADVAP SO 3.1	€0	€6,973	
Sprečavanje	WSSI: Nagrada sponzora za najbolje delo GBV od lokalnog novinara	PADVAP SO 1.2	€0	€1,162	
All	WSSI: Organizovanje okruglog stola za identifikovanje praznina u uslugama, mapiranje usluga, i razvoj koraka za svaku instituciju	PADVAP	€0	€3,877	
All	WSSI: Osnivanje efikasnog i transparentnog sistema M&E	PADVAP SO 2.1	€0	€12,873	
All	WSSI: Organizovanje okruglih stolova za osnivanje efikasnog i transparentnog sistema M&E sa svim zainteresovanim učesnicima	PADVAP SO 2	€0	€11,632	
Sprečavanje	WSSI: Jedan mesec kampanje o MIA protiv THB	PADVAP SO 1.2	€0	€3,877	
Zaštita	WSSI: Okrugli sto za kultivisanje volje državnih institucija za finansiranje skloništa	PADVAP SO 3.1	€0	€3,877	

²⁴ Dokumentarni film košta više, ali je rata plaćena u 2010.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	WSSI: Obuka sudija, tužioca i VA	PADVAP SO 1.2	€0	€9,685	
Zaštita	WSSI: Potrebe obuke za analizu Kosovske policije	PADVAP SO 2.2	€0	€5,040	
Zaštita	WSSI: Obuka policije osnovana na potrebama analize obuke	PADVAP SO 2.2	€0	€15,510	
Svi	WSSI: Organizovanje okruglih stolova sa linijskim ministarstvima za usvajanje sekundarnog zakonodavstva	LPADV	€0	€3,874	
Svi	WSSI: Razvoj CSO informativnog upravljanja i sposobnosti upravljanja	LPADV	€0	€34,866	
Svi	WSSI: Podrška CSO za sastavljanje i publikovanje zajedničkih godišnjih izveštaja monitorisanja	LPADV	€0	€7,326	
Svi	WSSI: Organizovanje radionice za osnivanje Sekretarijata PN	PADVAP	€0	€5,811	
Svi	WSSI: Pružanje stručnosti i tehničke podrške za osnivanje Sekretarijata	PADVAP	€0	€12,164	
Zaštita	GBV: Uvođenje Zakona o PN i PADVAP za službenike Komisije za pravnu pomoć i Advokatsku komoru o pravnoj pomoći za žrtve	PADVAP SO 2.2	€0	€1,395 ²⁵	
Zaštita	GBV: Mapa socijalnih usluga u tri pilot opštine	PADVAP SO 3.4	€0	€4,650	
Zaštita	Globalni fond za rodna pitanja: Mapiranje socijalnih usluga u tri pilog opštine	PADVAP SO 2.1	€0	€13,000	
Zaštita	GBV: Pilot model za predzakonsko intervenisanje u izabranim opštinama	PADVAP SO 2.2	€0	€35,805	
Rehabilitacija	GBV: Mapiranje ekonomskih mogućnosti u tri opštine	PADVAP SO 2.1	€0	€4,650	
Rehabilitacija	GBV: Razvoj inicijativa ekonomske reintegracije	PADVAP SO 3.4	€0	€25,000	
Svi	GBV: Ukupno upravljanje i operativni troškovi	PADVAP; LPADV	€0	€98,580	
Svi	GBV: Administrativni i opšti agent	PADVAP; LPADV	€0	€4,000	
Zaštita	Podrška kanc.zakonske pomoći u Đakovici i Dragašu za besplatne usluge za GBV preživjele ²⁶	PADVAP	?	€25,000	
Ujedinjene Nacije Narodni fond (UNFPA)			€2,200	€40,521	
Sprečavanje	Koordinisanje i planiranje podizanja svesti (osoblje)	PADVAP SO 1.2	€2,200 ²⁷	€0	
Sprečavanje	GBV: Obrazovanje mladih	PADVAP SO 1.3	€0	€7,606	
Sprečavanje	GBV: Podizanje svesti	PADVAP SO 1.2	€0	€4,564	

²⁵ Većina sledećih troškova koji se odnose na Program UNKT GBV (za UNDP, UNICEF, UNFPA i UN Women) će se potrošiti tokom sledeće dve godine. Bilo je nejasno precizno koliko bi se potrošilo u 2012 i 2013. Stoga su svi ovi podaci grube procene.

²⁶ Finansiranje je pruženo od strane Vlade Kraljevine Holandije.

²⁷ Ovo je potcenjeno; dodatno vreme osoblja i operativni troškovi su potrošeni za pripremanje programa koji se odnose na nasilje u porodici.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
	verskim liderima				
Rehabilitacija	GBV: Izbradnja institucionalnih kapaciteta za zdravstveni sektor u rešavanju PN/GBV	PADVAP SO 3.1	€0	€10,857	
Svi	GBV: Obuka NVO o GBV	PADVAP SO 2.2	€0	€4,944	
Svi	GBV: UNFPA asistent programa	PADVAP SO 3.2	€0	€2,967	
Svi	GBV: Operativni troškovi	PADVAP SO 2.2	€0	€1,598	
Rehabilitacija	GBV/MŽK: Podrška MZ u sastavljanju medicinskih protokola u pružanju pomoći žrtvama PN, obuka osoblja o protokolima (osoblje)	PADVAP SO 3.1	€0	€4,183	
Rehabilitacija	GBV/MŽK: Podrška MZ u sastavljanju medicinskih protokola, itd. (operacije)	PADVAP SO 3.1	€0	€3,803	
UN Dečji fond (UNICEF)			€103,542²⁸	€95,310	
Zaštita	Osnivanje Saveta za zaštitu i pravdu za Decu	PADVAP SO 2.2	€12,070 ²⁹	?	
Zaštita	Nastavljena podrška u funkcionisanju Saveta o Zaštiti dece i pravde za decu	PADVAP SO 3.3	?	?	
Zaštita	Mapa za sistem zaštite deteta	PADVAP SO 2.1	€91,471	€0	
Svi	GBV: Organizovanje postepenih aktivnosti za razmenu iskustava i naučene lekcije u pilot opštinama	PADVAP SO 1.2	€0	€18,600	
Sprečavanje	GBV: PN programi osnovani na zajednicama koji ciljaju na mlade i dijalog za muškarcima	PADVAP SO 1.3	?	€16,275	
Sprečavanje	GBV: Obavljanje osnovne studije o porodičnim vrednostima, ponašanju koje se odnosei na PN/GBV u tri opštine	PADVAP SO 1.4	€0	€37,185 ³⁰	
Zaštita	GBV: Obavljanje procene potreba i organizovanje radionica u tri pilot opštine za stručnjake socijalnih usluga	PADVAP SO 3.1	€0	€23,250	
Univerzitet u Prištini			€0	€0	
Sprečavanje	Upoznavanje programa sa temama o porodičnom nasilju i porodičnim odnosima u psihološkom odeljenju	PADVAP SO 1.1	€0	€0	Nema planova za upoznavanjem ovog plan programa na Univerzitetu
UN Women			€ 17,000	€165,080	
Zaštita	KJI: Obuka sudija i tužioca o PN i izdavanje kataloga	PADVAP SO 2.1	€17,000	?	
Sprečavanje	Podizanje svesti među mladima o PN	PADVAP SO 1.3	€0	€7,500	

²⁸ UNICEF je takođe finansirao Terre des Hommes, ali to nije ovde obuhvaćeno. Molimo pogledajte iznad Terre des Homes.

²⁹ Kako ovi i ostale tri linije troškova predstavljaju ukupno potrošen iznos, verovatno manje od ovoga direktno ide u pružanje pomoći deci koja su pretrpela nasilje u porodici.

³⁰ Od ovoga, €18,600 dolazi iz Programa UNKT GBV; UNICEF je pružio dodatno finansiranje.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Zaštita	Razvoj modula o PN, imovinskom pravu i ženskim pravima za pet dvodnevne obuke za sudije i tužioce u pet regiona	PADVAP SO 2	?	€13,000	
Svi	Organizovanje studijske posete Albaniji za opštinske nadležnosti		€0	€4,000	
Svi	Tekući kancel. troškovi, prevoz, komuniciranje, oprema i osoblje		?	€35,000	
Zaštita	GBV: Razvoj plan programa za ToT; opštinska obuka za policiju i sudske aktere	PADVAP SO 2	?	€5,000	
Svi	GBV: Analiza procesa opštinskog budžeta i izdvajanje za sprečavanje PN; razvoj modula obuke o GRB; obuka opštinskih aktera i NVO o upotrebi GRB		€0	€60,000	
Svi	GBV: Podrška zastupanju NVO u integrisanju odgovora za GBV u opštinskim planovima i budžetima		€0	€5,580	
Zaštita	GBV: Pružanje dodatne tehničke opreme za DVIU u tri opštine	PADVAP SO 2	?	€20,000	
Svi	GBV: Sastanci sa opštinskim akterima u praćenju aktivnosti protiv GBV; radionice za razvoj TORs; procena kapaciteta potrebe, obuka osnovana na finansiranju		€0	€15,000	
Američka ambasada			€14,106³¹	€17,665	
Zaštita	Direktna podrška skloništu u Prizrenu za plate, putovanja, opremu, materijal, ugovore, indirektno troškove	PADVAP SO 2	€0	€17,665	
Agencija SAD-a za Međunarodni razvoj (USAID)			€146,878	€ 81,630	
Zaštita	IOM/CPWC: ³² Direktna podrška za sklonište u Mitrovicë/Mitrovici	PADVAP SO 3.2	€9,475	€0	
Zaštita	IOM/CPWC: Direktna podrška za sklonište u Prishtinë/Prištini	PADVAP SO 3.2	€9,478	€0	
Zaštita	IOM/HHC: Direktna podrška za sklonište	PADVAP SO 3.2	€14,943	€16,119	
Zaštita	IOM/Liria: Direktna podrška za sklonište u Gjilan/Gnjilanu	PADVAP SO 3.2	€33,005 ³³	€16,509	
Zaštita	IOM/Prizren: Direktna podrška za sklonište u Prizrenu	PADVAP SO 3.2	€32,828	€16,542	
Zaštita	IOM/PVPT: Direktna podrška za sklonište	PADVAP SO 3.3	€15,292	€16,495	

³¹ Ovdje se obuhvataju fondovi pruženi od ICITAP-a, ranije opisani i stoga nisu obuhvaćeni u ukupnom totalu.

³² Sve aktivnosti IOM-a bile su deo Kosovskog Programa za Anti- trafikingu (KAP), koji je imao kao cilj žrtve trafikingu i potencijalne žrtve trafikingu (trgovine ljudima), uključujući žrtve nasilja u porodici. Svi troškovi su obuhvaćeni na osnovu prethodnog dogovora da su osobe koje su trafikovane često pretrpele i porodično nasilje.

³³ Liria je primila dva granta (od 2010-2011 i 2011-2012). Ovo je iznos procenta svakog primljenog granta u 2011. Isto važi za sklonište u Prizrenu za 2011.

Stub	Aktivnost	Zakon/Politika	2011	2012	Dovoljno?
Rehabilitacija	IOM/Liria: Aktivnosti sakupljanja prihoda za sklonište i vođenje predmeta	PADVAP SO 3.2	€11,583	€0	
Rehabilitacija	IOM/NVOs: Upravljanje slučajevima reintegriranja (zaposleni radnik)	PADVAP SO 3.2	€474	€325	
Rehabilitacija	IOM/Sigurna kuća Gjakovë/Đakovica: Aktivnosti sakupljanja prihoda za skloništa i vođenje predmeta	PADVAP SO 3.2	€11,583	€0	
Rehabilitacija	IOM/NVO: Grantovi za kanc.materijal, gorivo za posećivanje slučajeva, i ostali osnovni troškovi	PADVAP SO 3.2	€316	€217	
Rehabilitacija	IOM: Grantovi za reintegraciju žrtava u zajednici	PADVAP SO 3.2	€7,901	€5,424	
Rehabilitacija	IOM: Obuka NVO osnovanih na zajednicama za pružanje pomoći reintegracije (IOM osoblje)	PADVAP SO 3.3	?	€0	
Sprečavanje	Mercy Corps/ <i>Žensko Pravo</i> : Aktivnosti podizanja svesti o PN	PADVAP SO 1.2	€0	(deo sledeće linije)	
Rehabilitacija	Mercy Corps/ <i>Žensko Pravo</i> : Osnivanje savetodavnih centara za žene	PADVAP SO 2.1	€0	€10,000	
Ženska parlamentarna grupa			€2,000	?	
Zaštita	Obavljanje studije o sprovođenju LPADV	Poslovnik skupštine, Prilog 2	€2,000	?	
Ženski Odbor za ljudska prava			?	?	
Zaštita	Otvaranje novog skloništa (svi troškovi)	PADVAP SO 3.3	?	?	
UKUPNO			€3,060,116	€3,073,598	

Prilog 2. Poređenje budžeta PADVAP sa stvarnim izdvajanjima

Ova tabela poredi budžet predviđen od PADVAP-a sa budžetom kojeg su institucije, donatori i ostali akteri izdvojili. Prvih šest kolona proizilazi iz PADVAP-a. Poslednje tri kolone predstavljaju nalaze istraživanja. Nule u šestoj koloni ilustruju gde PADVAP nije predvideo budžet, iako mnoge od tih aktivnosti uključuju troškove. Sprovođenje PADVAP aktivnosti jasno uključuje više resursa nego što je PADVAP predvideo.

Strateški cilj	Specifični cilj	Aktivnosti	Odgovorne i institucije podržavanja	Vremenski okvir	PADVAP budžet	Akter u dodeli budžeta	Izdvojen iznos 2011-2014	Objašnjenje		
1. Do 2014, osnovati efikasne i sveobuhvatne mehanizme za sprečavanje nasilja u porodici	1.1 Sastavljanje pčolitika na centralnom i lokalnom nivou za sprečavanje, zaštitu i nabavku usluga za žrtve i počiniocce porodičnog nasilja	1. Razvoj programa za psihologe u školama	MONT, MED, radne grupe, MRSS	2011-2012	€ 7,000 (KCB)	MONT	€ 0	Nijedno sredstvo nije izdvojeno za škole		
		2. Nacrt programa za socijalne radnike. (MRSS ima profesionalni priručnik)			€ 70,000 (MRSS)	MRSS	€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja		
		3. Upoznavanje 40 pedagoga i psihologa u opštinama	MONT, opštine, Departamenti za opštinsko obrazovanje	2011-2012	€ 34,560 (KCB)	MONT	€ 864,000	Završeno. Dodatni fondovi izdvojeni za 2013-2014		
		4. Upoznavanje programa sa temama o porodičnom nasilju i porodičnim odnosima u psihološkom odseku	Filozofski Fakultet	2011-2012	€ 21,600 (Univerzitet)	Univerzitet u Prištini	€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja		
	1.2 Senzibilisanje društva o nasilju u porodici	1. Organizovanje medijskih kampanja koje se fokusiraju na porodično nasilje		MALS	2011-2014	€ 5,000	MALS	€ 0	Nema identifikovanog budžeta	
				MP		€ 1,500	MP	€ 0	Nema identifikovanog budžeta	
				NVO, donatori, mediji		€ 29,900 (Institucije)	UNDP WSSI: Ktk/MŽK	€ 33,900		
		2. Organizovanje okruglih stolova uz učešće zajednice i određenih entiteta (mediji, centralne i lokalne institucije, NVO)			MP	2011-2014	€ 4,000	MP	€ 3,000	
					Centralne i lokalne institucije (ministarstva i opštine)			ARP, opština, policija	€ 22,479	
					NVO, donatori, mediji, AIJ			NVO, donatori, ostali akteri	€ 188,695	

Strateški cilj	Specifični cilj	Aktivnosti	Odgovorne i institucije podržavanja	Vremenski okvir	PADVAP budžet	Akter u dodeli budžeta	Izdvojen iznos 2011-2014	Objašnjenje
	1.3 Osnivanje mehanizama za obrazovanje i podizanje svesti mladih o nasilju u porodici	1.U kontekstu programiranja za decu na radiju i TV, obuhvataju pitanja nasilja u porodici	Mediji, novinari, donatori (UNICEF; UNDP; UNIFEM) MKOS, pozorišta, ARP	2011-2013	€ 0		€ 0	Nema budžetskih izdvajanja za ove specifične aktivnosti. Neke aktivnosti koje se odnose na 1.2.2 gde su mladi target.
2. Upravljanje, sve do 2012, efikasna zaštita mehanizam a za žrtve nasilja u porodici	1.4 Povećavanje broja prijavljenih slučajeva	1. Ažuriranje trenutne baze podataka, uključujući doprinos od ostalih institucija, sa izuzetkom MRSS, MP	Policija, Kancelarija Javnog Tužioca, sudovi, CSR, skloništa, MP, MZ, donatori	2012-2014	€ 150,000 (Donatori)		€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja
		2. Obrazovanje stanovništva o prijavljivanju porodičnog nasilja	ARP, mediji, škole, opštine	2011-2013	€ 0	ARP, policija, OEBS, PILPG/CLARD	€ 7,500	Aktivnost 1.2.2 i 1.4.3 su doprinele ovome
		3. Informisanje stanovništva o institucijama gde mogu da prijave nasilje u porodici	Policija, MP, mediji, Komisija za pravnu pomoć, ARP, škole, CSR, opštine, donatori	2011-2013	€ 0			Aktivnost 1.2.2 takođe doprinosi ovome
		4. Dalji razvoj kapaciteta KP za promenu pristupa ka nasilju, žrtvama i počiniocima	Policija	2011-2013	€ 0	Akademija za javnu bezbednost, ICITAP, UNDP	€ 39,456	Takođe, redovni policijski troškovi
	2.1 Osigurati efikasne usluge za fizičku zaštitu žrtava nasilja u porodici širom Kosova	1. Preuzimanje studije o mapi pokrivanja sa uslugama za žrtve nasilja u porodici	ARP, Policija, skloništa u saradnji sa institucijama, NVO, donatori	2011	€ 25,000 (donatori, NVO)		?	Druge studije mogu doprineti ovome, ali je nejasno da li postoji budžet
		2. Razvoj socijalnog stanovanja za skloništa i zaštita žrtava od nasilja u porodici	MF, opština, donatori	2011-2014	€ 500,000 (Opštine, MF, donatori)	Opština Peći	€ 75,000	Za jedno sklonište. Ostale opštine izdvajaju zemljište, ali dodatno kućište nije izgrađeno
		3. Postavljanje mehanizama saradnje između opština kako bi se obezbedilo sklonište žrtvama nasilja u porodici	Opštine, skloništa	2011	€ 0 (Skloništa, opštine)		€ 0	Još uvek nije završeno
	2.2 Izgradnja kapaciteta	1. Organizovanje obuka za 150 učesnika: sudije, tužioci, policija, VA,	KIPA, ARP, KJI, Kosovska policijska	2011-2014	€ 200,000 (donatori)	Donatori, OEBS	€ 78,897	Takođe 1.4.4 i 3.1.2

Strateški cilj	Specifični cilj	Aktivnosti	Odgovorne i institucije podržavanja	Vremenski okvir	PADVAP budžet	Akter u dodeli budžeta	Izdvojen iznos 2011-2014	Objašnjenje	
	aktera (policije, tužilaštva, sudova i CSR) za nasilje u porodici	zdravstveni i socijalni radnici, prosvetno osoblje, službenici pravne pomoći	akademija, centralne institucije, donatori		€ 11,734 (institutions)	KIPA, KJI, MoH	€ 644	Takođe 1.4.4 i 3.1.2	
		2. Pružanje neophodne opreme (komunikacija, vozila i telefoni) za rešavanje slučajeva nasilja u porodici	MF, MRSS, Policija, opštine, donatori (UNDP), private operators, MP, MPA	2011-2014	€ 400,000 (KCB, donator)	Donatori, OEBS	€ 51,936		
		3. Pružanje dovoljnog prostora za aktere u bavljenju slučajevima nasilja u porodici od prijavljivanja na suđenje	MF, MRSS, MP, Policija, courts, Public Prosecutor CSR, NVO	2012-2013	€ 29,000		?	Izdvojen iznos nejasan, nedovljan (vidi Prilog 1)	
					€ 184,000		€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja	
	2.3 Osigurati besplatnu pravnu pomoć za žrtve nasilja u porodici	1. Priprema brošura, letaka za informisanje građana o Pravnoj pomoći	Komisija za pravnu pomoć, MP, Skupština	2011-13	€ 15,000		€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja. Informativni materijali pod 1.2 i 1.4	
		2. Potpisivanje sporazuma o saradnji između institucija uključenih u tretiranju slučajeva nasilja u porodici	Komisija za pravnu pomoć, institutions, NVO	2011	Bez troškova		€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja	
		3. Razvoj SOPs za tretiranje žrtava nasilja u porodici; 1. nacrt operative procedure standarda za tretiranje žrtava; 2. Nacrt minimalnih standarda za pružanje usluga žrtvama, MRSS	MP, MRSS (Radne grupe, uključujući centralne institucije i stručnjake)	2011	€ 12,000 (Donatori, Evropska komisija)	UNDP WSSI, OEBS, OPDAT	?	Budžetirano ali je iznos nejasan	
	3. Osigurati efikasne usluge za rehabilitaciju i integrisanje žrtava i počinioca nasilja u	3.1 Izgradnja i jačanje kapaciteta radnika zdravstvene nege, socijalnih usluga i obrazovnog osoblja za pružanje	1. Razvoj medicinskog protokola za tretiranje slučajeva nasilja u porodici	MZ, stručnjaci, NVO, donatori	2011-2014	€ 3,000	MZ, UNFPA	€ 20,986	Dovoljni fondovi izdvojeni za razvoj protokola, ali ne za obuku
			2. Obuka osoblja zdravstvene nege u tretiranju slučajeva nasilja u porodici (Obuka oko 150,000 osoba iz sektora zdravstva i bezbednosti)	MZ, NVO	2011-2014	€ 37,000			
			3. Obuka osoblja skloništa u identifikovanju kliničkih slučajeva	NVO, skloništa, MRSS, MZ	2011-2014	€ 200,000		€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja
4. Obuka osoblja skloništa o zaštiti od STD i HIV-a			MZ, stručnjaci, NVO, donatori	MZ			€ 3,000		

Strateški cilj	Specifični cilj	Aktivnosti	Odgovorne i institucije podržavanja	Vremenski okvir	PADVAP budžet	Akter u dodeli budžeta	Izdvojen iznos 2011-2014	Objašnjenje
porodici širom Kosova	usluga žrtvama nasilja u porodici	5. Obuka novinara o porodičnom nasilju	Udruženje novinara, NVO, stručnjaci, donatori	2011-2014	€ 80,000 (donatori)	UNDP WSSI, OEBS	€ 13,562	Više od, kako su fondovi OEBS-a nepoznati
		6. Train social workers in CSRs on issues related to domestic violence	CSRs, NGOs, donors	2011-2014	€ 0	UNICEF	€ 46,500	
	3.2. Pобољшanje politika ekonomske podrške za žrtve i počiniocе nasilja	1. Razvoj ekonomskih programa u saradnji sa donatorima i privatnim operacijama, bankama i preduzećima	MED, MRSS, ARP, MF, donatori	2012-2014	€ 0	UNDP, USAID/IOM	€ 66,233	
	3.3. Izgradnja i jačanje socijalnih usluga (zdravstveno obrazovanje, socijalno, ekoomsko, pravno obrazovanje) za žrtve i počiniocе nasilja u porodici	1. Besplatni medicinski pregledi za žrtve nasilja u porodici, smeštaj u skloništima	MZ, MP, skloništa, donatori, privatni operateri	2011-2014	€ 0	MZ	€ 0	Integrirano u tarifi medicinskog lečenja za sve, ali delimično sprovedeno. Troškovi postoje za institucije.
2. Zdravstvena nega i socijalne usluge za osobe sa specijalnim potrebama i žrtvama porodičnog nasilja		NVO, MZ, donatori, Centri za Mentalno zdravlje	2011-2014	€ 0	MZ, MRSS	?	Integrirani u tarifi za zdravstvenu negu i socijalnu pomoć, ali nedovoljni	
3. Stručne obuke za žrtve nasilja u porodici		MRSS, MONT, NVO, CSR, donatori, Poslovni centri za profesionalne informacije	2011-2013	€ 120,000	Skloništa	?	Minimalni, nedovoljno finansiranje unutar generalnih budžeta skloništa (neizračunljivo)	
4. Posredovanje u zapošljavanju žrtava porodičnog nasilja		DLE, MRSS, REC	2011-2013	€ 0	MRSS/REC	?	Integrirano u REC uslugama za zapošljavanje, ali nedovoljno	
5. Socijalne usluge za žrtve nasilja u porodici povezane sa programom za porodično osnaživanje		MRSS, CSR, SOS Program za osnaživanje porodica, donatori	2011-2013	€ 0			€ 0	Nema identifikovanih budžetskih izdvajanja

Strateški cilj	Specifični cilj	Aktivnosti	Odgovorne i institucije podržavanja	Vremenski okvir	PADVAP budžet	Akter u dodeli budžeta	Izdvojen iznos 2011-2014	Objašnjenje
4. Rehabilitacija i stalna reintegracija žrtava nasilja u porodici	4.1 Pružanje usluga rehabilitacije, zdravstvenih i psihosocijalnih tretmana, kao i skloništa za žrtve nasilja u porodici	1. Pružanje rehabilitacija i psihosocijalnih usluga u skloništim za žrtve nasilja u porodici	MRSS, NVO, skloništa, opštine, CSR	2011-2013	€ 800,000	MRSS, skloništa, donatori	?	Unutar ukupnog budžeta skloništa, ali nedovoljno
		2. Pružanje besplatnih usluga i pravnih saveta za žrtve porodičnog nasilja i pružanje besplatne zakonske zaštite za ove žrtve	MP, VA, Policija, sudovi, CSR	2011-2014		Kancelarije pravnih pomoći, VAs, UNDP, NVO	€1,265,055	Integrirano u postojećim uslugama; podržano od donatora, ali preneto na institucije.
		3. Pružanje usluga i profesionalnih kvalifikacija za žrtve nasilja u porodici	MONT, direktori za obrazovanje u opštinama, CSR, MRSS-DLE, REC/kancelarije	2011-2014		MONT, skloništa	?	Integrirano u postojećim uslugama, ali nedovoljno
PADVAP Trenutni ukupni trošak:					€2,940,294		€2,780,842	
PADVAP Zvanični ukupni trošak:					€2,414,560			
<i>Razlika između planiranih troškova:</i>					€ 525,734			
Razlika između planiranih i izdvojenih troškova:					-€159,452			

Prilog 3. Prihodi opštinskog budžeta za socijalne usluge po veličini stanovništva

Tabela prikazuje opštinske fondove finansirane za socijalne usluge u 2012.¹ Dve budžetske linije koje su predmet skupštinskog odobrenja, Kancelarija gradonačelnika (subvencije) i Socijalne usluge, su jedine budžetske linije koje su korišćene za finansiranje troškova u rešavanju nasilja u porodici.² Budžet socijalnih usluga iz DHSW, teži da se upotrebi za aktivnosti koje se odnose na nasilje u porodici. Prosečno finansirani fondovi za socijalne usluge po glavi stanovnika u opštinama iznose oko €2.8 godišnje, što je iznos koji bi se mogao iskoristiti za finansiranje aktivnosti protiv nasilja u porodici na opštinskom nivou.

Opština	Su- bvencije	So-cijalne usluge	I-znos budžeta	Sta- novništvo ³	Po- kazatelj ⁴
Glogovac	20,000	112,900	132,900	58,579	2.27
Kosovo polje	-	60,412	60,412	108,690	0.56
Lipljan	29,000	66,040	95,040	15,839	6.00
Obilić	25,000	49,000	74,000	21,548	3.43
Podujevo	-	67,500	67,500	87,933	0.77
Priština	310,000	333,000	643,000	198,214	3.24
Štimlje	-	54,000	54,000	27,288	1.98
Gračanica	85,000	17,950	102,950	11,006	9.35
Dragaš	35,000	52,700	87,700	33,584	2.61
Prizren	30,379	67,500	97,879	178,112	0.55
Orahovac	70,000	83,434	153,434	55,053	2.79
Suva Reka	65,000	71,000	136,000	59,702	2.28
Mališevo	60,000	65,308	25,308	54,664	2.29
Mamuša	3,000	8,954	11,954	5,513	2.17
Dečani	10,314	53,807	64,121	38,984	1.64
Đakovica	70,000	109,500	179,500	94,158	1.91
Istok	57,997	62,440	120,437	39,294	3.07
Klina	70,465	54,884	125,349	37,585	3.34
Peć	254,000	169,000	423,000	85,723	4.93
Junik	5,000	13,119	18,119	6,078	2.98
Leposavić	7,635	-	7,635	15,839	0.48
Mitrovica	41,900	178,000	219,900	71,601	3.07
Srbica	15,000	81,854	96,854	51,317	1.89
Vučitrn	42,919	74,343	117,262	69,881	1.68
Zupin Potok	7,853	-	7,853	7,608	1.03
Zvečan	- ⁵	-	-	8,603	0.00
Gnjilane	41,500	95,800	137,300	90,015	1.53
Kačanik	18,000	39,186	57,186	33,454	1.71
Kamenica	-	76,000	76,000	35,600	2.13
Novo Brdo	3,000	18,519	21,519	6,720	3.20
Štrpce	2,000	-	2,000	6,913	0.29
Uroševac	70,000	85,883	155,883	10,869	14.34
Vitina	20,000	71,087	91,087	46,959	1.94
Parteš	5,157	-	5,157	2,551	2.02
Đeneral Janković	12,000	15,170	27,170	9,389	2.89
Klokot	4,800	-	4,800	1,787	2.69
Ranilug	15,000	5,000	20,000	3,785	5.28
Ukupno	1,506,919	2,313,290	3,820,209	1,690,438	N/A
Prosečno	40,728	62,521	103,249	45,688	2.8

¹ Sastavljeno od MŽK na osnovu Republike Kosovo, *Zakon o budžetu Republike Kosovo, 2012.*

² Intervjuji MŽK-a sa budžetskih službenicima, 2012.

³ Veličina stanovništva je na osnovu preliminarnih podataka iz popisa.

⁴ Pokazatelj je ukupan budžet socijalnih usluga podeljen sa stanovništvom. Predstavlja iznos potrošen po osobi na socijalne usluge u opštini.

⁵ Tabela budžeta nije obuhvatila informaciju o nekim opštinama.

Prilog 4. Spisak učesnika istraživanja

Sledeće institucije i organizacije su ljubazno ponudile svoje vreme kako bi učestvovala u istraživanju bilo putem intervjua, telefonskog razgovora ili email korespondencije. Lista je navedena po abecednom redu po institucijama i ime ispitanika.

#	Institucija	Ispitanik	Pozicija	Datum
1	ARP	Edi Gusia	Šef za izveštavanje u Odseku Nadgledanja	Feb-Mar-2012
2	ARP	Edona Hajrullahu	Izvršna Direktorica	Feb-Mar-2012
3	ARP	Leonora Selmani	Šef Zakonodavnog odseka	Feb-Mar-2012
4	ARP	Yllka Kotorri	Šef Odseka za administrativni budžet i finansije	Feb-Mar-2012
5	Skupština opštine Republike Kosovo Komitet za Budžet i Finansije	Hykmete Bajrami	Članica Komiteta za budžet i finansije	8-Mar-2012
6	Skupština Republike Kosovo, Komitet za ljudska prava, rodnu jednakost, nestala lica i peticije	Albana Gashi	MP –poslanica	April 2012
7	Udruženje profesionalnih novinara Kosova	Imer Mushkolaj	Izvršni direktor	Korespondencija
8	Austrijska ambasada, Tehnička saradnja	Christian Geosits	Šef kancelarije	19-Mar-2012
9	Apoteka Jeta Pharm (pharmacy)	Jeton Beshiri	Farmaceut	13-Mar-2012
10	Ambasada Velike britanije			Korespondencija
11	Poslovni centri za profesionalno informisanje u MRSS	Jehona Namani		Korespondencija
12	Centar za Zaštitu Žena i dece (CPWC)	Naime Sherifi	Izvršni direktor	17-Jan-2012
13	CSR	Zylfije Mujko	Službenica za socijalne usluge	1-Mar-2012
14	CSR	Fitnete Kelmendi	Službenica za socijalne usluge	1-Mar-2012
15	CSR	N. N.	Šef socijalnih usluga	1-Mar-2012
16	CFD (Swiss)	Nina Hoessli	Koordinator Bosna i Hercegovina i Kosovo	5-Apr-2012
17	CLARD	Anton Nrecaj	Pravni savetnik	9-Mar-2012
18	Departament Forenzike	Arsim Gexhaliu	Direktor Departamenta za Forenziku	Juli 2012
19	DFID			Korespondencija
20	Okružni sud u Gnjilanu	Zyhdi Haziri	Direktor Okružnog suda u Gnjilanu	15-Mar-2012
21	Okružni sud u Mitrovici	Xhevdar Abazi	Direktor Okružnog suda u Mitrovici	16-Mar-2012
22	Odsek bezbednosti zajednice	Imer Thaci	Direktor Odseka za bezbednost zajednice	12-Jun-2012
23	Kosovska policija, policija u zajednici	Fahredin Verbocvi	Šef odseka	14-Jun-2012
24	Finska Ambasada	Jehona Ademaj - Sejdiu	Menadžer programa	15-Mar-2012
25	Finska Ambasada	Vesa Kotilainen	Prvi sekretar, Razvoj saradnje	15-Mar-2012
26	Ambasada Kraljevine Holandije	Emma Kay	Drugi sekretar, politički sektor	6-Apr-2012
27	Urgentni Centar Priština	Basri Lenjani	Direktor	15-Jan-2012
28	EULEX Komponenta pravosuđa	-	-	3-maj-12
29	EULEX Komponenta policije	-	Stručnjak određenog pitanja, Nasilje u porodici/Zlostavljanje dece	3-maj-12

30	EULEX, Kancelarija za ljudska prava i ravnopravnost polova	Brigette Holzner	Stručnjak za rodna pitanja	20-Mar-2012
31	EULEX, Kancelarija za ljudska prava i ravnopravnost polova	Violeta Rexha	Stručnjak za rodna pitanja	Korespodencija
32	EULEX, Kancelarija za ljudska prava i ravnopravnost polova	William Romans	Stručnjak za ljudska prava	Korespodencija
33	Kancelarija Evropske Unije na Kosovu	Edis Agani	Task Menadžer, Ekipe za socijalni razvoj	11-Maj-2012
34	GTZ/GIZ	Rrezarta Jashari	Koordinatorica projekta za mlade	Korespodencija
35	Nada i Dom za decu (HHC)	Valbona Citaku	Izvršna direktorka	24-Jan-2012
36	IOM Kosovo Projekat anti trafikinga (KAP)	Petrit Sopjani	Menadžer KAP-a	Korespodencija
37	IOM KAP	Elvira Rasimi	Službenica projekta KAP-a	27-Mar-2012
38	KIPA	Enver Haxhijaj	Koordinator za obuke	20-Mar-2012
39	KIPA	Hysni Veseli	Izvršni direktor	20-Mar-2012
40	KJC	Enver Peci	Predsedavajući; direktor Sekretarijata	3-Feb-2012
41	KJI	Lumnije Krasniqi	Koordinatorica programa	7-Feb-2012
42	KJI	Mary Aguirre	Specijalni savetnik za KJI	7-Feb-2012
43	KJI	Ramadan Gashi	Trener za nasilje u porodici	12-Mar-2012
44	Kosovska Akademija za Javnu bezbednost	Driton Zaberxha	Šef obavezne obuke	23-Feb-2012
45	Kosovska Akademija za Javnu bezbednost	Arjan Xhema	Predavač i trener	23-Feb-2012
46	Kosovska Akademija za Javnu bezbednost	Xhemil Klinaku	Visoki zvaničnik za informacije i javne odnose	23-Feb-2012
47	Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo (KFOS)	Nita Luci	Član odbora	Korespodencija
48	Kosovska policija	Hamdi Hyseni	Direktor za budžet i finansije	23-Feb-2012
49	Kosovska policija, sektor protiv nasilja u porodici	Tahire Haxholli	Šef sektora protiv nasilja u porodici	18-Jan-2012
50	Kosovska policija, kancelarija za medije	Baki Kelani	Šef kancelarije za informacije i javne odnose	2-Feb-2012
51	Kosovska policija, odsek za obuku	Akrem Recaj	Direktor za specijalne obuke	2-Feb-2012
52	Kosovski Centar za rehabilitaciju žrtava torture	Sebahate Pacolli	Medicinski lekar	20-Mar-2012
53	Kvinna till Kvinna (Ktk)	Lina Andeer	Lokalna predstavica na Kosovu	21-Mar-2012
54	Komisija za pravnu pomoć	Drita Rexhepi	Koordinatorica za pravnu pomoć	13-Jan-2012
55	Liria (Gjilan/Gnjilane)	Nazife Jonuzi	Izvršna direktorka	27-Feb-2012
56	Medica Kosova	Veprora Shehu	Izvršna direktorka	6-Jan-2012
57	Centar za Mentalno zdravlje	Sarije Doko	Šef MHC za Region Prištine	21-Maj-2012
58	Mercy Corps	Radovan Jovanovic	Zamenik šefa stranke	22-Mart-2012
59	MEST	Fatime Jasiqi	Službenica za rodna pitanja	12 -Jan-2012
60	MEST	Merita Jonuzi	Službenica za dečja prava	12-Jan-2012
61	MEST	Minire Gashi	Službenik za budžet	12-Jan-2012
62	MIA	Drita Hasani	Direktor Departamenta za budžet i finansije	20-Feb-2012
63	MIA	Rrahim Tërnav	Službenik Odeljenja za anti trafiking	9-Feb-2012

64	Ministarstvo Ekonomskog Razvoja	Agim Thaqi	Šef Odseka za budžet i finansije	10-Feb-2012
65	MLGA	Agron Maxhuni	Direktor pravnog odeljenja	6-Feb-2012
66	MLGA	Kadrije Myrtaj	Viši službenik za rodnu jednakost i dečja prava	6-Feb-2012
67	MLGA	Luljeta Ibishi	Viši izvršni službenik	6-Feb-2012
68	MLGA	Nazmi Halimi	Direktor departamenta za Administraciju i finansije	6-Feb-2012
69	MLSW	Ferinaze Isufi	Službenica za rodna pitanja	1-Feb-2012
70	MRSS	Nexhat Sylja	Direktor Odeljenja za budžet i finansije	24-Jan-2012
71	MRSS, Departament za rad i zapošljenje	Hafiz Leka	Šef Odeljenja za rad i zapošljenje	1-Feb-2012
72	MRSS Departament za rad i zapošljenje, REC	Besa Dodaj	Službenik za budžet	10-Feb-2012
73	MRSS, DSW	Bajram Kelmendi	Šef odseka za socijalne usluge	19-Jan-2012
74	MRSS, DSW	Lirije Maksutaj	Službenica za zaštitu žrtava nasilja u porodici	26-Jan-2012
75	MRSS, DSW	Mentor Morina	Šef odseka za analizu budžeta i procenu siromaštva	26-Jan-2012
76	MF	Agim Krasniqi	Direktor departamenta za centralni budžet	6-Mart-2012
77	MF	Petrit Popova	Direktor departamenta za opštinske politike i budžet	6-Mart-2012
78	MF	Xhevat Shabani	Ošta uprava za trezor	16-Mart-2012
79	MZ	Muse Rexhaj	Direktor departamenta za budžet i finansije	20-Feb-2012
80	MZ	Nazmije Kajtazi	Službenica za rodnu jednakost	
81	MZ	Sanie Kiçmari	Koordinatorica odseka za ljudska prava	25-Jan-2012
82	MP	Florentina Beqiraj	Direktorka jedinice za ljudska prava	12-Jan-2012
83	MP	Ramadan Bytyqi	Direktor odseka za budžet i finansije/uprave za administraciju i osoblje	16-Feb-2012
84	MP	Resmi Hoxha	Direktor Popravnih usluga	6-Feb-2012
85	MP, VAAO	Arta Kelmendi	Direktorka VAAO	16-Jan-2012
86	MP, VAAO	Shenaj Berisha	v.d. menadžer VA	11-Jun-2012
87	MPA	Armend Rugova	Koordinator Odseka za ljudska prava	18-Jan-2012
88	MPA	Ibrahim Shabani	Direktor departamenta za budžet i finansije	18-Jan-2012
89	Opštinski sud Prizrena	Arjana Shajkovci	Zamenica šefa opštinskog tužioca	5-Mart-2012
90	Opštinski sud u Gnjilanu	Ramiz Azizi	Šef Opštinskog suda u Gnjilanu	15-Mar-2012

91	Opštinski sud u Mitrovici	Ramë Hyseni	Direktor opštinskog suda u Mitrovici	16-Mart-2012
92	Opština Prizren	Ganimete Kitmiri	Advokat žrtve	5-Maj-2012
93	Opština Dragaš	Salim Jenuzi	Gradonačelnik Dragaša	13-Mart-2012
94	Opština Dragaš, CSR	Ibrahim Gashi	Direktor CSR	6-Mar-2012
95	Opština Dragaš, CSR	Shefqet Halili	Šef za usluge i Ekipe za socijalne pomoći	6-Mar-2012
96	Opština Dragaš, Departament za finnasije i ekonomski razvoj	Ahmet Batjari	Direktor	6-Mar-2012
97	Opština Dragaš, DHSW	Ramadan Jashari	Direktor DHSW	6-Mar-2012
98	Opština Prizren, Kancelarija okružnog tužioca	Mehdi Sefa	Javni tužioc Okružnog tužioca u Prizrenu	5-Mar-2012
99	Opština Dragaš, Departament za obrazovanje	Hajri Ramadani	Direktor depart. za obrazovanje	6-Feb-2012
100	Opština Dragaš, kancelarija za rodnu jednakost	Lindita Kozmqai -Piraj	Službenica za rodnu jednakost u Dragašu	6-Mar-2012
101	Opština Dragaš, Kosovska policija	Gezim Zogaj	Izvršni direktor	13-Mar-2012
102	Opština Dragaš, Kosovska policija Jedinica za istraživanje nasilja u porodici	Hashim Januzaj	DVIU službenik	13-Mar-2012
103	Opština Dragaš, kancelarija za pravnu pomoć	Pellumbesha Bajraktari	Pravni službenik	14-Mar-2012
104	Opština Dragaš, Glavni centar porodične medicine (MFMC)	Fehim Sadiku	Direktor Urgentnog centra	6-Mar-2012
105	Opština Dragaš, Osnovna škola	Naser Meliqi	Direktor osnovne škole, nastavnik	6-Feb-2012
106	Opština Dragaš, REC	Fitim Kurtishi	Direktor REC-a u Dragašu	13-Mar-2012
107	Opština Dragaš, Srednja škola	Xhevdet Ibrahimimi	Direktor srednje škole, nastavnik	6-Feb-2012
108	Opština Gjilan/Gnjilane	Kujtesa Fazliu	Advokat žrtve	28-Feb-2012
109	Opština Gjilan/Gnjilane, CSR	Besim Selmani	Direktor CSR	28-Feb-2012
110	Opština Gjilan/Gnjilane, Departament za finansije i ekonomski razvoj	Nuhi Nuhiu	Direktor za finansije, ekonomiju i razvoj	28-Feb-2012
111	Opština Gjilan/Gnjilane, DHSW	Xhemajl Salihu	Direktor	28-Feb-2012
112	Opština Gjilan/Gnjilane, Kancelarija okružnog tužioca	Jetish Maloku	Šef tužioca Okružnog tužioca u Gnjilanu	5-Feb-2012
113	Opština Gjilan/Gnjilane, Departament za obrazovanje	Bujar Nevzati	Direktor departamenta za obrazovanje	28-Feb-2012
114	Opština Gjilan/Gnjilane, kancelarija za rodnu jednakost	Drita Klariqi	Službenik za rodnu jednakost u Gnjilanu	2-Mart-2012
115	Opština Gjilan/Gnjilane, Kancelarija za pravnu pomoć	Behar Idrizi	Pravni službenik	15-Mart-2012
116	Opština Gjilan/Gnjilane, Glavni centar porodične medicine (MFMC)	Valbon Milazimi	Direktor Centra za porodičnu medicinu	15-Mart-2012
117	Opština Gjilan/Gnjilane, kancelarija gradonačelnika	Omer Daku	Zamenik gradonačelnika Gnjilana	2-Mart-2012
118	Opština Gjilan/Gnjilane, Osnovna škola	Ahmet Aliu	Direktor osnovne škole	28-Feb-2012
119	Opština Gjilan/Gnjilane, kancelarija tužioca	Shefik Memeti	Tužilac u Opštini Gnjilane	5-Feb-2012
120	Opština Gjilan/Gnjilane, REC	Xhevhat Aliu	Direktor REC-a	2-Mart-2012
121	Opština Mitrovicë/Mitrovica	Burhan M.	Advokat žrtve	14-Mart-2012
122	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Departament za finansije i ekonomski razvoj	Zenel Citaku	Finansijski službenik	1-Mart-2012
123	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Uprava za EU integrisanje i socijalno staranje	Kastriot Jashari	Direktor za EU integrisanje i socijalno staranje	1-Mart-2012
124	Opština Mitrovicë/Mitrovica, DHSW	Shaqir Demiri	Direktor DHSW	1-Mart-2012

125	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kancelarija okružnog tužioca	Shyqyri Syla	Glavni tužilac okružnog tužioca u Mitrovici	21-Mart-2012
126	Opština Mitrovicë/Mitrovica, departament za obrazovanje	Ali Bejta	Direktor departamenta za obrazovanje	1-Mart-2012
127	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kancelarija za rodnu jednakost	Sanije Behrami	Službenica za rodnu jednakost u Mitrovici	14-Mart-2012
128	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kosovska Policija DVIU	Leonora Kelmendi	DVIU službenik	14-Mar-2012
129	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kancelarija za pravnu pomoć	Bajramka Xhekovic	Administrativni asistent	21-Mart-2012
130	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kancelarija za pravnu pomoć	Hajrie Kutillovi	Pravni službenik	21-Mart-2012
131	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Glavni centar porodične medicine (MFMC)	Emine Kabashi	Zamenica šefa Centra za porodičnu medicinu	21-Mart-2012
132	Opština Mitrovicë/Mitrovica, kancelarija gradonačelnika	Avni Kastrati	Gradonačelnik Mitrovice	21-Mart-2012
133	Opština Mitrovicë/Mitrovica, Kancelarija tužioca	Naim Beka	Tužilac u Opštini Mitrovica	21-Mart-2012
134	Opština Mitrovicë/Mitrovica, REC	Ramadan Kelmendi	Direktor REC-a u Mitrovici	14-Mart-2012
135	Opština Prizren, Kancelarija Tužilaštva	Arjana Shajkovci	Tužilac u opštini Prizren	5-Mart-2012
136	MKOS	Labinot Berisha	Koordinatorica za ljudsku bezbednost	20-Jan-2012
137	MKOS	Xhevat Bajrami	Direktor Departamenta mladih	15-Feb-2012
138	Norma	Valbona Salihu	Izvršna direktorka	1-Avg-2012
139	OHCHR	Arbena Kuriu		Korespodencija
140	Institucija Ombudspersona	Jashar Kastrati	Izvršni direktor	31-Jan-2012
141	Institucija Ombudspersona	Luljeta Domaniku	Pravni savetnik za rodnu jednakost	31-Jan-2012
142	One to One Kosova	Merita Halitaj	Izvršna direktorka	18-Mar-2012
143	Open Door	Belgjyzare Muharremi	Izvršna direktorka	Jul-2012
144	OEBS Misija na Kosovu	Claudio Formisano	Službenik za planiranje i kooridnisanje, Depart. šefa Misije	Korespodencija
145	OEBS Misija na Kosovu	Elena Garrido Romero	Viši savetnik, Departament za ljudska prava i zajednice	9-Mar-2012
146	OEBS Misija na Kosovu	Emily Patterson	Šef sektora za jednakost, ne-diskriminaciju i anti-trafiking	Korespodencija
147	OEBS Misija na Kosovu	Tatjana Shikoska	Viša koordinaciona službenica	Korespodencija
148	OEBS Misija na Kosovu	Xhylijeta Devolli	Nacionalna pravna savetnica za žene i decu	9-Mar-2012
149	Partners Kosova	Shukrije Gashi	Direktorka	20-Jul-2012
150	Probna/uslovna služba Kosova	Armen Mustafa	Uslovni službenik, odsek za maloletnike	4-May-2012
151	Probna/uslovna služba Kosova	Metije Ademi	Generalni direktor Probne službe Kosova	4-May-2012
152	Probna/uslovna služba Kosova	Shpresa Elshani	Uslovni službenik; odsek za uslovno puštanje	4-May-2012

153	PILPG	Henry McGowen	Šef stranke	12-Mar-2012
154	PVPT	Hamijet Dedolli	Izvršni direktor	15-May-2012
155	Ambasada Kraljevine Norveške	Nita Gojani	Menadžer projekta	16-May-2012
156	Safe House (Đakovica)	Sakibe Doli Dobruna	Izvršna direktorka	23-May-2012
157	Swiss Development Cooperation	Merita Limani		Korespodencija
158	Centar skloništa za žene i decu (Prizren)	Jubilea Kabashi	Izvršna direktorka	19-Feb-2012
159	Institut socijalnih politika	Gafurr Podovorica	Direktor departamenta Instituta socijalnih politika	19-Jun-2012
160	SOS Village	Blerta Perolli- Shehu		19-Jan-2012
161	Kancelarija državnog tužioca	Basri Kastrati	Kancelarija za sudsku i tužilačku procenu i verifikaciju	3-Apr-2012
162	Kancelarija državnog tužioca, VAAO	Fanol Plakiqi	Službenik za budžet	Korespodencija
163	Švajcarska ambasada, SCO-K, i kancelarija za Švajcarsku izgradnju mira	Ardiana Efendija - Zhuri	Nacionalni službenik programa & kontakt osoba za rodna pitanja	Korespodencija
164	Terre des Hommes	Artur Marku	Direktor	19-Mar-2012
165	UN Women	Flora Macula	Direktorka kancelarije	23-Mar-2012
166	UNDP	Chris Decker	Koordinator programa, program upravljanja	4-Apr-2012
167	UNDP	Dana Landau	Analitičar programa, tim za pravdu i bezbednost, program upravljanja	4-Apr-2012
168	UNDP WSSI	Berenika Gashi	Stručnjak za upravljanje	12-Mar-2012
169	UNFPA	Doina Bologna	Šefica operacija	9-Mar-2012
170	UNFPA	Linda Abazi	Asistent programa	9-Mar-12
171	UNFPA	Visare Mujku- Nimani	Predstavnik asistent	9-Mar-2012
172	UNICEF	Laura Fragiacomo	Stručnjak za zaštitu dece / kancelarija zamenika šefa	8-Mar-2012
173	UNICEF	Pia Hangaslahti	Stručnjak za zaštitu dece	8-Mar-2012
174	UNKT GBV Program	Visar Gjakova	Koordinator nacionalnog programa	10-Mar-2012
175	UNKT GBV Program	Fadil Isufi	GBV Koordiantor Opštinskog programa	15-Mar-2012
176	UNKT GBV Program	Senada Bekteshi	GBV Koordiantor Opštinskog programa	13-Mar-2012
177	SAD Departament pravde ICITAP	Dee Dee Rodriguez	Program anti- trafikinga osoba – visoki savetnik	10-May-2012
178	SAD Departament pravde ICITAP	Teuta Spahiu	Viši asistent programa	9-Mar-2012
179	SAD Departament pravde OPDAT	Eliza Thana	Menadžer programa za zastupanje žrtava/svedoka	14-Mar-2012
180	Ambasada SAD-a	Merita Musmurati	Asistent programa	10-May-2012
181	USAID	Luljeta Gjonbalaj	Kancelarija za demokratiju i upravljanje	20-Mar-2012
182	Parlamentarna grupa žena	Teuta Sahatqija	Poslanica i Predsedavajuća ženske parlamentarne grupe	Feb. 2012
183	Ženski Odbor za Zaštitu Ljudskih prava	Snežana Karadžić	Izvršna Direktorka	15-May-2012
184	Ženski Wellness Centar (Pejë/Peć)	Ardita Bala	Izvršna Direktorka	1-Feb-2012

Prilog 5. Prethodna procena u vezi sa GRB i Nasiljem u porodici

Na Kosovu su postojale dve prve vežbe GRB-a: godine 2007, žensko poslovno udruženje, She-Era, objavilo je rodno-budžetsku analizu koja je ispitala uticaj fiskalnih politika na nivou siromaštva žena u poljoprivredi¹ i drugo, izvestilo o nivou siromaštva seoskih žena u regionu Đakovice.² Ove studije su razmotrile budžetske procese i finansijsko zalaganje vlade u sprovođenju programa o smanjenju siromaštva na makro-nivou. Studije su ispitale procese donošenja odluka tokom planiranja budžeta i uticaj budžetskih odluka na živote seoskih žena.

Uz podršku UNDP-a, MŽK je sprovela istraživanje o nasilju u porodici na Kosovu, uključujući i percepcije, obim i grupe na koje je najviše uticalo nasilje u porodici.³ MŽK je takođe ispitala i pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici⁴ i kako nasilje utiče na žensko reproduktivno zdravlje.⁵ Ovo istraživanje nudi uvid u porodično nasilje na Kosovu, kao i informiše o novim LPADV i PADVAP. Međutim, ovo je prvo istraživanje na Kosovu koje koristi GRB u ispitivanju zalaganja Vlade za sprovođenje LPADV i PADVAP.

---

¹ Vidi She-Era, *rodno-budžetska analiza i uticaj fiskalnih politika na nivo siromaštva žena u poljoprivredi*, Priština: Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Seoskog razvoja, UNIFEM, She-Era, 2006.

² She-Era, *Rodno – budžetska analiza i uticaj fiskalnih politika na nivo siromaštva seoskih žena u opštini Đakovica*, Priština: She-Era, 2007.

³ MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, Prishtinë/Priština: AGE, 2008.

⁴ MŽK, *Više od "Reči na papiru"?* Prishtinë/Priština: UNDP, 2009.

⁵ MŽK, *Istraživačko ispitivanje o nivou rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i uticaj istog na Reproductivno zdravlje žena* Prishtinë/Priština: MŽK, 2008.

Katalogimi në botim – **(CIP)**
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

305-055.2(496.51)(047)

Po kojoj ceni?: Finansiranje za Implementaciju
Zakonodavnog Okvira Protiv Porodičnog Nasilja na Kosovu
/ pripremila Nicole Farnsworth...[et al.]; [prevod Teuta
Hyseni]. - Priština: UNDP, 2012. - II, 116 f.: ilustr.; 30 cm.

Skraćenice: f. 1-2

1. Farnsworth, Nicole 2. Hyseni, Teuta

ISBN 978-9951-498-09-8

PO KOJOJ CENI?

FINANSIRANJE ZA IMPLEMENTACIJU ZAKONODAVNOG OKVIRA PROTIV PORODIČNOG NASILJA NA KOSOVU

Nasilje u porodici je među najčešćim oblicima rodno zasnovanog nasilja na Kosovu, Institucije, organizacije i nedavno revidirani zakonski okvir postoje. Sada, sprovođenje novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na Kosovu, Program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan 2011-2014 i širi relevantni pravni okvir zahteva resurse i time tačnu procenu troškova povezanih sa nasiljem u porodici. Ovo istraživanje ima za cilj da pruži sveobuhvatno razumevanje troškova vezanih za sprečavanje porodičnog nasilja, zaštitu žrtava, gonjenje počinitelaca i podrška njihove rehabilitacije i reintegracije, kao po važećim zakonima i politikama na Kosovu.

Izvedeci iz intervjua sa 184 predstavnika institucija i organizacija, ovaj izveštaj procenjuje troškove porodičnog nasilja prema državi i donatorima u 2011 i 2012. Izveštaj takođe razmatra praznine između postojećih zakonodavnih okvira; budžetskih procesa, „ko odlučuje gde ide novac?“ i kako to utiče na prihode i rashode koji se odnose na nasilje u porodici; u kojoj meri su relevantne institucije dovoljno finansirane za ispunjavanje svojih obaveza; i potencijalni sistem upućivanja ka efikasnijem i efektivnijem pružanju usluga.

U zaključku, ovaj izveštaj predlaže institucijama strategije za prevazilaženje finansijskih izazova u sprovođenju svojih zakonskih okvira u vezi sa nasiljem u porodici. Ovo u kombinaciji sa detaljnim preporukama koje nastoje da obaveste planiranje budžeta Kosovske vlade za 2013 i sledeći Srednjoročni okvir troškova.

Ujedinjene Nacije
Razvojni Program Gradić Pejton 14
10000 Priština, Kosovo
Tel: +381 38 249 066
Fax: +381 38 249 065
www.ks.undp.org

ISBN 978-9951-498-09-8

9 789951 498098

